ANUL V 1939 Nr. 5

MOLDOVA NOUĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ

ORGANUL ASOCIAȚIEI CULTURALE A TRANSNISTRIENILOR

DIRECTOR: N. P. SMOCHINĂ

IAȘI • INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE «BRAWO» • IAȘI

Fiecare număr al Revistei de față este numerotat și distribuit în mod nominal, cu semnătura directorului.

N. Smochină.

CUPRINSUL:

Prefață — Pag.

1. [redacted] . . 1
2. Les Roumains de Russie Soviétique, de *N. P. Smochină* 5
3. Organizarea Satului la Romînii de peste Nistru de *N. P. Smochină* 15
4. Jocuri de copii la Romînii de peste Nistru de *N. P. Smochină* 42
5. Legiunea romînă din Siberia 1918 - 1920, de *Lt. Col. Justin Stancovschi* 98
6. Elemente romînești în narațiunile slave asupra lui Vlad Tepeș, de *N. P. Smochină* 119
7. Die Rumänen in Sowjetrussland, de N. Smochină 146
7. Trecutul și prezentul Romînilor de peste Nistru de *N. P. Smochină* 152
8. Vechimea Ucrainenilor în Romînia, de *M. Florin* . . 167
9. Moscălia, de *A. Ciobanu-Vlaicu* 181
10. Bibliografia publicațiilor romînești din Rusia Sovietică pe anul 1936, de *N. P. Smochină* 191

Domniei-Sale

Domnului Profesor Universitar Onisifor Ghibu

Nr. 32.–

În semn de respect și dragoste frățească

N. Smochină.

6. VII. 1940.

[signature]

patriarh prim-ministru 1938

PREFAȚĂ.

Cu numărul de față încheiem cinci ani de muncă pe ogorul științei. Împrejurările grele materiale însă au stînjenit continuarea regulată a revistei, care apare după o întrerupere de doi ani.

Dela început publicația noastră și-a propus să studieze problema Rominilor de peste Nistru în raport cu popoarele conlocuitoare, avînd la bază obiectivitatea, adevărul științific, ideia națională și cultura generală. *Polemica și politica au fost excluse din coloanele sale.*

Prin asemenea cercetări, dacă mijloacele ne vor permite, vom izbuti să fixăm rolul ce l-au avut Moldovenii de peste Nistru atît în Istoria Universală, cît și în cea rusească sau ucraineană, precum și cultura și influența lor reciprocă, alături de aceiea ale altor popoare.

Dela apariția primului număr al revistei «Moldova Nouă» s'a văzut că cadrul studiilor propuse este prea îngust în raport cu problemele ce se ivesc. Deaceia, începînd cu numărul de față, pe lîngă cercetarea fenomenului transnistrian, revista noastră se va ocupa și cu alte studii, privind relațiile istorice și culturale dintre Romînii și Slavii de răsărit. Un loc corespunzător va fi acordat și studiilor Slavilor din Romînia.

Din complexul acestor cercetări se va desprinde mai limpede fenomenul transnistrian.

Regiunea dintre Nipru, Nistru, Marea Neagră și granița polonă veche, din punct de vedere istoric, prezintă un cîmp foarte puțin explorat, deși în trecut el a fost calea cea mai bătută de trecere a popoarelor.

Raporturile dintre vechea Moldovă şi vecinii dela răsărit sînt bine cunoscute. Duca-Vodă este cunoscut de cronicarii romîni şi ruşi ca «Domn al Moldovei şi Ucrainei». Pe timpul domniei sale Moldova şi Ucraina prezenta o «Uniune politică şi etnică», fapt confirmat şi de ştiinţa istorică sovietică (M. V. Sergueevskij : Молдавские этюды. Studii moldoveneşti. Academia de Ştiinţe din U. R. S. S. Moscova-Leningrad, 1936, pg. 32). Iar multe localităţi de pe malul Nistrului, cum Moghilevul, Raşcovul, etc., aparţineau Basarabiei pînă după anul 1817.

Transnistrienii acestor regiuni, ca locuitori indigeni, şi-au conservat privilegiile ce le deţineau dela începutul instalării lor acolo. Aceste privilegii au fost recunoscute prin Ucazuri ale ţarilor ; ele se deosebeau de acelea ale cetăţenilor colonizaţi posterior, veniţi din alte ţinuturi. Deaceea, numărul viitor al revistei de faţă, care, cu toate greutăţile băneşti ce le întîlnim în cale, nădăjduim, va apare curînd, va cuprinde, între altele, următoarele studii :

1. *Proectul de alianţă dela 1656 dintre Moldova, Rusia lui Alexis Mikhailovici şi Ucraina lui Bogdan Khmelniţchi.* Lucrarea va fi însoţită de izvodul Romînilor de peste Nistru, conducători în armata ucraineană.

2. *Monografia satelor moldoveneşti de peste Nistru, cu indicaţia locuitorilor, anul fondării, pronumele şi proveniența locuitorilor.* Alături de satele romîneşti se va da şi lista celor locuite de alte neamuri. Studiul va fi urmat de o hartă etnografică.

3. Organizarea bisericească la Moldovenii de peste Nistru, supusă obîăduirii Bisericii Moldovei şi

4. Culegere de documente cu privire la aşezarea şi vechimea Romînilor transnistrieni.

* * *

Ca un adînc omagiu de recunoştinţă pentru cei ce s'au ocupat despre Romînii de peste Nistru, numărul de faţă se închină :

D-lui profesor *Nicolai Iorga*, Consilier Regal, apostolul neamului şi dascălul culturii romîneşti, care niciun moment n'a pierdut prilejul pentru a relieva însemnătatea şi rolul istoric al Transnistrienilor ;

D-lui profesor *I. Simionescu*, membru al Academiei Române, diriguitorul comitetului de ajutorare a refugiaţilor Romîni de peste Nistru, pentru grija părintească ce a purtat-o studenţimii transnistriene de pe lîngă Universitatea din Iaşi, sediul comitetului ;

D-lui *Pan. Halipa*, fost ministru, preşedinte al comitetului pentru ajutorarea moldovenilor refugiaţi de peste Nistru, cu sediul la Chişinău, mîngîetorul şi îndrumătorul de bine al fraţilor în pribegie ;

Memoriei lui *Todiriţă Burada*, primul călător în regiunile moldoveneşti de peste Nistru, şi singurul cercetător al tuturor Romînilor de peste hotare, care a adus în ţară veşti dela fraţii din depărtare ;

D-lui profesor *I. Nistor*, autorul lucrării «Romînii transnistreni» ;

Tuturor, care, prin vorbă sau scris, înţelegînd rostul acelei frînturi a neamului, i-au venit în ajutor cu ceiace le-a stat la îndămînă.

Iar ca semn de adîncă mulţumire şi pietate aducem memoriei I. P. S. Sale Dr. *Miron Cristea*, primul Patriarh al Romîniei, părintele sufletesc al Romînilor de pretutindeni, pentru concursul ce ni l-a dat cu tipărirea volumului de faţă.

Gestul de mai sus al I. P. S. Sale nu este o întîmplare. În trecut, Transnistrienii au fost ajutaţi de Mitropolia Moldovei prin fondarea unei tipografii bisericeşti la Moghilev, apoi la Dubăsari, iar Mitropolia de Proilava a avut multă vreme jurisdicţia duhovnicească asupra acelei ramuri a neamului nostru.

Mulţumim în acelaş timp d-lui *Mihai Măgureanu*, subsecretar de Stat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri şi Preşedinte al Secţiunii I a Consiliului Legislativ, pentru sfaturile şi îndrumările ce ni le-a dat cu prisosinţă, şi ca om de inimă şi

ca om de lege, ori de cîte ori a fost vorba de Rominii de peste Nistru, precum şi la scoaterea volumului de faţă.

O adîncă mulţumire aducem deasemeni d-lui *Victor Iamandi*, Consilier Regal, făuritorul legii de recunoaştere a naţionalităţii romîne pentru Rominii de peste hotare, ieşanul, care prin vorbe şi fapte a înţelenit revista noastră în *Iaşul cultural*, ce va rămîne veşnic în memoria Rominilor de peste Nistru.

1 Martie 1940. **Revista „Moldova Nouă"**

LES ROUMAINS DE RUSSIE SOVIÉTIQUE

1. L'expansion roumaine dans la région d'au-delà du Dniéper.
2. Les Roumains dans l'Ukraine moldave.
3. Les personnages militaires.
4. Les Roumains dans la Setchéa de Cosaques zaporogues.
5. Les Roumains dans la région Dniéper-Dniéster et l'expansion russe.

1. L'origine des Roumains de l'U.R.S.S. (d'au-delà du Dniéster), connus sous le nom de Moldaves, nous la trouvons dans l'Etat des bolokhows. Au XII-è siècle ils occupaient les régions des provinces de Kiev, Volhynie et Podolie [1]). Leur territoire était situé dans le voisinage des peuples non-slaves: Turcs, Petchénégues et Cumans. Fixés sur la voie de communication entre Kiev et la Galicie, ils constituaient, pour les principautés de Kiev, un obstacle dans leur tendence d'expansion. Agriculteurs de nature, ils convinrent de payer tribut à Batyi, le khan des Tartares de Crimée, en échange de la liberté. Mais en 1240, les villes bolokhovènes sont detruites par les princes

1) А. С. Петрушевичъ. Кто были болоховскіе князья? *(Qui ont été taient les princes de Bolokhow?)*; en russe. Lvov, 1877; Miklošich-E. Kalaž-njacki. *Über die Wanderungen de Rumunen*, en *Denkschr. der phil. hist. kl. XXX.* Vienne, 1879. L'historien N. P. Dachkevitche (Болоховская земля и ея значеніе въ Русской исторіи — *La terre bolkhovienne et son importance pour l'Histoire russe*; Новѣйшие домыслы о Болоховѣ и Болоховцахъ — *Des nouvelles recherches sur Bolokhov et Bolokhoviens*; Еще разысканія и вопросы о Болоховѣ и Болоховцахъ — *Encore des recherches sur le problème de Bolokhov et Bolokhoviens)* conteste la paternité roumaine des Bolokhoviens. Mais à cette époque existait déjà une toponimie roumaine dans ce contré. La *Chronique d'Ipatiev* (Ипатіевская лѣтопись) entre les années 1146—1148 indique des localités roumaines: *Bouzco, Bouzco* (pp. 234, 243, 257, 258), Borsoonov déal (p. 518). Auprès la ville Derevitchi est *Bouzcov* (Бирсовъ. Матеріалы для историко-географическаго словаря Россіи — *Des materieux pour le dictionnaire historico-géographique russe*, 1865). Dans le district de Jitomir est le village *Singura*. Dans le langage aussi il y a des mots roumains, comme: cioban, buhai, buză, brînză, vătav, ţarină, deal, etc. Dans les contes populaires ont raconte sur *Buzioc*, chef bolokhovien.

de Kiev et les chefs faits prisonniers [1]). A partir de cette date, leur nom disparait des chroniques pendant un certain temps. Mais leur influence se retrouve chez les Cumans, dont la langue a adopté beaucoup de mots encore en usage aujourd'hui chez les Roumains d'au-delà du Dniéster.

Plus tard, ils jouent un rôle important parmi les Cosaques. En 1577 Jean Potcoavă joue un rôle très important. Il est choisi comme hetman (premier chef militaire) par les Cosaques, parmi lesquels se trouvaient un assez grand nombre de roumains [2]).

L'importance des Roumains d'au-delà du Dniéster augmente encore, au temps de Bogdan Khmelnitski. Parmi 15 colonels de l'armée de celui-ci, se trouvent quelques noms roumains, comme: Toader Lobodă, colonel de Péréjaslav; Martin Puşcariu, colonel de Poltava; Burlă ou Burlaĭ, colonel de Gdéansk; Pavel Apostol, colonel de Mirhorod et Dumitraşco Raicé, qui a colonisé avec des Roumains le Nord de l'Ukraïne [3]).

Ces dignitaires sont en même temps administrateurs et hommes politiques. Ainsi Pavel Apostol et Dumitraşco Raicé ont pris une part active au traité d'union entre l'Ukraïne et la Russie d'Alexis Mikhailovitch, signé en 1654 [4]).

2. La mort de Bogdan Khmelnitski affaiblit la puissance de l'Ukraïne. Les querelles intérieures et la restriction des libertés cosaques par la Russie conduit à la division de l'Ukraïne en deux. Dorochenko avec l'aide des Turcs, est proclamé chef de l'Ukraïne de la droite du Dniéster. Mais l'Ukraïne de la gauche du Dniéster avec son chef Samouilovitch, reste sous la suzeraineté de Moscou. Dans les deux Ukraïnes, le nombre des Roumains est si important, qu'il s'élève de véhémentes protesta-

1) С. Соловьевъ. Исторія Россіи съ древнѣйшихъ временъ *(Histoire de Russie depuis son antiquité)*, en russe, s. Petersbourg, 1896, vol. III, page 201-202.

2) А. Ригельманъ. Лѣтописное повѣствованіе о Малой Россіи *(Chronique de la Petite Russie)*, en russe, vol. I, Moscou, 1847, page 23-24; vol. II, annexe II, No. 8.

3) В. Модзалевскій. Малороссійскій родословникъ *(Généalogie ukrainienne)*, en russe, Kiev, 1908, vol. I, page 404-410; N. P. Smochină. *Din trecutul romînesc al Transnistrianei*: I. *Dănilă Apostol, Hatmanul Ucrainei libere*; II. *Moldovenii din armata lui Petru cel Mare şi Carol XII (Le passé roumain de la Transdniéstrienne*: I. *Daniel Apostol, Hetman de l'Ukraine libre*; II. *Les Moldaves dans les armées de Pierre-le-Grand et de Charles XII)*. Jassy, 1930, page 7, note 1.

4) J. von Engel. *Geschichte der Ukraine und der ukrainischen Cosaken*. Halle, 1796, page 340.

tions contre les «Roumains qui ont occupé des postes de commendement» [1]).

En 1681, l'Ukraïne de la droite du Dniéster est incorporée à la principauté de Moldavie. Duca Vodă, le prince de Moldavie, étend sa domination sur cette province [2]). La frontière du Dniéster disparait officiellement, etant remplacée par celle du Dniéper. Le prince moldave s'occupe avec soin de la colonisation de la province dépeuplée. A Tsikanăuca, vis-à-vis de Soroca, sur la rive du Dniéster, il construit des cours princières. Mais à Nemirov, deuxième capitale du pays il construit des bâtiments. Sur les rives du Dniéper il fait fortifier la cité de Kanev, par des hommes amenés de Moldavie. En même temps il entreprend de larges colonisations de Roumains; leur accorde de grands privilèges et l'exemption de tout impôt pour un délai de 15 ans [3]). La conséquence est qu'un si grand nombre de Roumains passent dans la nouvelle province que même les troupes ne peuvent les arrêter [4]).

3. Des rangs de ces Roumains se sont elevés les plus éminents hommes d'états. Les uns ont contribué à la prospérité de l'empire russe; d'autres — au relévement de l'Ukraïne. En tant que militaires ils étaient déjà engagés dans l'armée russe par le tsar Boris Godounov [5]). Pierre-le-Grand avait une cohorte spéciale de Roumains, conduite par Kicegou qui recrutait ses compatriotes dans les principautés roumaines [6]).

En Ukraïne Dănilă Apostol, héros légendaire, devient het-

1) Н. И. Костомаровъ. Полное собраніе сочиненій. Историческія монографіи и изслѣдованія. Книга VI, т. XV. Руина *(Oeuvres complètes. Monographies et recherches scientifiques. Ruine)*, en russe; S. Petersbourg, 1905, page 358.

2) N. Iorga. *Ucraina Moldovenească* en *Analele Academiei Romîne*. Bucureşti, II série, vol. XXXIII, 1913.

3) Н. И. Костомаровъ. Полное собраніе сочиненій Историческія монографіи и изслѣдованія. Книга VI, т. XV. Руина *(Oeuvres complètes. Monographies et recherches scientifiques Ruine)*, en russe; S. Petersbourg, 1905, page 329; N. P. Smochină. *Din trecutul romînesc al Transnistrianei*: 1. *Dănilă Apostol, Hatmanul Ucrainei libere*; 2. *Moldovenii din armata lui Petru cel Mare şi Carol XII (Le passé roumain de la Transdniéstrienne*: 1. *Daniel Apostol, Hetman de l'Ukraine libre*; 2. *Les Moldaves dans les armées de Pierre-le-Grand et de Charles XII)*. Jassy, 1930, page 40—41.

4) *Letopiseţul Moldovei (Chronique de la Moldavie)*, vol. III, pag. 20.

5) Устряловъ. Исторія Петра Великаго *(Histoire de Pierre-le-Grand)*, en russe; vol. II, pag. 378.

6) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи *(Recueil complet de lois de l'Empire russe)*, en russe; vol. IV, No. 2148, 29 avril 1707.

man [1]). Timothée Sgură, translateur de Mazepa, hetman de l'Ukraïne et rival de Pierre-le-Grand, fait de nombreux voyages à la Porte ottomane ; et à son retour il recrute des Moldaves pour l'armée ukraïnienne [2]). Simeon Palij colonise la ville Khvastov à la frontière polono-ukraïnienne, avec des Roumains du département de Soroca, en Bessarabie [3]). Et d'autres, tels qu'Ivanénco, commandant en chef de Kiev, devient l'homme le plus riche de l'Ukraïne [4]). Dimitrie Cantemir, le prince de Moldavie, à la suite de la défaite de Stănileşti, a été colonisé avec les fuyards roumains, dans la région de Kharcov et d'Izium, dans le voisinage des villages roumains.

4. L'importance des roumains n'a pas été moindre non plus en Setchéa Zaporogue constituée sur les cataractes du Dniéper. Dès le début de cette organisation militaire, nous trouvons des Roumains chefs, comme: Scapă, Ţăranul, Voloşin, Voloşanin, Moldovanul, Ursul, Munteanul, etc. [5]). Ils sont appuyés sur l'élément national qui élève au rang de juges suprêmes, les commandants de regiment, nommés «curène», ou même à celui de chef suprême, avec le droit de *jus vitae ac necis*. L'influence roumaine parmi eux est si importante que nous la retrouvons même en

1) Son adversaire, en exile, Philippe Orlik, mort à Jassy, écrivait sans raison à cette occasion, en demandand de secours au général Stenflycht: «Post mortem Imperatricis, ea executioni dare qvas M-tas sua in gratiam Celsissimi Ducis de me decreverat, suggerendo in locum mihi destinatum, Chiliarcham Mirhorodensem Apostolum, hominem animi volubilis sine conscientia, sine experientia licet sit septuagenarius, et sine omni gubernandi arte. Warnitzâ proximo Benderas viculo et qvisqvilijs plebis Moldavicas orturdum, ut similis simili gavderet, et talis esset creatura qvalis creator»... *Archives des affaires étrangères.* Pologne, 1728 et 1729. Orlick, Ms. vol. X. 26/15 Juin 1728, feuil 114, verso.

2) Н. И. Костомаровъ. Полное собраніе сочиненій. Историческія монографіи и изслѣдованія. Мазепа и Мазепинцы *(Oeuvres complètes. Monographies et recherches scientifiques. Mazepa et Mazepistes)*, en russe, VI, vol. XVI, p. 685 ; Д. Бантышъ-Каменскій. Исторія Малой Россіи *(Histoire de la Petite Russie)*, en russe, III-ème partie, Moscou, 1822, page 133, 226.

3) N. P. Smochina. *Din trecutul rominesc al Transnistrianei* : I. *Dănilă Apostol, Hatmanul Ucrainei libere* ; II. *Moldovenii din armata lui Petru cel Mare şi Carol XII (Le passé roumain de la Transdniéstrienne* : I. *Daniel Apostol, Hetman de l'Ukraïne libre* ; II. «*Les Moldaves dans les armées de Pierre-le-Grand et de Charles XII*). Jassy, 1930, page 43.

4) І. Бойко. Іваненки на Переяславщині XVIII в. *(Les Ivanénkos dans le gouvernement de Péréjaslav)*, dans *Recueil Historico-geographique de l'Académie de Kiev*, en ukraïnienne, Kiev, 1929, page 11-12.

5) А. Скальковскій. Исторія Новой Сѣчи *(Histoire de la Nouvelle Setchéa)*, en russe, vol. I, II, III, Odessa, 1846.

art culinaire, dans la coutume et le langage, en un mot, dans les habitudes de la vie de chaque jour.

Ces Roumains prennent une part active aux événements les plus importants. Ainsi les Roumains de la Setchéa Zaporogue prennent part en qualité de délégués au Congrès convoqué à Moscou par l'Imperatrice Catherine II, et representent les intérêts du peuple faisant partie de cette organisation militaire [1]).

D'autres, comme le général Ciorbă, le colonel Mîndra [2]), le colonel Ghinea [3]) se mettent en service de l'Empire russe ; ils contribuent à la suppression de la Setchéa Zaporogue, seule obstacle de l'expansion moscovite. D'autres, comme colonel Brînca, en tête de son regiment moldave, lutte contre son compatriote, l'ataman Draco, defanseur de la Setchea [4]).

5. La région comprise entre le Dniéper et le Dniéster presente un aspect particulier. Au point de vue du développement historique, elle se divise en deux provinces : Dniéper-Boug et Boug-Dniéster.

La région Dniéper-Boug a été conquise par la Russie en l'an 1740. Tout en appartenant aux Turcs ou Tatares de Crimée, elle était plutôt une région sans véritable propriétaire ; elle présentait un champ de frontière séparant la Russie chrétienne de la Porte ottomane. Ses premiers habitants étaient les Roumains ; ils ne payaient aucun impôt, proprement dite. Cette région constituait un pont de passage de la Moldavie en Zaporojié, chez les Cosaques [5]).

1) *Idem*, I, page 364.

2) Архивъ Военно-походной Канцеляріи графа П. А. Румянцева-Задунайскаго *(Archive de la chancellerie militaire du comte P. A. Rouméantsev)*, I partie, 1767-1769, communiqué par M. O. Soudiénko, Moscou, 1865, page 248.

3) А. Ригельманъ. Лѣтописное повѣствованіе о Малой Россіи и ея народѣ и Козакахъ вообще *(Description chronologique sur la Petite Russie et son peuple ainsi que sur les Cosaques en général)*.

4) Архивъ Военно-походной Канцеляріи графа П. А. Румянцева-Задунайскаго *(Archive de la Chancellerie militaire du comte P. A. Rouméantsev)*, I-ere partie, 1767-1769, communiqué par M. O. Soudienko, Moscou, 1865, p. 77.

5) ...„Il y a une autre espece de Cosaques qu'on nomme Zaporoviens ; Le pays qu'ils habitent aujourd'hui est la Chersonese Taurique, jadis habitée par les Daces et les Getes. C'est là probablement qu'Ovide fut exilé (!) : Il y a après de Bielogorod une montagne que l'on appelle par tradition Ovidova Moguila, le tombeau d'Ovide.

...Ils forment un Corps de 28 à 30 mille hommes qui ne sont pas Nomades comme les Tartares. Ce Corps est composé d'émigrés, de deserteurs, de transfuges de toute les nations". *Observation sur l'Ukraine ou Petite Russie. Archives des affaires étrangères. Russie, 1769 à 1825, Statistique*, f. 36.

La Russie l'a tranformée en une puissante citadelle dirigée contre les Turcs, les Tatares et les Cosaques zaporogues [1]). Elle organise la population en troupe de cosaques locales [2]), et le long de la frontière construit des redoutes puissant [3]). Les Roumains en bons manieurs d'armes et en agriculteurs habiles, occupent la première place.

Déjà en 1740 ils formaient un corps d'armée separé, au service du prince Demètre Cantemir le petit-fils du prince de Moldavie [4]). Le colonel Horvath, le major Philipovitch, le colonel Loupou, le colonisateur Coucou [5]) et d'autres, recrutent des Roumains sur une vaste echelle, dans toutes les provinces habitées par des compatriotes. Ceux-ci sont colonisés sur le rive droite du Dniéper, dans les départements d'Olviopol, de Novomirgorod, auprès de leurs compatriotes établis là depuis très longtemps.

L'ambassadeur russe de Constantinople aide à la colonisation; il achète sur les marchés de Constantinople les Roumains tombés en esclavage et les envoie dans la région de Dniéper-Boug [6]).

D'autres Roumains construisent la cité Elisabeta, Elisabetgrad de plus tard, appelé ensuite Zinovievsk, et après la disgrâce de Zinoviev-Kirovsk. La ville et les villages des environs sont constitués en campagnes — Roty — d'après le systeme des Cosaques locales.

Entre les années 1750 à 1760, le major Loupoul excelle en colonisations roumains; la population est installée autour des villes Krivoe, Tsiboulev, Crîlov et Betchioul, Alexandrie actuelle.

1) А. Скальковскій. Хронологическое обозрение Исторіи Новороссійскаго Края, 1730-1832, часть I *(Aperçu chronologique de l'histoire de la contrée de Novorossijsk, I-ère partie)*; en russe, Odessa, 1836, page 120—140.

2) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи *(Recueil complet des lois de l'empire russe)*, en russe, v. XI, No. 8211, 8461; v. XV, No. 11.312.

3) А. Скальковскій. Исторія Новой Сѣчи *(Hisroire de la Nouvelle Setchéa)*, en russe, v. II, Odessa, 1846, page 236-280.

4) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи *(Recueil complet des lois de l'empire russe)*, en russe, v. IX, No. 6724; v. XI, No. 8461.

5) Архивъ Военно-походной Канцеляріи графа П. А. Румянцева-Задунайскаго *(Archive de la Chancellerie militaire du comte P. A. Rouméantsev)*, en russe, I-ère partie, 1767-1769, communiqué par M. O. Soudiénko, Moscou, 1865, page 254-255.

6) А. Скальковскій. Хронологическое описаніе исторіи Новороссійскаго края, часть II *(Aperçu chronologique de l'histoire de la contrée de Novorossijsk, II-ème partie)*, en russe, Odessa, 1836, page 38.

Sur le rive droite du Dniéper est *Boucareşti;* vers la Mere Noire—Bourty. Autour de Kirovsk-Tchabanovca. En fin sur le Boug: Vradievca, Kantakouzenovka, etc. Un autre groupe compact de Roumains se fixe dans les environs d'Ekaterinoslav, actuellement Dnépropetrovsk, Nicolaev, port de plus tard, Kiev, etc.

En 1763 sont formés deux Regiments cosaques parmi les roumains d'au-delà du Dniéster, l'un moldave, l'autre valaque [1]). Les roumains se trouvent en nombre non moins important dans les autres Regiments [2]). Au bout de quelques années le régiment moldave est transféré à Kiev, et de là, avec les familles, passe à Samara, où son nom est changé en régiment de hussards de Samara [3]).

Un autre nombre de Roumains, assez important est colonisé dans la région d'Orenbourg et se confond avec les Cosaques de cette région [4]).

En 1792 à la suite de la paix de Jassy la Russie soumet la région Boug-Dniéster. Cette province s'étendait vers le Nord jusqu'à Jagorlyk, sur le bord du Dniéster, et au sud—jusqu'à la Mer Noire. Elle portait le nom d'Ukraïne du khan [5]). Les Russes la nomait la région de l'Otchéacov. Dans certains documents elle est désignée sous le nom de Podolie turque. La population l'appelle *Moldavie.*

Cette région dotée d'un climat identique à celui de la Bessarabie, est l'une de plus belles et des plus fertiles [6]). Lors de

1) *Idem, I-ère partie,* page 34.

2) En 1707 déjà existait en Russie un corps d'armée roumain, réorganisé en 1740 et mis sous le commendement du prince Cantemir. Полное собраніе законовъ Россійской имперіи *(Recueil complet des lois de l'empire russe)*, en russe, vol. XI, No. 8461.

3) А. Скальковскій. Хронологическое описаніе исторіи Новороссійскаго края, часть I (*Aperçu chronologique de l'histoire de la contrée de Novorossijsk*, I-ère partie); en russe, Odessa, 1836, page 66. D'après une statistique française, le Regiment valaque comptait 10 dragons, 5 escadrons, 1000 hommes et 1000 chevaux; le Regiment moldave, changé en celui de Samara, comptait un nombre de 2.683 soldats. *Archives des affaires étrangères, Russie, 1769 à 1825. Statistique*, ff. 32, verso et 41 recto.

4) Полное собраніе законовъ Россійской имперіи *(Recueil complet des lois de l'empire russe*; en russe, vol. XI, No. 8616, 17 septembre 1742.

5) I. Nistor. *Romînii Transnistrieni.* (*Les Roumains d'au delà du Dniéster*). Cernăuţi, 1925, page 56-63. En mars 1164 (1751) le Khan de Crimée vend à Ioniţa, Moldave, ses domaines à Dubossary, Căinari et aux embouchures de Tiligoul, pour 4.500 piastres espagnoles. Записки Одесскаго Общества Исторіи и Древностей (*Mémoires de la Société d'Histoire et d'antiquité de la ville d'Odessa*), en russe, v. II, page 420.

6) N. P. Smochină. *Republica Moldovenească a Sovietelor* (*République moldave des Soviets*). Cunoştinţe folositoare. Série C, No. 75, Bucarest, 1939.

son occupation, la majorité absolue de la population était constituée par des Roumains, venus soit de Bessarabie, soit d'autre part. Tous les gués et ponts de passages sur le Dniéster appartenait à la Moldavie [1]).

La plupart des villes étaient fondées par des Roumains. Aussi bien à la compagne que dans les villes, la vie ne se distinguait en rien du reste du Pays Roumain. La région se trouvait sous la juridiction administrativ et écclésiastique de la Principauté moldave [2]). A. Doubossary, était la résidence du strajnic (gardien) moldave, d'où les impôts étaient envoyés à Jassy, la capitale de la Moldavie. Le jugement se faisait d'après la coutume du pays représenté par le *jus valachicum*. Les mécontents reccourait au Divan princier de Jassy [3]).

Au point de vue religieuse, la province était conduite par la Métropolie de Proïlava, dont le siège était à Huşi. Les métropolites roumains procédaient à l'ordination des prêtres, même après l'occupation de la province par la Russie ; mais leur pouvoir spirituel s'étendait aussi à la région Boug-Dniéper. Ils faisaient des visites canoniques et prenait part à la consécration des églises. Le gouvernement russe a fixée au début la capitale de la nouvelle province à Socola, un centre puissant, colonisé par des Roumains de Socola, dans la périférie de Jassy ; plus tard le nom est changé en Voznesénsk.

La fixation de la frontière russe au Dniéster a soulevé le problème du transport de toute la population de la Moldavie et de la création d'une Principauté roumaine, sous le nom de Nouvelle Moldavie [4]).

Cette principauté devait être confiée au prince Mavrocordato firaris [5]).

En général, les colonisations de Roumains dans la région d'au-delà du Dniéster ont été si fortes que les témoignages du

1) N. Iorga. *Studii şi documente* (*Études et documents*). v. VI, No. 1557, 1563
2) А. Г. Лебединцевъ. Ханская Украина (*L'Ukraïne de khan*), dans Записки Одесскаго Общества Исторіи и Древностей (*Mémoires de la Société d'Histoire et d'antiquité de la ville d'Odessa*), en russe, vol. XXXI.
3) N. Iorga. *Ucraina Moldovenească* (*L'Ukraïne moldave*), en Analele Academiei Romîne. Bucureşti, II série, vol, XXXII, 1913.
4) N. Iorga. *Acte şi fragmente cu privire la Istoria Rominilor* (*Actes et fragments concernant l'Histoire des Roumains*). Bucureşti, 1896, page 339, 341.
5) *Ibidem.*

temps disent qu'au moins deux-tires de la population de la Moldavie s'y est installée [1]).

Les Roumains, passés au-delà du Dniéster, travaillaient avec assiduité dans leur nouvelle patrie. Le bois nécessaire à la construction des villes et d'Odessa en particulier, était fourni par la Moldavie, par le commandant militaire Gatus [2]). L'architecte Manole était la main droite du Prince Richelieu dans la construction de cette ville [3]). Aussi le plan de fondation montre qu'un grand nombre de parcelles étaient accordées aux notabilités roumains.

A Moguilev et Doubossary a existé une tipographie roumaine qui desservait la population locale [4]). Le cousin du prince Potémkin lui-même a sollicité son ordination en qualité d'évêque de cette province, pour le motif qu'il connaissait la langue moldave du peuple indigène [5]).

Les rapports de ces Roumains avec ceux de Principautés Roumaines se sont toujours maintenus. Le Dniéster était un fleuve commun, un fleuve interne.

Par l'établissement de la frontière au Dniéster, en 1792, les Roumains d'au-delà du Dniéster sont séparés du reste du peuple Mais cette séparation est plutôt formelle, car leurs relations economico-spirituelles continuent sans empêchement. Il y a plus vingt ans, en 1812, la Russie a occupé la Bessarabie. Ainsi les rangs des Roumains de Russie s'augmentent. Ils représentent tous ensemble un tout unitaire et puissant dans la revendication de leurs droits nationaux. Mais les événements de 1918 les séparent de nouveau, pour une nouvelle période de vingt ans, jusqu'au moment présent.

Ces deux dernières décades sont les plus rudes. Quoique les Soviets aient été obligés de créer le 12 octobre 1924, la

1) *Ibidem*, page 341.
2) А. Скальковскій. Хронологическое описаніе исторіи Новороссійскаго края, часть I (*Aperçu chronologique de l'histoire de la contrée de Novorossijsk, 1-ère partie*), en russe. Odessa, 1836, page 212.
3) N. P. Smochină. *Republica Moldovenească a Sovietelor* (*La République moldave des Soviets*), dans Calendarul Ligii Culturale (*Calendrier de la Ligue Culturelle*). Bucureşti, 1931, page 36—43.
4) Записки Одесскаго Общества Исторіи и Древностей (*Mémoire de la Société d'Histoire et d'antiquité de la ville d'Odessa*).
5) *Ibidem*, vol. II, page 434.

République autonome moldave, elle ne comprend pas les Roumains fixés dans le voisinage immediat du Dniéster [1]). Ceci dénote le manque de sincerité du Gouvernement de Moscou. La république mentionnée est loin de correspondre aux frontières ethniques du peuple roumain de cette région. La population autochtone est déportée systematiquement en Sibérie sous differents prétèxtes d'irrédentisme, etc., et sa place est occupée par de nouveaux colons pris dans les rangs de l'armée rouge, venus du centre de la Russie soviétique. Dans leur propre république, les Roumains d'au-delà du Dniéster n'ont pas le droit de connaitre leur litterature et leur culture nationale. Aucune publication roumaine n'y peut pénétrer pour le motif d'irrédentisme ou de reveil du sentiment national [2]). En même temps on l'enseigne à la population que les Roumains de cette région constituent un peuple tout à fait different de ceux du pays.

L'alphabet roumain, qui a été approuvé il y a quelques années, est remplacé aujourd'hui par l'alphabet russe [3]). Mais malgré ces difficultés, la population roumaine d'au-delà du Dniéster n'a pas perdu son langage et son sentiment national.

Malgré toutes les vicissitudes de tous les temps, cette population roumaine est consciente de sa mission, de sa fierté nationale et espère en dépit de l'oppression des autorités communistes qui poursuit la destruction du moi national, dans la renaissance nationale sur de nouvelles bases qui correspondraient aux frontières ethniques, à l'équité humaine et à l'esprit créateur du siècle actuel.

N. P. Smochină

---

1) N. P. Smochină. *Institutul de cercetări științifice din Republica Moldovenească a Sovietelor* (*L'Institut de recherches scientifiques dans la République moldave des Soviets*). Jassy, 1938, page 26—43.
2) *Ibidem.*
3) *Pravda*, 8 Juin 1938.

ORGANIZAREA SATULUI LA ROMÎNII DE PESTE NISTRU

CONTRIBUȚII LA STUDIUL VECHIULUI DREPT ROMÎNESC

1. Introducere. — 2. Obștea sătească. — 3. Adunarea obștească. — 4. Primarul. — 5. Perceptorul. — 6. Vornicul. — 7. Vătăjăii. — 8. Sfetnicii comunali. 9. Glasnicii comunali. — 10. Impozitele comunale. — 11. Biserica. — 12. Ciastirea autorităților. — 13. Rezolvarea conflictelor locale. — 14. Paza satului. 15. Banca populară. — 16. Cooperația comunală. — 17. Cireada și angajarea vacarului. — 18. Pîndarul. — 19. Holova-Președintele de plasă. — 20. Încheiere.

1. Ținuturile locuite de Romînii transnistrieni au fost stăpînite de Polonia, Rusia, Tătari, Turci și Moldova. In raport cu această stăpînire s'a desvoltat și viața lor socială și juridico-economică. Acest aspect al vieții în raport cu naționalitățile înconjurătoare, se cunoaște doară cu privire la Romînii din Polonia, sub numele de *dreptul romînesc* [1]). Pînă la anul 1654 Ucraina lui Bogdan Khmelnițchi, avind granița de sud la Nipru, era cuprinsă în statul polonez. Unită cu Rusia, ea și-a păstrat, pe bază de tratate, la care au luat parte romînii Pavel Apostol, comandantul regimentului de Mirhorod și Dumitrașcu Raice, comandantul regimentului de Pereiaslav, toate drepturile și privilegiile moștenite dela poloni. Abea mai tirziu se face incor-

---

1) Calužnjackyj. *Über die Wanderungen der Rumunen in den dalmaten Alpen und den Karpaten*, 1880; I. Nistor. *Die moldavischen Ansprüche auf Pokutien*. 1911; J. T. L. *Północno-wschodnie wołoskie osady*. Warszawa, 1855; Hr. Stadnicki. O wsiach woloskich... Warszawa, 1855; Грушевскій, М. Матеріали до історії суспильно-політичних і економічних відносин західньої України, (*Documente cu privire la istoria relațiilor sociale, politice și economice a Ucrainei apusene*); în Записки Научового Товарыства имени Шевченка, vol. LXIII și LXIV, 1905; vol. LXIX. 1906; Линниченко. Черты изъ исторіи сословій въ юговападной (галицкой) Руси XIV и XV в. в. (*Schițe din istoria breslelor din Rusia sud-apuseană-galițiană*), Moscova, 1894; Karel Kadlec. Valaši a valašské právo v zemich slovanských a uherských. Praha, 1916. etc.

porarea Ucrainei, prin care libertăţile sale sînt reduse [1]). Iar Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei, de origină romîn, încearcă legiferarea dreptului ne scris ucrainean, cu introducerea elementului romînesc şi cu unele împrumuturi din dreptul de Magdeburg [2]). In această evoluţie social-economică dreptul romînesc a convieţuit alături de celelalte, independent de expansiunea teritorială rusească. Rusia nu s'a atins îndată de obiceiul juridic al populaţiilor autohtone.

Romînii transnistrieni au trăit secole întregi după obiceiul lor naţional, care s'a extins şi asupra coloniştilor de mai tîrziu. Astfel, la 1769, contele Rumeanţev, la cererea reprezentantului Cucu, acordă Romînilor aşezaţi în Velikii Hutor, din cuprinsul regimentului de Pereiaslav, dreptul de a face serviciul religios în limba naţională, de către preoţii plecaţi din ţară [3]). Acest obicei a fost îngăduit şi de episcopul Ghervasie, al Pereiaslavului, pe motiv că «şi preoţimea şi populaţia romînă au alte obiceiuri» [4]), iar în treburile obşteşti, aceşti Romîni erau conduşi de patru judecători, aleşi de adunare, din sînul celor mai cu vază [5]).

1) Герасимчук. В. До питання про статті Б. Хмельницького (*Cu privire la chestiunea articolelor lui B. Khmelnițchi*), în Записки Наукового Товариства імени Шевченка, vol. C. Lwow, 1930; Д. Дорошенко, prof. Нарис исторії України (*Schițe cu privire la istoria Ucrainei*), vol. II. Warszawa 1933, page 35, 41, 53-54. „Toutes les provinces de Russie, qui ne sont pas des Provinces conquises ont le même rapport avec le souverain, sont gouvernées par les mêmes lois, et de même manière, si l'on excepte l'Ukraine, ou Petit Russie, rentrée sous la domination des Russes, ses anciens maître en 1654 sous le Czar Alexis Mikaelovitz. Ce prince signa avec les Cosaques une Capitulation qui consiste en 20 articles. Il leur promit solenellement de les laisser jouir de tous les privileges dont ils jouissoient sous la domination Polonoise. En vertu de ces privileges les Cosaques devoient être les sujets les plus libres et les plus heureux de cet Empire. Mais les souverains des Russie ont cru devoir anéantir quelques-uns de ces privileges à l'occasion des revoltes qu'exciterent les deux hetmans Iwan Samollowitz et Mazeppa". *Archives des affaires étrangères, France. Russie, 1769 à 1825. Statistique*, fol. 7. *Idem. Observation sur l'Ukraine ou Petit Russie*, fol. 159, verso.

2) N. P. Smochină. *Din trecutul romînesc al Transnistrienei*. 1. *Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei libere*. 2. *Moldovenii din armata lui Petru cel Mare şi Carol XII*, în *Cercetări Istorice*, vol. 1, Iaşi, 1930. Extras, pag. 27. «Dans les principes de cette cession les Cosaques n'avoient aucun établissement, aucune autre législation que les formes militaire. Depuis ils se gouvernent encore aujourd'hui par des coutumes et des Loix anciennes qui sont celles de la Pologne et de Magdebourg». *Archives des affaires étrangères France. Russie, 1769 à 1825. Observation sur l'Ukraine ou Petit Russie*, fol. 153, verso.

3) Архивъ Военно-походной Канцеляріи графа П. А. Румянцева-Задунайскаго, часть I, 1767-1769. Сообщилъ М. О. Судіенко (*Arhiva Cancelariei de campanie a contelui P. A. Rumeantzev*, partea I). Moscova, 1865, p. 266.

4) *Idem*, pag. 267.

5) *Idem*, pag. 268.

Regiunea între Nipru-Bug, graniţa veche polonă şi marea Neagră constituia un *bonum nullius*. Rusia a cucerit-o abia în anul 1740. Ucraina ca stat, n'a posedat-o niciodată. Acest ţinut uneori constituia zona de frontieră, sau aparţinea Tătarilor din Crimeea, dar mai mult nominal. Totul se răsfrîngea doar în plata impozitului. Populaţia îşi continua viaţa ei după tradiţia locală. Sîrbii din această regiune, în decursul vremurilor, s'au contopit cu masa ucraineană dela care au primit şi limba şi obiceiurile. Romînii însă din judeţele Ecaterinoslav, Bahmut şi Slaveano-serb, din gubernia Ecaterinoslav, azi Dnepropetrovsc, şi-au păstrat în totul atît limba cît şi obiceiurile [1]); ei trăesc şi azi în sate, aşezate după sistemul căzăcesc, dar cu specificul romînesc.

Regiunea însă dintre Bug-Nistru, Iagorlic şi marea Neagră, a fost stăpînită de Turci, la fel cu Principatele Romîne. Rusia a cucerit acest ţinut abea la anul 1792, cu 20 de ani înainte de a lua şi Basarabia. In această regiune viaţa romînească nu s'a deosebit cu nimic de restul ţării. Era destul de intensă şi de populată cu Romîni, populaţie autohtonă. Divanul domnesc dela Iaşi constituia instanţa superioară [2]). Tot la Iaşi se confirmau şi contractele de arendarea moşiilor, a căror stăpîni erau boerii din Moldova. Actele de proprietate se făceau în limba romînească. Iar mitropolia de Proilava, cu sediul la Huşi, avea jurisdicţia bisericească asupra întregii regiuni dintre Nistru-Nipru. Mitropolitul hirotonea preoţi, făcea vizite canonice la faţa locului; populaţia ridica biserici după modelul celor din ţară, cu inscripţii romîneşti.

De fapt însă dreptul romînesc a fost întărit la anul 1681, cînd Moldova lui Duca Vodă îşi extinde graniţa pînă la Nipru [3]), iar domnitorul construeşte cetăţi la Kanev şi Korsun, cu ostaşi romîni [4]).

1) М. И. Зарудный. Законы и жизнь. Итоги изслѣдованія крестьянскихъ судовъ (*Legile şi viaţa. Totalul cercetărilor judecătoriilor ţărăneşti*). s. Petersburg, 1874, pag. 142.

2) D-l Aurel Sava, membru la Curtea de Apel din Chişinău, magistrat distins şi adînc cunoscător al vechiului drept romînesc, mi-a arătat un document de judecată din ţinutul Transnistrianei în care se precizează că, pentru treburi mari, Romînii de peste Nistru veneau în faţa Divanului domnesc dela Iaşi.

3) N. Iorga. *Ucraina Moldovenească*, în *Analele Academiei Romîne*. Bucureşti, II serie, vol. XXXII, 1913.

4) П. И. Костомаровъ. Собраніе сочиненій. Руина (*Opere complecte. Ruina*). Carten 6, vol. XV, s. Petersburg, 1905, pag. 329; N. P. Smochină. *Din trecutul romînesc al Transnistrianei*. 1. *Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei libere*. II. *Moldovenii din armata lui Petru cel Mare şi Carol XII*, în *Cercetări Istorice*, vol. I. Iaşi, 1930. Extras, pag. 40-41.

In Căzăcimea zaporojană însă dreptul romînesc a fost şi mai pronunţat. La Congresul dela Moscova, convocat de Ecaterina II, pentru codificarea legislaţiei ţărăneşti, Romînii din această organizaţie militară au luat parte activă. Ei au cerut să li se păstreze drepturile locale, conforme cu tradiţia poporului [1]. In unele privinţi dreptul romînesc a influenţat chiar pe cel ucrainian. Căpitanii romini sînt cunoscuţi în toată Ucraina din timpurile cele mai vechi [2]. Iar în Căzăcimea de mai sus confirmarea atamanilor, adică ■ căpitanilor, se făcea nu după regula militară slavă, ci după obiceiul romînesc [3]. Tot după obiceiul romînesc au luat fiinţă multe localităţi, fondate de Romini, cum *Voloskie hutora* [4]. Pe baza acestui drept se judeca şi populaţia. Bunăoară, la anul 1774, rominul Tănase ■ plătit colonelului Popovici, comandantul palancei de Kodac o gloabă în sumă de 16 ruble, pentru şcoada (paguba) făcută de căprile sale [5]. Iar organizatorii acestor aşezări căzăceşti, numite palance, cu drept romînesc, cum Licikovsca şi Macarovsca [6] au fost colonelul Mîndru [7] şi Brîncă, locotenent colonel.

La 1812 viaţa transnistrienilor se contopeşte cu aceia ■ basarabenilor [8]. Din acest moment evoluţia juridică şi social-economică urmează calea comună, cu mici deosebiri în ceiace priveşte Romînii din gubernia Podolia, fosta provincie poloneză. Treptat, cu extinderea legislaţiei ruseşti, sfera dreptului romînesc

1) A. Скальковскій. Исторія Новой Сѣчи или послѣдняго Коша запорожскаго (*Istoria Secei noi, sau al celui din urmă Coş zaporojan*), vol. III, Odessa, 1846, pag. 344, etc.

2) W. Tomaschek. *Die Goten in Taurien*. Wien, 1881, pag. 54; N. P. Smochină. *Republica Moldovenească a Sovietelor*, în *Moldova Nouă*, Iaşi, anul I, Nr. 1, Ianuarie-Martie 1935, pag. 16.

3) Праці Комісії для вивчування Історії західньо-руського та українського права (*Cercetările Comisiei pentru studiul Istoriei dreptului occidental rus şi ucrainean*), VI, Kiev, 1929, pag. 166.

4) Киевская Старина (*Antichităţile Kievului*), 1886, XII, pag. 749.

5) *Idem*, 1882, III, pag. 611.

6) Праці Комісії для вивчування Історії західньо-руського та українського права (*Cercetările Comisiei pentru studiul Istoriei dreptului occidental rus şi ucrainean*), VI, Kiev, 1929, pag. 208.

7) Архивъ Военно-походной Канцеляріи графа П. А. Румянцева-Задунайскаго, часть I, 1767-1769 (*Archiva Cancelariei de campanie a contelui P. A. Rumeantzev, partea I*). Сообщилъ М. О. Судіенко. Moscova, 1865, pag. 248.

8) N. P. Smochină. *Basarabia şi Transnistria* în Viaţa Basarabiei, Aprilie-Mai, 1938, pag. 271—280.

se restrînge. Cercul său ■ îngustează. Dar cu toate acestea el subsistă în multe privinţi păstrîndu-şi caracterul său etnic, recunoscut de legislaţia rusească. Cucerind teritorii, Rusia n'a reuşit să asimileze popoarele autohtone.

Prin reformele ulterioare s'a urmărit înglobarea transnistrienilor, cu o situaţie materială privilegiată, în albia raţiunii de stat al Imperiului rusesc. Boerilor li s'au acordat mari onoruri, pămînturi pînă la 50.000 ha., iar plugarii au fost trecuţi în categoria ţăranilor de stat, sprijinită de Speranski [1]. La 1837 această instituţie este încredinţată lui Kiselev. Iar reforma agrară a lui Alexandru II, dela 19 Februarie 1861, dispune «să se lase în vigoare judecăţile locale cutumiere» [2]. Dar acest drept local, în cazul de faţă romînesc, a fost restrîns treptat prin reformele ulterioare din anii 1874 şi mai ales din 1889, prin introducerea instituţiei sub-prefecţilor (Институтъ Земскихъ Начальниковъ). Reformele, care ■■ succedat pînă în preajma războiului mondial, cu tendinţe de unificarea dreptului agrar, n'au fost în stare să aducă echitatea cerută de evoluţie şi împrejurări. Aceste reforme reprezintă mai mult o luptă între obiceiul pămîntului, cu caracter naţional şi tendinţa de hegemonie a dreptului pozitiv, reprezentat de oficialitate. Această luptă, pe tărîm juridic, merge pînă la o anumită măsură, paralel cu aceia a ţăranului în setea lui de a avea pămînt. Rovoluţia însă i-a luat şi una şi alta.

In rîndurile ce urmează vom arunca o privire asupra vieţii satului la Romînii de peste Nistru pentru a scoate elemente de drept romînesc ce au existat pînă la înscăunarea regimului actual.

2. Ţăranii, locuitori de baştină ai comunii, din punct de vedere al economiei rurale, compun o unitate administrativă cu numele de obşte sătească [3]. In această obşte se perpetuiază şi se ramifică obiceiul naţional al pămîntului, conform cu evoluţia socială a mediului, influenţele din afară şi cerinţele economice.

Pînă la reforma agrară din 19 Februarie 1861 obştea era alcătuită din ţărani, aşezaţi pe moşia boerului. Dacă numărul

1) С. Г. Пушкаревъ. Очеркъ Исторіи крестьянскаго самоуправленія въ Россіи (*Schiţă cu privire la auto-administraţia ţărănească din Rusia*), Praha, 1924, pag. 33.

2) Положеніе 19 февраля 1861 (*Orinduiala dela 19 Februarie 1861*), art. 93, nota 2.

3) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani*), vol. IX, art. 47.

lor însă era mic, atunci, împreună cu cei de pe moşiile învecinate, constituiau o singură obşte [1]. Dar transnistrienii n'au cunoscut servajul, încît ei nu erau cuprinşi în această legiferare.

Fiecare membru al obştei se bucură de dreptul de a o părăsi, cu îndeplinirea unor anumite condiţiuni. Sub domnia instituţiei mirului, pînă la reforma agrară a lui Stolypin, ţăranul care părăsea obştea, trebuia să achite toate dările faţă de fisc. Pămîntul său trecea pe seama mirului, fără nicio recompensă, întrucît dreptul de proprietate individuală nu exista [2]. Ţăranul în cauză dispunea numai de dreptul de înstrăinare a locuinţei şi locului din jur, precum şi a livezilor dela marginea satului, dacă nu erau cuprinse în mir. Părăsirea obştei depinde în totul de votul membrilor ţărani, care pot accepta sau refuza [3].

Acest principiu retrograd, care anihila voinţa şi personalitatea individului, îl vedem azi reînviat şi legiferat de Soviete prin crearea Colhozului, ca instituţie ţărănească [4].

Primirea noilor membri, veniţi de aiurea, se face tot cu aprobarea obşteştei adunări. În comunele moldoveneşti membrii străini se primeau cu foarte mari greutăţi. Această legiferare constituie la origină punctul de reazăm al conservării naţionale româneşti. Guvernul rus, încorporînd Ucraina, a pornit colonizări intense cu velico-ruşi, pe care-i aşezau în mijlocul locuitorilor autohtoni, sau, în comune nou înfiinţate. Aceste măsuri au dat naştere la nenumărate proteste din partea autorităţilor ucrainene. Rominul Dănilă Apostol, hatman al Ucrainei, a obţinut dela ţarul Rusiei, Petru II, ca Ruşii să nu aibă dreptul a se aşeza în satele ucrainene şi moldoveneşti, după cum nici aceştia nu se vor instala în cele ruseşti, deja fondate [5].

Această măsură, pătrunsă în legislaţia timpului, s'a perpetuat pînă la întronarea regimului sovietic. Ea a prins rădăcini atît de puternice, încît sătenii, de multe ori, nu primeau în sînul lor chiar pe conaţionalii din alte sate. Principiul naţional a mai

1) *Idem*, art. 48, nota 1.
2) *Idem*, art. 208.
3) *Idem*, art. 211 şi 214.
4) N. P. Smochină. *Politica social-agrară a Sovietelor. Colhozul*, în *Buletinul Institutului de legislaţie agrară*. Iaşi, anul III, Nr. 1, 1938. Extras, pag. 33—34.
5) N. P. Smochină. *Din trecutul românesc al Transnistriei*. I. *Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei libere*. II. *Moldovenii din armata lui Petru cel Mare şi Carol XII*, în *Cercetări Istorice*, vol. I, 1930. Extras, pag. 27.

fost completat apoi şi cu cel economic. Noul membru al comunităţii, venind la masa obştească cu toate drepturile, ce-o constituia un nou concurent. Datorită acestui tapt se explică puritatea satelor româneşti de peste Nistru şi conservarea lor ca grai.

Mai tîrziu legea permite primirea ţăranilor din alte ţinuturi, tîrgoveţilor, meseriaşilor şi altor străini de casta ţărănească, numiţi raznocinţi [1]. Individul care doreşte să fie primit în obştea ţărănească, se adresează primarului. Acesta supune cererea-i verbală în discuţia adunării generale, care pe alocurea poartă numele de shod [2]. După obiceiul pămîntului, adunarea aprobă sau respinge primirea noilor membri. Hotărîrea ei este definitivă, iar cei nesatisfăcuţi n'au dreptul de apel.

Aceşti străini însă pot obţine dreptul de azil, dreptul de a locui în comună, dar numai cu aprobarea adunării generale, în condiţiile de mai sus. Drepturile acestor musafiri sînt mărginite. Ei n'au voie să cumpere pămînt dela ţărani. Singurul drept ce-l au este acela de arendă, dar tot cu aprobarea adunării obşteşti. Apoi se mai bucură de dreptul de a avea locuinţă proprie, dar iarăşi în urma aprobării prealabile.

În schimbul privilegiului dreptului de domiciliu, aceşti străini sunt supuşi la dări în folosul cheltuelilor satului, după aprecierea adunării. Ei contribuie la paza satului alături de alte obligaţii mărunte; dar nu se bucură de dreptul de vot la adunările obşteşti, chiar dacă şederea lor în acelaş sat este de o durată foarte veche.

Locuitorii autohtoni nu intră cu ei în rubedenie de familii.

Aceşti străini, aşezaţi printre Moldoveni, sunt în cea mai mare parte conaţionali dela oraşe, deveniţi meşceni. Agricultori prin natura lor, ei preferă să se refugieze la ţară, cu nădejdea de-a redeveni cîndva ţărani. Numărul lor însă este foarte mic, cîte una-două familii şi încă nu în toate comunele.

În alte sate se mai instalează, ca negustori, cîte o familie de evrei. Dreptul lor de domiciliu însă poate fi ridicat oricînd de adunarea obştească.

1) Свод законов. Положение о сельском состоянии (Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani), vol. IX, art. 217 şi 219.
2) *Idem*, art. 220.

Obştea se mai bucură în fine de dreptul de a elimina din sînul ei pe membrii vătămători. Hotărîrile de asemenea natură se iau cu majoritatea absolută de voturi. In asemenea cazuri, membrii excluşi sunt deportaţi în Siberia pentru colonizare. Moldovenii însă nu ajung la măsuri atît de aspre. Toţi sunt solidari, şi la vremuri bune şi la vremuri de necaz, iar cei ce greşesc, sunt mustraţi şi pedepsiţi după obiceiul strămoşesc, fără a se ajunge la judecată, dincolo de marginele satului natal.

3. Adunarea obştească a sătenilor poartă numele slav de *shod*. Ea este instanţa supremă cu privire la treburile satului, dintre care cele mai de seamă sînt următoarele :

1) alegerea dregătorilor satului şi plăşei ;

2) înlăturarea membrilor nedemni, pentru totdeauna sau pentru un timp pînă la trei ani ;

3) primirea de noi membri ;

4) îngrijirea pentru sănătatea publică şi şcoală, etc. [1]).

După obiceiul pămîntului, adunarea obştească se compune din ţăranii satului cu drept de vot. Cei absenţi pot fi suplinîţi de unul din membrii prezenţi ai familiei în cauză [2]).

Aceste hotăriri sunt valabile dacă nu depăşesc atribuţiile prevăzute de lege [3]) ; dacă la desbateri a luat parte primarul, sau locţiitorul său şi un număr de ţărani, nu mai puţin de jumătate din cei cu drept de vot [4]). Hotărîrile se iau cu unanimitate de voturi, dacă toţi cei de faţă au căzut de acord, sau cu majoritatea voturilor celor prezenţi [5]) ; iar la paritate de voturi, prevalează hotărîrea primarului [6]). Cînd însă adunarea obştească are de rezolvat chestiuni mai importante, cum : a) modificarea felului de posesiune a pămîntului comunal, b) reîmpărţirea acestui pămînt după numărul de suflete, etc., atunci legea spune ca aprobarea să aibă cel puţin $^2/_3$ din numărul total al membrilor obştei. La rezolvarea acestor din urmă probleme, ţăranii se împart în două tabere : pe vechi, aceia care-s contra modificărilor

1) Свод законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani*), vol. IX, art. 62.
2) *Idem*, art. 47.
3) *Idem*, art. 63.
4) *Idem*, art. 64.
5) *Idem*, art. 65.
6) *Idem*, art. 67.

şi — pe nou, care, împovoraţi cu familii şi plini de greutăţi, deobicei majoritatea satului, urmăresc la intervale pînă la zece ani, distribuirea echitabilă a pămîntului, după numărul de suflete ce posedă fiecare ţăran.

După lege această împărţire se făcea numai între cei de sex masculin. In unele sate româneşti însă, partea femeiască a bucura de drepturi egale.

Votarea se face deschis, prin ridicarea mînei în sus, sau, mai practic, prin împărţirea ţăranilor în două părţi, după obiceiul înrădăcinat în fiecare comună [1]).

Toate hotărîrile trec într'un anume registru [2]) şi se semnează imediat de către cei de faţă. Unele din aceste hotăriri, cu caracter mai însemnat, se aduc la cunoştinţa sub-prefectului (Земскій Начальникъ). Aceasta are loc mai mult ca o simplă formalitate [3]).

Adunările au loc mai mult în zile de sărbătoare şi Duminicele [4]), după ce iesă preotul din biserică, la primărie. Aceasta din urmă se numeşte casa de obşte sau *sborne*, cuvînt ce-l găsim şi în gubernia Samara [5]).

La casa de obşte Moldovenii se adună, în bună parte, chiar atunci, cînd nu este shod. Ei vin să afle noutăţi sau să audă pe lojanii dela staroste, ori oamenii bătrîni. Cei mai tineri stau cam la colţul mesei, sau lîngă uşă ; iau poveţe dela cei mai în vrîstă, mai experimentaţi, care stau mai spre capul mesei, lîngă primar şi sfetnici.

Unii, ştiutori de carte, citesc cîte un ziar, mai ales din cele ale plugarilor, pe care-l împărtăşesc semenilor, pe cît îl pot pătrunde.

Flăcăii şi femeile nu vin la sborne iar văduvele vin doar atunci, cînd au de plătit biruri, sau cînd sînt chemate pentru unele treburi.

1) Свод законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani*), vol. IX, art. 68.
2) *Idem*, art. 69.
3) *Idem*, art. 70.
4) *Idem*, art. 60.
5) П. С. Ефименко. Договоръ найма пастуховъ (*Contractul de angajarea vătcarilor*), în Сборникъ народныхъ юридическихъ обычаевъ (*Colecţia de obiceiuri juridice populare*), vol. I, s. Petersburg, 1878, pag. 69.

Casa de obște este proprietatea satului, sau se închiriază dela un sătean. In această privință domină obiceiul local al sătenilor.

4. Starostele, adică primarul, este demnitatea cea mai mare din sat. El se alege pe un termen de trei ani, cu drept de reales[1] și fără posibilitatea de-a refuza, întrucît această funcție socială, cu mici excepții, este obligatorie[2].

Alegerile au loc de sărbătorile Crăciunului și se anunță cu două săptămini înainte.

Primarul este suveranul satului; el păstrează liniștea, supraveghează mersul birurilor[3] și se îngrijește de toți locuitorii comunei[4]. Iar autoritățile superioare iau măsuri numai după ce dînsul a fost consultat în prealabil. Deaceia în majoritatea cazurilor nu știe carte și nici nu știe rusește. Obligativitatea legei de-a cunoaște limba rusă era peste putință de introdus la transnistrieni[5].

Din punct de vedere administrativ primarul se află în subordinele lui holova, adică președinte de plasă[6] și sub-prefect Земскій Начальникъ[7]. In raza comunei sale el se bucură de dreptul de pedeapsă a) prin trimiterea la munca obștească, ca reparatul drumurilor, pînă la 2 zile, b) aplicarea amenzilor pînă la 1 rublă în folosul obștei, sau c) închisoarea pînă la 2 zile[9]. Iar cînd întreprinde cercetări de mare importanță, este asistat de doi bătrîni[8], experimentați în afaceri grele.

In îndeplinirea funcțiunilor sale, primarul își anină la piept znacul, adică insigna: aceasta, pe partea din față, are inscripția

---

1) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecția de legi. Legislația ca pentru la țărani*), vol. IX, art. 186.

2) *Idem*, art. 189. Puteau refuza numai în cazuri cînd cel ales au depășit vîrsta de 60 ani, dacă și-au îndeplinit mandatul trei ani de-arîndul și dacă-s foarte grav bolnavi, afară de alte cazuri, lăsate la aprecierea adunării generale.

3) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecția de legi. Legislația ca pentru la țărani*), vol. IX, art. 74.

4) *Idem*, art. 77.

5) Această obligativitate era pentru guberniile Kiev, Podolia și Volhynia: ca privea regiunile cu coloniști străini, trecuți la cetățenia rusă. Legiuitorul prevedea că „numai populația rusă autohtonă se bucură de drepturi elective". Deasemeni în regiunea Murmansk coloniștii străini, care au primit cetățenia rusă se bucură de drepturi electore numai după trei ani de zile dela această dată și cu condiția „să cunoască îndeajuns limba rusă". *Idem*, art. 182.

6) *Idem*, art. 75.

7) *Idem*, art. 78.

8) *Idem*, art. 79.

9) *Idem*, art. 80.

Сельскій Староста — Primarul Comunei, iar pe partea cealaltă: 19 Февраля 1861 года — 19 Februarie 1861[1]. Această insignă impunea un respect foarte mare. In caz de bătăi, sau certuri între săteni, el, împreună cu vornicul, lua toate măsurile pentru apărarea unora și împăcarea altora.. Și, spre a nu fi insultat de careva din cei în cauză, primarul își punea znacul la piept. Persoanele vizate îndată se linișteau și se dădeau la o parte. Iar el îi cerceta și pe unii și pe alții, făcîndu-le dreptate.

Atît primarul, cît și perceptorul aveau cîte un locțiitor, cărora Moldovenii le spuneau calindat, dela rusescul candidat.

Cînd însă primarul era înlăturat din slujbă, pentru unele lucruri îndreptățite, poporul zicea că „l-a măzilit".

Ca în orice țară de pe fața pămîntului, alegerile nu se fac fără aldămașuri. Un poloboc de 10—15 vedre de vin trebuie să se deșarte din beciul aceluia, care vrea să fie fruntea satului. Dar numai vinul nu era deajuns. Se mai cerea și altceva, și anume: *omenia, cinstea și înțelepciunea*. Acela, care vroia să fie diriguitorul satului, trebuia să se uite la el, din ce viță de oameni se trage, de este bun gospodar, om cinstit, cu dreptate și judecată sănătoasă. Dacă dădea aldămaș unul, care nu merita să fie la înălțimea de staroste, Moldovenii nu-l refuzau. Dar la alegeri, vai de capul celor cu nădejdea. In loc de staroste, adunarea generală îi alegea vătăjăi. Și aceasta satul o făcea ca acești dornici de boerie să se învețe minte altă dată. Oamenii de treabă însă dau aldămaș după alegeri.

Din leafa ce se urcă între 55—100 ruble pe an cu întreținerea poștei, primarul nu cîștigă aproape nimic. Două zile pe săptămînă el se întrerupe dela munca cîmpului, plecînd la plasă după ordine. Apoi alte îndatoriri obștești îl fac să nu se poată ține regulat de munca cîmpului. Deaceia gospodarii mai mult se aleg nu pentru a avea un venit, ci pentru a fi fruntașul satului, mai cu seamă cînd un gospodar are flăcăi sau fete mari. După el lumea judecă satul și pe consătenii săi.

Boeria însă la transnistrieni este foarte la modă. Mulți din ei o vinează, dar cu mare tactică. Iar cînd lumea îi alege, ei se prefac că refuză. Se așteaptă să fie rugați pînă în trei ori. Și la

---

1) *Idem*, art. 198.

ultima rugăminte, mai mulți voinici îl ridică în sus de trei ori cu strigăte de hura. Dacă însă adunarea generală se împarte în două tabere, atunci de multe ori pretendenții sînt purtați pe umeri. In timpul acestor alegeri lumea adunată face un sgomot atît de mare, încît se răsună văile și se aude în satele vecine.

5. *Zborcicul* (perceptorul) se alege pe timp de un an de zile [1]). El se îngrijește de finanțele satului. Adună *dăjdiile* cuvenite dela săteni și le varsă autorităților în drept [2]). Zborcicul trebue să fie un gospodar de frunte, bine chibzuit și să nu fie *hapsîn* (lacom). Deaceia pentru îndeplinirea acestei dregătorii, obștea alege un om, care *face măliga în burlui* [3]) *și o scoate cu sfredelu* [4]). Moldovenii nu iau în considerație, dacă acest demnitar este sau nu știutor de carte ori cunoscător al limbii rusești.

Sub imperiul *mirului*, care nu i-a cuprins pe transnistrieni, afară de unele cazuri excepționale, obștea răspundea în mod solidar pentru incorectitudinea zborcicului, după cum răspundea solidar și pentru plata impozitelor.

Nu se pomenește însă nicăeri de vre-o delapidare de bani publici, care ar fi fost săvîrșită de acești țărani-perceptori. Morala înăscută și oprobiul public al comunității ce se resfrînge asupra copiilor și tuturor rudelor unui asemenea vinovat, erau mai presus de orice lăcomie a banului public.

Zborcicul primește o leafă ce evaluiază între 18—25 de ruble pe an. In unele sate, după obicei, pentru această sumă el „ține

1) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecția de legi. Legislația cu privire la țărani*), vol. IX, art. 186.

2) „Perceptorul sătesc are îndatorirea de-a: 1) aduna dela țărani orice fel de impozite, ce datorează în bani, precum și orice datorii și resturi cu privire la aceste impozite; 2) ținerea socotelilor asupra banilor încasați; 3) supravegherea plăților dela fiecare țăran a impozitelor ce le datorează; 4) păstrarea impozitelor încasate dela țărani pînă la vărsarea lor autorităților în drept, la locul unde au fost stabilite de Adunările obștești; 5) vărsarea la Administrația financiară a impozitelor asupra pămîntului și primirea chitanțelor respective pentru sumele vărsate; 6) darea de seamă în fața Adunării obștei asupra sumelor încasate dela țărani; 7) darea de seamă în fața Adunării obștei despre răii platnici, pentru luarea de măsuri întru perceperea restanțelor ce se cuvin dela ei; 8) împărțirea la gospodari a livretelor de impozite sau biruri, sau altor însigne asemănătoare, pentru notificarea banilor încasați de zborcic, după obicefui adoptat de obște și 9) îndeplinirea altor obligații cu privire la încasarea impozitelor fonciare cuvenite asupra pămînturilor în devălmășie cuvenite obștiilor sătești". *Idem*, art. 82.

3) Ulcior pentru băut apă, cu două guri; printr'o gură se umple cu apă, iar prin alta, mai strîmtă, se bea.

4) Proverb la Moldovenii de peste Nistru. Înseamnă ceva sgîrcit.

și zbornea", adică *casa de obște*, mai ales acolo unde satul n'are clădire proprie.

Podușnea [1]), adică birurile, le adună fie umblînd, în zile de sărbători, dela casă la casă, împreună cu notarul, fie că oamenii mai ispravnici cu plata, singuri aduc banii la casa de obște [2]). Nimeni nu se lăsa să i se ia *zălog*, sau să fie vîndut la *dără-bană*, adică cu toba, aceasta fiind o mare rușine pentru toți sătenii.

Pentru banii încasați notarul eliberează o chitanță, pe care zborcicul aplică pecetea [3]) și o iscălește, dacă știe carte. Altfel îl semnează secretarul comunal.

Pecetea, atît zborcicul, cît și starostele, o păstrează ca ochii din cap, ca să nu cadă în mîni străine și să le facă cineva un mare rău.

Inainte vreme, în unele sate, în loc de chitanțe, zborcicul, neștiutor de carte, elibera *ghiruri*, care țineau loc de chitanțe. Acesta este un bețișor de corn, de o șchioapă lungime, cioplit în trei muchii, ceva mai gros ca un creion. La un capăt are o gaură mică. Acest ghir se făcea numai de către zborcic, pentru ca nimeni să nu-l poată falșifica.

Cînd țăranul plătea *dăjdiile*, zborcicul, față de autoritățile satului, făcea cu *cosorul* [4]) ce-l purta la *teacă*, atîtea tăeturi, cîte *carboave* (ruble) a încasat. Aceste bețișoare, înșirate pe o sfoară, se păstrau ca acte justificative în *pălămida* lăzii, de către cei ce plăteau impozitul fonciar. In casa părinților mei am apucat asemenea ghiruri, rămase dela bunic, și — în parte — dela părintele meu, din tinerețe.

Sumele încasate dela săteni se trec în *butuc*, adică registru principal, la rubricele respective. Banii adunați sînt distribuiți după porunca starostelui, conform cu capitolele prevăzute în buget [5]).

1) Cuvînt slav; vine dela impozitul pe *suflete*. In limba rusă i se spune подать (podati).

2) De obicei numai în cazuri excepționale zborcicul umblă pe la case pentru perceperea impozitului. Duminicile și în zile de sărbători țăranii singuri își varsă datoriile.

3) Pecetea are aceiași formă cu a starostelui, deosebindu-se numai prin titlu.

4) Cuțit cu *bicică*, adică mîner de lemn, în formă de secere. Este specific Moldovenilor, care-l poartă mereu la brîu. Servește mult la curățitul vițel de vie.

5) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecția de legi. Legislația cu privire la țărani*), vol. IX, art. 232 și 233.

La voloste (plasă) zborcicul merge odată pe lună, pentru a vărsa impozitul respectiv [1]), dacă nu-l încredinţează primarului în acest scop. Cu această ocazie el face lui holova o dare de seamă verbală şi primeşte noi instrucţiuni.

6. Vornicul se alege în fiecare an. După lege însă, el poate fi şi numit de primar. Pe alocurea i se mai spune *sotschi* [2]). Legea rusească însă îl numeşte *deseatskij* (Сельскій Десятскій). El este organul poliţienesc al satului şi se află sub supravegherea primarului [3]). Vornicul trebuie să fie ştiutor de carte. Altfel pierde mult timp cu înmînarea scrisorilor şi a diferitelor citaţii. Dar sînt cazuri cînd satul alege şi neştiutori de carte, numai să fie om cu inimă şi de bună ispravă.

Toată vremea, afară de munca cîmpului, vornicul stă în sat şi-l înlocueşte pe primar. Vara însă stă acasă numai două zile pe săptămînă. De cele întîmplate el aduce la cunoştinţa primarului, iar în lipsa acestuia, în cazuri grave şi urgente, *ureadnicul* poliţienesc (un fel de sub-comisar), însărcinat cu supravegherea uneia sau mai multor plăşi.

Ori unde vornicul îl însoţeşte pe primar; convoacă la primărie pe ţăranii de care se simte nevoia. Iar cînd are loc adunarea obştească, sau cînd vine vre-un *naclalnic*, adică boer şi vrea să adune pe săteni pentru a le face unele comunicări, el adună lumea; însoţit de un clopoţel, ce-l ţine în mînă, parcurge toate drumurile şi *potîcele* satului, strigînd în gura mare: „hai la shod, *oamînt buni, la shod!*".

7. Vătăjăii sînt în număr de 12, sau mai mulţi, după mărimea satului. Ei se aleg în fiecare an din nouii însuraţei în decursul anului. Legea nu-i prevede. Dar acesta este un vechi obicei al Moldovenilor, prin care orice tînăr însurat, la introducerea în sînul obştei, trebuie să dea o contribuţie onorifică. Datorită acestei obligaţii, ei se deprind cu noua viaţă, căci într'un an de zile vor avea multe de învăţat dela consătenii mai în vrîstă, cu care de azi înainte vor veni în contact.

1) *Idem*, art. 368.
2) Dela rusescul sutaş, adică mai mare pe o sută.
3) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи *(Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani)*. vol. IX, art. 83' şi 182'.
După lege un vornic este socotit la 20—30 de case, de unde-i vine şi denumirea în ruseşte. Rominii de peste Nistru însă se conduc după obicei, alegînd o singură persoană şi dîndu-i în ajutor vătăjăi, pentru ordinea internă.

In atribuţiile lor, vătăjăii se supun vornicului şi primarului. In zile de sărbători, cu rîndul, ei stau la casa de obşte, la dispoziţia vornicului şi invită persoanele de care se simte nevoia; alteori, în unire cu vornicul, invită lumea la shod. In *ophod*, adică la paza satului pe timp de noapte, ei sînt şefi de gardă.

8. Sfetnicii sau polomoşnicii [1]), în număr de cîţiva, sînt împuterniciţii satului, pe care-l apără în diferitele procese şi ocaziuni. In zile de sărbători, ei dau primarului o mînă de ajutor; stau în capul mesei şi iau parte activă la împăcarea ţăranilor certaţi, precum şi la mersul treburilor obşteşti.

Legea nu prevede această demnitate decît numai în cazuri excepţionale [2]). Ea însă a isvorît din nevoia de împăcare a diferitelor neînţelegeri ivite în sînul comunităţii romîneşti de peste Nistru şi s'a păstrat ca un obicei înrădăcinat.

In această dregătorie se aleg oamenii cei mai bătrîni, care au stat de mai multe ori în fruntea satului. Atribuţiile lor sînt foarte mari, iar cuvîntul lor este totdeauna ascultat de săteni. Primarul niciodată nu ia o hotărîre însemnată fără a le cere sfatul. Serviciile pe care le aduc satului sînt onorifice, iar numărul lor nu este limitat. De obicei satul alege aceleaşi persoane, la care se adaog foştii primari şi alţi gospodari intraţi în vrîsta celor bătrîni.

9. Pe lîngă demnităţile săteşti de mai sus, avem *glasnicii*. Acest cuvînt sună cu totul nebulos în mintea transnistrienilor. Ei mai curînd le spun cînd polomoşnici, cînd aleşi, cînd vătăjăi. Aceasta din faptul că denumirea este de dată recentă şi nu s'a înrădăcinat în limbajul Rominilor de peste Nistru.

Glasnicii reprezintă satul la adunările de plasă şi la alegerea autorităţilor ei, cum *holova* (preşedintele de plasă), etc. Ei se aleg pe un an de zile dintre cei mai guralii, deştepţi şi adeseaori, tari la pumn. Remuneraţia lor este gratuită.

1) Cuvîntul polomoşnic vine dela rusescul уполномоченный, adică însărcinat a îndeplini anumite atribuţiuni sau a apăra anumite interese, cum este în cazul de faţă.

2) „In treburile obştiilor ţărăneşti pot fi împuterniciţi, în drepturi egale cu avocaţii numai persoanele împuternicite prin hotărîrea mirului". Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи *(Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani)*, vol. IX, art. 5.

Multe sate însă nu dau mare însemnătate la asemenea însărcinări. Acest fapt se resimte asupra delegaților care nu sînt tocmai la înălțime.

Pisariul, adică secretarul comunal, [illegible] numește de subprefect (Земскій Начальникъ) după propunerea lui holova. El trebuie să știe bine [illegible] scrie și [illegible] ticlui jalobe și hotăriri. Obștea îi fixează leafa, care variază după muncă și după felul cum se poartă cu sătenii.

Legea nu prevede obligativitatea acestui post. Ea se poate dispensa, dacă unul din demnitarii aleși ai co[illegible]unei, știutor de carte, poate purta corespondența [1]).

Secretarul comunal se supune în totul dispozițiunilor primarului.

10. Impozitele percepute dela țărani sînt următoarele: a) comunale, b) de plasă, c) județene, d) guberniale și e) de stat.

In impozitul comunal se cuprind lefurile tuturor funcționarilor satului, aleși din rîndul țăranilor. El [illegible] fixează de adunarea generală a obștei și se împarte întocmai ca toate impozitele, la numărul de hectare. Astfel, cel ce posedă un număr mai mare de pămînt, va suporta mai mari dări decît cel cu pămînt puțin.

Impozitul de plasă cuprinde lefurile similare ale demnitarilor respectivi. Amîndouă aceste categorii de biruri se numesc *impozite ale mirului* [2]). Primele se împart de către primar la persoanele respective, ca leafă, iar cele de categoria a doua se varsă lui holova, președintele plășii. Restul merge la administrația financiară.

Din impozitul județean se plătesc funcționarii zemstvei, învățătorii, spitalele, etc. Din impozitul gubernial se întrețin funcționarii zemstvei guberniale, iar ultimul impozit prezintă răscumpărarea pămîntului dela Stat.

Astfel, bunăoară o comună cu 10.000 ha. de pămînt, avînd de suportat cîte 60 copeice la hectar din totalul impozitelor, va avea de plătit anual 6000 de ruble.

1) *Idem*, art. 56.

2) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecția de legi. Legislația cu privire la țărani*), vol. IX, art. 359. După obicei și necesitate, obștiile țărănești pot crea impozite comunale pentru înființarea și întreținerea de biserici, școli, întreținerea învățătorilor, etc. *Idem*, art. 360.

Impozitele, după obicei și după apreciere, pot fi vărsate în natură, sau în bani [1]).

11. La biserică, ca și ori unde, fiecare își are locul său. Bătrînii stau în frunte, la dreapta și cîțiva la stînga, aproape de icoane. In spatele lor stau cei de vîrstă mijlocie, apoi vin tinerii împreună cu flăcăii. Copiii stau printre cei tineri.

In spatele bărbaților, la un mic interval, vine partea femeiască: întîi femeile, apoi fetele. Iar în spatele acestora din urmă,—cîteva babe.

In tinda bisericei stau calicii.

Țăranii care nu prea bat cu biserica, *beu tiutiun*, și le place să dea cu *cisteinicu*, sînt foarte rău priviți de săteni. Chiar dacă au avere ei nu-s băgați în seamă. La biserică lumea îi cam ocolește și-i fură cu coada ochiului.

Slujba în biserici numai pe alocuri se făcea în românește.

Obștea alegea din sînul ei, pe trei ani, un *ixarl* [2]), adică epitrop. Ixarul era un om cu frică de Dumnezeu, care îndeplinea serviciul în mod cu totul gratuit. In mîna lui [illegible] adună toți banii dela *talger*, iar în zile de sărbătoare vinde mirenilor lumînări. Cu banii adunați se cumpără icoane și se fac reparații la biserică. Asupra ixarului nu se poate exercita nici [illegible] control. Deaceia se și alege un om de cinste și corectitudine.

Satul mai alege un *pălămar*, din oamenii bătrîni, credincioși și lipsiți de mijloace, care dorește să-și petreacă viața în tihnă. Pălămarul primește o leafă dela sat și se îngrijește de curățenia bisericei.

12. La anul nou primarul cu sfetnicii, zborcicul și cîțiva gospodari de frunte, merg la holova cu cîte o pereche de colaci, acoperiți c'un prosop, o sticlă de vin [illegible] un curcan. Acolo ei stau la masă și benchetuesc.

Preotului, prin unele părți, iarăși îi închină colaci, dar fără curcan. El se ține mai departe de popor și [illegible]e simte mai străin.

Deasemeni cînd venea în sat sub-prefectul (Земскій Начальникъ), primarul îl întîmpina cu tradiționala pîne și sare, contrar primirilor din satele ne-moldovenești.

1) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecția de legi. Legislația cu privire la țărani*), vol. IX, art. 362.

2) Pe rusește i se spune Церковный староста, adică staroste al bisericei.

Pe guvernator însă, poporul îl întîmpina la marginea satului. In frunte ieşea primarul, bătrînii şi toate notabilităţile comunale. Iar Arhiereului i se făcea o primire foarte pompoasă. Tot timpul era însoţit de 24 flăcăi călăreţi. Peste şeaua calului se punea un frumos lăicer moldovenesc. Iar la biserica, unde se oprea, dela poartă şi pînă înăuntru, se aşterneau războae. Poporul, bărbaţi, femei şi copii, se aşezau rînd, pe amîndouă părţile drumului. Şi, cu *cuşmele* (căciulele) sau pălăriile în mîni, ei plecau capul în faţa vlădicăi, care-i binecuvînta.

13. Cînd se iveşte vre-o ceartă sau neînţelegere între săteni, totdeauna ei aleargă la sfaturile primarului. Acesta, într'o zi de sărbătoare, convoacă la casa de obşte părţile împricinate împreună cu martorii lor. După ce sînt ascultaţi şi unii şi alţii, primarul, în unire cu sfetnicii şi alţi bătrîni, îi împacă, făcîndu-le dreptate. Iar dacă se simte nevoia, toţi merg la faţa locului pentru a se convinge de adevăr. Şi acolo, pe teren, fără nici o hotărîre scrisă, ei ajung la împăcare prin bună înţelegere. Dela cel mai înstărit, se cere mai multă răbdare şi un tratament cu adevărat frăţesc faţă de cel mai slab şi mai lipsit de mijloace, dar om silitor şi împovorat de copii. Echitatea socială în sînul comunităţii transnistriene înainte de instalarea regimului actual sovietic era destul de desvoltată.

14. Paza satului este una din cerinţele cele mai de seamă. Pentru orice nereguli, furturi sau bătăi, răspunde primarul, dacă nu ia măsurile cuvenite. O bună parte din aceste drepturi, le cedează vornicului. Acesta, dela un capăt pînă la altul al satului, scoate, pe rînd, oamenii de *ophod*, cîte 6-7 pe seară, pentru paza comunei. Aceşti gospodari, cîte unul de fiecare casă, sînt conduşi de un *vătăjel*.

Cei ce au flăcăi, îi trimit de pază pe aceştia. Dela casa de obşte, locul unde se adună paznicii, cîte 2-3 pornesc prin sat, la biserică şi la marginea comunei. La un anumit timp ei se întîlnesc şi povestesc unii altora despre cele văzute. Apoi se împrăştie din nou. Toată noaptea dînşii se păzesc să nu fie văzuţi de cineva. Pe alocurea însă se obicinueşte să strige din cînd în cînd: „îi văd, îi văd!" şi aceasta se face pentru a preveni orice faptă rea şi a da de veste că satul este apărat.

Fiecărui grup de paznici, se înmînează un baston de corn, care se numeşte *toiag*. El are o lungime pînă la piept. In partea de sus, aproape de capăt, se lipeşte o hîrtie albă, pe care se aplică ştampila primarului. Această hîrtie arată că posesorul toiagului este persoană inviolabilă, însărcinată cu paza de noapte.

Unele toiage poartă ştampila aplicată direct, care se gravează după ce s'a înfierbîntat la foc.

Toiagele se fac de către vornic; la vîrf sînt mai groase şi au o măgălie frumos cioplită. Pe lîngă toiag, însoţitorilor se dă şi cîte o *ţuvoae* (şuerătoare), care serveşte pentru alarmă la cazuri de nevoie.

Toiagele şi ţuvoaele se înapoiază a doua zi vornicului. Acesta din urmă controlează paza, mai ales la vreme de iarnă, cel puţin odată pe noapte. Iar din cînd în cînd mai dă zor şi primarul.

Ophodul dela biserică stă toată noaptea. Dela un ceas la altul, cineva din ei trage clopotul vestind sătenilor ora nopţii.

Dacă vre-un chefliu sau niscaiva hărjătăi dau peste pază şi fac gălăgie, li se arată toiagul şi ţuvoaia, în semn de legitimaţie, iar aceştia se retrag în linişte. Altfel îi bagă la *furdigă* pînă a doua zi.

La zile mari, cînd lumea petrece mai mult, paza se întăreşte.

Bărbaţii, care nu ieşă de ophod, se raportează primarului de către vornic sau de sătenii cointeresaţi, întrucît toţi au datoria de-a contribui într'o măsură egală la prosperitatea şi binele comunei. Ei se pedepsesc cu cîte o ocă, două de vin bălan sau roşu în folosul celor care au străjuit, pentru ca noaptea următoare să-i vină rîndul din nou.

15. Banca populară şi cooperativa au fost de un mare sprijin pentru Moldoveni. Felul de organizare şi conducere a acestor două întreprinderi depinde în totul de săteni.

Băncile populare erau de două feluri: a) creditul ce măreşte productivitatea ţăranului, adică banii împrumutaţi serveau la cumpărarea de unelte agricole, etc., şi b) creditul destinat îmbunătăţirii condiţiilor de vînzare sau de cumpărare a produselor agricole; de pildă, în loc de a vinde recolta toamna, pe

un preț derizoriu, țăranul primește un avans suficient pînă la primăvară, cînd prețul grînelor este urcat [1].

Banca populară, prin natura ei, nu se conduce numai după statut. Activitatea ei și buna prosperitate depinde de consiliul de administrație, ales dintre gospodarii cei mai de seamă și cu greutate.

Debitori ai băncilor populare erau sătenii mai înstăriți. Fiecare sat avea 5-10 fruntași, a căror depuneri evoluau între 1500-2000 de ruble aur. Iar creditori erau țăranii, membri ai băncii din comuna respectivă.

Tîrgoveții, care aveau domiciliul permanent la țară, puteau contracta împrumuturi, dar cu aprobarea expresă a adunării generale.

Unele bănci nu se mărgineau numai la operațiuni bănești. Ele introduceau diferite mijloace pentru mărirea capitalului și îmbunătățirea materială a sătenilor. Astfel, pe lîngă bănci se înființa cîte o secție, numită „obște de agricultură". Ea avea de scop procurarea de diferite unelte agricole și vînzarea lor la săteni în rate îndelungate și pe prețuri mici.

Un alt sprijin însemnat ce-l acordau băncile populare era acela al luptei împotriva speculei și cametei. Moldovenii nevoiași se împrumutau la Evrei de cu primăvară, încît toamna abia își acopereau gloaba. Pentru a scăpa de acești musafiri, banca populară împrumuta pe țărani cu un procent neînsemnat, dintr'un fond anume destinat. Toamna, o parte din recoltă se depozita la bancă. Sătenul prinea costul grînelor depuse pe prețul pieței, minus sumele împrumutate. Iar primăvara, cînd prețurile erau urcate, banca vindea toate grînele depozitate; restul din sumele încasate, se înmîna vînzătorilor în cauză.

Primele bănci, care au început operațiunile cu pînea de pe cuprinsul fostului imperiu, erau cele din gubernille Cherson și Tauridia. Operațiunile comisionare însă cu pînea s'au practicat mai mult în Basarabia și gubernia Cherson [2], în părțile locuite de Moldoveni.

1) С. Прокопович. Кооперативное движение въ Россіи, его теорія и практика (*Mișcarea cooperatistă din Rusia, teoria și practica ei*). Moscova, 1913, pag. 187.

Idem, pag. 195.

Alte bănci veneau în ajutor țăranilor și prin construcția de case. Stuful și șindrila sînt supuse la incendii, iar tabla cere prea mari cheltueli și nici nu este atît de trainică. Deaceia unele fabrici de cărămidă inventase un sistem de *oale*, adică olane arse, din lut. Între anii 1900-1903 acest sistem de olane ajunsese destul de răspîndit printre Moldovenii de peste Nistru. Dar în urmă l-a luat locul un alt sistem, mult mai eftin și mai simplu, răspîndit la început în sînul micilor industriași.

Olanele acestea se făceau din nisip cu puțin ciment. Iar o fabrică se compunea dintr'o schelă în formă de pupitru, o sită de cernut nisipul și mai multe forme. Ca lucrători, erau de ajuns doi-trei bărbați, care făceau pînă la o mie de olane pe zi.

Băncile populare s'au folosit de această împrejurare și au luat întreprinderea în mînele lor [1].

În preajma războiului mondial băncile populare mai procurau și lemnul trebuincios pentru acoperiș: căpriori, *lețuri*, grinzi, scînduri pentru uși, ușori, ușagi, etc.

Și toate acestea le dădeau cu împrumut, pe mai mulți ani, încît greutatea cea mare consta adeseori în ridicarea pereților.

16. Cooperativele sătești din Rusia au luat ființă cam odată cu desrobirea țăranilor [2]. Cooperativele, dela orașe sau dela țară, au izvorît din nevoia cetățenilor de a nu fi speculați.

După mediul în care se află, cooperativele se împart în mai multe tipuri social economice: orășenești, sătești, muncitorești, ale funcționarilor, ale militarilor, etc. Cele sătești însă leagă grosul moldovenimei transnistriene. Începînd cu stofa și sfîrșind cu lingura, ele procurau cele necesare pentru săteni, pe prețuri minimale, dela Uniunea județeană a cooperativelor. Prețul tuturor obiectelor erau simțitor mai mici față de cele din prăvăliile particulare.

Cooperativele, ca și băncile populare, au mers mai departe pentru satisfacerea nevoilor țăranilor. Din cauza aceasta, în unele regiuni, ele au pus mîna pe întreg produsul săteanului.

1) Asemenea olane poate face orice țăran, mărginindu-se la forme și ciment, mai ales în regiunile nisipoase. Zemstvele județene veneau în ajutor închiriind forme și delegînd cîte un instructor. Astfel, în timp de iarnă Moldovenii pregăteau cele trebuincioase pentru construcția de gospodării.

2) С. Прокопович. Кооперативное движение въ Россіи, его теорія и практика (*Mișcarea cooperatistă din Rusia, teoria și practica ei*). Moscova, 1913, pag. 259.

Bunăoară, primăvara, cînd ţăranul, din lipsa de mijloace, îşi vinde roada la evrei de pe copacii încă în floare, ca *perje* (prune), *abricoase* (caise), vişini, etc., cooperativa îi vine în ajutor. Ea îi acordă un avans în contul recoltei, iar toamna le cumpăra pe preţul pieţei. Apoi, adunate dela mai mulţi săteni, ele [redacted] desfăceau pe pieţele din Kiev, Odesa, Ecaterinoslav. Alteori se făceau conserve şi magiun, ce se vindea în mari cantităţi.

Prin aceste întreprinderi Moldovenii ameninţau eliminarea din mijlocul lor a oricăror speculanţi şi impresari.

17. Cu o duminică înainte de Sf. Gheorghe primarul convoacă adunarea generală a sătenilor pentru a se consfătui asupra păscutului vitelor. Fiecare sat are imaşul său comunal, care poartă numele de *toloacă*. Pe alocurea, unde nu există imaş, care să aparţie întregei comune, locuitorii în cauză destinează cîte o jumătate de hectar pentru fiecare vită mare.

La această adunare ei tocmesc vacarul [1]), aleg un zborcic şi angajează buhaiul pentru cireadă.

Vacarul este un ucrainean sau rus din satele depărtate. De obicei la această meserie se angajau barbaţi de aiurea, din gubernia Podolia. În această privinţă găsim o asemănare cu Velicoruşii din gubernia Moscovei [2]).

Moldovenii socot această ocupaţie ca una din cele mai umilitoare. Pretutindeni se găsesc numai văcari străini. Deaceia bărbaţilor care nu sunt buni de nimica, li se spune că „nu-s nici măcar de păscut vacile".

Indeobşte satul angajează o singură persoană, care răspunde pentru vite; iar aceasta îşi ia de ajutor doi-trei băetani, după necesitate. Termenul este dela Sf. Gheorghe pînă la Simedru (Sf. Dumitru). Ba de multeori, în satele de pe malul Nistrului, „cireada îmblă" pînă la Arhanghelul (Sf. Mihail). Satul nu face angajamente scrise, afară de cazuri excepţionale, cînd una din părţi insistă ca încheerea să se treacă în registrul

1) Acelaş obicei găsim şi la nordul îndepărtat al Rusiei. Satul întreg, adunat la *scopca*, dela slavul shodca, adică adunare generală, angajează vacarul. П. С. Ефименко. Договоръ найма пастуховъ (*Contractul de angajarea văcarilor*), în Сборникъ народныхъ юридическихъ обычаевъ (*Colecţia de obiceiuri juridice populare*), s. Petersburg, vol. I, 1878, pag. 65.

2) Лѣтніе праздники у поселянъ Московской губерніи (*Sărbătorile de vară la ţăranii din gubernia Moscovei*), în Московскія Губернскія Вѣдомости (*Buletinul Guberniat al Moscovei*), Nr. 26 din 1854.

proceselor-verbale ale obştei, fapt care-l întîlnim şi în gubernia Samara [1]).

Ţăranii în unire cu văcarul fixează plata asupra fiecărui cap de vită, mare şi mic. Banii se adună de către un anume zborcic, ales de săteni în mod onorific. Iar plata se face în două rate: la început şi la mijlocul verei, pela *Sfinchetriu*. În cazuri excepţionale însă, către toamnă, văcarul închide vitele celor rămaşi în urmă cu plata, pentru a-i constringe să verse sumele în restanţă [2]).

Satul, în afară de plată, se mai îngrijeşte de întreţinerea văcarului şi [redacted] ajutorilor săi. Aceştia mănîncă şi dorm cu rîndul, la fiecare gospodar atîtea zile, cîte vite are la păscut [3]). Totodată ei schimbă şi cămaşele la fiecare casă.

Turma de vite poartă numele de *cireadă*, caşi în limbele rusă şi ucraineană, fiind de proveniență veche slavă [4]). În fiecare dimineaţă, înainte de răsăritul soarelui, partea femeiască duce vitele la cireadă, într'un loc anume destinat; iar seara, pe la asfinţitul soarelui, cireada se întoarce acasă dela păscut.

O altă îndatorire ce incumbă ţăranilor este aceia a buhaiului. Gospodarul, care are un buhai de săminţă, la înţelegere cu satul. El primeşte cîte 10-15 capeice de fiecare cap de vită. În schimbul acestei plăţi, din ziua cînd începe cireada şi pînă ce se termină, buhaiul intră în posesia satului. El este liber să pască ori unde: pe imaş sau în grînele şi finaţele oamenilor. Nimeni nu-l opreşte. Deasemenea rămîne peste noapte în ocolul unde trage, dîndu-i-se hrana cea mai bună.

Alteori, dacă se îndepărtează prea tare de vite, rămîne la cîmp peste noapte. După Sfîntul Dumitru, cînd văcarul şi-a executat contractul, unii gospodari se adună în grupe şi fac *odăi*, la cîmp. Ei duc vitele şi le ţin la păscut pînă ce pămîntul

1) Труды Коммиссіи о волостныхъ судахъ (*Lucrările Comisiunei cu privire la judecătoriile de plasă*) VI, 227, 228; Самарская губернія, Бугурусланскій уѣздъ (*Gubernia Samara, judeţul Bugurusiav*).

2) П. С. Ефименко. Договоръ найма пастуховъ (*Contractul de angajarea văcarilor*), în Сборникъ народныхъ юридическихъ обычаевъ (*Colecţia de obiceiuri juridice populare*), vol. I, s. Petersburg, 1878, page 108.

3) Acelaş lucru se întîmplă şi în judeţul Holmogor din gubernia Arhanghelsc. *Ibid.*, p. 75.

4) *Idem*, pag. 105. Cuvîntul cireadă vine dela vechea slavă чредa şi însemnează cu rîndul. Rominii de peste Nistru l-au dat însă un alt înţeles.

se acopere cu zăpadă, făcînd de pază cu rîndul o săptămînă întreagă.

18. In unele sate de prin luna lui Mai, obștea alege un *pîndar*, pe care legea îl lasă la latitudinea satului [1]). Acesta se îndatorează să păzească cîmpul, să nu se fure pînea unul dela altul, dar mai ales să nu se facă nici o *școadă*, adică pagubă.

Pîndarul este un om voinic, îndrăzneț și isteț, pentruca să poată prinde ușor pe șugubăț. Noaptea, la întretăerea drumurilor, spre zile de sărbători, cînd țăranii părăsesc cîmpul, el stă de veghe, avînd calul în apropiere.

Pe lîngă leafa ce-o primește, pîndarul are dreptul să lase calul la păscut unde va crede de cuviință, iar dela unii gospodari cu mai mult pămînt, ia și cîte un coș de iarbă.

19. Comunele ▪ grupează în *volosti* [2]), adică plăși, după numărul locuitorilor. In fruntea acestor instituții administrative se află un *holova* [3]), adică cap sau *starșina*. Tot personalul este electiv, după principiul și normele obștei comunale, afară de notar, numit de subprefect și personalul inferior, numit de holova, sub supravegherea căruia se află și unul și alții [4]).

Starșina se alege de către glasnici, la adunarea ▪eneralá da plasă, pe termen de trei ani [5]), din sînul membrilor săi, dintre cei mai răsăriți gospodari. El se bucură printre Moldoveni

1) «Țăranii și obștiile sătești au dreptul să tocmească paznici de cimp pentru paza cimpiilor sale". Art. 19 din Правила для охраненія полей и луговъ отъ потравъ, 18 Іюля 1862 года (*Regulele pentru paza cîmpurilor ▪ finațelor împotriva stricăciunilor, dela 18 Iulie 1862*) în Сводъ Узаконеній и распоряженій Правительства по устройству быта крестьянъ (*Colecția de Decrete și dispoziții ale Guvernului cu privire la aranjarea obiceiului țăranilor*), 1861—1871, vol. I și II, s. Petersburg, 1871.

2) „Volostele (plășile) se formează din obștii sătești, aparținînd aceluiaș județ și, în măsura posibilităților, învecinate. Ele intră pe de-antregul, fără a se fărămița". Сводъ законовъ. Положеніе о сельскомъ состояніи (*Colecția de legi. Legislația cu privire la țărani*), vol. IX, art. 49.

3) Cuvîntul holova dela slavonescul ГЛАВА este de proveniență mai veche și se întrebuințează mai curent decît starșina.

4) „Ținerea registrelor în Cancelaria de plasă și în general tot secretariatul, cade în seama notarului de plasă, ce lucrează sub conducerea indeaproape a lui Starșina; notarul este îndatorat a ține registrele în cauză, curat și în regulă și să treacă în ele cu toată exactitatea, adresele și certificatele eliberate de starșina, Consiliul de plasă, Judecătoria de plasă și Adunarea de plasă, hotărîrile și deciderateie acesteia. In caz de falș, notarul este pasibil de pedeapsă, pentru falșurile făcute în timpul serviciului, în baza art. 362 a Codului Penal". *Idem*, art. 112.

5) *Idem*, art. 180, 186 și 194.

de o mare trecere și popularitate, fiind de aceiași origine etnică. Fiecare din săteni caută să se aibă de bine cu dînsul. Orice om, care cinstește cu holova, se simte mîndru pe lîngă cunoștințele sale. Această mîndrie s'a înrădăcinat atît de puternic, încît ea a pătruns și în poezia populară. Așa de pildă, deseori, la chefuri, se aud cuvintele:

„Am sî beu, sî beu;
Am sî beu comîndu ńeu,
Ș'am sî beu cu holova,
Sî văd lumea, n'a crăpa"...

Iar mai pe urmă, războiul mondial și revoluția, au adăugat varianta:

„M'o făcut maica frumoasî,
Sî stău cu boeri la masî;
Cu boeri, cu ginerali,
Cu ficiori di comisari"...

Holova are aceleași îndatoriri pentru circumscripția sa, ca și primarul pentru comună [6]). Din cînd în cînd el inspectează satele. Acolo, la adunări, pune pe săteni în curent cu treburile comunale și nevoile statului. La toate aceste întruniri ▪ vorbea numai romînește. Iar dacă era vre-un *pricaz*, adică ordin, venit dela autoritățile superioare, holova sau primarul, îl lămureau pe limba poporului băștinaș.

In ajutor lui holova se alege un *zasidatiil* [6]). Acesta umblă din sat în sat cu aducerea la îndeplinire a diferitelor însărcinări și hotăriri judecătorești. Funcția aceasta, la dreptul vorbind, era de prisos; ea se asemăna cu aceia a vornicului sătesc. Nu în zadar Moldovenii i-au pus numele de *lîncău* sau mai degrabă, *zapciu*.

20. Acest drept romînesc cu privire la organizarea satului a existat pînă la venirea la cîrmă a guvernului actual sovietic. Ofensiva dusă de țarism întru unificarea legislativă, anihilînd orice urmă de obicei al pămîntului, nu s'a bucurat de un mare succes. Regimul comunist a abolit oricare urmă de acest drept național. El a pus bazele noului stat pe principii uniforme, totalitare și

5) *Idem*, art. 99.
6) *Idem*, art. 180.

străine de orice tradiție istorică, întreaga legislație sovietică este pătrunsă de tendința de centralism, dus la extrem (!), îndreptată numai spre hegemonia legislativă a puterii centrale. Cu alte cuvinte, asistăm la răsturnarea principiilor vechiului juridic, primele și învechite. Vedem limpede renașterea instituției vechi a milei, care a împiedecat multă vreme evoluția societății [1]. Dar, tîrîtă în urma revoluției vechiul regim, în a cărui sînge s-au răsfățat astăzi conducătorii cu numele de culmea ridicolului pentru plata impozitelor se restituie cu și alte dări, asupra tuturor membrilor; iar în păstrarea colhozului, cel ce pleacă, nu poate înstrăina nici măcar casa cu locul din împrejur [2].

Legislația revoluționară sovietică n'a lăsat nici o urmă de autonomie locală, iar pe individ l-a supus în totul colectivității. Astăzi autoritățile sînt numite de partid, din oamenii devotați regimului, străini de populația băștinașă. Locul alegerii de noi membri în sînul comunității, l-a luat colonizarea intensă și sistematică, aplicată puterile de partidul comunist, în vederea ruinării de sînt, dar fără nici o justificare [3]. Prin aceste măsuri, care depășesc orice echitate umană și umană, Românii sînt deportați în Siberia sute întregi, iar locul lor îl ocupă populația străină, credincioasă regimului. Această populație se bucură de favoruri excepționale în raport cu cea autohtonă, pusă prin lege pe un picior de inferioritate.

Măsurile de mai sus, sînt ajutate de altele, culturale, îndreptate către același scop final. Cultura sovietică a întrerupt orice din orice soluții ale tradiției naționale și ale obiceiului pământului. Țăranului sînt puși în situația de a învăța în limba natală, împestrițată mai bine de jumătate cu cuvinte ruse, doctrina comunistă, literatura, istoria și geografia rusă, în traducere. În schimb, contrar uzanțelor altor popoare, îmi nu i-a permis să se folosească cu ușurință și este interzis sub cea mai mare pedeapsă

1) Colecția oficială a prescripțiunilor privitoare la colhozuri (*Colecția de legi și decrete cu privire la colhozuri*). Petersburg, 1930.

2) M. P. Smochină, *Politica agrară a sovietelor. Colhozul*, în *Buletinul Institutului de Științe Sociale Iași*, anul III, Nr. 1, 1930, Polvan, p. 32—34.

3) Așa bunăoară în Arhiva Comisiei Centrale Executive Unionale (Centrosoiuz) *Colhozul Poporul Republicilor Socialiste Sovietice*). Moscova, 1930, se arată că pentru anul 1927 erau supuși deportării în Siberia un număr de 70 mii locuitori din Republica moldovenească (!).

liste. Pe chiar [illegible] ca Moldovenii [illegible] vor fi [illegible] cumeri deznădăjduiți [1].

Prin această rentoală transnistrienii [illegible] peste granițele statului moldovenesc, [illegible] nevoiți să o [illegible] trecut. Pe această cale se face o ruilicare cu pași rapizi.

În concluzie, legislația sovietică, revoluționară, a înăsprit lupta dintre guvernanți și guvernați. Ea a creat o prăpastie între păturile conducătoare și cea condusă, opresată. Opresorii continuă ingenuncherea acelora, care i-au adus la cîrmă. Iar aceștia duc o luptă pe viață și pe moarte împotriva legei injuste, impusă cu forța și care nesocotește cele mai elementare principii [2]. Rezultă astfel din cele de mai sus, un guvern revoluționar, venit la cîrmă în împrejurări, care ieșă din comun, devine legal dacă introduce domnia dreptului și a ordinei juridice, conform cu cerințele sociale ale societății date. Întrucît însă guvernul sovietic din prima zi s'a abătut dela această regulă, el — ca atare — nu are dreptul de a pretinde cetățenilor săi să fie loiali. În asemenea condiții social-juridice și economice, pentru Românii de peste Nistru se deschid orizonturile unei noi lupte, poate mai crîncene, întru redobîndirea dreptului și dreptății pentru pămînturile autohtone, din acele ținuturi bogate, unde stăpînii de azi nu sînt decît niște oaspeți și din punct de vedere istoric și din punct de vedere etnic.

N. P. Smochină

1) N. P. Smochină, *Institutul de corectări stilnifice din Republica moldovenească*, în Împrejurări legume. Marlie, 1938, p. 30—43.

2) N. P. Smochină, *Rezistența la opresiunea legei*, în *Pandectele Române*. Repertoriu lunar. Partea IV, caetul 4—5, 1930, p. 50-51.

JOCURI DE COPII LA ROMÎNII DE PESTE NISTRU

Introducere.

Jocurile de copii sînt culese din comuna Mahala, raionul Dubăsar. Ele însă sînt aproape la fel în toată Moldovenimea transnistriană. Din cercetarea lor se evidenţiază şi mai bine continuitatea romînească în acea regiune. Astfel, din 45 jocuri descrise, jocul *de-a poarca* (Nr. 19) este comun neamului întreg, inclusiv şi Romînilor macedoneni. Jocul *în chetri* (Nr. 45) îl găsim în Oltenia (jud. Dolj), la Romînii macedoneni, în Transilvania şi Moldova. In comuna Hurduci, jud. Fălciu avem *de-a mîţea pi fugiti* (Nr. 1). Deasemenea acest joc se găseşte şi în Muntenia, cu unele variante, dar mai ales *de-a mîţea 'n grochi* (Nr. 9). In Moldova — *de-a mîţea hălca* (Nr. 2), *de-a curăua după spati* (Nr. 7), *de-a mîţea 'n grochi* (Nr. 9), *de-a mîţea pi călari* (Nr. 11), *de-a ţurca* (Nr. 16 şi 17), *de-a Dracu* (Nr. 24), şi *în chiopcî pi bunghi* (Nr. 32). Jocul *de-a iapa pi furati* (Nr. 42), iarăşi este cunoscut în Moldova şi Bucovina. La transnistrieni însă demnitarii jocului poartă numele dregătotorilor din vremurile vechi.

Jocurile specifice regiunii transnistriene sînt cele în *nuci*, de care Moldovenii de peste Nistru au dus mare belşug. In grădina fiecărui gospodar se află mai mulţi copaci seculari.

Despre o influenţă rusească sau ucraineană nu se poate vorbi. Cele două jocuri, *la orel* (Nr. 33) şi *în cărţi* (Nr. 43), au fost aduse de *moscali* odată cu fixarea graniţei la Nistru. Ele însă nu prind, iar jucătorii sînt ostracizaţi de toată lumea.

In oraşul *Novata Praga*, jud. Alexadria — la jumătate de cale între Kirovsk, fostul Elisavetgrad şi Alexandria — pe malul riului Ingul, din apropierea gării Znamenca, — găsim o punte de Romîni ce duce pînă dincolo de Nipru. Obiceiurile lor sînt

la fel cu ale celor de pe malul Nistrului, chiar dacă în limbă au suferit modificări mai mult sau puţin însemnate. In acest oraş locuitorii ucraineni întrebuinţează următoarele cuvinte: *baistruc* (copil din flori), *bălăbuşcă* (ce se fac de fete pe cînd ghicesc ursitul), *bostan*, *boleacicî* (boală), *buhai*, *val* (de pînză), *voloh* (romîn), *hălcă* (de bătut mîngea), *glumă*, *gospodar*, *dzîgă* (titirez), *druc*, *crant*, *creidă*, *crijmă* (la botez), *cucimă* (căciulă), *lan* (cîmp), *lozîe*, *livadă*, *moscal* (soldat), *nécrut* (recrut), *motovelnic*, *mizînu*, *otavă*, *pălămar*, *pampuşcă* (un fel de colac neimpletit, în formă de pîne; se mănîncă cu apă, untdelemn şi usturoi pisat, turnate într'o strachină), *pocutî* (pocăinţa mirenilor ce se duc la mănăstire pe mai multă vreme), *pomostină*, *sop!* (se zice la cai şi boi), *ţap*, *ţarină* [1]), etc.

Iar în unele cîntece copiii întrebuinţează următoarele două poezii:

Онэ, дунэ, рестъ,	Una, două, rest,
Кватеръ, кинка, жесъ.	Patru, cinci, şase.
Онэ, дунэ, раба,	Una, două, roaba
Кватеръ, кинка, жаба [2]).	Patru, cinci, broasca.

Şi

Мулдуваны сино косять,	Moldovenii fin cosesc
Мулдуванкы грыбуть;	Moldovencile-l grebleazâ.
Мулдуваны йисты просять,	Moldovenii mîncare cer
Мулдуванкы дають [3]).	Moldovencile le dau.

In această regiune elementul romînesc, altădată dominant, azi constitue o minoritate, încît lăsat în părăsire, rupt de matcă şi, chiar de cei din Republica Moldovenească, este condamnat la dispariţie.

Aceiaşi soartă îi aşteaptă şi pe ceilalţi Moldoveni din afara graniţelor administrative ale acelui mic stătuleţ de formă. Deşi principiul naţionalităţilor şi autodeterminării popoarelor din fosta Rusie ţaristă, acordă drepturi naţionale fiecărui popor, acestea rămîn numai deziderate. Dacă unele sate moldoveneşti din ţi-

1) И. В. Бессараба. Матеріалы для этнографіи Херсонской губерніи (*Materiale pentru etnografia guberniei Herson*) în Сборникъ Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ (Periodicul secţiei de limba şi literatura rusă a Academiei Imperiale de ştiinţe), vol. XCIV, No. 4, 1916, Petrograd.

2) *Idem*, pg. 102. Aceste două poezii au fost comunicate de învăţătoarea *M. K. Besaraba*, probabil ca şi autorul, Romîni din acea regiune.

3) *Idem*, *ibidem*.

nutul Ucrainei au ajuns prin mari sforțări, cum cele din ocrugul Kirovsk (fostul Elisavetgrad), să aibă raioane naționale, nu tot astfel stau alte sate similare. Bunăoară satul moldovenesc *Grădiniţa* din ocrugul Odesa nu-i cuprins în Republica Moldovenească. Din această cauză Moldovenii trimit copiii la școala moldovenească din Speia de alături, întrucît în Grădiniţa învățămîntul se predă în limba *ucraineană*, deşi locuitorii nu sînt decît Moldoveni. Ucrainenii colonizaţi în vremuri de demult între Grădiniţa şi Speia, căreia aparţin, n'au putut schimba nimic din viaţa şi obicelurile acestui popor băştinaş. Soarta Grădiniţei însă o au aproape toate satele moldoveneşti, ce duc spre Odesa şi pe care le-am vizitat în două rînduri în anul 1918.

Jocurile de-a mingea sînt de mai multe feluri. Aşa avem:

1. De-a mîcea pi fugiti.
2. De-a mîcea hălca.
3. De-a mîcea ţarcu sau în ţânchi.
4. De-a mîcea mălaiu.
5. De-a mîcea 'n spate.
6. De-a mîcea 'n grochi.
7. De-a mîcea 'n trii.
8. De-a mîcea călari.
9. De-a mîcea pi amăgiti.
10. De-a mîcea sciur.
11. De-a mîcea seredinca.

Mîcea (Mingea).

Jocul de-a mingea la tinerii moldoveni transnistrieni este cel mai atrăgător.

Mingea este de două feluri: de oraş, sau făcută de către copiii jucători.

De obiceiu ea se face din curea, în felul următor: se taie din nişte căpute de *cibote* vechi, două bucăţi de piele, rotunde, de aceiaşi mărime una cu alta. Marginele se coase cu *dratfă*, pe dos, mai bine de jumătate; apoi se bate bine c'un beţişor, sau cu coada sulei. Unii mai pun şi cîte o petricică. După aceia se coase definitiv, căpătînd o formă rotundă ca şi cea de oraş.

Cea mai mare parte din băeţi îl coasă de jur împrejur un briu de piele, lat ca degetul mic.

In felul acesta mingea e mai trainică. Ea poate ţine întreaga primăvară, şi e mai căutată la joacă decît cea de oraş, căci *simţi că baţi mîcea*, după cum zic băeţii, pe cînd cea de oraş o baţi ca pe o pană şi se duce cine ştie unde.

O altă formă de mingi sînt cele făcute din *meşină*, care se găseşte în dosul turetcelor cibotelor. Aceste mingi [illegible] umplu cu cîrpe uscate, ca [illegible] fie mai uşoare; ele se întrebuinţează mai mult de către copiii mici, în vîrstă de 10—12 ani.

Un al treilea soi de minge este cea de petică. Se face din lipsă de piele şi nu [illegible] deosebeşte prin nimic de cea de curea.

Ne fiind însă destul de rezistentă, ea [illegible] întrebuinţează de copiii care n'au depăşit vîrsta de 12 ani.

Un altfel de mingi sînt cele de *păr de cal*, pe care le întrebuinţează copiii între 5—10 ani.

Primăvara, cînd caii năpîrlesc, copiii adună părul pe care cei mari îl dau jos cu *sîceala*; apoi îl bat uşor în mîni ca pe un boţ de zăpadă. In felul acesta părul se îndeseşte şi capătă forma unei mingi rotunde. Dar este prea uşoară şi puţin rezistentă. Din această cauză, ea nu poate fi bătută cu *hălca* fiindcă se desface şi se strică.

Apoi sînt mingi de *rîzînă* (gumă). Guma dela galoşii stricaţi se taie în *aţe* subţiri asemănătoare celor făcute din petice (cîrpe) putrede. Aceste aţe se întind una peste alta în formă rotundă, iar capetele lor se coasă. Cînd s'a ajuns la mărimea definitivă, atunci ea se mai coasă puternic cu *dratfă* ca să fie rezistentă.

O astfel de minge [illegible]-i tocmai mare. Ea este [illegible] o piatră de grea, iar cînd o loveşti de pămînt sare foarte înalt. Dar după felul cum este făcută îi prea puţin trainică.

1. De-a mîcea pi fugiti.

Cel mai plăcut şi mai frumos joc este cel de-a *mîcea pi fugiti*. Cu cît numărul copiilor este mai mare, cu atît şi jocul este mai atrăgător, mai frumos. El chiamă la viaţă toată tinereţea închisă prin case în timpul iernii.

Primăvara, în zile de sărbători, cînd abea au răsărit florile şi verdeaţa ocupă locul zăpezei, *harmanele*[1] şi drumurile sînt pline cu flăcăi, fete şi copii.

Acest joc este accesibil tuturor, cu excepţia fetelor mari

1) Locul unde gospodarii adună pinea, de laturea satului.

şi celor căsătoriţi; dar pe alocurea, iau parte şi tinerii însuraţi, prietenii de odinioară ai jucătorilor.

Cei în vîrstă, adunaţi la sfat, privesc cu drag desfăşurarea celui mai plăcut joc al tinereţii. Fetele împodobite cu flori în piept, la ureche sau în păr, la moţoc, privesc cum flăcăii duc jocul şi admiră pe unul ▬ altul dintre cei mai vioi şi mai îndemînatici.

Doi, care încep jocul şi-l conduc pînă la sfîrşit, ▬ chiamă *matcă*. Ei se măsoară pe un băţ, cu care vor bate mingea şi care se numeşte *hălcă* [1]).

Măsurarea începe de jos în sus, dela capătul băţului. Una din matce cuprinde băţul în mînă, cealaltă face la fel. Şi astfel ei mişcă mîna unul după altul pînă ce ajung la vîrful băţului.

Acela care cuprinde în urmă vîrful hălcei, rămîne *deasupra*. In acelaş fel se măsoară cîte doi, toţi părtaşii jocului, care se numesc *cai*. Cei eşiţi deasupra trec de partea matcei respective; ei încep jocul.

Cînd însă rămîne la măsurat vre-o bucăţică de băţ, mai scurt decît palma, cel de sus ţine băţul cu cît l-a putut cuprinde, iar cel de dedesubt loveşte din toată puterea de trei ori cu mingea în băţ. Dacă cel ce ţine băţul nu-l scapă din mînă, rămîne deasupra.

Alte ori se măsoară numai *matcele*. Atunci copiii se adună în perechi, de forţe egale.

Matca care a eşit deasupra, alege unul din degetele arătător şi cel din mijloc ale matcei celeilalte, zicînd *a mieu, a tău*. Odată cu rostirea acestor cuvinte ea apasă cu mîna pe cele două degete pentru a le determina mai lămurit.

Apoi unul din cei doi cai se apropie de pune mîna pe unul din degetele matcei de dedesubt.

In felul acesta el trece de partea acelei matce, pe degetul căreia a pus mîna, iar celalt jucător trece la partea adversă.

Şi acest procedeu se face pentru fiecare pereche.

Cînd s'a terminat măsurarea, toţi se împart în două tabere: *la deal*—cei de desubt şi *la bătut*—cei deasupra. Matca însă trebue să ştie bine a bate mingea pentrucă de ea depinde tot farmecul jocului.

1) In Ardeal se numeşte *ciurcă, vijlă* şi *leaţă*. Alexiu Viciu: *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului romîn din Ardeal*. Bucureşti, 1906. pp. 31, 56, 88. *Cfr.* Tudor Pamfile: *Jocuri de copii*, VI, Bucureşti 1909, pg. 16.

Apoi, într'un *harman*, s'au la drumul mare, jucătorii aleg două *ţânchiuri*: unul, unde stă matca cu caii şi de unde se bate mingea; altul, ţânchiul, unde se opresc caii, care aleargă tot timpul jocului dela un capăt la altul.

Ţânchiurile se însemnează cu *hălca*: unde stă matca, se trage o linie dreaptă, perpendiculară *dealului*, adică direcţiei pe care o parcurg caii. Iar ţânchiul unde ▬ opresc caii se însemnă cu un semicerc; sau printr'o linie dreaptă.

Ambele însă ţânchiuri ▬ însemnă fie lîngă un gard, fie lîngă o *scîrtă* (gîreadă) de pae. Iar distanţa între ele este cam de 50-60 metri.

Odată făcute acestea, cei de desubt, se duc *la deal*. Ei ocupă locul dintre cele două ţânchiuri, pe unde va sbura mingea şi vor fugi caii; ceilalţi se adună la ţânchi, lîngă matca lor.

Jocul îl deschide matca dela bătac. Ea loveşte mingea numai odată. Dar dacă nu o nimereşte din prima lovitură, i se îngăduie să bată pînă în trei ori. Această favoare are loc numai la deschiderea jocului. Mingea se aruncă tot timpul de matca adversă.

Apoi fiecare din cai fac la fel, lovind cu *hălca* o singură dată. Iar aceia care nu nimeresc mingea li se socoate ca şi cum ar fi lovit-o. Matca comunică cu partida ▬ prin aruncarea mingei dela mînă la mînă, atît atunci cînd aceasta i se dă de partizanii ei, cît şi atunci cînd ea o transmite la partizanii săi.

Indată ce matca a lovit mingea, dacă doreşte, trage o fugă pînă la ţânchiul dela deal, păzindu se să nu fie lovită cu mingea de vre-unul din cei dela deal, care se mişcă liber peste tot cîmpul. In cazul acesta locul ei îl ocupă un altul din cai care bate bine.

După matcă merg jucătorii pe rînd de *bat caii*; ei nu pot lovi cu *hălca*, mai mult de o singură dată, indiferent chiar dacă n'au atins mingea, afară de cazurile cînd caii, parcurg distanţa pînă la ţânchiul dela deal şi înapoi.

Ambele partide stau cu atenţia încordată: cei dela deal caută să lovească pe cei ce bat caii şi fug, iar aceştia caută să lovească mingea ca să sboare acolo unde nu este nici un adversar, sau unde potrivnicii lor sînt mai rari, pentruca astfel mai uşor să poată fugi dela un ţânchi la altul. Ei însă nu pot bate mingea decît numai în direcţia celor două ţânchiuri.

Partida se schimbă între cele două tabere jucătoare în mai multe feluri. Mai întîi, dacă mingea în sborul ei, fără să fi atins de pămînt, e prinsă de unul din cei dela deal, sau dacă cineva din aceştia îl loveşte pe unul din cei ce aleargă cînd parcurg distanţa dela un ţânchi la altul, partida se schimbă. In cazul de faţă cei dela deal vin la bătut, iar aceştia se duc în locul lor.

Partida se mai pierde şi în alte împrejurări.

Astfel jucătorii, care au *bătut calul*, îndată ce li se prezintă ocazia prielnică, fug dela un ţânchi la altul. Dacă împrejurările îi împiedică, ei se opresc în al doilea ţânchi, cel dela deal, şi aşteaptă pînă ce altcareva îşi va bate calul, căci de acest drept se bucură numa iaceia careau parcurs distanţa, dus şi întors.

Cînd însă toţi jucătorii şi-au bătut caii, dar nici unul n'a putut parcurge distanţa, atunci jocul a ajuns la matcă. Acesta este momentul critic al jocului. Matca loveşte mingea numai pînă în trei ori; şi dacă nici în timpul acesta nimeni din cai nu parcurge cele două ţânchiuri, sau dacă dela ţânchiul dela deal nu se reintoarce nici un cal, atunci, după a treia lovitură, matca adversă ridică iute mingea de jos şi zice *tifu matca trii*; iar dacă a treia oară mingea o loveşte cu hălca, atunci aceste cuvinte le rosteşte primul din cei dela deal, care pune mîna pe minge.

In amîndouă cazurile însă aceste cuvinte se rostesc înainte ca cineva din cai să fi ajuns la locul unde stau matcele. Fuga deobiceiu se face deodată; cînd cineva bate calul, toţi acei care l-au bătut înainte, pot fugi dela ţânchiul de bătae la celalt ţânchi. Deacolo, după împrejurări, ei se pot reîntoarce. Astfel aşteaptă cînd mingea din nou e lovită de altul, şi timpul cît se alfă în sbor, alergătorii revin la ţânchi, de unde au bătut odinioară.

Dacă cineva din cei ce fug, este lovit cu mingea şi el o prinde fie în haine, fie în mînă, atunci fuge cu ea pînă la ţânchi iar de acolo o aruncă încotro vrea, pentru a-i favoriza pe ai săi să fugă şi aceştia fără nici o teamă.

Acei care-s la bătut mingea, precum dintr'un ţânchi, tot aşa şi din altul, n'au dreptul să iasă afară din linia însemnată; altfel, de sînt loviţi cu mingea ei pierd partida, pentru că sînt trataţi ca şi atunci, cînd fug dela un ţânchi la altul.

Şi astfel se perindează aceste două grupe, fiecare din ele arătîndu-şi dibăcia faţă de altul, cum se poate mai mult.

Tot farmecul jocului constă în a bate mingea cît mai tare, şi în parcurge distanţa dela un capăt la altul cît se poate mai iute şi cu mai mare hîtrie pentru nu fi învins de adversar. Acest joc este unul din cele mai răspîndite şi mai mult apreciate. Aproape totdeauna iau parte toţi flăcăii din sat, împărţiţi în cele două tabere sgomotoase.

Pe lîngă faptul că el desvoltă partea fizică a tineretului, jocul de faţă mai serveşte şi drept un stimulent foarte puternic de unire a Moldovenilor indiferent de starea lor socială.

La vecinii Ucraineni jocul *de-a mîcea pi fugîti* se deosebeşte foarte mult; pe cînd la aceştia din urmă, fiecare este dator să-şi bată calul, fără de care nu poate fugi, la primii din potrivă, toată vremea mingea este bătută numai de unul, iar ceilalţi fug dela un ţânchi la altul, pe rînd cîte unul.

2. De-a mîcea hălca, sau de-a mîcea hăreaicla.

Se adună mai mulţi băeţi, cu sau fără perechi.

Doi din ei, îndeobşte iniţiatori, se măsoară pe un băţ, numit *hălcă* ca şi la mîcea pi fugiti.

Cel ce rămîne deasupra, bate; celalt îl aruncă în sus, pentru fi lovită cu hălca.

Ceilalţi stau la *deal*, împrăştiaţi pe distanţa pe unde parcurge mingea.

Dela deal mingea se aruncă celuilalt, care aruncă la bătaie. Dacă acesta o prinde în mîni, îl o mai aruncă odată celui ce a bătut-o, şi apoi, dînsul îi ocupă locul; iar locul său revine celui ce i-a aruncat-o, pentru a fi prinsă în mîni.

Cel ce bătut mingea însă trece la deal, ocupînd locul celui ce a aruncat-o, care vine la *prins*.

Dacă cel ce bate mingea pentru ultima oară, urmînd după aceia să se ducă la deal, o loveşte în aşa fel, încît ea este prinsă în mîni de un altul, atunci prinzătorul vine deadreptul la bătut, iar celalt rămîne mai departe la deal.

Mingea însă, cînd se bate în sus în linie verticală, poate fi prinsă şi de cel ce i-o aruncă, care-i mai aproape de ea. In cazul acesta rolurile se schimbă: cel ce a prins-o vine la bătut, iar cel ce a bătut, vine la aruncat.

[illegible] pământ se pământească când pe când. Unii ajung nu den la hotar, iar alții mai mult, care până întreaga din cauza plăcerilor de a se mânca la deal.

Al patrulea gânim în jocul de-a cucu din cum. Copiii își leagă ochii.

Acest joc este mai rar la Moldoveni, în schimb el constituie jocul de predilecție al Bucureștenilor din vârful vechi.

3. De-a mâța șoarecii

Acest joc se mai cheamă de-a mâța și șoarecii, sau de-a mâța pământul.

El este al doilea joc mai de [illegible] după cel de-a mâța și hoții.

Copiii, sau fiecare în deosebi mai mult decât de joc, vede că nu se mănâncă afară de pâine sau cașcaval de vânzare. Ei mai adesea se mai fiarbă mâncarea. Unul din ei face pentru câțiva ca să nu se vadă mândrul și mănânce cum se pomenește în fiare.

Acum se nasește din ei ce e și la mâța și hoții.

Ce mai lesnește e în locul mâța. La o depărtare de 5-10 de pași unul față de altul se alină cei primiți și cu mâțe mâța în mâna stângă, care întinde mai bine ca unul dintre ei.

Ce de locul se numește și cel ce e numește șoarecii mâța. Și mâța cu ochii pe dinaintea lor ca să nu mâțe șoarecii prindă de locul și ei. Și pornește și pornește pământul. Dar a mâța și mâța la momentul prezent ce ca mâțe mâțe pe șoarecii. Atunci cât ca mâța locul mâțe și cu mâțe și cu hoții. Locul în care cine mâțește mai bine mâțe își hoții care a ca mâțe și mâța mâțe la și mâța și cu mâțe. Locul mâțe pe șoarecii, mâțește și mâțește mâțe și mâțele.

Ce ca mâțe mâțe mai mâțe pământ și ca mâțe mâțe mâțe și mâțe în loc, în mâțe.

În mâțe se mâțește și mâțe. Unii mâțe în joc prede mâțe și mâțe, și și la mâța și hoții, mâțe la mâțe mâța.

---

1) Unii [illegible] mâțe și mâțe mâțe în mâțe mâțe în mâțe mâțe [illegible] mâțe mâțe și mâțe mâțe. Mâțe în M. mâțe 33

Dacă hoții se dau jos, atunci se mâțe și hoții se mâțe mâțe și hoții mâțe și mâțe, dacă se mâțe mâțe depărtare. Mâțește mâțe și mâțe și mâțe mâțe în joc. mâțe mâțe și hoții se mâțe hoții și mâțe hoții și se mâțe și mâțe de pământ.

În acest joc mâțe deosebire de mâțe și hoții pământ. Dacă hoții mâțe, mâțe mâțe și mâțe și hoții mâțe mâțe de mâțe mâțe. Ca și la mâța și hoții, mâțe mâțe mâțe mâțe, întrerupte și de mâțe și de alți mâțe și mâțe și hoții de mâțe mâțe. De pildă, cel mâțe mâțe hoții mâțe pe hoți, și hoții mâțe pământul și că dă, până când mâțe momentul.

În acest joc se dau jos mâțe și mâțe dacă mâțe mâțe. Când mâțe și mâțe și mâțe hoții mâțe și mâțe și mâțe mâțe și mâțe dar mâțe, pământ, dar mâțe se mâțe și mâțe hoții mâțe și mâțe.

4. De-a mâța și mâțele

Se face în joc, ca și la jocul de-a mâța pământul: toți copiii se așază în jurul lui. Unul, care joc mâțe mâțe mâțe, se pornește de mâțe și hoții și cel care a pământ fiecare hoții de mâțe și dă-mâța mâțe.

Întâmplă se face în mâța și mâțe și mâțe și pământ. Copilul care mâță mâțe mâțe mâțe în joc.

Unul din ei rămâne afară și hoții și mâțe; apoi hoții și în loc și mâțe dacă și mâțe și hoții și mâțe în hoții mâțe, dacă mâțe și în joc.

Ce mâța și mâțe mâțe și joc. dacă de hoții mâțe mâțe mâțe.

Între hoții din joc se mâță și pământ mâțe mâțe și mâțe și mâțe și

Dacă harmasarul în felul acesta îi scoate pe toţi cei din ţarc, jocul începe din nou.

Cînd însă este atins cu mingea, toţi cei din ţarc împreună cu cei morţi, ieşă afară, iar el intră în mijlocul ţarcului. Astfel jocul continuă mai departe.

Dacă însă careva din fugari aruncă cu mingea în cei din ţarc şi nu nimereşte nici pe unul, atunci el intră deadreptul în mijlocul celor în care a aruncat, fără ca tovarăşii lui să fugă.

5. De-a mîcea sciur.

Un copil, numit împărat, ţine mingea în poală.

Toţi jucătorii poartă cîte un nume, pe care-l spun împăratului în auzul tuturor.

Ei stau în picioare, în jurul împăratului, iar acesta pronunţă un nume, bunăoară: turc, tătar, rus, lup, urs, etc., după cum îi şi chiamă. Numai cel cu numele, iute apucă mingea din poala împăratului. Ceilalţi o iau la fugă pînă aud cuvîntul *sciur*, cînd se opresc pe loc. Cel cu mingea ţinteşte în unul, de obicei cel mai apropiat.

Copilul lovit apucă mingea de jos, strigă şi el sciur, pentru a-i opri pe cei ce fug în timpul aruncării mingei; şi el, la rîndul său, aruncă în altul. Astfel jocul urmează mai departe, pînă ce unul dă greş la ţintit.

Atunci se zice că el are un *mălai*.

De cîte ori însă copilul este atins cu mingea, împăratul strigă *captur!*

Cînd cel ce aruncă cu mingea dă greş, jocul merge mai departe, tot din poala împăratului.

In acest joc copiii se joacă pe *mălae*, fixîndu-se un număr oarecare, 10, 15, 20, etc. Cei ce împlinesc numărul mălaelor iesă din joc şi se dau la o parte. Acel care rămîne la urmă, fără, sau cu mai puţine mălae, cu mingea în mîni întreabă pe împărat cîte mălae să dea la fiecare jucător.

Iar împăratul, rînd pe rînd, le hotărăşte pedeapsa. El are dreptul de-a micşora sau mări numărul fixat la început, *doar nu degeaba esti împărat*, cum zic copiii jucători.

Aceste mălae se aplică pe spatele fiecărui jucător prin numărul de loviturі cu mingea.

Jocul acesta s'a introdus în timpul regimului sovietic, deşi poartă reminiscenţa trecutului reprezentată prin împărat; alături de acest nume găsim altele, ce se dau copiilor, ca: automobil, aeroplan, etc.

6. De-a mîcea mălaiu.

Cîţiva copii, între 7 şi 13 ani, se adună sub un perete. După ce au fixat un număr de *mălaie* unul din ei, începînd cu proprietarul mingei, o aruncă în sus de patru ori, lovind-o uşor de perete; din perete o prinde în mîni zicînd: *una, două, nouă, zece.*

La ultimul număr, cînd mingea este la o înălţime încă de o jumătate de metru, prinzătorul spune: *zece.*

Atunci toţi cei din jurul lui o iau la fugă, iar el aruncă în vreunul pentru a-l lovi.

Cel lovit ia un *mălai*, iar aruncătorul continuă mai departe cu datul mingei în sus. Dacă însă nu nimereşte pe fugar, atunci acesta îi ocupă locul, iar mălaiul îl capătă cel ce a aruncat greşit.

La fel se întîmplă şi atunci, cînd acest din urmă prinde mingea dela acela, care a vroit să-l lovească.

Cînd cel care aruncă mingea în sus, de perete, o scapă din mîni, toţi, împreună cu dînsul o iau la fugă, iar unul din cei rămaşi mai în urmă, o ridică de jos şi aruncă cu ea în careva din fugari. De-l loveşte, face celui lovit un mălai, aruncînd el mai departe la mălaie; altfel, capătă el un mălai, iar mingea o aruncă de perete acela în care s'a aruncat.

Cînd s'a ajuns la numărul de mălaie fixat, ce-i ce cîştigat, îi lovesc în spate cu mingea pe aceia, care păgubit, de atîtea ori, cîte mălaie au hotărît la începutul jocului.

7. De-a curăua după spati.

Băeţii se aşează roată cu mînile dinapoi, în jurul unui ţarc mai mic.

Unul din ei, care are cureaua în mînă, merge pe le spatele lor, de obicei fugind încetinel, şi o pune cuiva în mînă, fără ca ceilalţi să observe.

Cel cu cureaua îl ia la bătae pe vecinul din dreapta sau din stînga, după direcţia în care aleargă cel dintăi. Noroc de vecinul care prinde veste mai înainte cu cîteva secunde. Bătaia ▪ puternică şi deaceia se zice: *îl bate de-l coşeşte.*

Cel bătut o porneşte la fugă, făcînd un tur de jur-împrejurul ţarcului, fiind urmărit de cel cu cureaua, care, dacă-l ajunge, îl mai loveşte în spate încă de cîteva ori, pînă ce-şi reocupă locul.

Dacă cel fugărit din greşală a trecut peste locul său de unde ▪ eşit, atunci el mai aleargă încă odată, căci n'are voie să ocupe alt loc, nici să se întoarcă înapoi, ori să treacă prin cerc.

După aceasta, cel cu cureaua merge singur mai departe şi o pune altuia în mîni, iar el ocupă locul rămas liber.

Jocul acesta este mai ales accesibil flăcăilor din cauză că ei sînt mai *vîrtoşi*, mai rezistenţi. El se aseamănă cu *de-a mişca* din Ţevu şi Bogdana, judeţul Tutova [1]).

8. De-a mičea 'n spati.

Caşi la mičea pi fugiti sau mičea ţarcu, băeţii se măsoară despărţindu-se în două grupe: *deasupra* şi *di disupt.*

Şi aici se fixează un număr de mălae, pe care dacă-l ating, jocul încetează.

Se pun apoi între doi pereţi, sau între două ziduri ale drumului. Distanţa între o parte şi alta nu este mai mică de 30—40 de paşi.

Unul din cei de desupt îşi ridică haina în sus, dacă este în cojoc sau în *zăbon*, şi se apleacă cu dosul spre cei deasupra. Iar partizanii lui stau lîngă el unul după altul aşteptîndu-şi rîndul.

Cel din partea adversă, cu care s'a măsurat, îl ţinteşte şi aruncă cu mingea în el spre a-l lovi.

Dacă-i nimereşte, cel în cauză ridică mingea de jos şi, ▪ rîndul său, dă în adversar; astfel continuă pînă ce unul dă greş. Atunci rîndul trece la altă pereche, care face întocmai.

1) P. I. Antonovici. *Istoria comunei Bogdana.* Bârlad, 1906, p. CLXXX. Cfr. Tudor Pamfile. *Jocuri de copii.* Academia Română. *Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii.* VI, Bucureşti, 1909, Nr. 112, pg. 24. Gr. Al. Tăbăcaru. *Jocuri româneşti pentru copiii şcoalelor primare.* Bucureşti, 1906, pg. 11.

Toate loviturile se iau în seamă; ele se socot la numărul de mălaie. Cel lovit capătă un mălai. La fel şi acela care aruncînd nu-şi nimereşte adversarul.

Astfel jocul urmează mai departe. Aceia însă, care fie pentrucă ▪▪ fost loviţi cu mingea, fie pentrucă nu ţintesc bine, şi-au făcut numărul de mălaie, sînt scoşi din joc.

La urmă, partea care a reuşit întăi, chiamă pe ▪▪ învinsă, arătîndu-i din deget şi zicîndu-i în glumă: *nea, nea, nea,* ▪ la cai.

Bătuţii vin, iau învingătorii în spate, sau cum se spune *călare* şi-i plimbă de-a latul drumului, dela un ţânchi la altul şi înapoi.

Călăreţii rîd de aceştia, făcîndu-i cai *leneşi* şi atingîndu-i uşor cu mîna pe umeri.

Apoi jocul reîncepe din nou, iar mingea se dă întăi la cei bătuţi.

Cînd însă acela, în care ţinteşte, sau prietenii lui de alături, au prins mingea, dacă sare din perete, fiind aruncată de adversar, atunci partea care a reuşit să prindă mingea în felul acesta, îndată chiamă pe ceilalţi la ei de se urcă călare, deoarece au cîştigat partida.

9. De-a mičea 'n grochi.

Pe un loc drept se fac atîtea gropi mititele, una lîngă alta în linie dreaptă, cîţi jucători sînt.

Astfel fiecare jucător îşi are groapa lui, pe care trebue să o cunoască.

Unul din jucători face în direcţia opusă gropilor, în linie verticală, doi paşi pe sărite, sau trei fără sărite. Iar locul unde se opreşte, numit *la deal*, îl înseamnă cu o linie.

Şi aici ca şi la mičea mălaiu, copiii stabilesc dinainte un număr de mălaie, cu care jocul se sfîrşeşte.

Apoi unul din copii dă mingea *de-a dura* spre gropi; ceilalţi stau în rînd cu el.

In momentul cînd mingea a căzut în una din gropi, toţi copiii o iau la fug▪ afară de cel cu groapa, care se repede cu toată iuţeala de o ridică şi aruncă într'un fugar.

Dacă l-a atins, fără ca mingea să fie prinsă de acela în care s'a aruncat, cel lovit are un mălai. Dacă însă nu lovește, sau mingea i-a fost prinsă, atunci aruncătorul are un mălai.

De nimerește, acuma el aruncă mingea în gropi. In caz contrar, o aruncă tot cel mai dinainte.

Astfel se schimbă la datul mingei unul după altul, pe măsură ce se lovesc.

La terminarea jocului, copilul cu mai puține mălaie, aplică celorlalți mălaiele hotărîte la începutul jocului.

In acest joc se întrebuințează mai mult mingea de oraș; aceasta fiind rotundă, merge mai bine în gropi.

Jocul acesta este cunoscut și în comuna Țepu, jud. Tecuci, Ploești și împrejurimi; se deosebește doar foarte puțin prin distanța dintre gropi și prin numărul lor. El poartă numele cu mingea în găuri [1].

10. De-a mîcea 'n trii.

La acest joc iau parte numai trei băeți.

Pe o distanță aproape de 30-40 de pași se fac trei cercuri mici de o egală depărtare unul de altul; ele se numesc *țarcuri*. Fiecare din jucători merge în țarcul lui, după cum la căzut norocul la măsurat; iar locul din mijloc îl ocupă cel care a eșit de desubt.

Lăturalnicii prind mingea unul dela altul, aruncînd-o peste capul celui din mijloc, pe cînd acesta o urmărește cu mare băgare de seamă.

Cînd unul scapă mingea jos, amîndoi fug, iar cel din mijloc o ridică și, de pe loc, aruncă în unul din fugari. Dacă însă cei doi lăturalnici nu reușesc să fugă la iuțeală din țarcul lor, atunci cel din mijloc ridică mingea de jos și intră în țarcul său. Indată ce a ajuns, ceilalți doi o pornesc la fugă, fiecare în partea lui și cît mai departe de centru. Cel cu mingea fuge în urma unuia din jucători pînă în țarcul jucătorului gonit, de unde aruncă în el cu mingea.

1) [illegible] Academia Română. Memoriul al doilea. București 1907. No. 51, pag. [illegible]

Dacă-l lovește, fără ca acesta să prindă mingea în mîni, cei doi jucători se schimbă cu țarcurile.

La fel se procedează și atunci cînd chiar unul nu dovedește să fugă din țarc înainte ca cel din mijloc să pună mîna pe minge.

Cînd însă mingea este prinsă în mîni de cel din mijloc în timpul sborului dela o extremă la alta, cei doi jucători rămîn pe loc; iar cel din mijloc se apropie de jucătorul din a cărui mîni mingea a fost prinsă și-l lovește cu ea. Dacă cel lovit nu a prins mingea în mîni, ei își schimbă rolurile.

In felul acesta jocul continuă mai departe.

De-a mîcea 'n trii se joacă în mijlocul ogrăzii, atunci cînd copiii nu găsesc mai mult de trei tovarăși de joacă.

11. De-a mîcea pi călari.

Copiii se adună în mai multe perechi. Se măsoară ca și la mîcea pi fugiti, mîcea țarcu, sau mîcea 'n spati.

Jucătorii sînt deopotrivă, adică cam de aceiaș vrîstă; n'au pe nimeni mai mare ca la mîcea pi fugiti sau la mîcea hălca.

După ce s'au măsurat, fac atîtea cercuri mici, cîte perechi joacă, formînd astfel un pătrat, sau hexagon, după numărul perechilor.

Cei eșiți deasupra, fiecare la cercul său, se suie călare pe adversar, care a căzut de desubt.

Jucătorii, care stau călare, aruncă mingea dela unul la altul, dela asfințit spre răsărit prinzînd-o în mîni.

Dacă cineva o scapă, toți cei de călare fug, iar unul din ceilalți aruncă în ei.

De-l lovește fără ca mingea să fie prinsă, jucătorii își schimbă rolurile.

Dacă însă cei de călare nu scapă mingea pînă la zece, atunci acela, la care s'a împlinit numărul de zece, ține mingea în mînă, iar cei ce-i țin călare le schimbă locurile, c'un cerc mai spre dreapta.

In felul acesta se schimbă locurile totdeauna cînd se împlinește numărul de mai sus.

Jocul acesta cu unele deosebiri îl găsim în comuna Ţepu, jud. Tecuci, precum şi în Ploeşti şi împrejurimi [1]). El poartă numele *de-a călăritea*.

12. De-a mîcea seredinca.

Jucătorii se adună grămadă. Unul din ei loveşte mingea de pămînt. Cînd ea sare în sus copiii întind mîna s'o prindă. Prinzătorul se urcă apoi călare pe altul care a încercat s'o prindă fără succes.

Dacă mai mulţi au încercat să prindă mingea, atunci jucătorii rămîn fără *cal* pînă la momentul potrivit. Altfel, jucătorul neîndemînatec se apleacă, iar cel cu mingea prinsă se urcă pe el călare. Deacolo el trînteşte tare mingea de pămînt în felul arătat mai sus. Altul care o prinde îi ia locul şi face la fel.

Calul devine liber cînd şi el, cu toată greutatea, prinde mingea. Atunci el se suie călare pe îndrăzneţul fără noroc. Dacă însă nimeni n'a întins mîna să prindă mingea, atunci jocul continuă ca la început.

Acest joc îl practică şi flăcăii.

13. De-a usi.

Jocul acesta a pătruns în cîteva sate moldoveneşti în timpul regimului actual, sovietic. Se întrebuinţează foarte puţin.

Îl joacă copiii mici, băeţi şi fete. Ei stau grămadă, cu [illegible] fără perechi.

Din sînul lor se alege *lupul* şi *omul*, sau *femeia* cu *gîştili*.

Femeia trimite gîştele la păscut cam la 10-15 paşi dela locul ales drept casă. În apropierea lor stă lupul.

În grabă, după ce s'au trimis gîştele la păscut, femeia strigă: *usi, usi, haidi domoi*, adică gîşte, gîşte veniţi acasă.

Iar gîştile răspund *ciavo*, adică de ce?

Şi femeia adaogă: *volc za goroi* (lupul este după deal).

Iar gîştele întreabă păscînd mai departe: *cacoi?* (care).

La acestea răspunsul nu întîrzie: *serîi, belîi, volosatîi, fsi usi do hati* (cel sur, alb, şi păros, toate gîştele să mergeţi acasă).

1) Tudor Pamfile. *Jocuri de copii adunate din satul Ţepu (jud. Tecuci)*. Academia Română, Memoriul al doilea. Bucureşti, 1907, Nr. 80, pag. 54.

Atunci gîştele iute aleargă acasă. Iar lupul [illegible] aruncă după ele, caută să le prindă şi să le ducă la el în *ţânchi*.

Dacă nu prinde nici o gîscă, jocul începe dela capăt; iar dacă prinde una sau mai multe, acestea stau în ţarc. Gîştele rămase libere se duc din nou la păscut, pînă ce lupul le prinde pe toate.

Gospodina însă, sau gospodarul, se preface că gîştele au rătăcit şi, abia cînd nu i-a rămas nici una, purcede pe la [illegible] de le caută.

Întreabă de lup, care-i răspunde: *taca mergi pi drumu ista negru, sau verdi şi-i da di dînsîi.*

La urmă, după ce [illegible] le mai găseşte, stăpînul din nou merge la lup, unde aude gîştele bătînd din aripi. Lupul, şiret, răspunde că se bat lingurile dela mîncare.

Dar gîştele bat tot mai tare din picioare şi lupul răspunde că acum cade grîul din pod.

Abea a treia oară gîştele bat din palme şi *gîgîe*.

Lupul totuşi ascunde prada şi zice că se bat porcii din ţarc.

Atunci cel cu prada vrea să [illegible] încredinţeze şi-i zice: *ia sî mă duc sî văd ci esti acolo.*

Lupul îl refuză motivînd: *nu pot pintrucî* [illegible] [illegible] *ţînc rău şî ti-a rupi.*

În cele din urmă stăpînul pătrunde la gîşte şi le ia acasă, zicîndu-le *gîlea boali acasî*, iar acestea îl pîşcă pe lup, care fuge părăsindu-şi casa.

14. De-a ńijatca.

Se joacă copiii de ambele sexe.

Sărbătoarea, în postul mare, cînd are loc cea mai mare parte din jocuri, copiii se adună la cineva în *hărman*, unde sînt mai multe *scîrte* de paie.

Acolo, în dosul unei scîrte, fixează *ţânchiu*, desemnînd lîngă o claie un semicerc în pămînt.

Apoi se măsoară.

Măsurătoarea aici este cu totul alta, decît la jocurile de pînă acum. Toţi jucătorii pun degetul arătător dela mîna dreaptă pe genunchiul unuia. Acesta îl pune şi pe al lui, iar cu arătătorul

sîngei, pornește dela ei sîus; el aleage pe rînd, la rîs toate degetele jucătorilor, odată cu care spune cîte un cuvînt oarecare, în formă de poezie.

Acela la al cărui deget sfîrșește poezia, iesă din rînd. Astfel la urmă rămîne numai unul, care nimerește.

Alteori se mișcară numai cîte doi. Unul, care cunoștea zăvorîtele, întîi le zice între dînsul și sîne; apoi bate cel ce a ieșit și nu al treilea, și așa mai departe, pînă la sfîrșit.

În cazul acesta el lovește aspru cu palma la pieptul fiecăruia. Cel dela urmă rămîne la mîjă. Acesta se duce la jucători, se întoarce cu fața spre scărță și își astupă ochii cu mîinile ca să nu vadă cine.

Ceilalți se ascund pe după scărță; peste un timp unul din ei strigă: gata, sau vine.

Cel ce mijește îi caută: pe care-l zărește se aleargă după el pînă ce-l prinde, dacă acesta nu s'a putut refugia la jucători.

Dacă scapă însă, cînd ajunge acolo, el zice fuga jucătorii.

Fără acest cuvînt cel ce s'a ascuns nu poate ieși din ascuns, pînă ce nu s'au descoperit toți ascunșii, pentru că aceștia văzînd că fugitul caută ce mijește să-i prindă a doua oară.

Ceilalți ascunși fie ei lac, fie ei aruncă goana după cel ales, caută să se strecoare spre jucători fără să fie prinși, nu se duc în preajma celor ce se alungă, deoarece ar rămînea prin aceasta captivi.

Dacă cel dela mijă prinde pe cineva, atunci primul îi ia locul. Dacă însă prinde pe mai mulți, atunci mijește întîiul prins. Restul din nou se duc la ascuns.

Iar dacă cel ce mijește dela început prinde pe careva fără ca restul din ascuns să se arăte din ascunzătorile lor, atunci chiuitorul anunță pe cei ascunși în glas tare, că i vine rîndul la mijă.

Aceasta o face pentru ca cei ascunși să știe de cine să se păzească, fără a mai ieși din ascunzătorile unde s'au ascuns.

Numai în acest chip acestea sînt cunoscute de cei care s'au prins și în rîndul următor.

Dăm mai jos cîteva din acele numărători ce se întrebuințează în acest joc; ele au fost culese de prin satele Mureșului: Cerbești, Mădăraș, Cuptor, Pîrlița, Gurăș, de pe malul Nemșului s. sînt aproape la fel în toate satele românești.

1. Di la moară încolo.

a) Di la moară
Încolo
Eși fata turcului
Cu cojoc
Di mojoc.
Poală, poală
Sticătoare
Beș copchii 'n rai...

b) Dîie moara fărîmă
Eși fata Turcului;
Cu cojoc
Di mojoc.
Poală, poală
Sticătoare.
Beș ouăle 'n rai...

2. Una fă.

Una fă.
Două ți.
Calendar.
Calapăr.
Ni-nica.
Plica;

Rasa.
Turcu;
Gagor.
Mugur
Turcul...

3. Unică dodică.

Unică
Dodică.
Calendar
Calapăr
Ca la Cerăsănița
Ferdelița.

Cangiuri.
Mangiuri.
Șarun Șarun.
Șarun Șarun.
Sîrș...

4. Unilici gișilici.

Unilici.
Cașilici.
Doi pari
Prepari.

Șerar.
Calea
Calăul.
Tot ține...

5. Una mama.

Una mama.
Și-a dreagă.
Și-a Pacală
Măgiarii.
Doui pari
Doui ani
Doui bănuț
De ac.

Și-a dezlegat
Porcarii.
Turci.
Tătari.
Acum
Tocmi
Banul
Tocmi și vînd...

6. Ni jatca platca.

Nijatca, Costirici.
Platca, Ţănchi.
Cinci Bom,
Porumbatca. Clonţ...
Limbirici,

7. Tăuliţa tăulaş.

Tăuliţa, On ţigănaş.
Tăulaş. Cărăndiţa,
M'am suit Cărăndaş,
P'un bulgăraş Tai popa
Ş'am ucis Epuraş...

8. Ţibi.

Ţibi, Bufti,
Luni, Ganci,
Golgari. Fiş...
Pifti,

Această din urmă zicătoare se spune numai de unii copii moldoveni din oraşul Dubăsar, de pe malul Nistrului, unde se vede un amestec de cuvinte străine; probabil este împrumutată dela vre-un joc evreesc.

15. De-a hălcea sau de-a litra.

Jocul de-a hălcea se aseamănă cu cel de-a ńijatca prin faptul că jucătorii se adună tot în *harmane*, se măsoară şi se ascund la fel.

Dar se şi deosebeşte. Cel ce ńijeşte nu prinde el pe cei ascunşi, ci aceştia îl prind pe dînsul.

Cînd s'a spus *gata* sau *vin*, el, chitic, le caută ascunzişurile şi, văzînd pe vre-unul, strigă *t'fu helcea*, sau *t'fu litra*, spunîndu-i numele.

Cel pomenit îndată sare să-l prindă, în timp ce ńijitorul fuge la *tănchi*, unde ajungînd, spune *t'fu ţănchiu*.

Astfel el se perindează pînă ce-i scoate pe toţi ascunşii. Dacă este prins de careva, copiii se ascund din nou, iar prinsul rămîne mai departe la ńijit. Cînd însă nu l prinde nimeni, atunci locul său îl ocupă primul descoperit.

In aceste două jocuri copiii caută să se ascundă cît mai tare, doară n'ar fi văzuţi. Ei fac găuri mari în scîrtele cu pae, se bagă în ele fie unul, fie mai mulţi şi se astupă bine.

Deaceia pe cel ce ńijeşte îl pun în încurcătură să-i caute mult, pînă cînd cei ascunşi pîndesc momentul şi, deodată dau busna la ţănchiu, fără a fi observaţi.

16. De-a ţurca.

Acest joc este foarte atractiv pentru copii.

In judeţul Botoşani i se zice *de-a geamba* ori *de-a rişca* [1].

Jucătorii se grupează în perechi, dela doi în sus. Dacă sînt numai trei, unul din băeţi, care bate mai bine *ţurca*, figurează drept doi, trebuind să fie scos de două ori. Atunci pe lîngă numele jucătorului se mai adaogă şi acela al minei; de pildă, Gheorghe Dreapta, sau Gheorghe Stînga, etc.

Pentru jocul *de-a ţurca* este nevoe de două lucruri: un băţ, care poartă numele de *hălcă* şi de *ţurcă* [2].

Ţurca se face din lemn tare, ca să nu se frîngă la bătut, lungă de o şchioapă şi două degete; capetele ei sînt ascuţite pentru ca să se poată ridica cînd este lovită cu bătul. Ea este de două feluri: *simplă* şi *ţurca caculut*.

Ţurca simplă se face rotundă, iar la cea cu cacu, lemnul se cioplеşte în formă de pătrat. Pe o parte se face *Cacul* în formă de zigzag, tăindu-se uşor ţurca cu cuţitul. Pe partea următoare se înseamnă cifra şapte în latineşte (VII). Pe partea a treia se desemnează cifra zece (X), tot în latineşte, la mijloc. Iar pe partea ultimă se face cifra douăzeci (X X) cîte un zece la fiecare capăt.

Nu se cunoaşte modul prin care cifrele latine au pătruns în acest joc; deşi copiii nu ştiu dacă acestea sînt în adevăr ci-

1) Tudor Pamfile. *Jocuri de Copii. Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii.* VI. Bucureşti, 1909, No. 65, pag. 20.

2) In unele părţi ale vechiului Regat se mai zice *ţurcă* şi la *capra*, care umblă cu *malanca* sau Irozii la Anul nou. *Idem*, No. 2, pag. 2.

fre, cu toate acestea, ei cunosc numerele şi le întrebuinţează numai pe acestea.

17. De-a ţurca obişnuită.

Toţi jucătorii se măsoară odată, sau fiecare pereche, pe un singur băţ.

In cazul dintâi, cei de sus, cu o jumătate din băeţi dela mîna lui în jos, rămîn *deasupra*, iar ceilalţi, *dedesubt*.

Cînd se măsoară fiecare pereche în parte, atunci jucătorii eşiţi deasupra trec într'un grup şi cei de desubt, în alt grup.

Primii deschid jocul.

Cînd însă cel de sus n'a cuprins cu toată mîna vîrful măsurătorei, cel eşit dedesubt loveşte băţul pînă în trei ori cu ţurca fără a-i da drumul din mînă.

Dacă băţul nu cade, jucătorul rămîne deasupra. Apoi, pe un loc larg, se face *gogeriu*, adică se sapă puţin cu băţul în pămînt, pentru a se pune ţurca.

Cei dela bătut stau lîngă gogeri, iar ceilalţi se împrăştie ca şi la mîcea pi fugiti, sau la mîcea hâlca, pe unde sboară ţurca.

Cei de lîngă gogeri aşteaptă rîndul. Jucătorul pune ţurca c'un capăt în gogeri iar cu altul afară peste care o loveşte cu *hâlca*; ţurca sare în sus mai bine de brîu, iar el o loveşte din sbor ca să se ducă cît mai departe.

Apoi pune băţul peste gogeri, perpendicular, tăindu-l în jumătate; unul din cei dela deal ţinteşte cu ţurca în băţ dela locul unde s'a oprit. Dacă atinge hâlca, jucătorul pierde, întrînd altul la rînd.

Tot astfel se întîmplă şi cu cel care a dat cu hâlca în ţurcă, dar n'a nimerit-o cînd ea s'a ridicat în sus din gogeri, numai dacă astfel au hotărît jucătorii.

Fiecare jucător îşi face *proaşca*. Aceasta se îndeplineşte numai atunci cînd hâlca n'a fost nimerită dela deal cu ţurca. In cazul acesta cel ce a bătut-o, o ia dela locul unde a căzut, după ce a fost aruncată dela deal în băţ, o pune în goger şi de aici o bate ca mai înainte. Dacă nici de data aceasta cei dela deal nu numeresc hâlca, jucătorul bate ţurca mai departe dela locul unde ea a căzut, indiferent de poziţie, încă de trei ori. Prin aceste

lovituri jucătorul urmăreşte să ducă ţurca cît mai departe în direcţia opusă gogerului.

Felul de bătae este întocmai cu acela cînd ea bate din gogeri.

După a treia lovitură, jucătorul numără paşii dela locul unde s'a oprit ţurca pînă la gogeri; paşii au mărimea obişnuită. La numărul zece el se opreşte şi zice: *o chişcă*. Apoi numără mai departe. Ajuns lîngă gogeri, el face în pămînt cu hâlca atîtea *vîrci*, cîte chişce a făcut.

Iar de nu complectează numărul paşilor de zece, se zice că are *atîţea cai*, după numărul paşilor, plus chişcele.

In urmă bate ţurca mai departe din gogeri.

Caii rămaşi se adaugă la numărătoarea următoare. Deaceea cînd bate mai departe la chişce, el este îndatorat să zică la orice lovitură: *odată şi unu, odată şi doi*, etc. Apoi, dela locul unde ţurca s'a oprit după a treia lovitură, numără caii mai departe pînă la gogeri, adăogînd numărul ce l-a avut înainte. De pildă, dacă a avut patru cai, el zice, stînd pe loc: *patru*; apoi, pornind, cinci, şase, etc.

Cei dela deal îl urmăresc cu mare băgare de seamă, fie pentru a-i prinde ţurca, fie pentru a-l prinde cu vre-o greşală la numărătoare.

Cînd cel ce bate la chişce uită să pronunţe numărul cailor, adversarii îndată spun: *tîfu doi cai, patru cai*, etc., după nunărul pe care l-a avut.

La pronunţarea acestor cuvinte, caii se anulează, şi nu se iau în socoteală pentru complectarea chişcei.

Dacă careva din cei dela deal prinde ţurca în mîni, cînd se bate din gogeri, atunci rolurile jucătorilor se schimbă: cei dela deal vin la bătut, iar aceştia ocupă locul celorlalţi.

Cînd însă ţurca bătută pentru chişce este prinsă în mîni de adversar, atunci acesta numără paşii de la locul unde a prins-o pînă la gogeri. In cazul acesta un pas este socotit drept zece.

Astfel cîţi paşi el a făcut, atîtea chişce a cîştigat partida adversă, adică cei dela deal, care au prins ţurca *dela chişce*.

Numărul acesta se înseamnă pe partea opusă a gogeriului.

Iar ţurca se bate în continuare de acelaş jucător; el bate mai departe pînă ce hâlca ia fost atinsă cu ţurca de cei dela deal, sau

nu a nimerit ţurca, ori aceasta a fost prinsă din sbor. Dacă s'a strecurat la bătut întreaga partidă, atunci vine rîndul celor dela deal.

Dacă unii din cei ce bat ţurca sînt slabi şi nu o pot îndepărta dela gogeri prin cele trei lovituri, cînd îşi fac chişcele, nici de un pas măcar, atunci jucătorul măsoară cu hălca distanţa dela ţurcă pînă la gogeri. Cînd distanţa este de lungimea hălcii, sau ceva şi mai bine, atunci se zice că jucătorul are un cal. Iar cînd ea este mai puţin decît lungimea hălcii, atunci jucătorul *îmbucă* restul din hălcă, ca să aibă un cal. El bagă în gură bucata de hălcă, care trece dincolo de gogeri; dacă intră tot restul acesta în gură, atunci jucătorul are un cal şi bate mai departe ţurca din gogeri. Altfel, cedează locul altuia, el pierzînd jocul.

In privinţa aceasta se fac excepţii. Dacă cel ce bate ţurca nu este bun îmbucător, el poate fi înlocuit prin altul din aceiaşi partidă, care îmbucă o mai mare bucată de hălcă.

Farmecul acestui joc este următorul: cele două grupe fixează un număr de chişce, de pildă treizeci.

Cînd un grup a făcut un număr oarecare, celalt grup venind la bătut ţurca, întîi caută să le anuleze pe cele făcute de adversar; apoi, dacă are posibilitatea, face mai departe, deoarece chişcele se fac în contul partidei adverse.

Grupa, care a atins înainte numărul fixat, cîştigă şi bate ultima dată, pentru a *merge călare*.

Atunci toţi jucătorii din această grupă, la rînd unul după altul, bat ţurca din gogeri, în felul arătat mai sus, silindu-se din răsputeri să o bată cît mai departe.

Apoi adversarul cu care s'a măsurat, îl duce călare dela gogeri pînă la locul unde s'a oprit ţurca; acolo se dă jos, iar calul aruncă cu ea în hălcă.

Dacă învinsul atinge hălca, atunci învingătorul este dus tot călare la gogeri, sfîrşindu-se în felul acesta jocul între această pereche.

Dar, dacă nu atinge hălca, îl duce pînă la gogeri şi-l lasă să bată mai departe ţurca pînă în trei ori, întocmai ca la chişce.

Dela locul unde s'a oprit ţurca după ultima bătae, se suie din nou călare pe adversar, care-l readuce la gogeri; iar dacă învinsul prinde ţurca, atunci învinsul a scăpat de belea.

Aceia însă din cîştigători, care bat ultima dată pentru a se plimba călare şi nu nimeresc ţurca din prima lovitură, pierd acest drept.

18. De-a ţurca Cacului.

Acest joc se deosebeşte de cel de mai sus prin faptul că iau parte şi flăcăii.

Numărul jucătorilor, precum şi acela al chişcelor este cu mult mai mare.

Dacă cei dela deal ţintind cu ţurca în hălcă, n'o ating, dar ea cade cu *Cacu* în sus, atunci cel ce bate a pierdut; se socoteşte ca şi cum ar fi atins hălca. Iar dacă cade altfel, atunci jucătorul întîi îşi face *proaşca*, apoi, bate mai departe la chişce, lovind-o de atîtea ori cîte cifre indică partea cu care a căzut. Dacă însă ţurca cade cu o muche în sus, adică nu regulat, atunci jucătorul o loveşte numai de trei ori.

Cînd careva din cei dela deal prinde ţurca în mîni în timpul cînd se bate la chişce, jocul poate lua sfîrşit dintr'o singură dată. Distanţa dela locul acesta şi pînă la gogeri fiind mare, cîştigătorul poate face deodată 40—50 de chişce, adică numărul stabilit la începutul jocului.

In cazul acesta jucătorii îşi schimbă rolurile: bat cei ce au prins ţurca, pentru a se plimba călare pe aceia, care odinioară fusese învingători. Dar cu toate acestea ei trebue întîi să-şi facă proaşca.

Jocul acesta se întrebuinţează numai la Moldoveni. Popoarele vecine cunosc numai ţurca obişnuită, cu deosebiri însemnate faţă de cea moldovenească.

19. De-a poarca.

Se face un număr de gropi mici, după numărul jucătorilor, în formă de cerc. Iar la mijloc se face încă una la fel, ceva mai mare. Aceasta se socoate drept reşedinţă a *porcului*.

Jucătorul, care a eşit de dedesubt la măsurătoare, mînă *poarca* dela deal c'un băţ, spre groapa ei; aceasta este o minge grea sau o bilă de lemn, ori uneori chiar o piatră rotundă.

Ceilalți copii ocupă gropile lor, fiecare cu capătul bățului. Cel mai aproape de poarcă iute o lovește cu bățul, pentru a o alunga din nou la deal; apoi îndată, își reocupă groapa. Altfel porcarul viră bățul său în groapa momentan rămasă liberă și, atunci jucătorul care ■ încercat s'o alunge, devine porcar. In cazul acesta el este acela care pe viitor va readuce poarca mai departe.

Dacă porcarul reușește de pune poarca în groapa ei, toți jucătorii îndată își schimbă rolurile; ei mută bețele lor în groapa de alături, a vecinului.

Porcarul deasemeni urmărește să pună capătul bățului într'o groapă rămasă liberă. In cazul acesta acela care s'a trezit fără groapă, ajunge porcar, ca un *căscăun*.

In jocul acesta se cere atenție și agerime din partea jucătorilor, care au mai multe șanse de a nu fi *porcari*.

Jocul de mai sus se întrebuințează în toate părțile locuite de romîni, pînă și la cei din Macedonia [1]).

20. De-a gučili.

La jocul acesta iau parte trei perechi.

Flăcăii joacă împreună cu fetele, împărțiți în cite un flăcău și o fată.

Ei fac trei cercuri ca și la mîcea 'n trii, însă la o distanță mai mare, 100—120 de metri unul de altul. Perechea, care la măsurătoare a eșit dedesubt, ocupă cercul din mijloc.

Ceilalți ocupă cercurile extreme.

Fiecare pereche se ține de mînă. Apoi unul din cele două perechi, de obicei flăcăul, strigă: *Guca mă!* sau numai *Guca!*, pentru a atrage atenția perechei din celălalt capăt.

La auzul acestui strigăt cele două perechi extreme se despart una de alta. Fiecare aleargă pentru a se împreuna cu celălalt: băiatul cu fata, iar aceasta din urmă, cu băiatul formînd o nouă pereche. Flăcăul uneori o *cuprinde* pe fată cu *contașul*, dacă se au de bine.

Perechea din mijloc, ținîndu-se de mînă, se alungă după unul din fugari, flăcău sau fată. Dacă pune mîna pe el sau pe

1) P. Papahagi. *Din literatura populară a Aromânilor*. București, 1900, vol. I, pag. 111, 147.

ea, înainte de a se fi împreunat cu persoana respectivă, cei din mijloc cîștigă; ei ocupă unul din cele două țarcuri extreme, iar locul din mijloc îl ocupă prinsul cu persoana ce urma să-i fie pereche.

Insă, dacă un fugar ■ fost prins numai de unul din cei din mijloc, în care timp acesta s'a unit cu perechea respectivă, înainte ca să fi alergat perechea celui din mijloc și să se atingă de cel prins, atunci prinsoarea nu are nici un efect. Ei rămîn mai departe în cercul din mijloc. La fel se întîmplă și atunci cînd cei din mijloc, chiar amîndoi, prind pe cineva din perechea extremă, dacă cealaltă pereche, ■ celeilalte extreme nu s'a despărțit unul de altul.

Cu cîțiva ani în urmă, sub regimul actual al sovietelor, copiii i-au mai pus acestui joc și numele de *Jocul de-a purcilii*.

21. De-a ochii legați.

Acest joc este al copiilor, băeți și fete, în vrîstă pînă la 13—14 ani.

El, deobicei, are loc sau într'o magazie, sau într'o casă nouă, nelocuită încă, ori chiar într'o odae mare.

Copiii se măsoară, ca și la ținjatca. Aceluia, care rămîne la urmă, i se leagă ochii c'un *tulpan*. Apoi toți se dau prin ungheriuri fără a trece în altă odae, se ascund și păstrează cea mai mare liniște.

Cel cu ochii legați pipăie cu mîinele, în vreme ce unii, mai îndrăzneți, îl ating ușor la picioare, la spate, dar fără să rîdă, căci altfel se trădează și pot fi prinși cu ușurință. Deaceia, dacă cineva este răcit și *cuhăești*, adică tușește, nu-l primesc la joacă.

Dacă cel cu ochii legați prinde pe careva, îl ține bine, și cu o mînă își dă tulpanul de pe ochi ca să-l cunoască.

In urmă se leagă ochii celui prins și, astfel distracția copiilor își urmează calea mai departe.

Acest joc se mai chiamă *de-a baba oarba*, sau de-a *baba chioara*.

22. De-a mătăhuiu.

Toți jucătorii, băeți și fete, se măsoară pe un tulpan, dela un colț la altul, sau, prin aceleași procedee ca la ochii legați.

Celui ce rămîne la urmă, i se leagă ochii, şi i se dă un *mătăhui* în mînă.

Mătăhuiul este făcut dintr'un tulpan sucit în formă de mînge; de el se leagă un alt tulpan, care ajută la ţinerea primului în mînă.

Cel cu ochii legaţi *mătăhăeşte* cu el prin prejurul său; dacă-i permite spaţiul, el se poate mişca puţin din loc.

Iar copiii se pitulesc, pentru a nu fi atinşi. El *chihnesc* de ris de cel ce mătăhăeşte, care face impresia că se luptă cu *deşertul*, mai ales cînd fuge după vre unul din jucători.

Acela pe care-l loveşte, îi ocupă locul.

Şi acesta, caşi de-a ochii legaţi, este un joc de iarnă, din timpurile acelea cînd, din cauza furtunii şi a gerului, copiii nu pot merge la săniuş. Atunci se adună dela casele vecine într'o poiată, şi acolo jocurile se perîndă rînd pe rînd. Tot acolo, în cîntecul unuia, muzicant mai iscusit, se învaţă a dansa, pentru timpul cînd vor fi şi ei flăcăi şi fete mari.

23. De-a băţu pi pupati.

Este unul dintre jocurile tuturor anotimpurilor.

Mai mulţi copii se aşează în rînd.

Din sînul lor se aleg doi conducători: unul se chiamă *Dracu*, iar altul *Dumnezeu*.

Dracul, mai departe de copii, îşi acoperă ochii cu mînile, după ce s'a întors cu spatele la jucători.

Dumnezeu în acest timp ascunde la cineva în palmă un beţişor.

Apoi vine dracul să găsească beţişorul ascuns. Oprindu-se asupra cuiva, îl pupă şi îi cere beţişorul.

Dacă ghiceşte, cel cu beţişorul ascuns, devine drac, dracul devine Dumnezeu, iar Dumnezeu trece în rîndul copiilor, ocupînd locul rămas liber prin această schimbare.

Cînd însă nu ghiceşte, Dumnezeu merge la copilul cu beţişorul ascuns, îl sărută la frunte sau în vîrful capului şi i-l ia din mînă, pentru a-l ascunde mai departe la altul.

Şi aşa fiecare se stăruie să ajungă Dumnezeu. Dar mai ales să domnească cît mai mult, ducînd în eroare pe drac.

24. De-a dracu.

La acest joc iau parte numai băeţii.

Adunaţi, jucătorii se pun rînd la pămînt, în *chirostrii*, sub un gard sau sub o poiată.

Din ei se aleg doi conducători, de obicei cei mai vîrtoşi, adică voinici.

Unul din aceştia se numeşte *Dumnezeu*, iar celălalt *Dracu*. Dumnezeu are o înfăţişare serioasă şi nu rîde niciodată. Dracu este cu *cuşma* întoarsă pe dos, adesea şi cu *zăbonu* pe dos, cu coarne în cap şi cu o lulea mare în gură, făcută din rădăcină de pupuşoi.

Apoi Dumnezeu cu Dracu merg la băeţi să-i aleagă: Dumnezeu pe cei buni, iar Dracu, pe cei răi, pe *hiţali*.

Prioritatea o are Dumnezeu.

Dela dreapta spre stînga, el pune jucătorilor întrebări, cum de pildă: *acolo cini-i?* şi arată cu degetul în sus.

Dumnezeu!, urmează răspunsul.

Da aici?, arătînd în jos.

Dracu!, răspunde copilul.

Apoi mai urmează cîteva întrebări mai serioase, cu răspunsuri potrivite.

In timpul acestor conversaţii Dracul face fel de fel de *ghiduşii, năsdrăvănii şi strofolelii*, doară ar rîde copiii, pentru ca aceştia să fie ai săi.

Lui Dumnezeu îi urmează dracul. El întreabă:

Cini-i acolo?

Dumnezeu!, răspunde acesta.

Da aici?

Dracu!

Da eu cini-s?, întreabă dînsul.

Tot Dracu eşti!, răspunde cel întrebat.

Dă-ni tiutiun pintru ţiule, cere cel încornorat.

N'am!

Di ci n'ai?

Pintru ci numa Dracu bé tiutiun.

Da gin şi rachiu cini bé?

Beţigii!

Da beţigii a cui îs?
A dracului.
Ţi-s dragi părinţii?
Ni-s dragi!
Mai dragi decît ochii din cap!
Ci-i mâi frumos pi lumi?
Aurul!
Da ei-i mâi bun pi lumi?
Nierea!

In felul acesta curg întrebările şi răspunsurile. Dar pe cînd întrebările lui Dumnezeu sînt de natura omului matur, acelea ale dracului, sînt comice, pentru a-l face pe copil să rîdă, sau să nu poată da răspunsuri mulţumitoare. Acela care rîde, atît cînd întreabă Dumnezeu, cît şi cînd întreabă Dracu, trece de partea acestuia din urmă. Restul rămîn a lui Dumnezeu. La urmă fiecare îşi ia pe ai săi.

Apoi copiii din cele două tabere se prind cu braţele de mijloc, unii pe alţii, avînd în frunte sau pe Dumnezeu, sau pe Dracu, de partea cui au căzut. Lîngă Dumnezeu ca şi lîngă Dracu stau întîi cei mai voinici, iar restul merg spre coadă. Dumnezeu ţine în mîni un baston de amîndouă capete. Apoi jucătorii trag o linie de *demarcaţie*, care se numeşte *graniţă*; aceasta desparte cele două tabere, cerul de iad. Dracul se apucă de bâţul lui Dumnezeu şi-l trage spre el, fiind ajutat de grupul său.

Dumnezeu, cu ai săi, se opune, şi trage spre el din marginea cealaltă a graniţei. Dacă un grup este mai puternic, şi reuşeşte să aducă pe adversari în ţara sa, pînă la cel din urmă peste graniţă, se zice că acea partidă a cîştigat jocul.

In timpul luptei Dracul se mai abate, din cînd în cînd, cu coada lui, pe la şirul din partea lui Dumnezeu ca să rupă cîte unul, slăbindu-i astfel puterile.

Toţi copiii trebue să stee în linie dreaptă, pentru a scăpa mai uşor de primejdia răpirei.

Adesea copiii, cînd sînt formaţi în grupe mari, dau o luptă grea între cele două tabere. Jocul acesta îl găsim şi în comuna Ţepu, jud. Tecuci sub numele de *zanga-zanganeli* [1]). La copiii

1) Tudor Pamfile, *Jocuri de copii adunate din satul Ţepu (jud. Tecuci)*. Academia Română. Memoriul al doilea, Bucureşti, 1907, No. 74, p. p. 50-51.

mici acest joc mai poartă numele *de-a Drăcuşorul*. Mai mulţi se joacă pe amurgite, [illegible] de masă, vara, [illegible] munca din timpul zilei.

25. De-a dulăucuţa.

Se joacă numai doi copii, de obicei atunci cînd se pasc vitele la cîmp, [illegible] cînd se păzeşte la grădini. Mai are loc între văcarii satului. Jucătorii bat bine cu palma o bucăţică de pămînt pătrat, în mărime de o şchioapă. Apoi aranjează nouă găuri mici, în rînd de cîte trei în toate direcţiile. In borticelele dela margini, amîndoi copii pun, faţă'n faţă, cîte trei beţişoare cam de mărimea chibritului. Beţişoarele unuia diferă de a celuilalt, pentru a [illegible] putea deosebi la joc.

Tot timpul jucătorii mişcă beţişoarele pe rînd, înaintînd unul spre altul în orice direcţie, în găurile libere, întocmai jocului în table. Beţişoarele nu [illegible] pot mişca peste o groapă liberă sau ocupată, după cum nu se mişcă nici înapoi. Acela din jucători, care reuşeşte înainte să-şi aşeze beţişoarele sale pe o linie dreaptă oarecare din cele mărginale, cîştigă jocul.

26. De-a nuca 'n ţarc.

Se joacă băeţii pînă la 14—15 ani, din timpul cînd nucile s'au copt şi pînă la culesul lor. Numărul jucătorilor nu este mărginit. Intîi se alege un loc, de obicei în *vadul* grădinilor din vale, pe malul Nistrului, unde cresc copacii cu nuci.

Unul din jucători face *ţarcul*; el trage o linie în formă de cerc oval, cu vîrful unei nuci, care se numeşte *bicht*. Apoi fiecare pune cîte o nucă sau mai multe, după felul cum se învoesc. Nucile se aranjează în linie dreaptă, una lîngă alta, dela un capăt pînă la celalt al ţarcului. După aceasta, pe rînd, unul după altul, se aleg locul la *deal*, de unde să bată fiecare cu bichiu în nuci. Iar jucătorul, care se pronunţă la urmă, după dorinţă, poate spune *tifu ţarcu*, mai ales cînd joacă prost, şi atunci va avea nucele rămase după ce toţi ceilalţi vor termina jocul. In urmă, jucătorii bat cu bichiul în nuci, începînd cu cel mai depărtat. Nucile lovite şi eşite din ţarc, sînt ale celui ce le-a nimerit. Iar, dacă ele se opresc lîngă linie, fie în afară fie în-

năuntru, dar cînd adversarul merge cu bichiu pe linia veche a ţarcului şi atinge nuca, atunci se zice că ea *be apă*. In cazul acesta nuca rămîne în ţarc şi cîştigătorul nu o poate lua decît numai dacă o scoate cu totul afară.

Copilul, care din prima lovitură reuşeşte să dea afară din ţarc una sau mai multe nuci, continuă să bată mai departe, pînă ce le scoate pe toate, sau dă greş. Cînd prima dată el a nimerit, a doua oară bate dela locul unde s'a oprit bichiu. Dacă nu nimereşte din prima lovitură, intră altul în rînd, al doilea în depărtare de ţarc, apoi urmează al treilea, şi aşa pînă la cel mai de aproape. Aceştia bat în nuci aşa cum au fost împărţiate de jucătorii dinainte. Astfel continuă jocul pînă ce se termină cu toţii. In urmă cel cu ţarcul ridică restul de nuci, dacă i-a mai rămas ceva.

Cînd bichiu urneşte una sau mai multe nuci din ţarc, iar el rămîne în interior, atunci jucătorul ridică toate nucile, dacă copiii au hotărît să joace *de-a bichiu 'n ţarc*.

Dacă nimeni nu şi-a ales ţarcul, iar după joacă mai rămîn nuci în interior, atunci acestea se chiamă *striga*.

Pe lîngă ele copiii mai pun încă cîte una sau două, după învoială şi pleacă din nou la deal, pentru a fixa locurile de bătae.

Cînd însă jucătorii nu vor să joace de-a bichiu 'n ţarc, atunci acela a cărui bichi s'a oprit în interior, loveşte în nuci dela ţarc; el stă în picioare, drept, nu ca ceilalţi, care au voe să se aplece puţin înainte; are piciorul stîng în afară, iar celalt înăuntru şi se sprijină numai pe călcîiul drept.

Copilul, care a pierdut toate nucile, joacă la *bichi*; ceilalţi pun cîte o nucă sau două, după valoarea bichiului.

La aranjarea nucilor, bichiul ocupă locul din partea dreaptă; cel ce l-a pus nu bate, deoarece al său este ţarcul. El arată distanţa de unde să bată toţi jucătorii deopotrivă; din fugă face la deal, începînd dela ţarcul cu nucile, trei paşi mari. Acolo trage o linie, iar jucătorii stau pe rînd, şi fiecare, aruncă cu bichiurile în nuci.

Acela care nu nimereşte din prima ochire, bat şi a doua oară dela locul unde s'a oprit bichiul, dar numai după ce au aruncat toţi cei dela deal. Nucile rămase în ţarc le ridică cel cu bichiu, şi astfel jocul urmează mai departe.

Copilul, care *sgurceşte* bichiul, îl restituie proprietarului în schimbul unuia sau mai multor nuci.

Dar dacă nu rămas numai cîteva nuci în ţarc, cel cu bichiul poate merge a *doua oară la bichi*, cu condiţia însă ca bichiul să fi rămas în ţarc, adică să nu fi fost scos de jucători.

Atunci fiecare jucător pune atîtea nuci cîte au rămas dela prima joacă.

Dacă bichiul jucătorului, în zborul său spre ţarcul cu nuci, s'a lovit de cineva după ce a atins pămîntul, atunci acesta face un pas mare, pe sărite sau fără sărite, dela locul unde s'a lovit, în direcţia opusă nucilor. Iar jucătorul bate în nuci mai departe dela acest loc.

La bichi, copiii pot ţinti în nuci şi pe sărite, dacă aşa admite cel păgubit.

In cazul acesta jucătorii odată cu trimiterea bichiului în nuci, face un pas spre ţarc.

Cînd însă cineva din jucători sgurceşte bichiul, iar nuci au rămas în ţarc destule, încît jocul poate reîncepe, cel păgubit îşi răscumpără bichiul prin cîteva nuci.

In privinţa aceasta sînt copaci a căror nuci fiind mai ovale, mai mari, mai tari şi mai grele, sînt mult vînate de copii.

In fiecare sat se găsesc cîte 3-4 copaci de asemenea natură, foarte mult rîvniţi de acela care joacă.

27. De-a nuci în cupcă.

Unul din copii pune trei nuci, una lîngă alta, în formă de triunghiu, iar deasupra lor mai aşează una.

Nucile, aranjate astfel în formă de piramidă, se numesc *cupcă*.

Apoi cel cu nucile face din dreptul cupcei trei paşi mari, fără salt, sau cu salt, din fugă, după cum le este învoiala jucătorilor.

La locul unde s'a oprit, face o linie dreaptă.

Ceilalţi jucători se aşează c'un picior pe linie, unul după altul, şi ochesc cu o nucă în cupcă, pe rînd.

Nucile trimise greşit sînt ale celui cu cupca. Acela însă care nimereşte, a cîştigat şi cupca şi nuca sa.

Apoi vine rîndul lui de pune cupca.

Şi astfel jocul continuă mai departe, unii ochind cu zece-douăsprezece nuci într'o cupcă de patru nuci.

28. In nuci de-a bomba.

Jucătorii pun într'un cerc sgiriat pe pămînt şi care se numeşte *ţarc*, cîte una sau mai multe nuci, în linie dreaptă, una lîngă alta.

Apoi unul din ei pune jumătate din totalul nucilor aflătoare în ţarc. Se zice că atunci acest copil are ţarcul.

După aceasta, cel cu ţarcul aruncă *de-a dura* la deal o bombă rotundă de schijă, pentru a fixa locul de ţintire.

De unde se opreşte bomba, copiii, pe rînd, o dau de-a dura *chitind* în nuci. Dacă vre-unul nimereşte capul, adică nuca din dreapta, şi o scoate din ţarc, jucătorul i-a toate nucile aflate înăuntru. Iar dacă nimereşte mai spre coadă, scoţînd o nucă afară din ţarc, atunci ia toate nucile care stau spre stînga dela nuca lovită, adică spre *coadă*, cum se zice.

Însă cînd nucile nu sînt atinse în aşa fel ca să iasă afară din ţarc, atunci jucătorul cu ţarcul ia ceia ce a mai rămas. Dar dacă nimeni nu şi-a ales ţarcul, atunci fiecare din copii mai pun încă cîte una, sau cîte două pe lîngă cele rămase în ţarc, după fiecare joc.

Iar dacă de data aceasta vre-unul doreşte să aibă ţarcul, el pune jumătate din nucile rămase dela jocul precedent; ceilalţi copii pun cîte jumătate din numărul lui. De pildă, în ţarc au rămas 12 nuci. Cel cu ţarcul pune 6, iar ceilalţi jucători — cîte 3 nuci.

Dacă jocul nu poate lua sfîrşit din cauză că nimeni nu atinge capul, copiii îl schimbă în acela de-a nucile în ţarc.

29. Di-a nuca 'n ban.

Jocul are loc între doi, trei, sau patru copii. Unul fixează un ban în pămînt, în poziţie verticală şi-i face un mic *ţărcuşor* cam de două ori mai mare decît banul.

Apoi face, dela ţarc înainte, un pas pe sărite şi trage o linie. De aici jucătorii ţintesc ca şi în nucile de-a cupca.

Cine nimereşte banul, îl cîştigă; el nu pierde nici nuca. Celelalte nuci sînt ale celui cu banul.

Cîştigătorul banului îl pune acuma el, iar ceilalţi aruncă mai departe cu nucile.

Dacă cineva pune o monedă de două copeice, atunci el face doi paşi pe sărite, pentru a fixa locul de ochire.

Fixarea distanţei se face astfel: întîia oară proprietarul banului face un pas pe sărite, de lîngă ban; unde s'a oprit după primul pas, face un semn. Apoi pasul următor îl face dela acest semn mai departe, dar, pentru a-l face mai mare, el îşi face vînt din dreptul banului.

Jucătorii, care au nevoe de nuci, le pot cumpăra dela cîştigători cu preţul de zece nuci la o copeică.

In comuna Jura, raionul Rîmniţa (Ribniţa) copiii se mai joacă şi de-a *nuca 'n grochi*. Jocul acesta se aseamănă cu cel în *chiopcî pi bunghi*. Jucătorii aruncă, *dela deal*, în chiopcă deodată trei-patru nuci, după cum s'au învoit.

Cel ce le aruncă pe toate ale sale dintr'o singură dată, le dă în groapă pe a celorlalţi, la rînd.

Nucile, pe care le dă în chiopcă, sînt ale jucătorului.

30. In bunghi.

Acest joc se întîlneşte numai între copii, mai mult iarna pînă la începutul primăverii, din cauza lipsei de spaţiu.

Bumbii se evoluiază astfel:

dvoica — dela rusescul doi — este un bumb mic dela cămaşă sau dela pantaloni;

cupca, este un bumb dela palton; valorează cît două dvoice;

placica [1]), bumbul de aramă, dela hăţuri, hamuri sau mantale *moscăleşti* (soldăţeşti); are o valoare egală cu patru dvoice sau două cupce.

Deasemeni bumbii mari negri dela paltoane sînt consideraţi drept placică.

Bumbii dela paltoanele de damă nu se prea caută; cei mari dela hamuri uneori merg şi drept două placice.

Copiii jucători cumpără aceşti bumbi cu următoarele preţuri: zece dvoice, sau patru-cinci cupce, ori trei-patru placice la o copeică, cu condiţia ca ei să fie buni de întrebuinţat.

1) In Ardeal se numeşte *sulfă*. Alexiu Viciu. *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal*. Bucureşti, 1905, pag. 80. Cfr. Tudor Pamfile. *Jocuri de copii. Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii*. VI, Bucureşti, 1909, pag. 4.

Dvoicele sînt preferate, pentrucă se schimbă mai uşor; deasemeni ele se întrebuinţează mai mult.

Jocurile în bunghi sînt de mai multe feluri; aşa avem: *pi bîzîiti, în chiopci, pi 'nvîrtiti şi la orci.*

31. Pi bîzîiti.

Jocul *pi bîzîiti* are loc între 2, 3 sau 4 băeţi. Se pot juca pînă la o *placică* deodată, cel mult.

Jucătorii pun în mînile unuia un număr egal de *dvoice*. Cel ce bîzîie, la *nasturii* daţi, adaugă şi pe ai săi, într'un număr egal.

Cînd sînt mai mulţi jucători, atunci fiecare dă numai cîte o dvoică, pentru a nu se cunoaşte în care mînă sînt ascunşi bumbii.

Apoi începe bîzîitul. Cel cu bumbii stă cu faţa la jucători, pune mînele la spate şi-i aşează bine într'o mînă, zicînd *bz...z...z*. După ce a strîns bine pumnii, întinde mînile în faţa jucătorilor. Cel care a dat întîi bumbii la joacă, ghiceşte, arătînd mîna în care presupune că se află cele ascunse. Jucătorul în cauză îndată deschide pumnul.

Dacă a ghicit, norocosul îa toţi bumbii şi continuă el să bîzîie mai departe. Copiii îi mai dau cîte o *dvoică*. Iar dacă n'a ghicit, atunci bumbii rămîn celui ce a bîzîit. El continuă mai departe jocul, dînd la o parte cota celui ce-a pierdut. De data aceasta însă el dă să ghicească altuia.

Cînd copiii joacă deodată pe o *cupcă*, sau *placică*, se ascund numai două cupce sau placice. Aceasta se face pentru ca bumbii ascunşi să nu fie uşor descoperiţi.

32. În chiopci.

Undeva, pe loc drept, se face o groapă mică, ca la *mîcea 'n grocht*. Ţărîna se împrăştie cît mai tare ca să nu încurce jocul. Aşa s'a făcut *chiopca*.

Apoi de lîngă chiopcă, unul din jucători aruncă *la deal* bumbul cu care va juca. De obicei, în acest joc, se întrebuinţează bumbii dela mantalele *moscăleşti*, adică soldăţeşti, cărora li se îndoaie puţin urechile ca să se oprească pe loc cînd vin în atingere cu pămîntul.

Dela locul unde se opreşte bumbul cînd se aruncă *la deal*, jucătorii se înscriu pe rînd, tot mai departe de chiopcă, *unu pisti altu*. Prin aceasta ei îşi fixează locurile de unde vor arunca bumbul.

Ca şi la jocul în nuci, începe cel mai de departe. El *chiteşte* să nimerească în chiopcă. Dacă a aruncat bumbul său *drept în chiopcă*, atunci îl aruncă şi pe a jucătorului de sub el. Aşa face cu al tuturor, dacă nu dă greş nici cu unul; se cere însă ca bumbii căzuţi în chiopcă să nu se lovească unul de altul.

Dacă însă nu nimereşte, atunci jucătorii, fiecare, aruncă bumbul său, ţintind în acelaş loc. Iar cînd cineva din jucătorii următori nimereşte tot în gaură, jocul începe din nou, pentrucă pe primul *l'o scos din chiopci*.

După ce au aruncat toţi, cel cu bumbul aruncat în chiopci dela deal, mînă tot acolo pe bumbul căzut mai aproape. Aceasta se face în felul următor: cu degetul cel mare al mînei, sprijinit puternic pe arătător sau cel mijlociu, loveşte în bumb. Dacă din prima dată bumbul nu ajunge în chiopci, atunci vine rîndul celui cu bumbul al doilea în depărtare de gaură. De nu reuşeşte nici acesta, îl urmează al treilea, al patrulea şi a. m. d. Deaşemeni bumbii nu trebuie să se atingă unii de alţii cînd sînt mişcaţi către chiopci.

Cîştigătorul jocului ia dela fiecare părtaş cîte-o *dvoică*.

La acest joc se mai păstrează următoarele reguli:

a) dacă doi sau mai mulţi bumbi aruncaţi dela deal cad la acelaşi depărtare de chiopci, atunci se dau încă odată, pentru a se cunoaşte ordinea jocului;

b) dacă bumbul aruncat dela deal se atinge de piciorul cuiva, lovitul face un pas în direcţia opusă chiopcii şi acolo se lasă bumbul cu *şugubina*. În cazul de faţă jucătorul, cu voia celorlalţi, mai poate arunca bumbul a doua oară;

c) dacă însă bumbul se atinge de cineva, cînd este mînat în chiopci cu degetul, atunci copilul de care s'a lovit, face o şchioapă dela acest loc în direcţia de unde vine bumbul.

Asemenea regule se păstrează cu mare stricteţe; altfel jocul n'are nici valoare şi nici farmec.

Jocul acesta îl găsim și în județul Iași cu unele variante aproape neînsemnate [1].

53. Pi 'nvirtiti.

Se ia o capcă sau placică mai dreaptă.

O parte este socotită drept față, iar alta drept dos.

Apoi pe o masă, sau jos, pe pământul neted, jucătorul pune bumbul în poziție verticală: cu arătătorul unei mâini îl ține, iar cu arătătorul, sau degetul de mijloc a celeilalte mâini, lovește bumbul la o parte, dându-i iute drumul din mână.

Astfel bumbul se învârtește repede. Dacă cade cu fața'n sus, cel ce l-a aruncat, câștigă atâte o dvoică dela fiecare jucător. Altfel, pierde și cedează rândul vecinului.

Uneori în loc de bumb învârtesc un ban. Atunci jucătorul câștigă dacă banul cade cu *orâul* [2] în sus, adică cu acvila; iar dacă cade cu *ursoaica* [3] în sus, el pierde.

54. La orel.

Jocul cu jumbi în orel este foarte rău privit de Moldovean. Ei spun că numai răi și netrebnici, care nici odată nu vor fi gospodari, întrebuințează acest joc.

De aceea ași părinți, ori și lumea străină, îi îngăduesc pe copii dela acest joc adus după cum povestesc bătrânii, de către ruși când cu ocupația regimului Ibăneș Bag și Nastea, când mâncarea ajunse la împărăția 25 de ani de sârbă, și când pe Moldovean îl prindeau cu arcanul, pentru că numai astfel îi puteau duce la mazâlie.

Jucătorul se așează rânză și pun cu dvoicele, după câți fiecare are dorința să joace. Unul din ei, cel ce aruncă banul în rumânește, adică pune în degetul bănărul cu câteva dvoice. E posibil însă ca unul sau doi pământeni, mai cu seamă când sânt mulți jucători.

Apoi aruncă banul în sus cât vârful casei, în așa fel ca el să se învârtească cât mai mult pe mână.

---

[1] Jocul acesta [illegible] în unele părți ale României [illegible] [illegible]

[2] Unele monede [illegible] vulturul cu două capete de pe ban.

[3] Unii [illegible] figura opusă a banului.

Dacă cade cu coroana în sus, ridică de [illegible] bucăți; altfel pierde. Vecinul de alături aruncă mai departe.

Când însă banul cade strâmb, se zice *stoia*, adică stând în picioare. În cazul acesta jucătorul îl aruncă a doua oară.

Iar dacă banul, fiind în zbor, pare că nu se învârtește bine, cel ce a aruncat, sau alții, strigă *jura*. Câteva din ei îl prind dacă pot, sau îl lovește cu cânula înainte de a ajunge la pământ.

Aceasta o fac pentru ca să nu se știe cu ce parte anume ar fi căzut banul, descurajând astfel pe unii și încurajând pe alții. Credința jucătorilor este că fiecare e predestinat dinainte să facă un anumit număr de orele, încât lăsând banul să cadă liber la pământ, jucătorul riscă să piardă un joc.

Tot *jura* se zice și când banul, căzând jos, se lovește de ceva, fie până a nu ajunge la pământ, fie când a căzut și merge de a dura.

Și în cazul acesta banul se aruncă a doua oară.

55. La orel pi bani.

Jocul acesta este la fel ca cel de mai sus. Se deosebește numai prin faptul că locul bumbilor îl ocupă banii. Deasupra se face numai lățeli.

La general la orel se mânecă mai ales în ziua de Sfântul Petru.

Jucătorii, bărbați fiecare, iar pe alocurea și unii căsătoriți sânt priviți de toată lumea ca unii cari nu merită nume egal cu acela al celorlalți, adică al oamenilor.

Cu asemenea bărbați lumea nici nu binevoiește să stea alături, iar bărbații cu greu se căsătoresc.

În acest joc se petrec și multe nedreptăți, căci mai cerem cu bună credință îi amăgește pe mulți jucători, necopleșiți mereu. Din această cauză se face uneori și bătaie.

Bumbarăș mai se încredințează dinainte ce să arunce banul de sus și ce parte să-i cumpănească să se oprească în urmă. În mod urmă de regulă pârâie să scălămbăiască mai mult pământ [illegible] mână [illegible] pe care pământ să [illegible] cădea în sus descoperit pământ care [illegible] mai mult

va fi aceia cu care banul va cădea la pămînt. In caz de eventuală neşansă, jucătorul strigă ţura, sau, dacă are părtaşi, unul din aceştia face ca banul să se atingă de el, pentru a se anula jocul.

Alţii bat cu *clapaciu* (ciocanul) puţin banul pe orşotcă; orelul se indoaie şi puţin devine *bărdăhănos*. Acest ban, aruncat în sus, nici odată nu va cădea cu orşotca pe faţă. Cînd se atinge de pămînt cu orelul în jos, el sare ca mingea şi de îndată se întoarce pe partea cealaltă, adică aproape totdeauna cade orelul.

Şi, ca să nu fie prins, jucătorul în cauză, îndată ridică banul de jos; în caz de neînţelegeri el arată un altul, pe care-l ţine la îndemînă.

Mai există apoi o categorie de răsvrătiţi, care rod cu pila pe jumătate două monete, de aceiaşi valoare, pe partea cu orşotcă. Apoi le lipesc cu plumb, sau ceară. Astfel ei au făcut un ban cu două oreluri. Cînd le vine rîndul, ei îl aruncă, dar mai ales atunci cînd este o sumă mărişoară de bani. Indată dau altul în sus, obişnuit, pentru ca să nu fie prinşi. Jucătorii de asemenea natură se asociază cîte trei-patru, pentru ca la nevoie, de vor fi simţiţi, să se poată apăra, căci adesea urmează bătălia.

Aceasta ei o fac cu atît mai mult, cu cît nimeni nu sare să-i despartă, pentru a se *amesteca în tărîţă*. Toată lumea spune despre bătut: *„ghini l-o făcut! cini l'o pus sî sî gloaci cu răli!"*

Banul care se întrebuinţează în acest joc este cel de 5 copeice, iar cînd copiii joacă pe bumbi, se întrebuinţează mai mult unul de 3 copeice.

36. In cărţ.

Cărţile poartă următoarele numiri:
dobă, adică caro, dela rusescul bubna;
verde-pica;
Roşu-cœur (cupă);
ghinda-trefla.
Fiecare culoare se împarte astfel:
tuz-asul. In ruseşte se numeşte tot tuz;
crai-regele;
Cap-damă;

Chictor-valet;
Diseatcî-zece, cuvînt de provinienţă rusească;
Diveatcî-nouă, împrumutată dela ruşi.

Uneori acestea două din urmă, ca şi toate care urmează mai departe, poartă numele lor moldovenesc.

Cărţile dela şase în jos se numesc *stăci* dela rusescul şestiorki. Sub cinci se dau la o parte. Cu ele se joacă numai în *purcel*.

Toate cărţile adunate poartă numele de *butuc*; foarte rareori li se mai zice *coloată* dela rusescul coloda.

Jocurile în cărţi sînt de mai multe feluri. Astfel avem:

1. *Pi pumni;*
2. *In durac, sau duractoc*, cuvînt rusesc, care însemnează prost.
3. *De-a izmenili băuti;*
4. *De-a purceli;*
5. *De-a tapa pi furati;*
6. *Pi bani.*

37. In cărţ pi pumni.

Unul din jucători, dela dreapta spre stînga, sau invers, împarte cîte trei cărţi la fiecare părtaş.

Apoi *sfeteşti* cozul: cartea rămasă deasupra se întoarce cu faţa în sus, s'o vadă jucătorii şi se pune jos, iar la un capăt al ei, cărţile rămase în butuc. Cozul este cartea, care acopere pe oricare alta.

Toţi îşi iau cărţile, dacă nu le-au avut în mînă mai dinainte, ridicînd carte cu carte. Cînd cineva are toate de aceiaş culoare, atunci el are *flust*. In acest caz cîştigă partida şi dă cărţile a doua oară, după ce a tras fiecărui jucător cîte un *sdupac* sdravăn în spate.

Altfel, primul, către care s'a mers cu cartea, răspunde vecinului său. Acesta bate cartea ce i se dă cu o alta mai mare, sau cu un *coz* şi merge mai departe. In felul acesta cărţile fac ocolul jucătorilor. Acela, care la urmă a rămas cu cea mai mare carte, pe care nu o poate acoperi nimeni, a cîştigat partida.

Jucătorii, care n'au cu ce bate, pun cărţile deasupra, în butuc.

La jocul în cărţi se păstrează următoarele regule:

Dacă sînt două *fliusturi*, atunci cărţile se dau din nou; iar dacă unul din fliusturi este de coz, cîştigă acesta, dacă copiii anume s'au învoit astfel.

Deasemeni cozul se bate numai c'un coz mai mare.

38. In durac, sau duracioc.

Jocul în durac este de mai multe feluri: cîte trei cărţi, cîte cinci şi cîte toate.

Acesta din urmă se mai numeşte în *tfei coz*, dela rusescul svoi coz.

Cărţile se împart ca şi mai sus; dar se dau cîte atîtea, pe cîte se joacă.

In jocul cîte trei sau cinci cozul este comun pentru toţi jucătorii. Cozul din butuc poate fi înlocuit de jucătorul, care are în mîni cartea de aceiaş culoare, cea mai mică (şase ochi).

Jucătorii răspund unul altuia o singură carte, sau trei, la jocul în cîte trei, sau trei, ori cinci, la cel cîte cinci.

Aceste cărţi însă trebue să fie perechi; bunăoară doi de zece, doi valeţi, etc. Cartea a treia sau a cincea este fără pereche şi ea se dă *pi de-asupra*.

Jucătorul, căruia i se dau cărţile, le bate, dacă are cu ce, şi *strigă* mai departe. In caz contrar, le *primeşte*, adică le ia în mînă.

Cînd jucătorul a strigat vecinului una sau mai multe cărţi, el îşi complectează numărul cu cele din butuc. Acela însă, care primeşte, nu poate lua nimic din butuc, pînă ce nu va rămîne c'un număr de cărţi mai mic decît cel stabilit la joc.

Jucătorul, care la urmă mai are cărţi în mîni, se chiamă durac sau duracioc, adică prostul. Şi cu cît numărul de cărţi este mai mare, cu atît mai mult rîd de el părtaşii.

39. In durac cîti toati.

Se joacă patru sau mai puţini copii. Jucătorul, care împarte cărţile, sfeteşte prima carte dată fiecărui părtaş, pentru a-i arăta cozul. Alteori copiii îşi aleg singuri cozul, pe ghicite, înainte de a se împărţi cărţile.

Cozul mai poate fi ales şi la urmă, după ce s'au dat toate cărţile. In cazul acesta culoarea cea mai numeroasă şi cu cărţi mari, serveşte drept coz.

In lipsa cărţilor mai mari şi de aceiaş culoare, jucătorii acoperă cartea ce-i se răspunde cu cozul său, de unde şi denumirea jocului.

Acest joc de multe ori este foarte amuzant; el cere judecată şi prevedere din partea tuturor. Fiecare urmăreşte, după cărţile ce le are în mînă, să scape de cele mici, sau să le adune pe cele mari, ori să dezarmeze pe vecin de coji.

Acela, care n'are cu ce bate cartea ce i se strigă, le primeşte pe toate cele de jos. Deaceia şi el, la rîndul său, urmăreşte să-l încurce pe vecin, doară nu ar ieşi din joc.

In general, în acest joc, fiecare urmăreşte să-l păcălească pe vecin, înainte de a fi păcălit el singur, doară n'ar primi multe cărţi şi încă de cele mici, care nu servesc aproape la nimic.

La urmă, acela care are cărţile în mînă, rămîne *durac*. Cu cît el are mai multe cărţi, cu atît ceilalţi rîd mai tare de dînsul.

Acest joc îl întrebuinţează copiii în zile de sărbatori, cînd se duc cu caii la păscut pe cîmp, sau vara în grădinele de pe malul Nistrului, precum şi iarna, cînd nopţile sînt mari.

40. In purcei.

Jocul acesta are loc mai mult iarna, pe cuptor ori pe pat. Foarte rar cînd se joacă pe masă, fiindcă lumea socoate cărţile ca fiind *spurcate*.

Ele se aşează cu faţa în jos, rînduri, una lîngă alta.

Cea din urmă se *sfeteşte*, adică se pune pe faţă. Jucătorii, pe rînd, ridică cîte o carte, după voie.

Cînd găsesc una de aceiaş culoare, indiferent dacă este mai mare, sau mai mică, o acoperă pe cea de jos şi răspund alta vecinului de alături. Al doilea face la fel.

Cînd vine rîndul a doua oară, cel ce are întîmplător cărţi în mînă, din cauză că prima dată nu găsise deodată culoarea respectivă, acoperă cu una din acestea. Iar dacă nu are culoarea cerută, ridică mai departe de jos pînă ce găseşte una la fel.

Așa procedează toți jucătorii pînă ce s'au terminat cărțile de jos. Atunci intră numai cei cu cărți în mînă. Ei continuă mai departe să bată cu cele rămase la ei. Cînd n'au culoarea cerută, *primesc*, adică ridică din butuc, numai pe aceasta, iar următorul trebuie să o *bată*, adică s'o acopere pe cealaltă care se află deasupra.

In felul acesta jocul continuă pînă ce în cele din urmă numai unul din părtași are cărți în mînă. Aceste rămășițe se numesc *purcel* și posesorul lor ■ pierdut partida.

41. De-a izmenili băuti.

Se joacă trei-patru băeți.

Jucătorii distribuie, în modul arătat mai sus, toate cărțile. Apoi fiecare le așează cum vrea.

In urmă le fac *clit*, le întorc să nu se cunoască și încep jocul în cruce; întîi sfetește cel ce le-a distribuit, apoi cel din față îi răspunde. După ei, sfetesc ceilalți doi.

Cel cu cartea mai mare le ridică pe toate și le pune la clit, de desubt. Dacă la prima sau a doua pereche cărțile sînt de o valoare egală, atunci jucătorii merg ■ doua oară, în continuare, urmînd ■ cîștiga cel cu cartea mai mare, care va ridica de jos deodată opt cărți.

Cînd însă un jucător sfetește ultima carte ce i-a rămas și aceasta este egală cu a adversarului, atunci el ia din clitul acestuia o carte la întîmplare, pe care o sfetește.

La fel face și celalt, care a dat cartea; iar cărțile de jos le ridică tot cel cu cartea mai mare.

In astfel de împrejurări, cînd cărțile sînt mari, mai ales tuji, jocul merge mai departe.

Jucătorii, care au adunat toate cărțile în mînă, au cîștigat.

In general, acest joc are loc mai mult în zilele de sărbători, în grădinele din vale, adică de pe malul Nistrului, pe iarbă, la umbra unui *prăsad* sau nuc.

42. De-a iapa pi furati.

In acest joc vedem o societate condusă de organe administrative superioare și inferioare.

El este un amestec de organizație veche *moldovenească*, și nouă, *rusească*.

Principiul jocului este pedepsirea tălharului, care fură iapa cetățeanului pașnic.

Dar dacă și păgubașul se anină pe degeaba, primește și el o pedeapsă după vorba: *cel cu paguba și cu păcatul.*

Persoanele, care au un rol în acest joc, sînt următoarele:

Craiul de dobă se numește *logofăt*;

Valeții de dobă și de roșu, se chiamă *sfetnici*, pe lîngă staroste sau golova;

Un alt valet, luat la întîmplare, are numele de *vătăjel.*

Craiul de ghindă se numește judecător; uneori i se mai zice mirovoi, cuvînt rusesc, însemnînd judecător de pace;

Craiul de roșu este staroste sau *golova*, iar sub regimul actual sovietic i se spune, de unii copii, președintele sovietului sătesc, sau pe scurt: prisidatili.

Valetul de ghindă are rolul de *hărmăsar*, iar

Șase ochi de ghindă reprezintă *iapa.*

Jucătorii cunosc rolul acestor cărți. Deaceia la cine ele cad, îndată le sfetesc, pentru a se cunoaște calitatea jucătorului.

Iapa însă dimpotrivă se ține ascunsă, iar posesorul acestei cărți este socotit drept hoț.

Păgubașul, adică jucătorul la care s'a găsit valetul de ghindă, se îndreaptă către starostele satului cu plîngere, zicînd:

— Bună dzăua moș Ion, sau badi Ghiorghi, după cum îl chiamă;

— Mințăńim duńitali, răspunde starostele.

— Am vinit c'o jalobi la duńiata, adaogă acesta.

— Ei, da či jalobi măi ai? Ți s'o 'ntîmplat ceva, v'o ninoročiri?

— Apui ńi-o furat iapa astî noapți. Am dat-o la păscut, am închedicat-o, și cînd mă trezăsc dim'neața, numa hărmăsariu o rămas; și el s'o spăriet, o rupt chedica ș'o fugit și amu nichiadzî după iapî".

— Ei, și či vrei si fači amu? întreabă capul satului; bănuești poati pi ciniva di la mini din sat?

In urma acestor vorbe, starostele se întoarce către logofăt și-i spune:

— „I-a du-ti logofăti di cati iapa istui romîn; numa bagî di samî, fă dreptati si nu păţăsc ruşini faţi di čii mari!".

In urma unui schimb de vorbe intre logofăt şi păgubaş, purcede cercetarea. Adresîndu-se presupusului bănuit, logofătul zice:

— „Bună dzăua badi hăi! asti noapti s'o 'ntîmplat o ninorocire la *romînu* ista; o păţit săracu o şotii, di cari eşti bănuit duniata. Di aceia am vinit si ni uităm pin ocol".

Presupusul rezistă, intră în vorbă cu cei doi, apoi admite cercetarea.

Logofătul sfeteşte cărţile în faţa tuturor jucătorilor. Dacă se află iapa, el zice mai departe:

„Iaca tălhariule, vedzi cum ăi făcut şotia?

Apoi îl duce la staroste; iar acesta convoacă boerii la judecată. Aceştia, în faţa întregei obştii, hotărăsc pedeapsa, care se chiamă *bătate cu vergi la spate*.

Judecătorul propune un număr *fierbinţi*, adică tari; cel vinovat se roagă să i se reducă pedeapsa, invocînd diferite motive.

Cînd pedeapsa pare prea mare, intervine stăpînul satului, care i-o micşorează, sub motiv că-l cunoaşte pe tălhar, care o *dat di scrinteali*.

Dar dacă vina cade de mai multe ori asupra aceleiaşi persoane, atunci pedeapsa i se măreşte.

Cel condamnat întinde mîna, iar vătăjelul cu o curea pusă în două, aplică la palmă loviturile hotărîte de judecată şi aprobate de *obştie*. Executarea pedepsei este supraveghiată de logofăt, care dă ordinul atît la început cît şi la sfîrşit.

Cînd însă iapa se întîmplă de cade la vre-un boer, atunci acesta întîi se *măzîleşti din boerie*, apoi judecata îl condamnă la o pedeapsă mai aspră, „ai întîndi ca pi on *colţun* sa-l nilidzasci cu vergili".

Cînd însă acelaş jucător întruneşte două titluri, atunci el poartă rangul cel mai mare şi se chiamă *văr (vel) logofăt*.

Iar dacă chiciorul di ghindi şi şasele de ghindi se află la aceiaş persoană, jocul se repetă a doua oară. In cazul acesta jucătorul rosteşte cam următoarele cuvinte:

„Boeri duniavoastri şi oamini buni! asti noapti am audzit cîini hămăind; cînd am işit afari am găsit uşa ogrădzii dişchisi

şi nişti oamini fugînd tuchiluş din ocol, da cu toati aestea ni s'o făcut nîči o stricăčiuni".

La pronunţarea acestor cuvinte el sfeteşte cărţile.

Acest joc se obişnueşte mai mult în zile de sărbători, înainte de a eşi *preotul din biserică*, cînd copiii pasc caii *la deal*. El prezintă o asemănare cu *Mînzulica* ce se joacă în unele părţi ale Bucovinei [1]). O variantă găsim în de-a *iapa prăpădită* [2]).

43. În cărţ pi bani.

Jocul în cărţi pi bani este la fel cu cel în pumni. Păgubaşii însă, în loc să îa cîte un pumn în spate, golesc buzunarele.

Din această cauză, jucătorii cu apucături rele recurg la lucruri necinstite. Ei ascund în mînecă, din cînd în cînd, o carte două, din cele mari, de care se folosesc la nevoie.

Deaccia asemenea şoltici uneori sînt aspru pedepsiţi de părtaşii jocului. În primul rînd jucătorii, fără deosebire, suferă foarte mult dela părinţi. Iar cărţile de joc sînt autodafiate; în sate întregi nu găseşti cărţi de joc decît la unul doi, şi acestea încă se ţin în mare secret.

Moldovenii spun că *orelul, cărţile* şi *curitul*, adică fumatul sînt fraţi cu tălhăria, beţia şi preacurvia. După părerea lor jucătorii de asemenea natură *mărg din sămînţî în sămînţî şî din neam în neam*.

Ei sînt porecliţi de toată lumea drept *cartiojnici*, adică cartofori.

Jocul acesta are loc cu deosebire la Sf. Paşti, în apropierea muzicii şi a cacelei, atunci cînd sînt şi mai mulţi bani şi cînd „capica" se poate înlocui cu ouăle. Dar jucătorii sînt toţi coada satului.

44. De-a caii furaţi.

Se joacă copiii satului pe amurgite, adunîndu-se într'un singur loc.

Din sînul lor se alege *tălharul, stăpînul cailor*, sau *gagealnu, un copoi* şi *starostele*, adică primarul.

Ceilalţi jucători servesc drept cai.

1) Tudor Pamfile. *Jocuri de Copii. Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii.* VI, Bucureşti, 1909, Nr. 113, p. p. 24-25.
2) *Idem. Memoriul al doilea.* Bucureşti, 1907, Nr. 24, p. p. 14-15.

Apoi stăpînul cailor le face a dormi, astupîndu-şi ochii cu mînele; lîngă el stă copoiul, care face la fel.

Tălharul profită de împrejurare, fură caii şi-i ascunde la un loc sigur şi destul de departe.

Caii, cînd au fugit o distanţă destul de mare, nîhute ca să fie auziţi; copoiul se trezeşte din somn, *hămăeşti* şi dă alarma iar stăpînul fuge la staroste. Apoi împreună dau tărcoala după *prăpaşă*.

Cînd s'au găsit caii, tălharul este adus în faţa *oamenilor bătrîni*, sfetnici ai satului, aleşi din sînul jucătorilor, unde starostele spune *şugubina*.

Tălharul este amendat prin atîtea lovituri de curea în spate, cîte hotărăsc aceştia.

Uneori cu execuţia acestor pedepse, copiii se servesc de unul din jucători, care poartă numele de *hîţal*.

Jocul acesta are loc în lunile Mai şi pînă la jumătatea lui Septembrie, în zile de sărbători. Atunci copiii umplu satul de strigătele lor, căci adesea fug aproape pe toate drumurile pînă departe la grădini, ori sbughesc sgomotos din vreun ascunziş de cătină.

45. In chetri, sau chetrićeli.

Acest joc are loc primăvara între doi copii, mai ales două fete pînă la 14-15 ani. Il găsim pe alocurea în Ardeal şi la Românii macedoneni, cu mari însă deosebiri faţă de transnistrieni [1]), precum şi în comuna Ţepu, jud. Tecuci, sub numele de *în buşi*, iar în judeţul Dolj, sub numele de *ciricа, ciricul* [2]).

Jucătorii fac cinci pietricele rotunde, ceva mai mici decît nuca şi puţin mai mari decît aluna.

Se joacă pe prispă, sau în tindă, ori în altă parte pe pămînt tare. Jucătorii, sau jucătoarele, fixează dela început pe cîte *cupci* joacă fiecare. Numărul de cupce este la voia lor, adică unul poate juca pe două, pe cînd celalt pe una sau pe trei.

Apoi cel cu numărul mai mare de cupce, iar dacă sînt egali, cel care a ieşit deasupra la măsurat, începe jocul în felul următor:

1) Tudor Pamfile. *Jocuri de Copii. Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii.* VI, Bucureşti, 1909, No. 7, pag. 4.
2) *Idem. Memoriul al doilea.* Bucureşti, 1907, No. 7, pag. 3—5.

1. *La cîti una;*
2. *La cîti doui;*
3. *La cîti trii;*
4. *La cupca;*
5. *La jîdauca cu urmi;*
6. *La jîdauca fără urmi;*
7. *La jîdanu;*
8. *La sfîrla;*
9. *La sfîrla bătută;*
10. *La chioru;*
11. *La chioara;*
12. *La lancu cel chior*, adică la jîdanul cel chior;
13. *De-a cali;*
14. *La striga.*

1. *La cîti una.* La cîti una, ca şi la cîte două sau cîte trei, pietricelele se aruncă jos, aproape una de alta, dela o înălţime de cam de două şchioape. Apoi jucătorul ia una în mînă şi o aruncă în sus, ceva mai înalt de genunchi, iar în timpul cît pietricica sboară în aer, cu aceiaş mînă apucă alta de jos şi iute întoarce mîna ca s'o poată prinde pe cea dea sus. Astfel jucătorul are două pietricele în mînă.

După aceia, fără pauză, o aruncă din nou în sus.

In felul acesta el ridică de jos toate pietricelele, lucrînd mereu numai cu o singură mînă.

In urmă trece la:

2. *Cîti doui.* Aici jucătorul, dînd drumul jos la toate pietricelele, *mîrcueşte* să cadă cîte două, una lîngă alta. După aceia ridică una, care a căzut la un loc nu tocmai potrivit, o aruncă în aer în felul arătat mai sus, şi, ridică de jos deodată două pietricele, în loc de una ca mai înainte.

A doua oară face la fel, ridicînd restul.

3. *Cîti trii.* Cînd s'au lansat pietricelele, jucătorul, făcînd la fel ca mai sus, ridică de jos deodată trei pietricele; iar rîndul următor ridică numai una.

Dacă a făcut bine toate cele trei jocuri, fără a scăpa vre-o pietricică jos, atunci el ajunge la:

4. *Cupca.* Aici el ia toate pietricelele în mîna cu care

joacă. Pe una o aruncă în sus, iar pe cele patru le lasă jos, *cupcă*, adică grămadă. Indată apoi întinde mîna pentru a prinde pietricica aruncată în aer. Apoi, după ce o prinde, iute o trimite din nou în sus şi, îndată, în interval cît pietricica sboară, ridică pe cele de jos, prinzînd-o totodată şi pe cea din sbor.

Mai departe jucătorul merge la :

5. *Jidauca*, care este de două feluri : *cu urmă* şi *fără urmă*.

La jidauca cu urmă, copilul pune pe pămînt mîna cu care nu joacă, în formă de şchioapă, fixînd-o bine în degetele cel mare şi cel mijlociu, iar pe degetul arătător îl pune peste cel mijlociu. In felul acesta se obţine o poartă în formă de semicerc.

Apoi cu mîna cealaltă jucătorul aruncă pietricelele pe după mîna fixată pe pămînt, în aşa fel, ca ele să cadă cît mai în faţa porţii. După aceia ridică de jos o pietricică, pe care o aruncă în sus, iar cît ea sboară, urneşte la rînd, cîte pe una, toate cele din faţa porţii şi le trece prin poartă, socotind în acelaş timp să prindă şi pe cea din sbor.

La fiecare aruncătură a acesteia în sus, el urneşte o singură pietricică.

Adversarul arată la început una din pietricele, care se numeşte *urma;* ea este ultima care trece prin portiţa mînei.

O altă pietricică, care poartă numele de *jidaucî* se arată de adversar şi ea trebue să fie urnită întîi.

Deobicei adversarul arată pe două din cele mai greu de urnit.

Cînd urma sau jidauca este atinsă în timpul cît se mişcă o altă pietricică, jucătorul pierde. Deasemeni partida se socoate pierdută cînd jucătorul nu reuşeşte să urmărească o pietricică, făcînd-o să treacă prin poartă, în timpul unui singur sbor a celei aruncate în aer, sau, dacă pe aceasta nu o poate prinde în mînă, sau chiar de o prinde, dar mîna care serveşte drept poartă o mişcă din loc.

Dacă din greşală o pietricică trece dincolo de poartă, pe alături, atunci jucătorul o dă înapoi în acelaş mod ca şi cînd a încercat să o treacă prin poartă, adică mereu aruncînd pietricica respectivă în sus, iar între timp, urmărind-o pe cea trecută greşit pînă în faţa porţii.

La aceasta se admite ca piatra să fie aruncată de mai

multe ori în sus, cu o condiţie însă ca cea de jos, care trebue readusă la loc, să fie atinsă fiecare dată cu virful degetelor mînei.

Apoi din nou încearcă să o treacă prin poartă.

Dar, dacă jucătorul a trecut prin poartă deodată două pietricele, atunci se scoate înapoi numai una, fireşte dacă este posibil ; altfel jocul trece la altul.

După ce jucătorul a trecut toate pietricelele prin poartă, ridică mîna de jos ; cu cealaltă mînă ridică toate pietricelele şi le aruncă întocmai încă odată. Apoi le urneşte în felul arătat mai sus, cu deosebirea că de data aceasta nu se arată urma. Deaceia se şi zice :

6. *Jidauca fără urmî*. Dacă în amîndouă aceste jocuri, pietricica urnită ajunge numai pînă la jumătatea intrării, jucătorul aruncă din nou pietricica în sus, iar în interval o ridică pe aceasta, apucînd-o cu degetele arătător şi cel mijlociu, pentru a nu mişca poarta din loc.

Cînd reuşeşte să o prindă totodată şi pe cea din sbor, el o încredinţează pe cea ridicată din poarta adversarului, iar acesta o lansează în faţa porţii. De acolo pietricica este urnită a doua oară. După ce s'a făcut jidauca cu urmî şi fără urmî, se face *cupca* lor, cîte una de fiecare, în felul cum s'a văzut mai sus, la cupca respectivă.

7. *Jidanu*. Pietricelele se dau tot după mînă ca şi la jidauca. Apoi, la fel, se alege o pietricică cu care se joacă. Jucătorul o aruncă în sus şi cu aceiaş mînă ridică una de jos, apoi o prinde pe cea din sbor. A doua oară cînd o isbeşte din nou în sus, pe cea rămasă în mînă o svirle prin poarta mînei, căutînd totodată să nu o scape jos pe cea din sbor care circulă mereu dela mînă în sus.

In felul acesta se aruncă toate pietricelele. La urmă se dă şi pietricica ce sboară mereu.

Şi aici, ca şi la jidauca, jucătorul pierde partida dacă pietricelele se ating una de alta.

In urmă se face cupca în felul descris mai sus.

8. *Sfirla*. Sfirla este de două feluri : simplă şi bătută.

Pietricelele se lasă jos şi la cîti una, sau cîti doui ori cîti trii.

Jucătorul ridică una, o aruncă în sus şi cu aceiaş mînă ia alta de jos ; apoi iute o prinde pe cea de sus. A doua oară,

cînd aruncă pietricica în sus, pe cea din mînă ■ schimbă cu alta de jos, după care nu întîrzie să o prindă şi pe cea de sus. In felul acesta el le schimbă pe toate rămânind mereu în mînă numai cu una.

Schimbarea se face astfel: pietricica din mînă, care urmează să fie schimbată, se ţine în palmă cu degetul cel mic. Apoi imediat cînd cealaltă pietricică se aruncă în sus, din mînă ea se lasă jos lîngă alta, iar în locul ei, concomitent, se ridică una nouă.

Indată după acest procedeu jucătorul prinde şi pietricica din sbor.

Cînd în felul acesta s'au schimbat toate pietricelele, atunci se iau în mînă cele de jos, întocmai ca la jocul cîte una, cîte două sau cîte trei.

După aceasta jucătorul merge la *sfîrla cîti douî.*

Aici deodată el schimbă cîte două pietricele. In urmă le ridică de jos tot cîte două deodată.

La fel face şi la *sfirla cîti trii,* unde ridică dintr'o singură dată trei pietricele, pe care le schimbă cu singura rămasă jos; iar apoi le prinde pe toate deodată.

Acesteia îi urmează iarăşi cupca, dela care se trece la:

9. *Sfîrla bătutî.* Pietricelele se aruncă în felul arătat mai sus. Jucătorul ridică una şi o izbeşte în sus; între timp ia alta de jos şi o prinde totodată şi pe cea de sus. Apoi o aruncă din nou în sus, iar pe cea din mînă o pune jos lîngă alta, după care îndată o prinde pe cea aruncată.

Apoi, avînd-o în mînă numai pe aceasta, o trimite din nou în sus şi, indată ridică pe amîndouă cele de jos, împreună cu care o prinde şi pe cea de sus. Pietricica prinsă este lansată din nou în sbor, iar cele două din mînă se lasă jos lîngă a treia. Apoi jucătorul procedează la fel şi cu acestea, ridicînd astfel treptat toate pietricelele de jos.

10. *Chiorul.* Pietricelele se aruncă şi se prind ca şi la cîte una. Apoi se iau toate în mînă şi se aruncă puţin în sus, nu mai mult de o şchioapă, prinzîndu-se cu dosul mînei.

Acelea, care s'au oprit pe dosul mînei, se aruncă din nou în sus şi, iute cu aceiaş mînă, se ridică de jos toate cele căzute la pămînt. Indată după aceasta se prind, tot cu aceiaşi mînă şi cele din sus, care au fost aruncate cu dosul mînei.

Dacă bunăoară, jucătorul a prins trei pietricele, el le aruncă în sus, iar de jos le ridică pe cele două, prinzîndu-le totodată şi pe acestea.

După această operaţie ▬ face din nou cupca chiorului.

11. *Chioara.* Aici jucătorul începe întocmai ca la cîte una.

A doua oară el aruncă în sus cele două pietricele din mînă şi ridică pe ■ treia de jos. A treia oară aruncă pe cele trei şi ridică de jos pe a patra.

In felul acesta le ridică de jos pe toate, pe care la fiecare dată caută să le prindă în mînă.

De scapă vre-una din mînă, jocul trece la adversar.

In urmă face cupca chioarei, după felul arătat mai ▬

12. *Iancu cel chior.* Jucătorul pune mîna, cu care nu joacă, cu palma la pămînt, în jos, şi cu degetele despărţite unul de altul. Printre degete pune patru pietricele, care trebuie să atingă pămîntul, iar cu ■ cincea joacă.

In timp ce aceasta din urmă se află în sbor, el le ridică pe cele de jos pe rînd, ca şi la cîte una.

După ce le-a prins pe toate, pietricelele se aşează încă odată în acelaş mod ca şi prima dată. Apoi jucătorul le schimbă întocmai ca la sfîrla.

Iar după ce le-a schimbat, le prinde pe rînd ca la cîte una.

După aceia urmează cupca.

13. *De-a caii.* Jucătorul repetă jocul la cîte una, cîte două cîte trei şi cupca.

Dar el face cîte un număr dublu. De pildă, dacă joacă pe două cupce, atunci face caii de patru ori; cu alte cuvinte, el face de patru ori la cîte una, două, etc.

In urmă face patru cupce, cîte una la fiecare dată, pe rînd, nu toate deodată.

Deaceia jucătorul aice are voie să prindă pietricelele cu amîndouă mînile.

14. *Striga.* Acest joc este la fel cu jidauca. Pietricica pe care o arată adversarul, şi care trebuie să fie urnită la urmă, se numeşte striga. Dacă însă jucătorul nu prinde pietricica în sborul ei, sau face o altă greşală, adversarul ia pietricica, o aruncă în sus şi ridică de jos pe cea cu pricina; apoi iute o prinde îndărăt pe cea de sus. Dacă reuşeşte, începe el jocul.

La urmă se face cupca cu care jocul în cheire a luat sfirşit.

In această situaţie, acela care a terminat partida înainte, o face şi pe aceia a adversarului. El începe dela locul unde copilul s'a oprit.

In cazul de faţă adversarul îi fixează condiţiile jocului, *pi clintiti, pi rămasî, pi hopcăiti, şi pi chipăruşu.*

La pi clintiti adversarul nu poate clinti, sau atinge cu mîna, sau una de alta, două ori mai multe pietricele, care se află în jos.

La pi rămasi, cînd rămîne o pietricică sau mai multe jos, din numărul care trebuie să fie ridicat, jucătorul pierde.

La pi hopcăiti jucătorul cînd prinde pietricica de sus, aceasta nu trebuie să sară din mînă. Altfel pierde, chiar dacă pietricica n'a scăpat.

La pi chipăruşu, pietricica nu trebuie să iasă mai bine de jumătate din mînă, prin degetul mizin.

De altfel aceste condiţii pot fi stabilite şi în mod reciproc, chiar la începutul jocului, dacă părţile se învoiesc.

Jocul acesta uneori se numeşte în *burchele*, cînd copiii în loc de pietricele întrebuinţează oase. In cazul acesta şi jocul diferă întrucitva.

In general, toate jocurile descrise mai sus, au principiile şi regulele sale. Astfel, jocul trece dela unul la altul, cînd jucătorul aruncă pietricica în sus, şi nu dovedeşte să ridice alta de jos, pentru ca avînd-o pe aceasta în mînă, s'o prindă îndărăt pe cea de sus, sau invers, o prinde pe cea aruncată în sus dar nu ridică niciuna de jos.

Acestea se au în vedere la orice întorsătură a jocului, afară de *Jidauca cu urmî*, cînd pietricica poate fi aruncată în sus de mai multe ori, pînă ce o trece pe una de jos prin poarta mînei fixată în formă de semicerc.

După învoială, jocul poate avea loc numai într'o singură mînă sau în amîndouă, mai cu seamă cînd jucătorii fiis mici, începători, şi le lipseşte dibăcia vitezei în mişcarea mînelor.

Fiecare copil joacă pînă ce calcă una din condiţiile de mai sus, cînd jocul trece la adversar. Iar acesta continuă mai departe dela locul unde a pierdut.

Cel ce pierde, întinde palma, iar cîştigătorul aruncă o pietricică în sus, îl pişcă cu două degete de palmă pe adversar şi prinde pietricica din nou. Astfel el continuă pînă nu scapă, pe rînd, toate pietricelele. Cînd însă joacă pe mai multe Cupce, atunci îl pişcă de atitea rînduri, socotindu-se drept o cupcă, dacă scapă toate pietricelele din mînă. In felul acesta jocul ia sfirşit.

Toate aceste jocuri înfaţişează oglinda vieţii sglobii ale copiilor transnistrieni, petrecută în decursul anului. Ele sînt amintirea cea mai frumoasă întipărită în mintea celor ce nu cunosc încă durerea, necazurile şi răutatea. In preocupările lor nevinovate se încheagă astfel solidaritatea frăţească pentru ziua de mîne, care înlătură bariera ghimpoasă între cel sărac şi cel bogat şi, care totodată, în bună parte, contribuie la educarea morală a satului moldovenesc.

Deaceia, ajunşi în viaţă, durerea celui slab, frate după neam şi compătimire, este primită la inimă de cel cu stare, mai rezistent. O mînă sinceră de ajutor îi vine la orice timp şi zi a anului, fără nici o prihană.

Astăzi această solidaritata este singura armă ce le-a rămas. Cu timpul, fericitele vremuri ale copilăriei, dorite de toată lumea matură, se schimbă în zile amare, pline de greutăţi şi necazuri, care ne fac pe noi toţi să rîvnim acest trecut sburdalnic.

N. P. Smochină

LEGIUNEA ROMÎNĂ DIN SIBERIA
1918-1920

Formarea legiunei. Grațiile împrejurărilor războiului mondial din 1914-1918, mulți romîni din Ardeal și Bucovina, făcînd parte din armata Austro-Ungară, au căzut prizonieri la ruși.

In anul 1916 cînd Romînia a intrat în război alături de aliați (Franța, Rusia, Anglia), Romînii conștienți, din lagărele de prizonieri ruscști, nu puteau să rămînă indiferenți și inactivi. Fără să prevadă rezultatul final al războiului, cu riscul vieții lor și a familiilor rămase acasă, ei au început să se organizeze pentru a lua parte activă în războiu împotriva foștilor săi asupritori.

Primul corp al voluntarilor romîni (ardeleni și bucovineni) s'a format în 1916 la Darnița de lîngă Kiev (Ucraina), care a venit în Romînia (la Iași), unde s'a contopit cu armata regulată română și a luat parte la toate luptele în contra armatelor germane și austro-ungare.

In anul 1918 s'a simțit nevoe pentru organizarea unui al doilea corp de voluntari romîni, dintre prizonierii rămași în lagările ruscști.

Căpitanul Milovan și locotinenții: Manilici și Bogdan, aflați în orașul Samara, au cerut Misiunii Militare franceze să se aprobe organizarea corpului de voluntari romîni dintre prizonierii proveniți din armata Austro-Ungară.

Primind la 14 Februarie 1918 aprobarea cerută din partea generalului Paris și după eliberarea orașului Samara de sub stăpînirea bolșevicilor, s'a început organizarea voluntarilor romîni din acel oraș.

Cam tot în acelaș timp, cu ajutorul Comandamentului militar ceho-slovac, în orașul Celiabinsk, s'a început deasemeni organizarea voluntarilor romîni sub conducerea comitetului național romîn de sub președinția d-lui Dr. Voicu Nițescu.

Cele două grupări, dela Samara și Celiabinsk, la început nu s'au putut înțelege între ele; la un moment dat, cînd a venit căpitanul Milovan la Celiabinsk, a fost arestat de Comitet și abia peste două luni a fost pus în libertate.

In sfîrșit, după multe frecături între cele două grupuri, Corpul voluntarilor romîni a putut să fie format și s'a stabilit în sectorul căiei ferate Curgan-Petropavlovsk, unde făcea serviciul de pază, continuîndu-și mai departe organizarea.

Condițiunile organizării Corpului și aducerea lui într'o stare bună de luptă, au fost foarte grele. Lipsa completă de echipament și muniție au fost cele dintăi piedici.

Arme Legiunea avea de cinci diferite sisteme și nici ele în cantitatea suficientă. Nu mai vorbim de alte mijloace moderne necesare unei mari unități militare în timp de război. Din lipsa ofițerilor superiori de naționalitate romînă, Comandamentul francez, cu consimțămîntul Comandamentului ceho-slovac, a numit ca Comandant al Corpului de voluntari romîni pe colonelul ceh Cadleț, iar ca șef de stat major era numit ofițerul rus de stat major, lt.-colonel Alex. Petrovschi. Mai tîrziu, în 1919, s'au înscris în Legiunea romînă și unii ofițeri basarabeni, proveniți din fosta armată imperială rusă.

Comandantul nou numit col. Cadleț a luat toate măsurile, ca organizarea Corpului de voluntari romîni să decurgă în condițiuni cît mai bune. In acest scop, între 27 Noemvrie și 15 Decemvrie 1919, Corpul voluntarilor romîni s'a mutat în orașul Irkutsk, unde a putut să se organizeze complect.

In Decemvrie 1918 acest Corp de romîni, voluntari era compus dintr'un rigiment de infanterie „Horia" și intendența. Intenția organizatorilor a fost să formere o divizie de infanterie, o brigadă de artilerie, un escadron de lăncieri și o companie de genie.

Ideia aceasta însă nu a putut fi realizată din cauză că s'au produs neînțelegeri și fricțiuni serioase între comandantul corpului de voluntari, colonelul Cadleț, și Comitetul Național Romîn.

Comitetul Național Romîn, cum era și firesc, urmărea ideia pur națională, era în principiu contra luptelor corpului de voluntari cu bolșevicii și cerea ca toate posturile de comandanți să fie ocupate de ofițeri romîni prin avansarea soldaților cu termen redus.

Comandantul corpului susținea că pentru reușita și buna funcționare a Corpului era absolută nevoe pentru complectarea cadrelor ofițerești cu ofițeri activi și experimentați străini (ruși și ceho-slovaci).

Neînțelegeri între Comandantul Corpului și Comitetul Național au luat proporții atît de mari, încît colonelul Cadleț a recurs la o măsură foarte gravă, arestînd întregul Comitet. Acest fapt a împărțit pe ofițeri și soldați voluntari în două tabere. O parte a fost pentru Comitet și alta pentru Comandantul Corpului.

Ca rezultat final: *3.536 de voluntari* au părăsit Corpul și numai *2.145 de voluntari* (ofițeri și soldați) au rămas în corp, aceptînd toate condițiunile impuse de Comandantul Corpului. Ceilalți au trebuit să se întoarcă înapoi în lagărele de prizonieri.

Astfel din cauza numărului redus, Corpul voluntarilor și-a schimbat denumirea, intitulîndu-se deacum înainte: „Legiunea vînătorilor ardeleni și bucovineni" (Legiunea Romînă din Siberia). Legiunea era compusă din: Batalionul 1 de infanterie „Horia" și Batalionul 2 de infanterie „Mărășești" (fiecare figurînd ca corp aparte cu cîte 4 companii).

Pe lîngă fiecare batalion s'a format apoi cîte o companie de mitraliere, iar pe lîngă Legiune s'au mai format: o companie de geniu, un escadron de lăncieri, o companie de stat major și un batalion de rezervă.

Pe lîngă batalionul de rezervă s'au organizat cursuri speciale pentru pregătirea tinerilor cu termen redus în vederea înaintării la gradul de sublocotenenți și specialiștilor soldați (grenadieri și geniu).

Tot pe lîngă batalionul de rezervă s'a editat și ziarul romînesc.

După ce Legiunea a fost complect organizată și echipată, a primit ordinul să plece din Irkutsk și să preia paza liniei ferate în sectorul Cutulic-Nijne-Udinsk.

In Irkutsk n'au rămas decît batalionul de rezervă, intendența Legiunii și alte instituții sedentare în legătură cu Legiunea.

Rusia întreagă era cuprinsă de flacăra revoluției și luptele războiului civil între „albi și roșii" au fost înverșunate peste tot. Diferitele așa zise „guverne locale" se schimbau aproape săptămînal în toate regiunile.

In Ucraina au intrat Nemții, cari, cu insistență, au cerut autorităților militare rusești, ca toți „trădătorii", cum numeau ei pe foștii ostași din armata austro-ungară, să fie predați lor.

Prin urmare Corpului legionarilor ceho-slovaci, care era pe acea vreme bine organizat, nu-i rămăsese altceva, decît să străbată mii de kilometri spre răsărit, iar de acolo prin portul Vladivostok, să se repatrieze la ei în țară.

Cum în condițiunile războiului civil a fost foarte greu de făcut evacuarea normală a eșaloanelor cu legionari ceho-slovaci la o distanță de mii de kilometri spre răsărit, era firesc ca ei, pentru a putea să străbată acest drum lung și să-și asigure o evacuare normală în patria lor, să ia partea uneia sau alteia din unitățile beligerante ale războiului civil (albi sau roșii). Altfel și unii și alții erau amenințați să nu-și vadă patria.

Bine înțeles că Ceho-slovacii au preferat să facă parte din organizațiile militare contra-revoluționare (albe) și să se lupte alături de ele în lagărul anti-bolșevic.

Astfel cu ajutorul fraților Ceho-slovaci s'a format armata albă și Guvernul amiralului Colceag.

In aceiași situație cu Ceho-slovacii, însă neorganizați pe atunci, s'au aflat și alți militari proveniți din fostele armate inamice, cum ar fi: Ardelenii, Bucovinenii, Sîrbii, parte din Poloneji (altă parte s'a format din Poloni, foști cetățeni ruși) și Letoni.

Toate aceste naționalități și-au format unitățile lor naționale, care avînd scopul identic cu Ceho-slovacii, au aderat cu totul la acțiunea Ceho-slovacilor din Siberia, supunîndu-se Comandamentului militar unic al trupelor inter-aliate, dela care au avut tot sprijinul moral și material.

Comandantul-șef al forțelor militare inter-aliate din Siberia a fost numit generalul francez Janin.

Comandantul trupelor ceho-slovace a fost generalul de brigadă Sirovoy.

După sectorul Kutulik-Nijne-Udinsk, Legiunii Romîne i s'a dat în pază sectorul liniei ferate între Razgon-Tinscaia.

Pînă în momentul evacuării, afară de paza liniei ferate, Legiunea Romînă a avut permanente expediţii, şi de multe ori foarte departe de linia ferată, pentru urmărirea bandelor bolşevice, care încercau să se apropie de calea ferată. Ciocnirile armate între Legiune şi grupuri de bolşevici au fost numeroase.

Evacuarea. Evacuarea generală a trupelor aliate din Siberia a găsit pe Legiunea Romînă împărţită în două grupuri: partea activă, batalioanele de infanterie „Horia" şi „Mărăşeşti", escadronul de lăncieri, compania de geniu şi compania de stat major, numărînd în total 1800 de oameni, cu 17 mitraliere şi 2 trenuri blindate, „Horia" şi „Mărăşeşti" înarmate şi ele cu mitraliere (fără artilerie), cu întregul stat major al Legiunei s'a aflat în gara Taişet, unde a avut în pază linia ferată: partea a doua a Legiunei, batalionul de rezervă, intendenţa şi toate formaţiunile sedentare, au rămas tot la Irkutsk.

In gara Taişet, în primele zile, pînă la 5 Ianuarie 1920, toate au decurs relativ liniştit; serviciul de pază ■ căii ferate n'a fost cu nimic turburat.

In noaptea de 24 spre 25 Decembrie 1919 a trecut prin gara Taişet trenul special al amiralului Colceag cu statul său major.

Comandantul Legiunei a luat toate măsurile de pază din jurul gării.

Amiralul Colceag, pentru ultima oară, ■ decorat pe Comandant, ofiţeri, sub-ofiţeri şi soldaţi ai Legiunei romîne cu diferite ordine de războiu, pentru cele 35 de expediţii întreprinse în interiorul ţării, în contra bolşevicilor.

In ziua de 13 Ianuarie 1920, Legiunea romînă era informată că trupele poloneze şi jugo-slave au fost distruse de bolşevici.

Atunci s'a simţit o necesitate imperioasă de organizarea unui serviciu serios de ariergardă, pentru a se putea efectua evacuarea în condiţiunile mai mult sau mai puţin satisfăcătoare.

Trupele aliate, printre care şi cele ceho-slovace, au fost cele mai numeroase; ele se retrageau, evacuîndu-se spre Vladivostok, fiind urmărite cu toată înverşunarea de trupele regulate bolşevice, fără a mai vorbi de grupurile de partizani bolşevici, înarmate, care se găseau peste tot în jurul gărilor în flancuri, înainte şi în spate.

Prin urmare, cel mai important şi periculos, a fost serviciul de ariergardă.

Trebuie să ţinem seamă că toate luptele să dădeau în dealungul liniei ferate cu staţii foarte rare şi cu populaţie foarte răsleţită prin pădurile seculare (taiga siberiană), fără drumuri suficiente de comunicaţie.

Legiunea romînă ca ariergardă a trupelor aliate. Chestiunea serviciului de ariergardă a fost discutată încă înainte de nimicirea Polonejilor, care se aflau în urma lanţului de eşalonare cu trupe aliate. Tocmai Legiunea Romînă era destinată să facă acest important serviciu.

Ar fi fost mai logic şi mai just, ca serviciul de ariergardă să fie făcut tot de Ceho-slovaci, deoarece majoritatea sdrobitoare constituiau tot ei, fiind mai multe divizii, bine echipate şi înarmate, avînd artilerie, cavalerie şi trupe de specialitate. Dar, ca deobiceiu, toată greutatea cade pe cei mai slabi.

Generalul Janin, în înţelegere cu comandantul trupelor ceho-slovace, ■ găsit de cuviinţă ca eşaloanele cu Ceho-slovaci să treacă mai înainte spre răsărit (Vladivostok), iar grupuri mici de celelalte naţionalităţi: Romîni, Jugo-slavi, Letoni şi Poloneji, să urmeze în coada lanţului de eşaloanele cu trupele aliate, ce s'au întins la mii de kilometri dealungul liniei ferate siberiene. Astfel, Romînii au fost destinaţi să acopere retragerea trupelor aliate spre răsărit.

Această misiune ■ fost cu atît mai grea, cu cît Romînii, la fel cu Jugo-slavii, Polonejii şi Letonii, au fost insuficient înarmaţi, complect fără artilerie, pe jumătate desbrăcaţi şi desculţi; ca cei din urmă, ei au trebuit să fie în permanent contact cu trupele regulate bolşevice şi diferitele bande de partizani roşii, care deveneau tot mai îndrăzneţe.

Aflîndu-se în această tristă situaţie, fără artilerie, fără explozibile, fără locomotive necesare, pentru eşaloanele romîneşti şi ne dorind să împărtăşească soarta Polonejilor, Comandantul Legiunei Romîne, colonelul Cadleţ, a hotărît, ca trupele Legiunei să părăsească vagoanele şi, în coloană de marş, să se retragă spre Irkutsk. Insă ordinul categoric al generalul Janin şi promisiunea statului major al trupelor ceho-slovace că se vor pune la dispoziţia Romînilor locomotivele necesare, au determinat pe

Comandantul Legiunii Romîne să rămîie pe loc, spre a constitui rezerva „ariergardei" ceho-slovace a maiorului Zmec.

Pe ziua de 21 Ianuarie, prin ordinul No. 0457 (op.) al statului major ceho-slovac, Legiunei Romîne i s'a dat alt sector de pază a liniei ferate: Tulun-Zima, adică un sector unde nu se aflau depouri şi, prin urmare, Legiunea nu avea posibilitatea să obţie locomotive fără consimţimîntul Comandantului ceho-slovac.

La 27-28 Ianuarie Legiunea a sosit în raza noului sector ce-i s'a atribuit; dat fiind că toate staţiile şi haltele au fost ocupate cu eşaloane ceho-slovace şi cu garnituri goale fără locomotive, operaţia ocupării a decurs foarte anevoios.

Ultimele zile ale lunei Ianuarie au adus mari înfrîngeri pentru ariergarda maiorului Zmec. Deaceia mişcarea eşaloanelor cehoslovace spre răsărit a luat un caracter foarte febril în raza sectorului Nijne-Udinsk-Zima, unde regimentul jugo-slav a suferit pierderi însemnate.

Avangarda armatei a V-a bolşevică a urmărit deaproape coloana a VI-a a eşaloanelor cu trupele aliate, încît Legiunea Romînă a trebuit să intre în luptă de ariergardă cu trupele sovietice.

Pentru a demonstra activitatea Legiunii Romîne din Siberia şi dificultăţile prin care ea a trecut dăm mai jos, în copie, telegramele de serviciu, ordinele de zi şi jurnalul operaţiilor militare ale Legiunii, după actele ce se află în posesia noastră:

Secret, operativ.

Ordin de zi.

Pe Legiunea Vînătorilor Transilvăneni şi Bucovineni.

Gara Taişet *No. 001* 3 Ianuarie 1920

1. Inamicul (bande bolşevice) ocupă sectorul satului Buzicanovo şi mai la nord de sat, trimiţînd patrule de recunoaştere pînă la Nijne-Zaimscoe.

2. Legiunei de sub comanda mea s'a ordonat paza liniei ferate dela Zamzor pînă la gara Suetiha şi pentru aceasta trebuie preluat dela Jugo-slavi sectorul Zamzor-Razgon, predînd sectorul mai la est de gara Suetiha, Diviziei a III-a ceho-slovace.

3. *Ordon:* a) *Maiorul Chiticeanu* cu batalionul I, 8 mitraliere, trenurile blindate „Horia" şi „Mărăşeşti", după predarea

Diviziei a III-a ceho-slovace sectorului menţionat în § 2 al prezentului ordin, va ocupa sectorul pînă la gara Zamzor inclusiv, trimiţînd des pe linie, pentru recunoaştere trenurile blindate, împărţindu-le fiecare în două şi cerînd dela Ceho-slovaci din Taişet încă o locomotivă.

b) Toate celelalte unităţi ale Legiunii vor rămîne în rezerva mea, rămînînd în locurile ocupate.

Recunoaşterea să fie făcută conform ordinelor noastre anterioare, exercitînd cel mai sever control asupra persoanelor sosite nouă în raza liniei ferate.

5. Atrag atenţiunea şi ordon tuturor comandanţilor de unităţi, eşaloanelor şi trenurilor blindate, că demnitatea Steagului naţional romin şi onoarea Armatei Regale Romîne, să fie apărate cu toată stricteţa de toţi legionarii. Orice încercare de percheziţie, arestare etc. din partea diferitelor soviete şi comitete, să fie împiedicată la nevoe, chiar cu forţa armelor.

6. Statul Major în gara Taişet.

7. Locţiitorii: Lt.-Col. A. Petrovschi şi Maior Nosec.

Colonel Cadleţ

Şeful Statului Major Lt.-Col. A. Petrovschi.

2. *Telegrama.*

D-lui General Sirovoy, Irkutsk (pt. descifr. pers.).

Starea generală în sectorul Diviziei a III-a ceho-slovace este extrem de încordată şi ameninţă să cuprindă şi raionul gării Taişet, din cauză că Comandantul Diviziei a admis funcţionarea sovietelor în Kansk şi Ilanskoi. Nu vreau să ispăşesc greşelile vecinilor şi, văzînd imposibilitatea primirii locomotivelor pentru evacuarea Legiunii Romîne de sub comanda mea, prevăzînd luptele apropiate în condiţiunile grele pe linia ferată, cer imediat asigurarea Legiunii cu locomotive bune pentru eşaloane mari ca să evităm soarta trupelor poloneze şi să nu ni se taie drumul spre răsărit.

11 Ianuarie 1920. Comand. Legiunii, Colonel Cadleţ.

3. *Telegrama.*

D-lui General Janin, Irkutsk.

Rog binevoiţi a-mi telegrafia urgent, în urma cărui regiment al diviziei a III-a ceho-slovace să urmeze Legiunea Romînă,

spre a şti ce măsuri să iau pentru a evita soarta trupelor poloneze.

Din convorbirea cu statul major ceho-slovac, am înţeles că faţă de Legiunea Romînă el n'are intenţiuni sincere.

Atrag atenţiunea că lăsarea Legiunii în această situaţie critică, are să sporească forţele sovietice cu încă 2.000 de oameni înarmaţi fără voinţa mea.

12 Ianuarie 1920.

Comandantul Legiunei Romine, Colonel Cadleţ.

4. Ordin de zi. Operativ.

Pe Legiunea Vînătorilor transilvăneni şi bucovineni.

14 Ianuarie 1920. *No. 002.* Gara Taişet.

1. Armata roşie (trupele regulate), compusă din diviziile 30 şi 35 de infanterie, pe ziua de 11 Ianuarie c., prin avantgărzile sale, a eşit în sectorul gării Cliuovenoi, la 130 de verste mai la est de Kansk.

Grupuri de partizani roşii, conduşi de Muşacov, se grupează în raionul satelor Sitchino şi Buzicanova.

2. Armata rusă (albă), cu capul coloanei, a trecut, în formaţie de marş prin Taişet, spre răsărit pe şoseaua Siberiană; urmează grupurile generalilor: Kappel, Volcov, Dutov, Pepeleaev, Vişnevschi şi ale altora.

3. Divizia a III-a ceho-slovacă, lungindu-se în lanţul eşaloanelor, se retrage spre răsărit. Sîrbii şi Polonejii—parte pe jos şi parte în trenuri,—se retrag spre răsărit.

4. Neavînd nici o siguranţă, că voiu putea duce Legiunea în patrie prin evacuarea normală în trenuri, neavînd nici o locomotivă la dispoziţia Legiunii şi sperînd numai în mijloacele proprii, am hotărît să execut parte din drum spre patrie pe jos, pentru a se putea evita prizonieratul dezonorat şi a îndeplini astfel datoria de soldat pînă la sfîrşit.

5. *Pentru aceasta:* a) *Maiorul Chittceanu*, cu batalionul I şi 8 mitraliere, imediat, fără să aştepte predarea sectorului pînă la Suetiha a trupelor ceho-slovace, va ridica paza liniei ferate, iar pe ziua de 16 Ianuarie va grupa batalionul în raionul gării Zamzor, de unde, după unirea cu celelalte unităţi ale Legiunii, va urma drumul în coloană de marş.

Batalionul va rechiziţiona toate săniile, reţinîndu-le la batalion, iar din sectorul mai la est de Suetiha, le va trimete la Taişet.

b) *Maiorul Nosek*, cu batalionul II, 8 mitraliere, compania de stat major şi compania de Geniu cu 2 port-boambe, pe ziua de 15 Ianuarie, ora 8, cu capul coloanei, va trece prin periferia de răsărit a satului Taişet şi va urma drumul în coloana de marş prin satele N. Aculşet, Baironovca spre satul Razgonoe, unde va rămîne pentru noapte.

c) *Căpitanul Pisarev* cu excadronul de lăncieri şi o mitralieră, la 15 Ianuarie, ora 6 cu capul coloanei, va trece prin periferia satului Taişet şi va urma drumul prin satele N. Aculşet, Baironovca, Razgonaia spre Nicolscoe, unde va rămîne pentru noapte.

6. Comandanţii unităţilor vor alege efectele şi lucrurile mai de preţ şi le vor depune într'un singur eşalon comandantului, sub-locotenentul Gherlea, cu ajutorul său, intendentul batalionului I, sub-locot. Boca. Batalioanele vor avea cîte 15 vagoane, escadronul 8 vagoane, companiile de stat major şi Geniu, cîte 5 vagoane şi 4 vagoane (teplyschi) pentru soldaţii bolnavi şi slabi ai Legiunei.

Eşalonul, după părăsirea gării Taişet de către Legiune, va trece imediat în gara Zamzor, de unde va urma mai departe drumul spre răsărit pe măsura posibilităţilor.

Ambii intendenţi ai batalioanelor şi sub-locotenentul Gherlea, vor lua toate măsurile pentru evacuarea averei Legiunii.

7. Ataşatul ceho-slovac, căpitanul Orsag, va urma cu jumătatea trenului blindat „Mărăşeşti" şi „Horia" spre Irkutsk şi mai departe, unde se va găsi d-l general Sirovoy, ţinînd contactul în tot timpul cu Legiunea Romînă şi informîndu-mă despre toate evenimentele politice.

Informaţiunile vor fi transmise cifrat prin comandanţii gărilor ceho-slovace.

8. Unităţile Legiunii aflate la Irkutsk, se vor pregăti pentru evacuare şi vor aştepta ordinele mele. Trenurile blindate vor urma eşaloanele cu intendenţă.

9. Rapoartele urgente să fie trimise zilnic după oprire pentru noapte, pînă la ora 8, în ziua de 15 Ianuarie la eşalonul

Statului Major, iar după această dată, în capul coloanei batalionului II, unde mă voi afla cu Statul Major.

10. Comandanții tuturor unităților Legiunii vor avea grijă de glicerină și uleiuri de uns armele, cunoscînd că în actuala situație, acestea nu pot fi procurate.

11. Sunt convins că prin munca comună a tuturor subalternilor mei și cu ajutorul lui Dumnezeu, ne vom întoarce cu bine în patrie, unde vom găsi odihna meritată după atîția ani de război. Să ne ajute Dumnezeu! Vânători, am fost întotdeauna prea sever cu voi, însă eu prefer să împărtășesc soarta voastră, pierind cu toții, decît să mă desonorez prin trădare față de voi și de patria voastră.

12. Locțiitori: Lt.-Colonel A. Petrovschi și Maior Nosek.

Colonel Cadleț

5. *Telegrama*

D-lui General Sirovoy, orașul Irkutsk.

Copie D-lui Comand. al diviziei a III-a ceho-slovace, gara Zima.

„La Nr. 0582 | op. Primind ordinul Dvs. pentru a lua comanda ariergardei, cu onoare vă rog a-mi subordona trenurile blindate cu artilerie, care pînă în prezent au deservit ariergarda ceho-slovacă.

Deasemenea rog a dispune ca, în general, Comandantul diviziei a III-a ceho-slovace, la caz de nevoe, să vie în ajutorul meu cu artilerie, explozibile și mijloace tehnice.

Din proximul tren de intendență ceho-slovacă să mi se trimită pentru Legiune o mie de perechi încălțăminte de pîslă, întrucît pe gerul actual legionarii nu pot să lupte desculți.

Afară de aceasta, știind bine că regimentul jugo-slav este desorganizat, rog să mi se puie la dispoziție măcar un batalion ceho-slovac, cu mitraliere. Vă aduc la cunoștință că pentru reușita misiunii încredințată Legiunii Romîne, este necesar să mă ajutați: 1) împiedicînd circulația trenurilor cu autorități și detașamente militare așa zise social-democrate; 2) utilizînd mișcarea paralelă cu trupe comandate de generalul Voițehovschi (trupele albe), acordîndu-le tot sprijinul și evitînd greșelile de a le dezarma; 3) În general, Vă rog a lua măsuri pentru asigurarea dosului frontului meu prin încetarea parlamentărilor cu socialrevoluționarii și bolșevicii. În situația noastră critică, numai

măsurile pur militare pot să ne salveze; 4) Pentru toate eșaloanele ariergardei rog a mi se trimite locomotive permanente.

Nr. 49 | op. din 30 Ianuarie 1920.

Comandantul Legiunei Romîne, Colonelul Cadleț.

6. *Telegrama.*

D-lui Comandant al diviziei a III-a Ceho-slovace.

Gara Zima vagonul de serviciu Căpit. Viterna.

Copie D-lui General de brigadă Sirovoy, Irkutsk.

La ord. Nr. 0668 | op. al Statului Major al diviziei III-a.

N'am primit dela nimeni ordinul de suburdonarea D-Voastră, mai ales că sunt mai mare în grad și am și eu drepturile de comandant al diviziei. Aș fi consimțit să mă supun D-Voastră, cu toate obiecțiunile de mai sus, dacă din ordinul operativ mai sus citat n'aș fi văzut repetarea acelorași greșeli ce s'au petrecut la Seragul într'o colaborare comună cu trupele diviziei III-a ceho-slovace.

D-Voastră dați ordin cavaleriei să se țină la o depărtare mare în spatele sectorului meu și nu îndrăzniți să dați ordinul regimentelor D-Voastre nedisciplinate să ocupe poziția de luptă.

Cele mai sus expuse îmi dovedesc clar lipsa de interes comun în această ariergardă; pentru aceasta nu voiu executa ordinele date de D-Voastră, fiindcă văd că de soarta unității naționale ce mi s'a încredințat, se dispune într'un mod cu totul neconștiincios.

Cînd am să văd că Divizia a III-a ceho-slovacă are să fie dispusă în mod cinstit să se lupte împreună cu mine în contra inamicului comun, am să dau la o parte orice discuție referitor la grade și vechime; dar pînă atunci am să iau toate măsurile ca, prin mijloacele proprii, să salvez Legiunea, mai ales că regimentele 9 și 10 Ceho-slovace de fapt nici n'au fost în ariergardă.

Gara Kimiltei Nr. P. 91 | op. 5 | II.1920, ora 11.

Comandantul Legiunei Romîne, Colonelul Cadleț.

7. *Jurnalul operațiilor militare ale Legiunei vînătorilor ardeleni și bucovineni pe luna Februarie 1920.*

Sectorul de pază al Legiunii era linia ferată siberiană Tulun-Zima. Pe linie a circulat trenul blindat „Mărășești". Con-

form ordinului Comandantului trupelor ceho-slovace Nr. 0582 | op. Legiunea Romînă, împreună cu regimentul jugo-slav, au fost destinate să facă serviciul de ariergardă, începînd cu gara Tulun, sub comanda colonelului Cadleț, comandantul Legiunii Romine.

După primirea ordinului de mai sus, comandantul Legiunii, prin telegrama Nr. 51 | op., a cerut comandantului diviziei a III-a ceho-slovace să i se trimită 3 locomotive pentru a putea transporta eșaloanele Legiunii cari se aflau în gările Kimiltei, Cuitun și Șeragul, în gara Tulun.

Prin telegrama Nr. 216 | a, a cerut Comandantului regimentului jugo-slav să-i comunice efectivul de luptă a regimentului și locul unde se află, iar prin telegrama Nr. 49 | op., către Comandantul trupelor ceho-slovace, a cerut să i se pună la dispoziție cîteva trenuri blindate cu artilerie, explosibile și alte mijloace necesare pentru luptă.

1 Februarie. Comandantul Legiunei a plecat din gara Cuitun la Tulun, pentru a cerceta personal diferitele chestiuni în legătură cu serviciul de ariergardă. Acolo, la Tulun, Comandantul Legiunii s'a convins de complecta dezorganizare a regimentului jugo-slav, din care numai batalionul al 3-lea a fost de față; restul soldaților, după luptele avute cu bolșevicii la Nijne-Udinsk, s'a împărțit prin eșaloanele ceho-slovace, sau în grupuri pe jos au luat drumul spre răsărit.

Comandantul Legiunii a ordonat locțiitorului de comandant al regimentului jugo-slav să plece cu eșalonul său la gara Zima și acolo să se reorganizeze. Dar ordinul său n'a putut fi executat din cauză că toate gările au fost pline cu eșaloane ceho-slovace, care impiedicau orice mișcare.

2 Februarie. Intrucît locomotivele necesare nu ni s'au pus la dispoziție, Legiunea n'a putut să fie la timp în gara Azei, unde a trebuit să intre în luptă cu trupele roșii.

Comandantul Legiunii a ordonat comandantului batalionului 2, care se afla în gara Șeragul, ca împreună cu trupele ceho-slovace din ariergarda lor de pînă atunci și cu escadronul de lăncieri trimes acolo din gara Cuitun, să mențină cu orice preț gara Șeragul pînă la evacuarea haltei Mingatui și a gării Cuitun.

Primul batalion de sub comanda maiorului Chiticeanu a primit ordin să se grupeze în gara Cuitun, unde se afla și statul major al Legiunii.

3 Februarie. Prin telegrama No. 72/op. Comanda trupelor din gara Șeragul și Azei a fost încredințată maiorului Nosek, comandantul batalionului 2 romîn, care și-a subordonat detașamentul trupelor aliate aflate acolo și a ordonat menținerea gării Azei pînă la complecta evacuare a gării Șeragul.

In acest timp inamicul, prin avantgarda sa, a ajuns în satul Perevoz și la minele de cărbuni de lîngă gara Niura.

Intîlnirea armată cu inamicul, ariergarda noastră n'a avut și forțele lui nu ne-au fost cunoscute.

Din informațiile ofițerilor ceho-slovaci, am aflat că în avantgarda inamicului au fost aproximativ 2-3 batalioane de infanterie, 100 de cavaleriști și 2 tunuri.

Trupele Legiunii în acel moment s'au aflat în gara Azei, halta Șuba și gara Șeragul. Evacuarea eșaloanelor ceho-slovace a decurs foarte anevoios din cauză că toate gările și haltele pînă la gara Zima, au fost pline cu eșaloane și garnituri cu vagoane goale fără locomotive.

La ora 10 dim. comandantul regimentului 12 ceho-slovac, maiorul Palațchi, a raportat că gara Avei era bombardată de artileria bolșevică, cerînd ajutor.

Din cauză că manevrarea trenurilor se făcea foarte anevoios, abia la ora 11.30 din gara Seragul, maiorul Nosek, cu 2 companii din batalionul său, un pluton de legătură și cu 4 mitraliere, a plecat în ajutorul maiorului Palațchi.

Ajungînd în halta Șuba, maiorul Nosek cu trupele sale n'a mers mai departe, fiindcă legătura între gările Azei și Șuba a fost întreruptă și ultimele eșaloane cu trupele aliate se apropiau de Șuba.

Despre mersul luptelor din gara Azei, statul major al Legiunii Romine n'a avut nici o informație.

Maiorul Nosek cu detașamentul său a hotărît să acopere retragerea trupelor aliate către răsărit și în acest scop a ordonat unei companii să ocupe poziția pe linia ferată la 3 kilometri mai la nord de halta Șuba, iar două trenuri blindate au fost trimese să ocupe poziția din deal înaintea acestei companii.

A doua companie a rămas în rezervă.

Din escadronul de lăncieri s'a trimis o gardă, spre moara ce se află la Sud-Est de halta Șaba, pentru asigurarea flancului stâng: o patrulă a fost trimisă în direcția satului Azel.

Patrula s'a întors la ora 17 și a raportat că în Azel sunt aproape 150 de bolșevici. Trimis spre Nord, restul escadronului n'a putut să dea de urma inamicului din lipsa drumurilor.

La ora 17 a început focul artileriei între bateriile bătute ale acestor („Mărăgești", numite și „Cungaeți", ceho-slovaci și artileria inamică.

Maiorul Palaichi a primit ordin să se retragă cu trupele sale spre Șeragul, iar trupele Legiunii Române au început retragerea până la ora 19.

În acest timp gardia moșnită dela moară a trimes o patrulă în direcția Azel, care s'a întâlnit cu inamicul și l'a atacat. În timpul luptei cinci lăncieri români au fost omorâți iar restul, a căror cai au fost omorâți, au căzut prizonieri la bolșevici. Între aceștia este plutonierul-major Ioan Crăciun și ințiașul Arădeanu. La întoarcere, atât plutonierul-major Ioan, cât și ințiașul Arădeanu au dat promisiunile și hârtiile soldate s'au trădat secretele de serviciu, pentru care lucru au fost omorâți cu sabia. Patru din prizonieri noștri au reușit să fugă, a doua zi ei s'au reunit la Legiune, în gara Cuiba.

După ora 19 trupele Legiunei Române din gara Șaba se retrăgeau spre Șeragul.

La sosirea în gara Șeragul, comandanții regimentelor 11 și 11 ceho-slovace au comunicat maiorului Noțek că conform ordinului comandantului diviziei a II-a ceho-slovace, ei nu mai subordonează d-sale și nu se supun directivelor Legiunii Române.

Totuș comandantul regimentului 11 a declarat că d-sa cu batalionul al II-lea din regimentul său va ocupa poziția până dincolo de Șeragul până la ora 3 a zilei următoare.

Comandantul regimentului 12, maiorul Palaichi, ignorând complect necesitatea operațiilor comune pentru interesul general al aliaților, s'a retras spre răsărit.

Toate liniile din gara Șeragul au fost ocupate de eșaloane cu trupele altate, iar vagoanele goale, lăsate de ceho-slovaci, încât eșaloanele române și pago-slave n'au putut intra în gară.

Prin telegrama Nr. 8010 op. s'a dat ordin maiorului Noțek ca să păstreze liniile batalionului pentru operațiile ulterioare, comune cu restul trupelor Legiunii, în gara Cuiba.

În consecință, companiile 1-a și 2-a, ce se aflau la 3 kilometri spre est de gară, s'au întors la ora 2 4 Februarie, urcând la eșalon, lăsând de pază numai o gardă mică.

4 Februarie. La ora 1 noaptea s'au auzit împușcături înspre satul Tractoraia.

Comandantul regimentului 11 ceho-slovac a comunicat maiorului Noțek că bolșevicii au atacat satul. Comandantul companiei a 2-a română a raportat deasemenea, că a auzit focuri de arme din direcția satului Tractoraia dar n'a văzut pe nimeni. I s'a dat ordin ca să ajute pe Ceho-slovacii găsiți la Tractoraia.

După scurt timp împușcăturile au încetat și maiorul Noțek a primit o informație că Ceho-slovacii s'au retras din poziția ocupată. Atunci s'a dat ordin escadronului de lăncieri să înainteze spre satul Tractoraia și să atace pe bolșevici. Dar abia ajuns în satul Trupoe, escadronul a fost întâmpinat de mitralierele inamice și a fost nevoit să se retragă înapoi, spre gara Șeragul, care în acest moment, deasemenea a fost atacată de infanteria dușmană.

Maiorul Noțek urmărind să dea lupta în gara până ce trupele și garnitele de trenuri goale, a ordonat celor 2 companii ce se aflau mai la vest de gară, să înainteze spre răsărit, iar singur cu compania de adăpostuire, plutonul de legiuni și alte detașamente de sub comanda sa a pornit rapid spre a ocupa poziția favorabilă pentru a putea ajuta pe maiorul Ion, dacă dela răsărit. La gară s'a mărginit doar cu mitralierele Gebeauer cu jumătate de companie care a fost lăsată pentru paza trenului de arme.

Grupul companiilor luptă maiorului dela răsărit s'a retras până trupele maiorul aflate acolo către Nord, maiorul Noțek a deslănțuit focul în fața gării, având la mâini mijlocul ușor și la ambele flancuri trupe de mitralieze. Escadronul cântărit în partea de luptă se afla în spatele infanteriei pentru a putea mitralia de luptă se afla în spatele infanteriei pentru a putea mitralia de luptă se afla în spatele infanteriei pentru a putea mitralia

fost surprinse de focul mitralierelor inamice şi au fost nevoite să se retragă.

In acest moment, după răspunsul focului de mitralieră, maiorul Mosek s'a convins că detaşamentele aflate mai la vest de gară au pornit ofensiva, pe care o susţin cu focul mitralierelor în flancul inamicului.

La ora ½ luptele au încetat şi trupele noastre s'au întors toate în gară, trimiţînd numai patrule în direcţia satului.

Patrulele s'au reîntors şi au raportat că inamicul s'a retras. Trupele noastre au rămas în gară până la ora 5, iar trenul blindat, până la ora 6.

Însufleţirea şi purtarea trupelor au fost admirabile, mai ales escadronul de lăncieri a fost mai presus de orice laudă.

Pierderile noastre au fost: 7 morţi şi 1 dispărut din escadron; 2 morţi, 8 răniţi, şi 2 dispăruţi din batalionul 2. Între cei grav răniţi a fost şi sublocotenentul Grebenişan.

Dintre cai au fost omoriţi 16.

Pierderile exacte ale inamicului nu s'au cunoscut. In jurul gării s'au găsit 18 morţi, iar în sat 60. După informaţiunile primite mai târziu, pierderile duşmanului au fost mult mai mari. Printre bolşevicii morţi a fost şi un comandant de batalion.

In aceiaşi zi, la ora 6, în gara Cultun a sosit şi batalionul I sub comanda maiorului Chiticeanu. Comandantul Legiunii a ordonat ca imediat batalionul să se dea jos din vagoane şi, în formaţie de marş, să înainteze la vest, spre încrucişarea traiectului siberian cu calea ferată, la 4 kilometri mai la vest de gara Cultun, unde să ocupe poziţiile defensive spre vest, pe ambele părţi ale liniei ferate.

In timpul marşului către poziţiile destinate, comandantul batalionului a observat două grupuri de bolşevici pe ambele flancuri, una mai la sud de linia ferată, pe un drum comunal, în număr de 150-200 de infanterişti, care înaintau spre răsărit; iar mai la nord de linia ferată, pe drumurile comunale, s'au arătat grupuri de bolşevici, care făceau impresia de patrule inamice, ce căutau să ia contact cu noi.

Pentru lichidarea grupului dela nord, din gara Cultun la ora 8½ s'a trimis compania de stat major a Legiunii, care s'a deplasat în sănii, în sat, şi a ocupat încrucişarea drumurilor în

flancul drept al liniei de luptă, asigurînd poziţiile noastre din partea inamicului dela nord.

In satul Cultun compania de stat major a surprins un grup de bolşevici, pe care l'a nimicit complect.

Pentru informarea exactă despre forţele inamicului, care înainta dinspre flancul stîng al batalionului nostru I, s'a trimis în recunoaştere o patrulă.

La ora 10 Comandantul Legiunii cu statul său major a sosit la poziţia ocupată de batalionul 1, unde personal a făcut recunoaşterea terenului, rămînînd acolo până la ora 13, cînd s'a întors înapoi în gara Cultun.

La ora 14 batalionul 1, prin avantgărzile sale, a luat contact armat cu inamicul.

In acest timp, grupul bolşevicilor, care încă de dimineaţă a început încercuirea flancului nostru stîng, a deschis foc rar din mitraliere şi arme în contra patrulelor noastre. Pentru a paraliza această activitate, s'a trimis compania de geniu, care, ocupînd poziţia pe înălţime dela răsărit de gară, a deschis în contra inamicului focul de mitralieră.

Cam tot în acelaş timp, între orele 14-15, a sosit în gară trenul blindat ceho-slovac „Curganeţ" sub comanda locot. Lacsner, care a deschis focul de artilerie în contra coloanei de sănii a inamicului mai la vest de gară, punîndu-l pe fugă.

In acest timp a sosit în gară şi batalionul I, care cu escadronul de lăncieri, sosit încă de dimineaţă, a rămas ca rezervă generală a trupelor din linia de foc.

Oamenii au fost grupaţi în eşaloane, lăsînd în gară numai garda de serviciu. Cam pe la ora 17 focul de arme şi de artilerie din partea noastră a încetat din cauza întunericului.

Eşaloanele ceho-slovace au fost toate evacuate spre răsărit şi Comandantul Legiunii a hotărît evacuarea gării Cultun.

După aceasta, trupele noastre treptat s'au retras către eşaloanele lor, concentrînd ariergarda spre gară în formaţia următoare: compania de Stat major, compania de Geniu şi la sfîrşit Batalionul I.

La ora 19,30, la semaforul de vest iar s'au arătat bolşevicii, dar după cîteva trageri „la mitralii" din tunul de pe trenul blindat „Curganeţ", au fost risipiţi.

La ora 21 Legiunea în complectul ei a evacuat gara Cuitun. Trenurile blindate care s'au retras cele din urmă, au exploadat clădirea cu rezervorul şi pompa de apă a Căii Ferate, au incendiat toate clădirile gării şi peste o sută de vagoane încărcate cu efecte militare, muniţii, piese de automobile şi diferite articole de gospodărie (mobilier, piane, samovare etc.) lăsate de Ceho-slovaci din cauza lipsei de locomotive.

In timpul evacuării gării am avut o singură pierdere: un lăncier a fost luat prizonier de bolşevici.

Despre forţele inamicului se poate presupune numai după frontul sectorului, în care el a operat (vre-o 6-7 kilometri din jurul gării), că a avut cel puţin o brigadă de infanterie cu artilerie şi cavalerie ce în mod normal ei sînt ataşate.

Slaba activitate a inamicului se atribuie luptelor anterioare dela Seragul, unde a suferit pierderi mari.

5 Fevruarie. Unităţile Legiunii Romîne s'au aflat în gara Kimiltei, ocupînd prin ariergărzile lor înălţimile dimprejur.

Intre orele 15—16 la ariergarda noastră ce s'a aflat la nord dela gară, au venit parlamentari din partea armatei roşii, avînd împuterniciri scrise pentru a trata chestiunea armistiţiului între aliaţi şi armata sovietică. După o prealabilă discuţiune, comandantul Legiunii a dispus trimiterea parlamentarilor în gara Zima, unde a şi fost încheiat armistiţiul pe ziua de 6 Februarie 1920.

Sosind în staţia Zima, Legiunea a pus gărzile din jurul staţiei, pentru care serviciu s'a întrebuinţat un batalion întreg. Deasemenea au fost organizate 2 platforme pentru artilerie, unde am instalat 2 tunuri uşoare lăsate de artileria diviziei a III-a ceho-slovacă.

6 Fevruarie. La ora 16 Legiunea Romînă a evacuat staţia Zima, predînd în bună regulă podul de peste rîul Oca, reprezentanţilor armatei roşii.

7 Fevruarie. Unităţile Legiunii Romîne au fost concentrate în gara Zabitui, unde iar s'a trimes o gardă de pază spre vest dela gară şi pînă *la 19 Fevruarie a rămas în serviciul arîergardei* al lanţului de eşaloane cu trupele aliate.

Prin ordinul Comandantului diviziei a III-a ceho-slovace No. 0928/op., Legiunii Romîne, împreună cu un Batalion ceho-

slovac, s'a dat alt sector de pază şi anume, între gările Baical şi Sludianca.

Prin ordinul operativ Nr. 1024 al Comandantului diviziei a III-a ceho-slovac, comandantului Legiunii Romîne au fost subordonaţi regimentul jugo-slav şi detaşamentul polonez al voevodului Voscara.

Trupele Legiunii Romîne au avut în pază linia ferată între gara Baical şi kilometrul 119; Regimentul jugo-slav între kilom. 119 şi gara Sludianca, iar batalionul ceho-slovac a avut în pază tunelul 39.

Serviciul de garnizoană în gara Sludianca a fost făcut tot de trupele Legiunii Romîne.

Pe linia din sectorul de pază a circulat trenurile blindate: „Horia" şi „Mărăşeşti".

Şeful de stat major al Legiunii Romîne lt.-colonel A. Petrovschi. Adjutantul-Şef al Secţiei operative Sub-locot. Tarnavschi".

\+ + +

Dela Irkutsk pînă la Vladivostok evacuarea a decurs în condiţiuni aproape normale.

Legiunea Romînă treptat a fost grupată în cazărmile din Vladivostok şi de acolo, în 7 transporturi (pînă în 1921) a fost repatriată în Romînia.

Operaţiile de repatriere au fost conduse de maiorul Victor Cădere, Şeful misiunii militare romîne.

Eroii dramei siberiene: generalul Sîrovoy fost Inspector general al armatei ceho-slovace a ajuns ministru de război în ultima guvernare a statului ceho-slovac, colonelul Cadleţ, fostul comandant al Legiunii Romîne din Siberia, a ajuns general, comandant de divizie pînă la desfiinţarea statului ceho-slovac. Iar fostul Şef de stat major al Legiunii Romîne, locotenent colonelul Alexandru Petrovschi, s'a sinucis în 1933 la Timişoara.

Amiralul Colceag, Şeful Statului şi Comandantul suprem al trupelor albe, contra-revoluţionare din Siberia, care se retrăgea şi el cu statul său major şi cu tezaurul rusesc încărcat în vre-o 40 de vagoane (lingouri de aur în lăzi speciale), a fost arestat de Ceho-slovaci iar după încheierea armistiţiului cu bolşevicii, a fost predat acestora din urmă la Irkutsk, unde a şi fost impuşcat.

Aurul, se zice, că ar fi fost şi el predat bolşevicilor odată cu amiralul prizonier.

Astfel s'a terminat colaborarea „frăţească" a Corpului de legionari ceho-slovaci cu armata albă a lui Colceag, cu care în timp de 3 ani au dus tot greul luptelor comune în contra anarhiei şi a regimului sovietic din Siberia.

Lt.-Col. Justin Stancovschi
Invalid de război

ELEMENTE ROMÎNEŞTI ÎN NARAŢIUNILE SLAVE ASUPRA LUI VLAD ŢEPEŞ

BIBLIOGRAFIE

1. Н. М. Карамзинъ. Исторія Государства Россійскаго (Istoria ţării ruseşti). S. Petersburg. 1842, vol. VII ; 2. А. Н. Востоковъ. Описаніе рукописей Румянцевскаго муаея (Descrierea manuscriselor din muzeul Rumeanţev). S. Petersburg. 1842 ; 3. А. Н. Пыпинъ. Очеркъ литературной Исторіи старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ (Schiţă de istorie literară a povestirilor şi naraţiunilor vechi ruseşti). S. Petersburg, 1857 ; 4. Ф. И. Буслаевъ. Лѣтописи русской литературы и древности. (Letopiseţele antichităţii şi literaturii ruse), Moscova, 1863, vol. V ; 5. *Idem*. Историческая христоматія церковно-славянскаго и древне-русскаго языковъ. (Crestomaţia istorică a limbilor slavă-bisericească şi rusă veche). Moscova, 1861 ; 6. *Idem*. Русская христоматія. (Cristomaţia rusă). Moscova, 1881, ed. III ; 7. П. А. Сырку. Объ источникахъ русской повѣсти о Дракулѣ (Despre izvoarele naraţiunii ruseşti asupra lui Vlad Ţepeş), în Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія (Revista Ministerului Educaţiei Naţionale), S. Petersburg. 1891, cartea V ; 8. I. Bogdan. *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui*. Bucureşti 1896 ; 9. А. И. Яцимирскій. Сказаніе о Молдавскихъ господаряхъ въ Воскресенской лѣтописи (Povestirea despre domnii Moldovei după letopiseţul de Voscresensk), în Извѣстія Отдѣленія Русскаго языка и словесности (Buletinul Secţiei de limbă şi literatura rusă). S. Petersburg. 1901, vol. VI, cartea I ; 10. А. И. Соболевскій. Переводная литература Московской Руси XIV—XVII в. (Literatura tradusă din perioada veacurilor XIV—XVII a Rusiei moscovite). S. Petersburg. 1903 ; 11. Е. В. Пѣтуховъ. Русская литература. Историческій обзоръ главнѣйшихъ литературныхъ явленій древняго и новаго періода (Literatura rusă. Schiţă istorică a fenomenelor literare mai cu seamă din perioada veche şi cea nouă). S. Petersburg. 1914. Ed. II ; 12. А. Седельниковъ. Литературная исторія повести о Дракуле (Istoria literară despre viaţa lui Vlad Ţepeş), în Известия по русскому языку и словесности (Buletinul limbii şi literaturii ruse). Academia de Ştiinţe din U.R.S.S. Leningrad, 1929, vol II, cartea II.

Dintre amintirile contimporane, cu privire la viaţa şi purtările lui Vlad Ţepeş, scrierile slave sînt cele mai caracteristice. Pentru noi ele prezintă un interes deosebit din cauza legăturilor dintre Principatele Romîne, mai ales Moldova, şi Rusia, prin înrudirea lui Ştefan cel Mare cu ţarul Moscovei, Ioan al III-lea, şi prin limba slavă bisericească, şi aceia a documentelor, comună celor două popoare.

In Rusia de astăzi sînt cunoscute 16 manuscrise, asupra lui Vlad Ţepeş [1]). Unele din ele, fiind printre primele din cele cu caracter laic, constituie un monument preţios de istorie literară rusă, din epoca de tranziţie a limbii, dela slavă la cea rusă. Ele încep cu veacul al XV-lea şi sfîrşesc cu cel de al XVII-lea. Parte din aceste manuscrise, cum cel de Rumeanţev, au fost publicate, în parte, sau în întregime [2]); altele au fost numai colaţionate cu cele deja publicate, sau rămase în manuscris.

1) Acestea sînt următoarele: 1) Spisocul Rumeanţev, din veacul XV—XVI. Biblioteca în numele lui Lenin, nr. 358, filele 356 verso, 363 verso; 2) Colecţia Undolski. Acelaşi bibliotecă, nr. 632, filele 263—276, incomplect; 3) A Societăţii de Istorie şi Antichităţi ruse din Moscova, nr. 286, filele 645—651 verso, — dela sfîrşitul veacului XVII; 4. Hronograful Kalacîov, după copia lui Beleaiev. Biblioteca în numele lui Lenin. nr. 1574; 5) Colecţia Pogodin din Biblioteca publică de stat, nr. 1606/67, filele 229 verso—233 verso, din jumătatea a doua a veacului al XVII-lea; 6) Kirilo-belozersk, din anul 1490. Biblioteca publică de stat din Leningrad, nr. 11/1088, filele 204—217; 7—8. Colecţia Uvarovski. Muzeul istoric de stat din Moscova. nr. 848, filele 203 verso—213; manuscris dela sfîrşitul veacului XVI şi începutul celui de al XVII-lea; nr. 152, filele 1 -14 din prima jumătate a veacului al XVII-lea; 9) Bibbioteca publică de stat. Q. XVII, nr. 169, filele 234—242 verso, din jumătatea a doua a veacului al XVII-lea; 10. Colecţia Beleaiev. Biblioteca în numele lui Lenin, nr. 1529, filele 239 verso—244 dela începutul veacului al XVIII-lea; 11) Colecţia Barsov. Muzeul istoric de stat din Moscova, nr. 604, filele 91 -96 verso, din jumătatea a doua a veacului al XVII-lea; are scrisul sud-slav; 12) Acelaşi colecţie, nr. 1521, filele 265--269, dela sfîrşitul veacului al XVII-lea; 13) Acelaşi colecţie, nr. 2134, filele 187—204, din acelaş timp; 14) Colecţia fostelor arhive ale Ministerului de externe, nr. 613/1121, filele 28 verso—33 verso, dela sfîrşitul veculul al XVII-lea; 15) Colecţia Muzeului. Muzeul istoric de stat din Moscova, nr 3860, filele 28—41, dela sfîrşitul veacului al XVII-lea; 16) Colecţia Zabelinski. Acelaş muzeu, nr. 451, filele 853—857, din acelaşi epocă. A. Седельников. Литературная история повести о Драгулє (*Istoria literară a povestirii despre Vlad Ţepeş*). în Известия по русскому языку и словесности. Академия Наук Союза ССР (*Buletinul limbii şi literaturii ruse. Academia de Ştiinţe din U.R.S.S.*), vol. II, cartea II. Leningrag, 1929, pp. 624 -625. Din aceste manuscrise, primele cinci sînt publicate de I. Bogdan: *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui*. Bucureşti, 1886, pp. 135—170. Cele mai complecte şi mai însemnate însă sînt nr. 1 şi 6. Versiunea nr. 1 este tradusă în romîneşte. *Idem*, pp. 125—134.

2) А. Н. Пыпинъ. *Op. cit.*, pp. 344 349; Ф. И. Буслаевъ. Историческая... etc., pp. 700)—710, toate, ediţii incomplecte; Н. И. Костомаровъ. *Op. cit.*, pp. 399—402, ediţie completă.

Autorul, proveniența, locul și data compunerii lor, [illegible] rămas pînă astăzi necunoscute. Numai unul, reeditat de d. Sedelnicov, ne arată că [illegible] fost scris prima dată la 13 Februarie 1486, iar la 28 Ianuarie 1490, pentru a doua oară, [illegible] fost copiat de călugărul Eufrosinie.

Unii cercetători le-au atribuit o însemnătate trecătoare, le-au considerat ca un fapt divers [1]). Alţii [illegible] susţinut că ele sînt de proveniență sud-slavă [2]). Cei de al treilea au spus că s'ar datora unui condei rusesc [3]). Cei de al patrulea sunt de părere că la origină ar prezenta o adoptare sau chiar traducere din limba ungară, sau germană, ori poloną [4]). In sfîrşit d. Sedelnicov emite părerea că manuscrisul din 1490 s'ar datora unuia din solii Moscovei, care ar fi fost la curtea lui Matei Corvin [5]).

Din toate manuscrisele cunoscute pînă azi, cele mai complecte, care prezintă o însemnătate, sunt două: cel din muzeul Rumeanţev No. 358, publicat de I. Bogdan [6]) şi cel Kirilo-belozersc, reprodus recent de A. Sedelnicov [7]).

Acesta din urmă este cel mai complect, avînd şi anul şi autorul.

Comparînd acest din urmă text, cu cel publicat de I. Bogdan (No. 358), găsim asemănări şi deosebiri. Primul manuscris, versiunea A, este compus de un rus, laic. Autorul nu cunoaşte îndeajuns limba slavă, literară. Iar stilul său prezintă unele nuanţe beloruse, pe lîngă cele velicoruse propriu zis.

Dacă colaţionăm aceste două texte constatăm următoarele asemănări şi deosebiri cronologice:

Spisocul Rumeanţev Nr. 358	*Spisocul Kirilo-belozersc Nr. 11/1088.*
(I. Bogdan, p. p. 135-143):	*(vezi enexa):*
1. Solii trimişi de Sultan;	1. Solii trimişi de Sultan;
pedeapsa lor;	pedeapsa lor;

1) Н. М. Карамзинъ. *Op. cit.*, pp. 138—139, nota 411.
2) А. Н. Пыпинъ. *Op. cit.*, p. 348, nota 18.
3) I. Bogdan. *Op. cit.*, pp. XII, 106 şi 118.
4) П. А. Сырку. *Op. cit.*, p. 18; А. И. Соболевскій. *Op. cit.*, p. 233.
5) А. Седельниковъ. *Op. cit.*, p. 630.
6) I. Bogdan. *Op. cit.*, pp. 135—143.
7) А. Седельников. *Op. cit.*, pp. 652—659.

2. Lupta Sultanului impotriva lui Vlad Ţepeş;
3. Vlad Ţepeş amăgeşte pe Sultan că vrea să i se supună;
4. Asprimea dreptăţii, cinstea întronată şi fintina cu cana de aur;
5. Despre soţiile necredincioase;
6. Despre purtarea cu solii străini;
7. Despre purtarea cu solul unguresc;
8. Despre sluga ce nu poate suporta mirosul cadavrelor;
9. Despre pedeapsa săracilor şi bolnavilor;
10. Despre cei doi călugări catolici;
11. Despre negustorul cu galbenii furaţi;
12. Despre femeia leneşă;
13. Despre butoaiele pentru ascuns aurul;
14. Despre lupta lui Vlad Ţepeş împotriva Ungurilor şi închiderea în cetate;
15. Omorirea pristavului ungur;
16. Trecerea lui Vlad Ţepeş la catolicism;
17. Moartea lui Vlad Ţepeş;

2. Lupta Sultanului impotriva lui Vlad Ţepeş;
3. Vlad Ţepeş amăgeşte pe Sultan că vrea să i se supună;
4. Asprimea dreptăţii;
5. Cana de aur dela fintina pentru băut apă;
6. Despre pedeapsa săracilor şi bolnavilor;
7. Despre cei doi călugări catolici;
8. Despre negustorul cu galbenii furaţi;
9. Despre soţiile necredincioase;
10. Despre femeia leneşă;
11. Despre sluga ce nu poate suporta mirosul cadavrelor;
12. Despre purtarea lui Vlad Ţepeş cu solul unguresc;
13.. Despre purtarea cu solii străini;
14. Despre butoaiele pentru ascuns aurul;
15. Despre lupta lui Vlad Ţepeş împotriva Ungurilor şi închiderea în cetate;
16. Trecerea lui Vlad Ţepeş la catolicism;
17. Purtarea lui la închisoare;

18. Familia lui Vlad Ţepeş şi soarta domniei.

18. Omorirea pristavului ungur;
19. Moartea lui Vlad Ţepeş;
20. Familia lui Vlad Ţepeş şi soarta domniei.

Din această comparaţie se deduce că avem în faţă două texte deosebite şi [illegible] scris şi ca fel de tratare.

In schimb, există o asemănare, chiar apropiată de limbă, stil şi ca expunere între textul Kirilo-belozersk şi Rumeanţev, Colecţia Undolski, Nr. 632, reprodus de I. Bogdan în versiunea B. Din comparaţia acestor din urmă două texte se poate spune că cel reprodus de I. Bogdan [illegible] fi o copie prescurtată. Doar în unele părţi, felul de expunere este aranjat altfel, fie din cauza unor scăpări făcute la copiere, fie că aşa a înţeles copistul să-l transcrie.

Naraţiunea călugărului Eufrosinie, manuscrisul Kirilo-belozersc, ce se reproduce în anexă, este mult superioară tuturor celorlalte.

Naşte însă întrebarea cine poate fi autorul, cînd şi unde [illegible] fost scris manuscrisul şi pe ce căi [illegible] ajuns în Rusia?

I. Bogdan presupune că manuscrisul Rumeanţev, reprodus în versiunea A, este cel mai vechi, şi că ar fi compus în veacul al XV-lea, între anii 1481-1484 [1]). Vostokov, l-a bănuit ca autor pe Feodor Kuriţin, care în 1482 se afla la Buda, în misiune diplomatică [2]); iar Iaţimirskij, îl indică cu certitudine pe acest sol al ţarului [3]). Manuscrisul însă Kirilo-belozersc arată paternitatea călugărului Eufrosinie, în calitate de copist.

Dacă cercetăm acest din urmă manuscris şi-l comparăm cu evenimentele descrise, ajungem la concluzia că autorul cunoaşte bine atît Ungaria cît şi Transilvania.

Textul conţine unele cuvinte romîneşti, alături de cîteva ungurisme, încetăţenite în limba Romînilor din Transilvania. Autorul manuscrisului se vede că a fost contimporan cu Vlad Ţepeş; dar faptele şi viaţa sa le-a descris în grabă după moar-

1) I. Bogdan, *Op. cit.*, pag. XII.
2) А. Н. Востоковъ. *Op. cit.*, p. 512.
3) А. И. Яцимирскій. Сказаніе... etc., p. 116.

tea Domnului muntean. Astfel, el ne spune că Vlad Ţepeş, căzut prizonier la Unguri, a fost aruncat de Matei Corvin la închisoarea *Vacz*, de lîngă Buda, pe Dunăre, unde a stat 12 ani: ...и повлѣ его митрополти в тъмницю, и сѣдѣ в вышеградѣ [1]) на дунаи выше коудина ві л'к(тх). Din acel moment fortăreaţa de mai sus devine istorică pentru Romînii, luptători naţionali din Ardeal.

In altă parte autorul manuscrisului arată că Mihail, fiul cel mai mare ■ lui Vlad Ţepeş, născut cu o fată mare, în afară de căsătorie, cunoscut în istoriografia romînă sub numele de *Mihnea cel Rău*, a fost văzut de el la Buda, pe timpul cînd ar fi fugit dela Sultan: ...„а тр(тьѣ)мго с(ы)на старѣишина(го) михаила тоу(тх) же на коу(д)ноу видѣхо(мх), от ц(а(рѧ) тѣрска(го) прикѣгъ ко кралю, ище ві жишесѧ прижи(лх) его дракоула сѣ єдиною дѣккою".

Iar cel de al treilea fiu, ni se precizează că „a murit în zilele noastre". In urma omorîrii lui Vlad Ţepeş, după a doua domnie, acest fiu, ■ cărui nume nu ni se dă, ar fi fost luat de Matei Corvin, regele Ungariei, şi încredinţat episcopului de Oradea: „а дроугн вы(лх) оу кара(д)носка(го) кнскопа й при на(сх) оумрѣ".

Fraza: „în zilele noastre" ne face să înţelegem că autorul naraţiunii în acel moment se afla în Ungaria, la Buda, sau în Transilvania. Ea mai are şi un alt înţeles: „în prezenţa noastră".

La I. Bogdan, numele de *Oradia* este trecut „кордонх" (Bordon). Această greşală a copistului l'a făcut pe slavistul romin să bănuiască că ar fi vorba de oraşul *Vidin*, care în ungureşte poartă numele de Bodon şi unde se afla şi un episcop catolic [2]).

1) Cuvînt vechi slav. La I. Bogdan, *op. cit.*, p. 132, nota 1, găsim următoarea remarcă: „Forma rusească pentru Vyšegrad, Višegrad". Ori numele de Višegrad la Slavi era Praha actuală. Dar în cazul de faţă este vorba de *Vacz* de pe malul Dunării, care la Slavi deasemeni purta numele de *Višegrad*. Dealtfel însăşi terminologia ne lămureşte, întrucît termenul Višegrad este la fel cu крѣпградїи (marginea oraşului) şi înseamnă „cetăţuie pe o înălţime dela marginea sau mijlocul oraşului". Словарь Церковно-славянскаго и русскаго языкъ. Составленный вторымъ Отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ. *(Dicţionarul limbii slave şi ruse. Întocmit de Secţiunea II a Academiei de Ştiinţe)* vol. I. S. Petersburg, 1847, p. 242. Am socotit util să dăm aceste lămuriri, pentru a nu se da loc la confuzii.

2) I. Bogdan. *op. cit.*, pag. 134, nota 1.

Oraşul însă Oradea Mare, pe ungureşte Várad, şi azi poartă numele de *Magno Varadini* [1]).

Un alt cuvînt, tot de proveniență ungară, îl întrebuinţează numai două manuscrise: al Muzeului Rumeanţev, publicat în versiunea A [2]) şi Kirilo-belozersc, publicat de Sedelnicov [3]). Este cuvîntul бирѣвон.

In versiunea publicată de I. Bogdan, la p. p. 141—142, termenul este trecut кобирѣвх, iar nota 21, dela pag. 143 se întreabă: „Ce să fie кобирѣвх? Buslaev îl lasă afară din text, neînţelegîndu-l nici el (Crestomaţia cea mică, pag. 227); celelalte versiuni nu-l au" [4]).

Această confuzie a ieşit din împreunarea lui ко şi бирѣвоу adică **la şi judecătorul comunal**. Copistul, neînţelegîndu-i sensul, l'a transformat în кобирѣвх (cobirev); din această cauză termenul de mai sus a rămas ne discifrat pînă astăzi. Aceasta însă dă de bănuit că autorul manuscrisului Rumeanţev (N. 358) a fost un copist, străin de Ungaria şi organizarea ei administrativă.

Din potrivă, manuscrisul Kirilo-belozersc ne arată clar că aici este vorba de judecătorul comunal, însărcinat cu paza oraşului. Acţiunea se petrece în curtea lui Vlad Ţepeş dela Pesta, după ce ■ fost scos dela închisoare. Un răufăcător, urmărit de autorităţi, se dosește la el, unde este prins. Domnul muntean însă, înfuriat, taie capul pristavului (şeful miliţiei); ceilalţi însoţitori fug de groază şi se jăluie judecătorului, lui *birevoi*; adică birăului: ... „Дракоула же костав кзи(мх) мечь свой й скочи с полаты й отскѣчѣ главоу пристава шномоу держащемоу злодѣа, а злодѣа ѿпоусти, прочїи же сѣжаша и придоша к бирѣвоу й повѣдаша емоу бывшее, — бирѣв же сѣсѣкми посадникы, иде ко крадю жалоуѧсѧ на дракоулоу".

In limba veche rusă şi slavă, avem verbul бирювать, la plural, dela singularul брати братъ, care, în aparenţă se apropie de birev, şi însemnează a lua (percepe) impozite. Il с тѣхъ

1) *Schematismus venerabilis cleridioecesis Magno-Varadinensis pro anno bissextili, 1824, Magno Varadini.*

2) I. Bogdan. *Op. cit.*, pp. 141-142.

3) V. Anexa.

4) „ище бы пришол ко мне тотъ кобирѣв и азъ бы во своем домоу нашол бых тог(о) злодѣа, и его выдал или простил его ѡт см(е)рти" I. Bogdan, *op. cit.*, p. p. 141—142.

ловцовъ третіе и десятые рыбы въ нашоу Госоудареве казне не бирывали [1]). Nici Ruşii însă şi nici Polonezii nu au cuvîntul birău.

Ori, termenul бирева provine dela ungurescul *biró*, judecător comunal. El a pătruns în limba sîrbă şi croată [2]) precum şi în cea românească. In documentele lui Ştefan cel Mare din 1476, îl găsim sub numele de бирѣ [3]). Iar în cele muntenești din 1489 îl găsim figurînd sub numele de бирка(и) [4]). In documentele ţărilor românești el figurează pînă tîrziu [5]). Nu mai puţin, în Transilvania, îl găsim chiar în zilele noastre, sub numele de *birău*, care însemnează primar la sate şi jude comunal [6]).

O altă particularitate ni-l prezintă cuvîntul капа. Solii turceşti, după obiceiul ţării nu şi-au ridicat turbanele din cap în faţa lui Vlad Ţepeş, pentru care fapt au fost aspru pedepsiţi: „...а капъ свои(хъ) з главъ не снмша".

In naraţiunile publicate de I. Bogdan i se spune шапка şi колпак (versiunea A, pag. 135): не снимам шапок... колпакы ихъ к гл(а)вамъ ихъ прибивати...; кол'паков з глав не снмша (versiunea B, pag. 144); своѣмъ шапки не снмл есн (versiunea C, pag. 152); шапокъ своихъ и шляпъ з глав своихъ не снимая (versiunea D, pag. 160).

In adevăr, în limba slavă găsim шапъка, шапка [1]); не снималъ шапокъ [2]). Iar în limba bulgară i se spune šapkъ [3]).

Ori, versiunea de care ne ocupăm, este singura care scrie cuvîntul капъ (cap). Acest termen nu poate fi rusesc, slav în cazul de faţă, căci капа (capa) la ruşi însemnează măsură ce se ia la morărit [4]): ■ капи зрѣна вложи, iar în limba paleoslavă mai însemnează şi *asemănare*: въ божию капь створихъ человѣка [5]).

Deaceia înclinăm a crede că termenul капъ = *cap* s'a strecurat din limba românească, judecînd chiar după înţelesul frazei.

In sfîrşit altă dovadă care întăreşte părerea noastră că manuscrisul s'ar datora unui Romîn, este cuvîntul *tîrg*. Ni se spune că partea tăiată din corpul femeei necredincioase, se punea pe o masă, în văzul tuturora, în mijlocul oraşului şi tîrgului, alături de victimă: „и кожоу тоу на столѣ сре(д") града и торга повѣсити"...

Iar cînd Vlad Ţepeş se afla în temniţă, cumpăra păsări din tîrg şi le punea în ţeapă: „но мыши локъ и птицн на торгоу покоупаш и тако казнышє ихъ швоу на колъ посажаше".

Aceiaşi versiune o găsim şi la I. Bogdan (p. 141, § 14 şi traducerea).

Cuvîntul tîrg, de proveniență slavă, dela трѣгъ, торгъ [6]) s'a încetăţenit încă la primul contact dintre Slavi şi Romîni. In limba slavă el însemnează negoţ; cît pentru oraş avem градъ devenit în ruseşte городъ, iar pentru tîrg avem termenul мѣстечко dela мѣсто, locul unde se adună lumea pentru negoţ.

---

1) Акты исторические *(Documente istorice)*, vol. V, 142, p. 47.

2) *Birôv, birova.* Općinski starejšina po ńekim krajevima, ■ po drugim gdje se on drukčije zove, ńegov sluga. *Rječnik Hrvatskoga ili srpskoga jezika.* Dio 1, swezak I. Publicat de Academia din Zagreb. 1880, pag. 323.

3) „Vaslui, 18 Februarie 1476. † Iw Стефан воевода, божїею милостїю господарь земли молдавскои, пишет господство ми бирѣ и всим старшем Брашевским, прїателем нашим добрим"... Domnul Moldovei mulţumeşte Braşovenilor pentru ştirile trimise prin meşterul Mihai, care-l previne despre intenţia Turcilor de-a năvăli în ţară. I. Bogdan. *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. II, Bucureşti, 1913, pag. 338; „† wт пана кыракола вистерника и мытника, и wт пана Богъша, вистиарника и мытника, пишем много здравие и любовно поклонение братиам нашим, пану бирѣ и пану митнику wт Брашев"... Din Suceava, 1480—1484, 17 Septembrie. Chiracol şi Bucium, visternici şi vameşi, cer Braşovenilor să restituie slugii lor Mihalco, 4 zloţi. *Idem*, pag. 369.

4) Gr. Nandriş. *Documente româneşti în limba slavă din Mănăstirea Muntelui Athos.* 1372-1658. Bucureşti, 1937, pag. 34.

5) „† Милостю Божию прѣосщенаг архиепископъ кыр Гїнадїе wт ствл белградскїи и вадскїи и вараждскїи и сокмарскїи и вьсем земли ардѣлскїи и проч... Pač(e) şi bl(ago)s(lo)venie. Scriem tut(u)ror domnilor şi ispanilor şi viţeaispanilor şi birailor şi solgabirailor şi tut(u)rora deregătorilor carii sănţeţi făcători de dereptate şi purtători de Č(in)ste din varneghie Hinedorii, să fie domnie voastră săn(ă)loş". Anul 1660, 21 Septembrie. N. Iorga. *Scrisori şi inscripţii ardelene şi maramureşene*; *vol. XII. Studii şi documente cu privire la Istoria Românilor.* Bucureşti, 1906, p. 280.

6) *Dicţionarul limbii române.* Academia Română, t. I, partea I, Bucureşti, 1913, pag. 566.

1) Sbornik, cod. saec. XV, russ. monasterii Kyrillobělozerensis. Editus in Učenyja zapiski, vol. III, pag. 62.

2) Т. Буслаевъ. Историческая христоматія... etc., pag. 700.

3) Bălgarski narodni pèsni sobrani od bratĭja Miladinovci Dimtrija i Konstantina i izdani ot Konstantina. Zagreb. 1861, pag. 513.

4) „За помолъ берутъ по капъ съ куля" *(Pentru măcinat se ia cîte o capă de fiecare sac).* Словарь церковно-славянскаго и русскаго языка. Составленный вторымъ Отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ *(Dicţionarul limbii slave şi ruse.* Întocmit de Secţiunea a II-a a Academiei ruse de Ştiinţe), vol. I, S. Petersburg, 1847, p. 160.

5) Fr. Miklosich. *Lexicon paleoslovenico-graeco-latinum.* Vindobonae. 1862, pag. 283.

6) *Idem*, p. 1006.

Incă un element, care vine în sprijinul tezei noastre este cuvîntul *hrană, hrănire*. Vlad Ţepeş, mustrînd pe femeia leneşă, care nu se îngrijea de bărbat, îi spune: „El are datoria să samene, să are şi pe tine să te hrănească" ...ѡнъ долженъ есть сѣѧти ■ ѡрати и тебѣ хранити"...

Aceiaşi frază, numai altfel exprimată, găsim şi la I. Bogdan (p. 131, § 12; p. 140, § 12).

In limba slavă acest termen are un înţeles mai mult de *pază, apărare*. Положи Господи, хранение устомъ моимъ (Psalmul CXL. 3); храни незлобіе... (*Idem*, XXXVI. 37); Причастникъ азъ есмь всѣмъ боѧщымсѧ тебе, и хранѧщымъ заповѣди твоѧ (*Idem*, CXVIII, 63).

Termenul acesta vine dela străslavul хорнити. Slavii de azi îl pronunţă astfel: Ruşii — хоронить; Cehii — *chrániti*; Polonejii — *chronici*; Sîrbii — *hrániti, hrânîm*: „Gdi sam ja vas lubio kako otac sinove, hranio milostivo kako mati ditešce" [1]). Cu alte cuvinte, pronunţarea noastră se apropie mai mult de cea din urmă, sîrbă.

O altă particularitate găsim în cuvîntul избоденіе [2]). Astfel, manuscrisul Rumeanţev spune că moartea lui Vlad Ţepeş a survenit în urma suliţelor aruncate în el: копьѧми избодоша [3]), pe cînd manuscrisul Kirilo-belozersc zice: его (же) мнозими копїи сбодош(а), frază cu care găsim (ultimul cuvînt) asemănări în documentele noastre romîneşti.

In sfîrşit o altă particularitate ne prezintă cuvîntul *Muntean, Munteni*.

In toate versiunile slave, lipseşte litera **n**. Astfel, versiunea A spune: „ѡ мѹтьѧнском воевод(ѣ)" [4]); versiunea B: „Слово ѡ дракоуле воеводе моутьѧнскіе земли" [5]); versiunea C şi versiunea D, fac acelaş lucru [1]). Alteori însă ■ mai spune şi mitiaski" [2]).

1) *Rječnik Hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Svezak 9. I. Trecega-dijela. U Zagrebu, 1887, p. 684.

2) Fr. Miklosich, *op. cit.*, p. 239. „Беззаконно своихъ очесъ избоденіе, Мино, претерпѣлъ еси". Минеи, мѣсяца Декабря 10. In limba rusă cuvîntul a dat naştere la избодать, избодшій.

3) I. Bogdan. *Op. cit.*, p. 142, § 17.

4) *Idem*, p. 135.

5) *Ibid.*, p. 144.

Polonezii scriu *Multani*, pentru Munteni şi *Wołochi*, pentru Moldoveni [3]).

Ruşii au împrumutat amîndouă termene dela Polonezi. Dar primul cuvînt l-au adoptat prin suprimarea lui **l** şi adăugirea lui **b** după **t**, muindu-l. Astfel s'a obţinut cuvîntul мѹтьѧн; iar cuvîntul *Wołochi* ■ dat naştere lui Woloh, Woloşenin, Woloskaja zemija [4]). Sub aceste denumiri Principatele romîne au figurat mult în documentele slavo-ruse [5]). Abea mai tîrziu noţiunea de *Vołoh*, trece asupra Munteniei şi se introduce un nou termen, acela de *Moldavija*, pentru Moldova.

Spre deosebire însă de toate manuscrisele cunoscute, numai cel Kirilo-belozersc reproduce termenul de *Muntean*, corect aşa cum se pronunţă. Ori, aceasta dă de bănuit şi mai mult originea romînească a autorului manuscrisului, ne descoperit încă cercetătorilor.

Fără îndoială Ioan cel Groaznic n'a fost străin de manuscrisul cu privire la Vlad Ţepeş. El ■ simţit o influenţă puternică a acestuia, pe care în unele privinţe poate l-a şi depăşit. La ţarul Moscovei, ca şi la Domnul Munteniei, ţeapa constituia cel mai obişnuit mijloc de pedeapsă. Ţarul Rusiei uneori spînzura pe boeri la poarta casei lor unde morţii atîrnau pînă ce cădea carnea de pe ei. Iar soţiile trebuiau să meargă pe lîngă cadavrele bărba-

1) *Ibid.*, pp. 152, 160.

2) ...а на дроугои странѣ Доунаю рѣки стоитъ гра(д) каласъ мы(т)ıаскаго царıа дракоул'ды". А. И. Яцимирскій. Повѣсть о Мутьянскомъ воеводѣ Дракулѣ въ изслѣдованіи румынскаго ученаго (Povestirea despre Vlad Ţepeş, voevodul Munteniei, după cercetările savantului romîn). S. Petersburg, 1897, pp. 4-5.

3) „Wprawdzie za czasem ten ieden narod ■ dwoie państv rozcięty, też y navysku rozdwaiać się począł, tak iż ci, ktorzy się na wschod y na pułnocy skłaniaiąc Podolanom przylegli, nazwisko Wołochom zatrzymią; a ktorzy się zaś południowego boku ziemie Siedmigradzkiey granicami dotknęli, tych nasi własnie Multanami, ■ drudzi Transalpinami zowią. Niektorzy też tych własnie Wołochami, ■ onych Mołdawianamy mianuią". *Kronika Marcina Kromera* Warszawa. 1767, p. 360.

4) „Въ лѣто 6964 (1456), Петръ Воевода Волоскій поддался Туркомъ". Полное собраніе Русскихъ лѣтописей (*Colecţia complectă a cronicelor ruse*), vol. II, S. Petersburg, 1843, pag. 357.

5) Т. Буслаевъ. Историческая христоматія... etc., pp. 700, 706, 707.

ţilor ca şi cum nu s'ar fi întîmplat nimic. Alteori, soţiile boerilor erau puse, în pielea goală, să prindă găini, iar ţarul le asmuţea cu cîni trăgând în ele cu arcul. Şi această scenă ■ petrecea în faţa bărbaţilor [1]).

Ţarii Moscovei din acea epocă nu erau străini de evenimentele din Moldova şi Muntenia. Astfel, în biblioteca publică imperială rusă, se păstrează originalul unui sbornic cu diferite caiete, a căror scris se atribuie veacurilor XVI şi XVII. Coperta poartă titlul: „*Acta mag. Ettv.*", ceiace ne face să credem că face parte din actele Marelui ducat lituan. In acest sbornic filele 232-359 cuprind „opisul arhivei ţarului", din care multe lucruri se referă la Ţara românească. Bunăoară, mapa cu Nr. 43 conţinea „Povestea lui Mihail Voloşenin, adică Rominul, despre Voevodul valah şi despre alţi valahi", iar sus-observaţia: 74, August în 7 zile, această mapă ţarul controlînd-o, a luat-o la el".

Ori, la anul 74, adică 1508, la Moscova domnea marele cneaz Vasile Ioanovici, care, după mărturiile timpului a uzurpat tronul micului Dimitrie, nepotul lui Ştefan cel Mare şi fiul domniţei Ileana [2]) aruncîndu-l în temniţă, unde moare în urma chinurilor [3]).

Dar după evenimentele din 1614 manuscrisul lui Mihail Rominul s'a pierdut. Să fie oare naraţiunea despre Vlad Ţepeş un reflex al acestei povestiri mai mari, care arată faptele vitejeşti ale lui Ştefan cel Mare şi a altor Romîni? Sau naraţiunea de faţă este o lucrare separată?

Fapt însă cert este că, naraţiunea despre Vlad Ţepeş nu poate fi atribuită nici unui ungur şi nici unui polonez, căci în cazul acesta n'ar fi condamnat atît de aspru părăsirea ortodoxismului de către Vlad Ţepeş şi trecerea la religia catolică. Autorul manuscrisului arată clar că Vlad Ţepeş „a părăsit credinţa *noastră* ortodoxă" ...„и вєтаки православлкноую нашоу кѣроу". Totodată naraţiunea nu poate fi atribuită nici unui slav, cu atît mai mult unui rus, din cauza cunoaşterii atît de bine nu numai a localităţilor, ci şi a unor cuvinte de înţeles local, care se întrebuinţau

1) Красный Архивъ (*Arhiva Roşie*). Moscova, 1932.
2) Sigismundi Liberi Baronis in Herberstain. *Rerum Moscovitarum Commentarii*. Basiliae, 1556, p. 8.
3) Полное собраніе Русскихъ лѣтописей (*Colecţia complectă a cronicelor ruse. Letopiseţul de Arhanghelsc*, p. 357.

în terminologia noastră de atunci. Fraza din introducerea naraţiunii, care spune că Domnul Munteniei avea „numele de Dracul, pe limba românească, iar *pe* ■ *noastră*, i se zicea diavol": воєвода имѣше(мѫ) дракоула влашески(мѫ) языко(мѫ) диаши(мѫ) діаволъ, se referă la limba în care naraţiunea a fost scrisă şi nu la originea autorului. Deaceia noi înclinăm a crede că la origină, naraţiunea în cauză ■ fost compusă de un Romîn, poate chiar transilvănean. Iar odată cu căsătoria domniţei Elena, originalul a plecat în Rusia ca dar împreună cu delegaţia trimisă de curtea lui Ştefan cel Mare; şi acolo a putut fi copiat de călugărul Eufrosinie. Naraţiunea în cauză a fost compusă în timpul domniei lui Vlad Călugărul, căsătorit cu soţia voevodului Muntean Petru pe care l'a omorît Ştefan cel Mare.

N. P. Smochină

Сказаніе ■ дракоулѣ воєводѣ.

Бы(сть) к моуштыиском земли греческыѧ вєры хр(ис)тїанинѣ воєвода имѣе(мѫ) дракоула влашески(мѫ) языко(мѫ) а наши(мѫ) дїаволъ, толико зломъ(оу)дрѣ ико(жє) по имени его || тако и житїе его. Fila 204 verso
Пріидоша к немоу нѣкогда от тоурьска(го) покаїсаріе, и єгда пріидоша к немоу и поклонишa(сѧ) по своємоу вычаю, а каиѧ своими(хъ) з глаѳ не слышa ѡн же вопроси и(хъ) что' ра(ди) тако оучинисте ко г(осоу)д(а)рю великоу пріидосте и таковоу срамотоу ми оучинисте, ѡни(жє) отвѣщаша, таковѣ, вычаи нашѣ г(осоу)д(а)рь и земля наша имѣе(тъ). ѡн же гл(агол)а имъ, и азъ хощоу ваше(го) закона подтвєрдити, да крѣпко стоите, и повелѣ имъ гвоздїемъ малы(мѫ) желѣзны(мѫ) ко глава(мѫ) прикити капы. и отпоусти ихъ, рекъ имъ, ше(д)ше скажите г(осоу)д(а)рю вашемѹ, ѡни накыкъ от ка(сѣ) тоу, срамотоу терпѣти, мы(жѣ) не навыкохо(мѫ). Fila 205 recto
Да не посылаят свое(го) вычаѧ || ко нимъ(мѫ) г(осоу)д(а)рємъ, кои не хотѧ(тъ) его имѣти, но оу себе его да держи(тъ). ц(а)рь ■ велми разсрдити сѣ ѡ то(мѫ) и понде конєство(мѫ) на не(го) и пріиде на не((го) со многими силами. ѡни же сокрыѣ влико имѣаше оу сѣ коневъ и оудари на тоурковъ нощїю, и мно(же)ство изби и(хъ), и не возмо(жа) противоу велико(го) коневъ малыми лю(дь)ми, и възвратисѧ. и кои с ними з кою то(го) пріидоша. и нача(ти) ихъ са(мѫ) смотрити, кои ранених спи(д") томоу ч(ес)тъ вліаю по-

ваше [1]), и витѧзе(мъ) его оучинѧше, коих же сз(д“)а, то(го) на кол
повелѣ всажати [2]) проходо(мъ) гл(агол)ѧ ты еси не моу(жъ) но жена.
а тог(д)а коли поиде на тоуркы. тако гл(агол)а всемоу воискоу
Fila 205, verso своемоу кто“ хоще(тъ) см(от)р(ѣ)ть помышлѧти. тои не хо(ди) || со
мною ѡстани зде“. ц(а)рь(же) слышавъ то, поиде прочь [redacted] великою
срамотою. безчислено изгоуби воиска не смѣ на не(го) поити.
ц(а)рь же поклисарѧ посла к немоу да емоу дас(тъ) дань. дракоула
же велми поч(ес)ти поклисарѧ ѡно(го), и показа емоу вс“ свое
имѣнїе, и ре(че) емоу азъ не токмо хощоу дань давати ц(а)рю
но с(о) всѣмъ своимъ воинство(мъ) [3]) и со всею казною хощоу к
немоу ити на слоу(ж)боу. да како ми повелитъ тако емоу слоужоу.
и ты возвѣсти ц(а)рю какъ поидоу к немоу, да не велить ц(а)рь
по своеи земли никоего зла оуч(и)нити мнѣ“, и моимъ люде(мъ). а
ꙗзъ ск(о)ро хощоу по тебѣ ко ц(а)рю ити и дань принесоу и самъ
Fila 206, recto к немꙋ || прїидоу. ц(а)рь [redacted] оуслыша(хъ) то от посла своего что“
дракоула хощет прїити к немоу на слоужбоу, и посла е(го) по-
ч(ес)ти и ѡдари много. и велми ра(дъ) бы(сть). бѣ бо тог(д)а
ратоуѧ(с)ѧ со восточными и посла скоро по всѣ(мъ) градо(мъ) и
по земли. да когда дракоула поиде(же), никоего(же) зла“ никто,
да бы, дракоулѣ не оучинилъ, но еще и ч(ес)ть емоу воздавали,
дракоула же поиде събравсѧ съ всѣ(мъ) воиньство(мъ). и праста-
вове ц(а)р(с)т(в)їи с нимъ. и велїю честь емоу воздавахоу. ѡн же
прииде по земли его ꙗко, е, дни. [redacted] внезапоу верноусѧ и нача(ша)
плѣнити градове и села. и мно(же)ство много поплѣни и изсѣче
Fila 206, verso ѡвы(хъ) на колїе сажахоу тоурко(въ) а ины(хъ) || на полы пресѣкаꙗ и
исжигаꙗ. и до сеоущи(хъ) мла(де)нець ничто(же) ѡстави всю землю
поу“ поустноу оучини, прочи(хъ) же иже соу(ть) хр(ис)тїѧне на свою
землю прегна и насели. и мно(же)ство много користи взем(ъ) воз-
врати(сѧ) приставовъ тѣ(хъ)почти(вихъ) отпоусти [4]) ре(къ) ше(д)ше
повѣсте ц(а)рю вашемоу, ꙗко(же) видесте, сколко мого(хъ) толико
есмь емоу посл(ꙋ)жи(лъ) и боуде(тъ) емоу оуго(д)на моѧ слоу(ж)ба.
и азъ еще хощоу емоу тако слоужити, какова ми есть сила ц(а)рь
же ничто(же) емꙋ не може оучинити. но срамо(мъ) побѣженъ бы(сть).

1) La I. Bogdan, *op. cit.*, versiunea B. pag. 145, воздаваше.
2) *Idem*, ibid., сажати.
3) *Ibid.* воиском'.
4) I. Bogdan, *op. cit.*, pg. 145: почти и ѡтпоусти.

и толико ненавидѧ во своеи земли зла. ꙗко хто оучини(тъ) кое
зло. татбоу или разбои. или коую || лжоу или неправдоу, тои ни- Fila 207, recto
како не боуде(тъ) живъ. аще(хъ) велики болѧринъ [1]). и(ли) с(вѧ)щен-
никъ [2]) и(ли) ино(къ) и(ли) просты, аще и велико б(ог)атьство и-
мѣлъ бы кто“. не може(тъ) искоупити(сь) от см(е)рти и толико гро-
зенъ бы(сть). источникъ его и кладѧ(зе) на едино(мъ) мѣстѣ. и к
томоу кладѧзоу и источникоу пришли поутїе мнози от многы(хъ)
странъ и прихож(д)ахоу лю(д)е“ мнози и пїѧхоу от кладѧзѧ и ис-
точника водоу стоудена бо бѣ“ и сла(д)ка ѡн же оу того кладѧзѧ
на поусто(мъ) мѣстѣ постави чароу велїю и дивноу златоу. и хто
хотѧще водоу пити, да тою чарою пїетъ на то(мъ) мѣстѣ да
постави(тъ), и елико ино времѧ пребы(сть) никто(же) смѣаше тоу“
чароу взѧти || единою(же) поусти по всеи земли свое(и) велѣше, да Fila 207, verso
кто старъ и немоущенъ и(ли) чимъ вреденъ и(ли) нищъ, вси“ да
прїидоу(тъ) к немоу, [redacted] собраша(сѧ) бесчисленое мно(же)еств(о) нищи(хъ)
и странны(хъ) к немоу чаеще от него великїѧ м(и)л(ос)ти. ѡн же
повелѣ собрати всѣ во единоу храминꙋ, великоу на то оустроеноу,
и повелѣ дати имъ ꙗсти и пити доволно, они(бо) ꙗдше [redacted] воз-
велешасѧ ѡн же са(мъ) приде къ нимъ [redacted] гл(агол)а имъ что“ еще тре-
боуете. ѡни(же) вси“ отвѣщаша вѣдае(тъ) г(осоу)д(а)рю б(ог)ѣ и твое
величество, как тѧ б(ог)ъ вразоуми(тъ), ѡн же гл(агол)а к ни(мъ)
хощете ли да сотворю ва(съ) беспечалны на се(мъ) свѣтѣ, и ни-
чи(мъ) же ноужни боудете, они(же) чающе от него велико нѣчто и
гла(гола)ша || вси“ хощемъ г(осоуда)рю, ѡн же повелѣ заперети хра(мъ) Fila 208, recto
и зажещи огне(мъ) и вси“ тоу изгорѣша. і гла(гола)ше к болѧро(мъ),
да вѣсте что оучини(хъ) тако, первое да не стоужаю(тъ) люде(мъ),
и никто(же) да не боудеть нищь в моеи земли, но вси богати.
второе свободи(хъ) ихъ да не стражоу(тъ) никто(же) от ни(хъ) на
семъ свѣтѣ от нищеты и(ли) от недоуга. единою(же) прїидоша к
немоу ѿ оугорскыѧ земли два“ латиниска минха м(и)л(ос)тыни ра(ди“)
ѡн же повелѣ ихъ развести разно, и призва к себѣ единого от
ни(хъ) и показа емоу окроу(гъ) двора мно(же)ство бесчисленое людеи
на колѣхъ и на колесѣ(хъ), и вопроси его добро ли тако сътвори(хъ)
и како ти соу(ть) иже на колїи || , ѡн же гл(агол)а ни г(осоу)д(а)- Fila 208 verso
рю зло“ чиниша, без м(и)л(ос)ти казниши, по(до)бае(тъ) г(осоу)д(а)-

1) I. Bogdan. *Op. cit.*, pag. 146: боѧринъ.
2) *Idem*; *ibid.*, поп.

рю м(и)л(ос)тивои быти. а ти же на кольи м(уоче)ници соу(ть). призвав же [redacted] дроугаго и вопроси его тако(же). ѡн [redacted] отвѣща. оты г(осоу)д(а)рь от б(ог)а поставленъ, если (ли)хо творѧщи(хъ) казнити, а добро творѧщи(хъ) жаловати. а ти лихо творили [redacted] своимъ дѣломъ въспрїали, ѡн же призвавъ перваго, и г(лагол)а к немоу, до по что ты из монастырѧ и не келїи своеѧ хѡдиши по великы(мъ) г(осоу)д(а)ремъ не знаїѧ ничто(же). а нынѣ самъ еси г(лагол)алъ ꙗко ти м(оуче)н(и)ци соу(ть). азъ и тебе хощоу м(оуче)н(и)ка оучинити. да и ты с ними боудеши м(оуче)н(и)къ. и повелѣ его на кол
Fila 209 recto посадити про || ходомъ, а дроугомоу повелѣ дати й. доукатъ злата, г(лаго)лѧ ты еси разоуменъ моу(жъ) [redacted] повелѣ его на возѣ с почестіемъ отвести и до оугорскыѧ земли. Некогда(же) прїиде коупець гость нѣкы" от оугорскыѧ земли въ его гра(дъ) и [redacted] его заповѣди ѡстави возъ свои на оулици града пре(дъ) полатою, и товаръ свои на возѣ а самъ спаше в полатѣ. и прише(дъ) нѣкто оукраде с воза. р҃ѯ доукатъ злата, коупец же иде къ дракоулѣ. повѣда емоу изгоубленїе злата. дракоула же г(лаго)ла емоу. поиды в сїю нощь ѡбрѧщеши злато. и повелѣ по(ѹ) всемоу градоу искати татѧ. г(лаго)лѧ аще не ѡбрѧщетсѧ тать, то ке || сь гра(дъ)
Fila 209 verso погоублю. и повелѣ свое злато несъ положити на возѣ [redacted] нощи. и приложи единъ златои коупец же вставъ и ѡбрѣте злато. и проче(тъ) единою и дващи. ѡбрѣтаете(сь) [1]) един лишнїи златои. и ше(дъ) къ дракоулѣ гл(агол)а. г(осоу)д(а)рю обрѣто(хъ) злато. и се сть единъ златои не мои лишнїи. тог(д)а же приведоша и татѧ и съ злато(мъ) и гл(агол)а коупцю иди с миро(мъ) аще бы ми еси не повѣдалъ злато, готовъ бы(хъ) и тебе с симъ татемъ на колъ посадити, аще жена, каѧ от моужа прелюбы [2]) сътвори(тъ). ѡн же велѧше срамъ еи вырѣзати и кожю содрати и привѧзати еѧ нагоу
Fila 210, recto и ко || жоу тоу на столѣ сре(д") града и торга повѣсити, и д(ѣ)в(и)цамъ кои д(ѣ)вьства не сохранѧ(тъ), и вдова(мъ) тако(же), а ины(мъ) сосца ѿрѣзахѹ. ѡвы(мъ) же кожоу содравше со срама еѧ, и роженъ желѣзенъ разжегши вонзахоу въ сра(мъ) еи, и оусты исхожаше, и тако привѧзана стоѧше оу столпа нага. доиде(же) пло(тъ) и кости еи распадоутсѧ, и(ли) птица(мъ) в снѣ(дъ) боуде(тъ). единою(же) ꙗздѧщоу емоу поуте(мъ) и оузрѣ на нѣкое(мъ)

1) I. Bogdan, *op. cit.*, pag. 148: обреташе.
2) Idem, *ibid.*: блѧдит'.

сиромахѣ старицю издраноу коудоу, и въпроси его имаши ли женоу ѡн же ѿвѣща имамъ г(осоу)д(а)рю. ѡн же гл(агол)а веди мѧ в до(мъ) твои да вижю. и оузрѣ женоу его младоу соущоу и з(д)равоу, и гл(агол)а моужоу еѧ. вѣси ли лен(ъ) || сѣѧлъ. ѡн же ѿвѣща г(лаголаш)и много има(мъ) лноу и показа емоу много лноу. и гл(агол)а женѣ его до по что ты лѣность имѣеши к моужоу своемоу. ѡнъ долженъ есть сѣѧти и ѡрати и тебѣ хранити. а ты должна еси на моужа своего ѡдежю свѣтлоу и лѣпоу чинити. а ты [redacted] срачици не хощеши емоу оучинити, [redacted] з(д)равоу соущоу тѣло(мъ). ты еси повинна а [redacted] моужь твои. аще(ли) бы моу(жъ) не сѣѧлъ лноу, то бы, моу(жъ) твои повиненъ бы(лъ), и повелѣ еи роуцѣ ѿсѣщи. и троупъ еѧ на колъ всадити. нѣкогда(же) ѡбѣдоваше по(дъ) троупїемъ м(е)ртвы(хъ) ч(елов(ѣ)к, иже || на колїе сажены(хъ) мно(же)ство бо ѡкроу(гъ) стола его, ѡн же среди ихъ ꙗдѧше, и тѣмъ оуслажавше(сь). слоуга(же) его и(же) пре(дъ) нимъ ꙗсти ставлѧше смрадоу ѡного не моги терпѣти, и заткноу носъ, и на странѹ главоу свою склони, ѡн [redacted] вопроси его что" рад" тако чинишь. ѡн же ѿвѣща г(осоу)д(а)рю не могоу смрада сего терпѣти. дракоула же, тоу, и повелѣ его на колъ всадити. гл(агол)ѧ, тамо ти есть высоко жити смра(дъ) не можеть тебе доити. иногда(же) прїиде ѿ оугорска(го) королѧ маттѣашѧ апоклисарь до него, ч(е)л(о)в(ѣ)къ не малъ болѧринъ в лѫсѣ(хъ) родо(мъ) и повелѣ емѹ сѣсти с собою на ѡбѣдѣ сре(дъ) || троупїѧ того и пре(дъ) нимъ лежаше единъ колъ велми дебелъ и высокъ весь позлащенъ, и вопроси апоклисарѧ дракоула, что" ра(д") оучинихъ сеи колъ, тако повѣж ми, посол же тои велми оубоѧсѧ и гл(агол)а г(осоу)д(а)рю мнит ми сѧ тако нѣки" великїи ч(е)л(о)в(ѣ)къ пре(дъ) тобою согрѣши. и хощеши емоу почтеноу см(е)рть оучинити паче ины(хъ). дракоула же гл(агол)а. право реклъ еси ты еси велика г(осоу)д(а)рѧ посолъ кралевьскы" тебѣ оучини(хъ) сеи колъ. ѡн же ѿвѣща. г(осоу)д(а)рю аще достоиное см(е)рти содѣлалъ боудоу твори е(же) хощеши пр(а)в(ед)ны" ко еси соу(д)ѧ не ты повиненъ моеи (с)м(е)рти но азъ || самъ. дракоула(же) расмиѧсѧ и ре(че) аще бы ми еси не тако ѿвѣща(лъ) воистиноу бы, бы(лъ) еси на семъ колѣ, и почти его велми и ѡдаривъ ѿпоусти гл(агол)ѧ. ты в правдоу ходи на поклисарство от великы(хъ) г(осоу)д(а)реи к великы(мъ) от г(осоу)д(а)реа, наоучеи бо еси съ г(осоу)д(а)рьми великыми говорити, прочїи же да не дерзноуть. по первое оучими

Fila 210, verso

Fila 211, recto

Fila 211, verso

Fila 212, recto

боудоуть как[redacted] имъ съ г(осоу)д(а)рьми великыми бесѣдовати, та-
ковъ ѡбычеи имѣаше дракоула. отколе к немꙋ прихож(д)аше
посолъ. от ц(а)рѧ и(ли) от королѧ неизѧщенъ и не оумѣаше
противъ козне(мъ) кто" ѡтвѣщати то, на колъ его всажаше, гл(а-
гол)ѧ. не азъ повиненъ твоеи см(е)рти, и(ли) г(осоу)д(а)рь твои
Fila 213. recto и(ли) ты || самъ, не мене ничто(же) рци" зла", аще г(осоу)д(а)рь
твои вѣдаꙗ тебѣ малоумна и не наоучена послал тѧ есть ко
мнѣ к великоумноу г(осоу)д(а)рю, то г(осоу)д(а)рь твои оубил тѧ
есть. аще(ли) самъ дерзн(ꙋ)лъ еси не наоучивсѧ. то самъ оубилъ
еси себѧ, тако поклисарю оучинѧше колъ высокъ. и позлащенъ
весь, и на него всаж(д)аше, и г(осоу)д(а)рю его тѣ рѣчи отпи-
савше съ прочими. да не шле(тъ) к великооумноу г(осоу)д(а)рю
маломоуна и не наоучна мꙋжа в посольство. оучиниша [redacted] емоу
мастери бочкы желѣзны, ѡи же насыпа и(хъ) злата в рѣкоу по-
ложи. а мастеровъ тѣ(хъ) посѣщи повелѣ, да никто(же) оувѣсть
Fila 214. recto сѫдѣла || инаго имъ ѡкаанства, токмо теозимениты" емоу дїаволъ.
нѣкогда(же) поиде на не(го) воинство(мъ) король оугорскы мат-
тѣашь, ѡи же поиде противъ емоу, и срѣтесѧ с ни(мъ) и оуда-
риша(сѧ) ѡ бои и оухватиша дракоулоу жива, от своихъ и зданъ по
крамолѣ. и приведенъ бы(сть) дракоула ко кралю, и повелѣ его мет-
ноути в темницю, и сѣде в вышеградѣ на доунаи выше боудина. кї
лѣ(тъ). а на моунтьꙗнскои земли посади и́ного воеводоу, оумершоу
же томоу воеводѣ. и краль поусти к немоу в темн(и)цю. да аще
восхоще(тъ) быти воевода на моунтїанскои земли, ꙗко(же) и
Fila 214. verso первіе то да латинь || скоую вѣроу приметь. аще(ли) же ни", то
оумрети в темници хощеть. дракоула же возлюби паче времен-
наго свѣта сладость нежели вѣчнаго и бесконечнаго, и отпаде
православїа, и отстоупи от истины, и ѡстави свѣтъ и прїѧ тмоу,
оувы не возможе темничныѧ временныѧ тѧготы понести, и
оуготовасѧ на бесконечное м(оу)ч(е)нїе, и ѡстави православноую
нашоу вѣроу и прїатъ латыньскоую прелесть. краль же не токмо
Fila 215. recto дасть емоу воево(д)ство на моунтьꙗнскои земли. но и сестроу ||
свою ро(д)ноую дасть емоу в женоу. от неѧ же ро(д") два"
с(ы)на, пожив же мало ꙗко от ї лѣ(тъ). и тако скончасѧ в тои
прельсти. гл(агол)ют же ѡ немь ꙗко и в темници сѣдѧ не ѡс-
тасѧ своего злаго ѡбычаꙗ. но мыши ловѧ и птици на торгоу
покоупаꙗ и тако казнꙗше ихъ ѡвоу на колъ посажаше. а инои
главь отсѣкаше а со иныѧ перїе отщи(па)въ поускаше. и наоучисѧ

шити, и тѣмъ въ темници кормлѧше(сѧ), егда(же) краль изведе
его ис темници, и приведе его на боудинъ, и дасть емоу домъ
в пещи противоу боудина, и еще оу кралѧ не былъ. слоучисѧ нѣ-
коемоу злодѣю оуити на его дворъ и съхра || нисѧ, гонѧщи [redacted] Fila 215. verso
приидоша и начаша искати и наидоша его, дракоула же востав
взе(мъ) мечь свои и скочи с полаты и отсѣче главоу приставꙋ
ѡномоу держащемоу злодѣѧ, а злодѣѧ отпоусти, прочїи [redacted]
бѣжаша и приидоша к биревоу и повѣдаша емоу бывшее, бирев
же съвсѣми посадникы, иде ко кралю жалоуѧсѧ на дракоулоу.
корол же посла к немоу вопрошаѧ что" ра(д") таково зло оучини,
ѡи же тако отвѣща. зло никое(же) оучини(хъ). но ѡи самъ себе
оубилъ. находѧ разбоиническы на' великого г(осоу)д(а)рѧ, домъ
всѧкъ такъ погибнет. аще(ли) то || ко мнѣ пришел ꙗви(сѧ) Fila 216. recto
бы и азъ во своемъ домоу нашелъ бы того злодѣѧ, или бы вы-
далъ. или проси(лъ) его от см(е)рти. кралю(же) повѣдаша. корол
же нача смѣѧтисѧ и дивити(сь) его с(е)р(д)цю. [конец же его
сице, живѧше на моунтїанскои земли, и приидоша на землю е(го)
тоурци начаша плѣнити, ѡи же оудари на ни(хъ) и побѣгоша
тоурци. дракоулино(же) воиско безъ м(и)л(ос)ти начаша и(хъ)
сѣщи и гнаша і(хъ), дракоула от радости възгнавъ на гороу да
видить како сѣкоуть тоурковъ. [redacted] отторгъсѧ от воиска ближни
его, мнѧщи(сь) ꙗко тоурчинъ. [redacted] оудари его единъ кошемъ, ѡи
же видѣвъ ꙗко от свои(хъ) || оубиваемъ. и тоу оуби свои(хъ) оу- Fila 216. verso
бїиць мече(мъ). свои(мъ) є. его(же) мнозими коши сбодош(а) и
тако оубїенъ бы(лъ)]. корол же сестроу свою взѧ(тъ) и со двѣма
сынми, въ оугорскоую земл(ю) на боудинъ. единъ при кралевѣ
с(ы)нѣ живе(тъ). а дроугїи бы(лъ) оу вара(д)иска(го) бископа и
при на(съ) оумре, а тре(ть)ѧго с(ы)на старѣиша(го) михаила тоу(тъ)
же на боу(д)ноу видѣхо(мъ), от ц(а)рѧ тꙋрска(го) прибѣгъ ко
кралю, еще не женивсѧ прижи(лъ) его дракоула съ единою дѣв-
кою [1]), стефан же молдавскыи з кралевы воли поса(д") на моун-
тьꙗнскои земли нѣкоего воево(д)скаго с(ы)на влада имене(мъ).
бы(сть) бо тои владъ || от младенства инокъ. по томъ и с(вѧ)- Fila 217. recto
щенникъ [redacted] игоуменъ в монастыри. по томъ ростригсѧ и сѣлъ на
воево(д)ство и женилсѧ. понѧлъ воево(д)скоуꙗ женоу. иже после
дракоулы мало побилъ и оубилъ его стефанъ волоськы", того

1) I. Bogdan. *op. cit.*, versiunea A, pg. 142: дѣвочкою.

же(ноу) (по)нѧлъ и и(ы)нѣ воевода на моунтьꙗскои земли владъ, иже бывы" чернець и игоуменъ: въ лѣ(то) ҂ѕц҃ч҃д, фе(вроуарїе) г҃і, пре(же) писа(лъ). та(же). в лѣ(то) ҂ѕц҃чи. ге(нварїе) к҃и, в дроу(г)е(мъ) преписа(хъ) азъ грѣшны ефросинъ [1]).

Traducere

POVESTEA DESPRE DRACULA

A fost în ţara muntenească un domnitor creştin, de credinţă ortodoxă, cu numele de Dracul, pe limba romînească, iar pe a noastră i se zicea, diavol atît de răutăcios era, după nume şi după viaţa ce o ducea.

1. Au venit la el cîndva soli, trimişi de Sultanul turcesc; cînd au intrat la el şi i s'au închinat după obiceiul lor, ei nu şi-au luat turbanele din cap. Dracul i-a întrebat: «din ce pricină faceţi aceasta faţă de marele stăpîn; veniţi la mine şi-mi faceţi o ruşine atît de mare?». Iar ei i-au răspuns: «aşa este obiceiul nostru, stăpîne, pe care-l are ţara noastră». Atunci Dracul le-a răspuns: «şi eu vreau să întăresc legea voastră, ca să staţi ţapeni»; şi a poruncit să li se prindă turbanele de cap cu cîte un cui mic de fier. Apoi le-a dat drumul, spunîndu-le: «mergeţi de spuneţi stăpînului vostru că el este deprins să îndure dela voi asemenea ruşine, iar noi nu suntem deprinşi. Să nu trimită obiceiul său la alţi stăpîni, care nu vor să-l aibă, ci să-l păstreze la el în ţară».

2. Sultanul însă s'a supărat foarte mult pentru aceasta şi a pornit cu armată împotriva lui Dracu, venind cu multă oaste. Dracul însă, adunînd oastea sa pe care o avea, i-a atacat pe Turci în timp de noapte, omorînd mulţi din ei. Dar n'a putut rezista împotriva marei oştiri, pentru că avea puţini oameni. Deaceia s'a reîntors împreună cu cei ce au luat parte la luptă alături de dînsul, şi a început să-i cerceteze singur pe aceştia: celui rănit pe din faţă, i-a dat mare cinste şi l'a făcut viteaz, iar pe cel rănit pe la spate, a poruncit să fie ridicat în ţeapă, spunîndu-i: «tu nu eşti bărbat, ci femeie». Atunci însă, cînd a pornit la luptă împotriva Turcilor, a vorbit astfel întregei oştiri: «Cine merge numai cu gîndul să privească, acela să nu meargă

1) Din lipsa caracterelor chirilice transcrierea s'a făcut astfel: à cu а; є' cu е; и́ cu и; ó cu о; ѡ cu accent cu ѡ şi ѿ pe alocurea cu от.

cu mine, la bătălie, ci să rămînă aici». Sultanul însă auzind aceste vorbe a plecat cu mare ruşine; n'a îndrăznit să meargă împotriva lui Dracu, căci a pierdut oştire nenumărată.

3. In schimb Sultanul a trimis la el un sol, prin care-i cerea tribut. Dracul l'a primit cu mare cinste, i-a arătat toată averea şi i-a spus: «Eu nu numai că vreau să plătesc tribut Sultanului, ci chiar cu întreaga mea oştire şi cu toată averea, vreau să intru la el în serviciu. Şi îi voiu sluji după cum îmi va porunci. Iar tu adă la cunoştinţa Sultanului ca, atunci cînd voiu veni la el, Sultanul să nu permită nimănui ca, în ţara lui să mi se facă vre-un rău, atît mie, cît şi oamenilor mei; iar eu voiesc în grabă, după ce tu te vei reîntoarce, să mă prezint însumi Sultanului şi să-i aduc tributul». Sultanul, aflînd dela solul său, că Dracul vrea să vină la el cu plecăciune, s'a bucurat mult şi i-a trimis onoruri şi multe daruri, căci atunci el se războia cu orientalii. El îndată a dat de ştire în toate oraşele şi satele ca, atunci cînd va sosi Dracul, nimeni să nu-i facă vre-un rău, ci, dimpotrivă, să-l primească cu alai. Dracul însă a adunat toată oştirea şi a plecat. Apoi, împreună cu dînsa, s'a înfăţişat Impărăţiei. Şi i s'au adus mari onoruri. El însă a călătorit prin ţara Sultanului cinci zile; apoi s'a reîntors pe neaşteptate şi a început să cucerească satele şi oraşele. Şi pe mulţi i-a făcut prizonieri tăindui; pe unii Turci îi punea în ţeapă, iar pe alţii îi tăia în două şi le dădea foc. Şi pînă la copiii cei mici n'a lăsat nici pe unul cu zile: a pustiit toată ţara. Pe ceilalţi însă, care erau creştini, i-a luat în ţară la el şi i-a colonizat. Şi s'a reîntors, luînd cu el multă pradă. Iar pristavilor de rang le-a dat drumul spunîndu-le: «mergeţi de povestiţi Sultanului vostru, ceia ce aţi văzut. I-am slujit pe cît am putut; iar dacă-i va plăcea slujba mea, îi voi mai sluji, tot aşa de bine, după cum mă serveşte puterea». Sultanul însă nu i-a putut face nimic; el a fost învins în mod ruşinos.

4. Şi atît de mult ura răul în ţara lui, încît dacă cineva făcea vre-un rău, comitea un furt, sau omor, ori spunea vre-o minciună, sau făcea vre-o nedreptate, era pedepsit cu moartea. Un asemenea bărbat nu rămînea cu zile, fie chiar boer cît de mare, preot, sau călugăr, ori om de rînd, chiar dacă ar fi avut mare bogăţie.

5. Şi atît de sever era, încît avea un izvor şi o fîntînă la un loc anumit. Acolo, lîngă fîntînă şi izvor, veneau drumeţi din multe ţări de beau apă rece şi dulce. Iar Dracul, într'un loc gol de lîngă acea fîntînă, a pus o cană de aur, mare şi frumoasă. Şi toţi trecătorii doritori beau apă cu acea cană, apoi o puneau la locul ei. In orice timp aceasta s'ar fi întîmplat, nimeni nu îndrăznea să se atingă de cană.

6. Odată a poruncit să se adune la el toţi bătrînii, neputincioşii, bolnavii şi săracii, din ţara întreagă. Şi s'a adunat la el o mulţime nenumărată de săraci şi cerşitori, cerîndu-i marea milă. Iar el a poruncit să se adune toţi într'o singură biserică, clădită anume pentru aceasta. Apoi a încuviinţat să li se dea mîncare şi băutură în deajuns. Aceştia însă mîncînd şi bînd, s'au înveselit. Iar Dracul a venit la ei singur şi i-a întrebat de mai doresc ceva. Toţi cei de faţă i-au răspuns: «Ştie Domnul Dumnezeu şi Măria Ta, după cum Te va înţelege». Iar domnul atunci le-a vorbit: «dacă vreţi să vă fac fără griji pe această lume, şi nimănui să nu fiţi de trebuinţă». Aceştia însă aşteptînd dela el ceva măreţ, toţi au răspuns: «Vroim stăpîne!» Atunci Dracul a poruncit să se încuie biserica şi să i se dea foc. Şi toţi cei din năuntru au ars. Apoi a dat de veste boerilor, spunîndu-le: «Să ştiţi că am făcut aceasta, în primul rînd, ca oamenii să nu se chinue şi nimeni din ţara mea să nu fie sărac, ci toţi să fie bogaţi. In al doilea rînd, dacă i-aşi fi eliberat, nimeni nu s'ar fi bucurat de ei pe această lume, din cauza sărăciei sau boalei lor».

7. Odată au venit la el, din ţara ungurească, după pomană, doi călugări catolici. Şi Dracu a poruncit să-i găzduiască deosebit, pe unul de altul. Apoi l-a chemat pe unul din ei şi i-a arătat, în jurul casei, un număr foarte mare de bărbaţi, puşi în ţeapă şi pe roate. Şi l-a întrebat dacă a făcut bine şi cine sunt cei luaţi în ţeapă. Călugărul atunci i-a răspuns: «Stăpîne, ai făcut rău, pedepsindu-i fără milă; Domnitorul trebuie să fie cu îndurare; iar cei din ţeapă, sînt mucenici». Atunci l'a chemat şi pe cel de al doilea călugăr şi l'a întrebat la fel. Iar acesta răspunse: «Tu stăpîne eşti pus la domnie de Dumnezeu ca să-i pedepseşti pe cei ce fac rău, iar pe cei ce fac bine, să-i ocroteşti. Cei ce au făcut rău, şi-au primit pedeapsa după merit». El atunci chemîndu-l pe întîiul călugăr, l'a întrebat:

«pentru ce tu ai părăsit mănăstirea şi chilia ta şi călătoreşti pe la marii domnitori fără să ştii nimica, iar acuma singur ai zis că aceştia sînt mucenici. Eu vreau să te fac mucenic şi pe tine, ca să fii şi tu cu ei împreună». Şi porunci să-l pună în ţeapă prin străpungere, iar celuilalt călugăr porunci să-i dea 50 de ducaţi de aur, spunîndu-i: «tu eşti bărbat deştept». Apoi porunci să fie condus în căruţă, cu alai, pînă la ţara ungurească.

8. Altă dată a venit, din ţara ungurească, în ospeţie, un negustor oarecare, în oraşul său. Şi la îndemnul lui, a lăsat carul în stradă, în faţa palatului, împreună cu marfa; iar singur s'a dus în palat să doarmă. Şi cineva, venind, ia furat din car 160 ducaţi de aur. Negustorul atunci se duse la Dracul şi-i povesti paguba galbenilor. Dracul îi răspunse: «pleacă; în noaptea aceasta vei găsi galbenii furaţi». Şi dădu poruncă prin tot oraşul să caute hoţul zicînd: «de nu se va găsi tîlharul, voiu da la pierzănie tot oraşul!» Dracul porunci totodată, ca aurul furat să fie pus la loc în timpul nopţii. Şi astfel i s'a pus un galben mai mult. Negustorul însă, sculîndu-se din somn şi găsind galbenii, i-a numărat odată şi a doua oară. El a văzut că un galben era mai mult. Atunci s'a dus la Dracu şi i-a spus: «Stăpîne! mi-am găsit aurul. Şi acesta este un galben mai mult, care nu este al meu». Atunci l'au adus şi pe hoţul cu galbenii, iar Dracul ia spus negustorului: «pleacă în pace. Dar dacă mi-ai fi mărturisit că ai un galben de prisos, eram gata să te pun şi pe tine în ţeapă, alături de hoţul acesta».

9. Dacă o femeie oarecare greşea cu un bărbat, Dracul poruncea să i se taie ruşinea, să i se jăpuie pielea, şi s'o lege goală de stîlp; iar pielea s'o pună pe o masă, în mijlocul oraşului, sau tîrgului. Şi pe fetele, care nu-şi păstrau fecioria precum şi pe văduve, le pedepsea la fel, iar altora le tăia sînurile. Altora însă, le rupea pielea de pe ruşine, iar în ruşine le băga un fer înroşit (jîvală) care ieşea pe gură. Şi astfel stăteau goale, legate de stîlp, pînă ce cădea carnea şi oasele de pe ele, sau le mîncau pasările.

10. Odată, călătorind prin ţară, a văzut la un sărman, o cămaşă tare ruptă. Şi Dracul l-a întrebat: «ai nevastă?» Iar el i-a răspuns: «da stăpîne, am». Atunci Dracul i-a zis: «du-mă în casă, la tine, s'o văd». Şi a văzut soţia acestuia, tînără şi

voinică. Şi i-a vorbit soţului ei: «dacă ai sămănat in». Iar ei i-a răspuns, zicindu-i: «am mult in», — şi i-a arătat in mult. Atunci Dracul a intrebat pe soţia acestui sărman: «pentru ce tu eşti leneşă faţă de bărbatul tău. El are datoria să samene, să are şi pe tine să te hrănească. Iar tu ai datoria să faci soţului tău haine curate şi frumoase; dar tu nici camaşa de pe el nu vrei să i-o speli şi doar eşti voinică la corp. Deaceia tu eşti de vină pentru aceasta, iar nu bărbatul tău. Dacă bărbatul tău n'ar sămăna in, atunci el ar fi vinovat». Şi a poruncit să i se taie mînele femeiei, iar trupul ei să fie ridicat în ţeapă.

11. Odată lua masa lingă cadavrele bărbaţilor omoriţi, dintre care mulţi erau luaţi în ţeapă în jurul mesei sale. Iar Dracul se afla în mijlocul lor: mînca şi se veselea. Servitorul său însă, care a fost pus să mănînce lingă stăpîn, nu putea suferi mirosul. El şi-a astupat nasul şi şi-a lăsat capul la o parte. Dar Dracul îl întreabă: «din ce cauză faci aceasta?» Atunci sluga a răspuns: «Stăpîne, nu pot suferi acest miros greu». Şi Dracul, îndată a poruncit să fie luat în ţeapă, spunîndu-i: «vei sta acolo, sus, unde mirosul greu nu va ajunge pînă la tine».

12. Altădată a venit la Dracul un sol, trimis de Matieş, regele unguresc. Era un bărbat, de rang boieresc, de neam polonez. Dracul îi porunci să stea cu el la masă, printre cadavrele acestea, iar în faţa lui se afla o ţeapă, mare şi înaltă, toată aurită. Şi Dracul l-a întrebat pe acest sol: «Cu ce s'a făcut vinovat această ţeapă, de este atît de înfrumuseţată?» Solul atunci s'a speriat tare şi i-a răspuns: «Stăpîne! mi se pare că un bărbat oarecare, de rang mare, a păcătuit în faţa ta. Şi tu doreşti să-i aduci o moarte mai deosebită faţă de a celorlalţi». Dracul atunci îi răspunde: «cu adevărat ai vorbit tu, carele eşti sol al marelui stăpîn regesc; această ţeapă am pregătit-o pentru tine». Iar solul i-a răspuns: «Stăpîne! dacă am făcut ceva ca să merit moartea, înfăptueşte-o, dacă doreşti, căci judecînd drept, nu eşti tu vinovat de moartea mea, ci vinovat sunt eu singur». Dracul însă a zîmbit şi în răspuns: «dacă nu mi-ai fi răspuns astfel, într'adevăr ai fi fost ridicat în această ţeapă». Şi-l cinsti bine pe sol; apoi, dăruindu-l, i-a dat drumul, cu cuvintele: «ţie în adevăr îţi merge să fii trimisul marelui stăpîn, către marii stăpîni, pentru că eşti deprins cum să vorbeşti cu marii domnitori. Ceilalţi însă

nu îndrăznesc aceasta. Deaceia, în primul rînd, ei trebuie să fie învăţaţi cum să stea de vorbă cu marii domnitori».

13. Acesta era obiceiul lui Dracu. Ori de unde venea la el un sol: dela împărat, sau dela rege, dacă nu era bine îmbrăcat, şi nu era în stare să răspundă împotriva pedepselor, era luat în ţeapă, spunîndu-i-se: «nu sînt eu de vină pentru moartea ta, ci — sau stăpînul tău, sau tu singur; mie nu-mi vorbi nimic de rău, căci stăpînul tău, văzîndu-te prost şi neînvăţat, te-a trimis la mine, la un stăpîn deştept. Deaceia, stăpînul tău te-a ucis. Dar, dacă singur ai îndrăznit să vii în solie, fără ca să fii un om învăţat, atunci tu singur te-ai omorît». Şi astfel pregătea pentru soli ■ ţeapă mare, toată aurită, şi-i lua în ea, iar stăpînului celui pedepsit îi trimitea aceste vorbe, împreună cu altele, ca să nu trimită altădată la marele domnitor, în solie, un bărbat prost şi neînvăţat.

14. I-au făcut odată lui Dracu, nişte meşteri, butoaie de fier, şi el turnînd galbeni în ele, le-a dosit într'un riu, iar pe meşteri i-a omorît, pentruca nimeni să nu ştie păcatul ce l'a înfăptuit, ci doar numai onomasticul său drac (diavol).

15. Odată Matieş, regele Ungariei, ■ pornit cu oaste împotriva lui Dracul; iar el a mers împotriva acestuia. Şi s'au întîlnit amîndoi şi au început, războiul. Şi l'au luat pe Dracul de viu; el a fost predat de ai săi din cauza revoltei. Şi l'au dus la rege, iar acesta a poruncit să fie aruncat în temniţă; şi ■ stat la închisoarea din Vişegrad, (Vacz), pe Dunăre, mai sus de Buda, 12 ani. Iar în ţara muntenească, ■ fost pus la domnie un alt voevod.

16. Acel voevod însă murind, regele a trimis lui Dracu, în închisoare, cu întrebarea: «dacă doreşte să fie domn în ţara Muntenească, după cum a fost mai înainte, atunci să treacă la credinţa catolică. Dar, dacă nu vrea, atunci va muri în închisoare». Dracul însă ţinea mai mult la plăcerile trecătoare de pe această lume, decît la viaţa veşnică şi fără de sfîrşit. Deaceia el se leapădă de ortodoxie şi se dă la o parte de adevăr; părăseşte lumina şi primeşte întunericul, căci nu putea îndura greutăţile vremelnice ale închisorii. Şi, astfel, se pregăti la mucenicia fără de sfîrşit; a părăsit credinţa noastră ortodoxă şi a primit plăcerea catolică. Regele, însă, nu numai că i-a dat îndată

domnia țării muntenești, ci i-a mai dat, drept soție, și pe sora ■ de sînge.

Dela această soție el a avut doi copii, trăind puțin, cam zece ani. Și astfel a murit în acea plăcere.

17. Se vorbește, însă, despre dînsul că și pe timpul cînd stătea în închisoare, nu și-a părăsit obiceiul său cel prost. Prinzînd șoareci și cumpărînd păsări din tîrg, le pedepsea, punîndu-le în țeapă. Unora le tăia capul, iar altora le rupea penele și apoi le dădea drumul. Și s'a învățat a coasă, iar din aceasta ■ întreținea pe timpul șederii la închisoare.

18. Cînd regele l-a eliberat dela închisoare, l-a transportat la Buda și i-a dat o casă la Pesta, din fața Budăi, și încă Dracul ■■ mersese la rege, i s'a întîmplat unui răufăcător să intre în curtea lui și să se ascundă. Cei ce se alungau după el, ■■ intrat în curte, au început să-l caute și l-au prins. Dracul, însă, a luat sabia, a ieșit afară din palat și ■ tăiat capul pristavului, care-l ținea pe acel răufăcător, iar acestuia ia dat drumul. Ceilalți slujitori au fugit și venind la judecător (birău) i-au povestit ceie întîmplate. Judecătorul, cu toți posadnicii, se duse la rege cu jalobă împotriva lui Dracul. Iar regele trimise la Dracul cu întrebarea: «pentru ce ai făcut un astfel de rău»? Și el răspunse: «eu n'am făcut nici un rău», ci el singur s'a omorît; oricine moare în felul acesta, cînd năvălește în mod războinic asupra casei marelui stăpîn. Dacă, însă, acest pristav, venind la mine, mi s'ar fi înfățișat, atunci eu însumi găsind în curtea mea pe răufăcător, sau l-aș fi predat, sau aș fi intervenit către rege ca să nu fie pedepsit cu moartea». Regele începu să zîmbească și să se mire de inima lui.

19. [Sfîrșitul său însă a fost astfel: trăind în țara muntenească și năvălind Turcii la el în țară, au început a face prizonieri; Dracul se năpusti asupra lor și Turcii au fugit. Iar oștirea lui Dracu a început să-i taie și să-i alunge fără milă. Atunci, Dracul, de bucurie, s'a urcat pe un munte să vadă cum îi taie pe Turci. Și abătîndu-se dela oștire, apropiații săi luîndu-l drept Turc, unul din aceștia, l-a lovit cu sulița. Dracul văzînd cum este omorît de ai săi, pe loc a omorît cinci ucigași de ai lui, cu propria sa sabie. Pe el, însă, l-au străpuns cu multe săgeți și astfel Dracul a fost omorît].

20. Regele atunci și-a luat sora, împreună cu cei doi fii, pe care ia dus în țara ungurească, la Buda. Unul din ei trăește pe lîngă fiul regelui, iar altul ■ fost la episcopul din Oradia și a murit în timpul nostru; iar cel de al treilea fiu, cel mai mare, Mihail, l-am văzut tot aicea la Buda. El a fugit la rege, din cauza Sultanului turcesc. Inainte de ■ se căsători, Dracul l-a avut pe acesta cu o fată.

Iar Ștefan, domnul Moldovei, cu voia regelui, ■ pus în țara muntenească pe un oarece fiu de domn, cu numele de Vlad. Acest Vlad, în tinerețe a fost călugăr, apoi preot și egumen la mănăstire. In urmă s'a tuns, a ajuns la domnie și s'a căsătorit. El ■ luat în căsătorie pe soția voevodului care, după Dracul, a domnit puțin timp, fiind omorît de Ștefan cel Mare; a luat pe soția acestuia, și acum domn al țării muntenești este Vlad, călugăr și egumen.

Anul dela nașterea lumii 6994, luna Februarie, ziua 13, am scris prima oară, iar ■ doua oară am copiat-o la anul 6998, luna Ianuarie, ziua 28, eu păcătosul Eufrosinie.

N. P. Smochină

DIE RUMÄNEN IN SOWJETRUSSLAND

Die unter dem Namen Moldovent d. h. Moldauer bekannten Rumänen der Sowjetrepublik sind die Nachkommen der Rumänen, die einst den bolochischen Staat bildeten.

Im 12. Jahrhundert besetzten die Bolochen, die Vorfahren der Rumänen des heutigen Russlands, die Provinzen Kiew, Wolhynien und Podolien, wie aus der beigelegten Karte hervorgeht. Ihr Gebiet grenzte an das der nicht slawischen Völker, der Türken, der Petschenegen und Kumanen. Die geopolitisch gesehen zwischen Kiew und Galicl angesiedelten Bolochen widersetzten sich mit allen Kräften der Ausdehnung des Fürstentums Kiew. Als Ackerbauer und Hirten zahlten sie gegen Zusicherung der Freiheit dem Khan der Krimtataren Batyi einen jährlichen Tribut in Naturprodukten. Im Jahre 1240 wurden aber die bolochischen Knesen vom Fürsten von Kiew vernichtend geschlagen und ihr Volk unterworfen. So verschwindet ihr Name einige Jahrhunderte lang aus den russischen Chroniken.

Später erscheinen sie wieder unter dem Namen Walachen und hierauf als Moldauer. In der polnischen und später russischen Ukraine spielten die Rumänen nach 1654 eine ganz bedeutende Rolle als Soldaten, Intellektuelle und Bauern. Im Jahre 1577 wurde Ioan Potcoavă, ein aus der Moldau stammender Rumäne zum Hetman (Fürsten) der Kosaken gewählt, unter denen sich damals noch sehr viele Rumänen befanden.

Die Bedeutung der Rumänen dieses Gebietes wuchs immer mehr. Zur Zeit des Bogdan Khmelnitzkl finden sich unter 15 Obersten, Heerführern und Kreisverwaltungsleitern die Rumänen Toader Lobodă, Oberst von Perelaslav, Pavel Apostol, Oberst von Mirhorod, und Dumitraşco Ralca, der im Norden der Ukraine intensiv Rumänen ansiedelte. Von diesen haben einige

wie Pavel Apostol und Dumitraşco Ralca am Abschluss des Vereinigungs oder besser gesagt Bündnisabkommens zwischen Alexis Mikhailovici, dem Zaren Russlands, und Bogdan Khmelnitzkl im Jahre 1654 mitgewirkt.

Im Heere des Bogdan Khmelnitzkl sind zahlreiche Rumänen als Soldaten und in Kommandoposten.

Der Tod des Bogdan Khmelnitzkl ruft Unsicherheit unter den Kosaken hervor. Diese zerfallen in zwei Lager, der Philomoskowiter und der Antimoskowiter. Doroschenko wird mit Hilfe der Hohen Pforte Hetman der Ukraine rechts des Dnjepr. Die links des Dnjepr gelegene Ukraine bleibt unter dem Hetman Samuilovici Moskau treu. Aber die Zahl der Rumänen ist in beiden Ukrainen so gross, dass seinerzeit in Moskau Proteste erhoben werden „weil Rumänen höhere Kommandantenposten innehaben", was der allzugrossen Zahl zuzuschreiben ist, in der sie damals in dieser Gegend vorkamen.

Im Jahre 1681 wurde die rechts des Dnjepr gelegene Ukraine dem moldauischen Fürstentum eingegliedert. Der moldauische Fürst Duca dehnt seine Herrschaft auch über dieses weite Gebiet aus. Die Dnjestrgrenze wird offiziell aufgehoben und durch die Dnjeprgrenze ersetzt. Der moldauische Fürst beschäftigt sich sorgfältig mit der Besiedlung der entvölkerten Provinz. In Tzikanuka, das auf dem linken Ufer der Dnjestr Soroca gegenüber liegt, baut er einen Fürstenhof. In Nemirov, der zweiten Hauptstadt der Moldau lässt er Gebäude errichten. Am Dnjeprufer lässt er die Burg Kanev von aus der Moldau stammenden Leuten bauen und zwar in der Absicht die Grenze seines vergrösserten Staates zu verstärken. Er trifft grosse Besiedlungsmassnahmen und wird von der russischen Geschichtsschreibung als erster Herrscher angesehen, der sich systematisch mit der Besiedlung dieses Teiles der heutigen Ukraine, der „moldauischen Ukraine" befasst, beschäftigte. Die Kolonisten erhielten Privilegien und Befreiung von allen Steuern auf 15 Jahre. Infolge dieser Privilegien wanderten so viele Rumänen in die moldauische Ukraine, dass nicht einmal die Truppen des Fürstentums Moldau sie aufhalten konnten.

Von nicht geringerer Bedeutung war die Einwirkung der Rumänen in Secen Zaporojană, das an den Dnjeprkatarakten

gegründet wurde. Unter den Führern dieses militärischen Gebildes findet man Rumänen wie Scapă, Ţăranul, Voloşin, Voloşanin, Moldovanul, Ursul u. s. w. Diese werden vom östlichen nationalen Element unterstützt, das sie zu Führern erhebt. Der Einfluss der Rumänen in diesem Gebilde wird so gross, dass man ihn sogar in der Kochkunst, in Bräuchen und in der Sprache, mit einem Wort in den alltäglichen Lebensgewohnheiten, feststellt.

Die führenden Rumänen von Secea Zaporojaná nehmen tätigen Anteil an der Entwicklung der Ereignisse innerhalb ihrer Organisation. Sie sind Delegierte beim Kongress von Moskau, der von Kaiserin Katharina der Zweiten einberufen wird, um dem Lande neue Gesetze zu geben. Die Dnjepr-Dnejstrgegend bietet einen besondern Anblick. Betrachtet man sie vom Gesichtspunkt der geschichtlichen Entwicklung, so zerfällt sie in zwei Provinzen, die Dnjepr — Bug, — und die Bug-Dnjestrprovinz.

Die Dnjestr-Buggegend wurde von Russland im Jahre 1740 erobert. Da sie bald den Türken bald den Krimtataren gehört hatte, bildete sie eine Gegend ohne wirklichen Besitzer, eine *res nullius*. Zugleich bildete sie eine Grenzebene, die das christliche Russland von der Ottomanischen Pforte trennte; sie war die Übergangsbrücke von der Moldau nach Zaporojie, in das Kosakenland. Die ersten Bewohner dieser Gegend waren hauptsächlich Rumänen neben andern Heimatlosen.

Russland bildete aus der Dnjepr-Buggegend eine starke Festung, die gegen die Türkei gerichtet war; dies geschah natürlich mit Hilfe der eingesessenen Bevölkerung. Russland nahm vor allem nach dem System der östlichen Kosaken ausgedehnte Kolonisierungen mit Rumänen vor. Im Jahre 1740 bestand schon ein rumänisches Armeekorps, das vom Fürsten Dimitrie Cantemir, dem Enkel der Herrschers der Moldau, geführt wurde. Rumänen wie Oberst Lupul, Cucu, Ghinea, General Ciorbă, Dracu usw. besiedelten diese Gegend mit Volksgenossen aus allen Gebieten, die von Rumänen bewohnt waren. So wurde die Festung Elisabeta, heute Kirovsk, gegründet.

Zwischen 1750—1760 wurde die rumänische Bevölkerung um die Städte Krivoe, Ţibulev, Krilov und Beciu, das heutige Alexandria, angesiedelt.

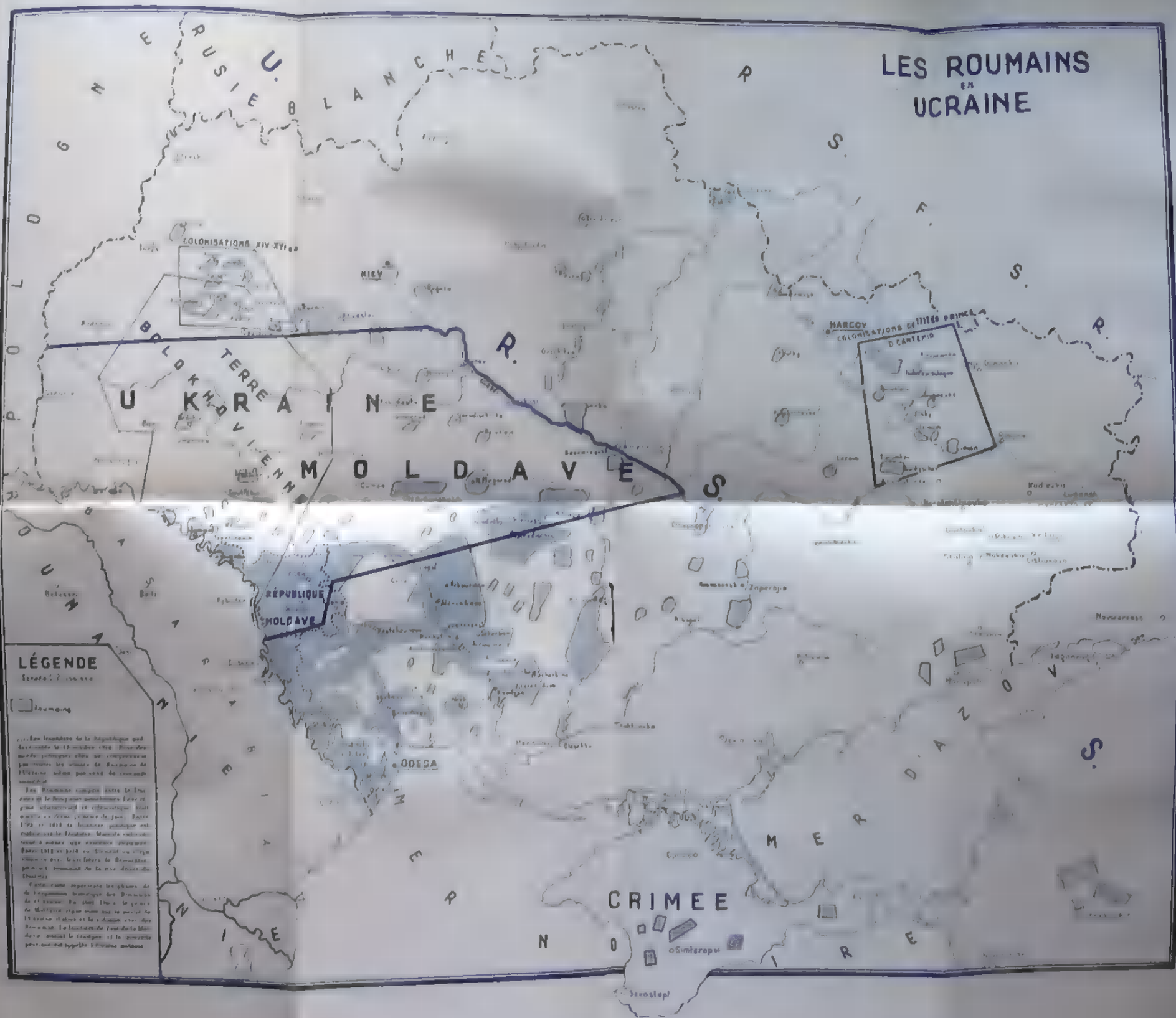
LES ROUMAINS EN UCRAINE
RUSIE BLANCHE
U. R. S. S.
POLOGNE
COLONISATIONS XIV-XVI
KIEV
HARCOV
COLONISATIONS DE TITRES PRINCE D'CANTEMIR
TERRE BOLOKHOVIENNE
UKRAINE
MOLDAVE
RÉPUBLIQUE MOLDAVE
ODESA
Zaporojie
Novorossiisk
MER D'AZOV
MER NOIRE
CRIMEE
Simferopol
Sevastopol
LÉGENDE
Roumains

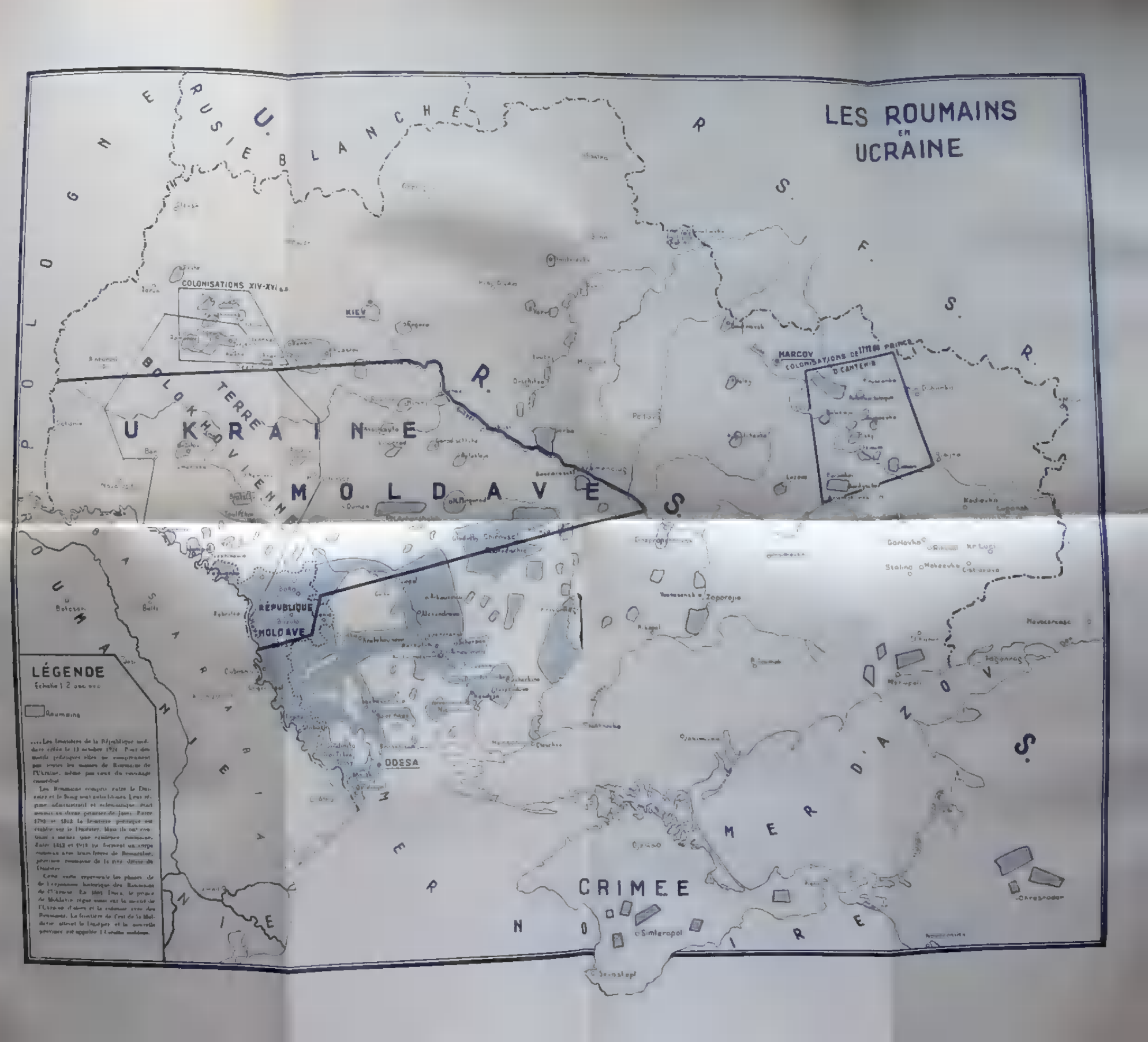
LES ROUMAINS EN UCRAINE
U. R. S. S.
RUSIE BLANCHE
POLOGNE
COLONISATIONS XIV-XVI
KIEV
MARCOV
COLONISATIONS DE 1777-88 PRINCE D'CANTENIR
BOLOKHOVIENNE
TERRE
UKRAINE
MOLDAVE
RÉPUBLIQUE MOLDAVE
ODESA
Zaporojie
Stalino
Mokeevka
Kr. Lugi
Novocerasc
Chresnodar
Simferopol
Sevastopol
CRIMEE
MER D'AZOV
MER NOIRE
LÉGENDE
Roumains

Am rechten Ufer des Dnjepr entsteht Bucureşti; in der Nähe des Schwarzen Meers Burty; bei Kirovsks (Elisavetgrad) entsteht Ceabanovca und am rechten Ufer des Bug Vradievka, Cantacuzinovka u. s. w.

Im Jahre 1763 entstehen, da die Besiedlung zunimmt, noch zwei Regimenter, eins war moldauisch, das andere walachisch. Rumänen befanden sich ausser in diesen auch noch in anderen Regimentern.

Im Jahre 1792 besetzte Russland die Bug-Dnjestrgegend. Diese Provinz reichte nördlich bis Iagorlîc, an die polnische Grenze, und südlich bis ans Schwarze Meer. Sie trug den Namen Khanukraine, aber die eingesessene Bevölkerung nonnte und nennt sie stellenweise auch heute Moldau. Die Bevölkerung dieser Provinz besteht in absoluter Mehrheit auns eingesessenen Rumänen. Alle Brücken und Furten des Dnjestr gehörten der Moldau. Die meisten Städte wurden von Rumänen gegründet. Das Leben in ihnen unterschied sich gar nicht von dem in den Städten Rumäniens. Die ganze Gegend befand sich unter kirchlicher und Verwaltungsjurisdiktion des moldauischen Fürstentums. Recht wurde an Ort und Stelle nach dem «jus valachicum» gesprochen und der fürstliche Diwan von Iassy bildete die höchste Instantz für die Prozessparteien.

Die Fixierung der Grenze am Dnjestr stellte das Problem der Verplanzung der ganzen Bevölkerung, die jenseits des Dnjestr wohnte, und der Schaffung eines rumänischen Fürstentums, genannt Moldova Nouă = Neumoldau, das dem Fürsten Mavrocordato firaris anvertraut werden sollte. Sehr viele rumänische Bojaren gingen in dieses Gebiet, wo sie Zivil-und Militärbeamtenstellen und grossen Grundbesitz erhielten.

Das für den Aufbau der neuen Provinz notwendige Material wurden aus der Moldau durch die Unterstützung des Pförtners Gaius, beschafft. Der rumänische Architekt Manole diente als rechte Hand des Herzogs von Richelieu, beim Aufbau Odessas.

Die Ortsnamen und geographische Namengebung beweisen ausreichend das Vorkommen von Rumänen im Gebiete des Rätefreistaats. So erwähnt die Chronik Ipatievs zwischen 1146 und 1148 rumänische Ortschaften, die dem bolochischen Staate

angehörten: Buzsko, Buzko, Buzovka, Bursukov deal, Kodna und die Flüsse Soba und Vasluf. Die letzten werden erst in späteren Urkundengenannt.

Die Ansiedlungen vom 14 bis 16 Jahrhundert haben rumänische Ortschaften, wie Singura, Troian, Okol u. s. w. aufzuweisen. Die Kolonisation des Fürsten D. Cantemir im Jahre 1712 umfasst Dörfer wie Balaclela Valaque, Barbiucov, Bantişev, das vom rumänischen Bojaren Bantiş-Kamenskl gegründet wurde. Der Fluss Uda jedoch stammt noch aus der Epoche der ersten rumänischen Ansiedlungen.

Wie man aus der beigelegten Karte ersieht ist die rumänische Ausdehnung im allgemeinen durch Polen von Norden nach Osten längs der Grenze Russlands und Polens, in die heutige Ukraine geschahen. Im Lauf der Zeit geschah diese Ausdehnung auch direkt über den Dnjestr durch die Moldau.

Heute haben viele dieser Rumänen, die sporadisch in der historisch-ethnographischen Karte angegeben werden, weil sie keine Berührung mit Rumänien haben, vielleicht zum Teil ihr Volkstum verloren. Zu diesen können auch die Siedlungsgruppen des 14 bis 16. Jahrhunderts gerechnet werden. Auch spricht ein grosser Teil, der von moldauischen Fürsten Dimitrie Cantemir im Jahre 1712 angesiedelten Rumänen heute eine rumänisch-ukrainische Mischsprache.

Dafür haben die Rumänen bei Kiew ihre Sprache erhalten; wenn die Männer auch sowohl die ukrainische als auch die rumänische Sprache beherrschen, so sprechen die Frauen nur rumänisch. Diese rumänische Sprache wird moldauisch genannt.

Die Rumänen der moldauischen Republik des Rätefreistaats haben jedoch zusammen mit den Rumänen der Grenzgegenden, zu denen auch die Rumänen des Buggebiets gehören, ihre Sprache rein erhalten. In dieser Gegend können nicht nur die Frauen sondern auch die meisten Männer keine andere Sprache als rumänisch. Sie sind sich alle dessen bewusst, dass sie Rumänen, Abkömmlinge der alten Lateiner sind und sie sind stolz darauf.

Diese letzterwähnten Rumänen wohnen als Nachbarn der in Südrussland angesiedelten Deutschen. Beide Volksgruppen haben als beispielgebende Ackerbauer gewirkt und haben durch

ihren ausdauernden Fleiss an der Entwicklung und an der Vergrösserung des Getreidereichtums des russischen Kaiserreiches beigetragen. Die heutige Diktatur hat jedoch beide ruiniert. Der Grundbesitz und das Vermögen dieser fleissigen Leute, die als Grundeigentümer eine Stütze der politischen Herrschaftsformen waren, denen sie bei unzähligen Gelegenheiten dienten, wurde enteignet und sie selbst nach Sibirien deportiert, obwohl ihr einziges Wollen ehrliche Bauernarbeit war.

N. P. Smochină

TRECUTUL ŞI PREZENTUL ROMÎNILOR DE PESTE NISTRU [1]

Despre Romînii de peste Nistru avem ştiri foarte vechi, pe care le găsim atît în cronicele străine, poloneze, slave, etc., cît şi în documentele timpurilor.

După unele cercetări, în parte încă nepublicate, originea transnistrienilor o găsim în Statul bolohovean, care ocupa parte din ţinuturile gubernîilor Volinia, Chiev şi Podolia actuală [2]. Locuind un teritoriu vecin cu alte popoare, ne-slave, cum Torcii, Pecenegii şi Cumanii, Bolohovenii, adică Romînii, opun cea mai înverşunată rezistenţă împotriva cnezatului de Chiev.

La năvălirea tătarilor de Crimeea ei încheie pace cu Batyi, şi-i plătesc un tribut din pîne, în schimbul căruia îşi păstrează independenţa. Dar în anul 1240, cînd Batyi este ocupat cu alte lupte, oraşele bolohovene sînt distruse de către principele Chievului, iar cnezii — făcuţi prizonieri, sau nimiciţi. După această dată, pentru cîtva timp, numele Romînilor de peste Nistru dispare din cronicele slave. Influenţa lor însă o găsim simţită la Cumani, în limba cărora au pătruns multe cuvinte (Codex Cumanicus).

Ceva mai tîrziu cronicele poloneze (Strykovski, Marcin Bielski) ni-l arată ca jucînd un rol însemnat în regiunea de peste Nistru. Polonia, prin iniţiativa lui Ostafie Daşcovici, înfiinţează Căzăcimea ucraineană, menită a servi drept sprijin împotriva năvălirilor tătare. Rolul Romînilor în această căzăcime, de la înfiinţare, a fost covîrşitor. Astfel, în jurul anilor 1570 vedem în

1) Conferinţă ţinută la Universitatea populară «N. Iorga» din Vălenii de Munte la 11 August 1938.

2) Vezi harta, în anexă.

fruntea acestei căzăcimi pe *Ion Potcoavă*, plecat din Moldova. Acolo el a fost ales hatman de către întreaga oştire. Ori, aceasta demonstrează, după cum de altfel ne dovedesc şi scriptele timpului, că dînsul avea în jurul său un număr destul de mare de compatrioţi, încît aceştia din urmă au ştiut să împuie şefia unui conaţional, în locul numirilor ce se făceau de regii poloni.

Însemnătatea transnistrienilor creşte însă şi mai mult pe timpul lui Bogdan Khmelniţchi, al cărui fiu, Timuş, îa în căsătorie pe domniţa Ruxanda, fiica lui Vasile Lupu. Khmelniţchi proiecta chiar o alianţă cu Moldova, Muntenia şi Transilvania, un fel de antantă în acest colţ al Europei, a cărei scop era: nimicirea Poloniei catolice în primul rînd, şi-apoi, a Porţii păgîne.

Astfel, din cei 15 polcovnici, de care dispunea hatmanul cazacilor, găsim nume romîneşti ca: *Toader Lobodă*, polcovnic de Pereiaslav; *Martin Puşcariu*, polcovnic de Poltava; *Burlă* sau *Burlai*, polcovnic de Gdeansk; *Pavel Apostol*, polcovnic de Mirgorod şi *Dumitraşcu Ratce*, care a colonizat în centrul Ucrainei de azi, un număr de 500 familii de Romîni [1].

Aceşti dregători însă nu aveau numai atribuţii militare. Ei erau şi conducători de centre administrative totodată, un fel de guvernatori de pe timpul ţarismului. În mîinile lor deasemeni era şi justiţia.

Autoritatea lor era atît de însemnată încît la încheerea alianţei dintre Ucraina şi Moscova, *Pavel Apostol* şi *Dumitraşcu Ratce* au cuvîntul lor preponderent şi hotărîtor. Iar satele romîneşti erau atît de însemnate şi compacte, încît nu vedem nici o deosebire între cele din ţară, de dincoace de Nistru, şi cele de dincolo de Nistru. Întîlnim nume curat romîneşti ca *Domniţa*, dat în numele domniţei Ruxanda, *Banilă*, ce poartă numele unuia din dregătorii lui Dimitrie Cantemir, rîurile *Uda*, *Soba*, etc.

Moartea lui Bogdan Khmelniţchi aduce desbinări în sînul căzăcimii. Neînţelegerile dintre conducători pe de-o parte, restrîngerea libertăţilor pe de altă parte de către Rusia, îl aruncă

1) N. P. Smochină. *Din trecutul românesc al Transnistriei*. I. *Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei libere*. 2. *Moldovenii din armata lui Petru cel Mare şi Carol XII*. Iaşi 1930, pg. 4, 7, nota II. *Idem. Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei*, în *Cunoştinţe folositoare*. Bucureşti 1934.

pe Cazaci în lupte anarhice. Unii pornesc împotriva Poloniei, alții împotriva Rusiei, iar cei de al treilea — împotriva Porții otomane.

In aceste lupte, vedem pe unii ca polcovnicul *Barabaș*, care spune că ține socoteală numai de domnul Moldovei, stăpînul său [1]). Altul, *Ilie Abază*, comandantul polcului din Podolia, recrutează pe Romînii din acest ținut și pe cei din Moldova, cu ajutorul cărora alungă pe joimirii poloni [2]), Romînul *Rîndaș*, sprijinitorul celui de mai sus, este fondatorul cohortei transnistriene, în apropiere de orașul *Rașcova*, reședința domniței Ruxanda, înconjorată în noua-i patrie de moldovence, ce o desmierdau în cîntece și zicătoare duse din Moldova.

Numele acestor diriguitori ai soartei poporului ucrainian, se complectează cu altele ca *Ceapă*, care recruta oștire din Moldova; *Papară*, om cu mare trecere la țarul Alexis Mihailovici, și care l'a ajutat mult împotriva acțiuni poloneze.

\+ \+ \+

Doroșenco, hatmanul Ucrainei din dreapta Niprului, care pentru independența țării sale, preferă să se închine Porții, este condus în acțiunea sa tot de către Romînii transnistrieni. Dar nu este mai puțin adevărat că un număr tot atît de însemnat de Romîni găsim și la rivalul său, Samuilovici, de stînga Niprului, trecut sub egida țarului Moscovei. Numărul Romînilor din acea epocă este atît de numeros, încît la un moment dat se ridică chiar proteste împotriva „Romînilor care au ocupat toate posturile de comandă".

Împărțirea Ucrainei, face ca o jumătate din acest teritoriu, trecut sub suzeranitatea Porții otomane, și locuit în mare parte de transnistrieni, să fie încredințat la 1681 lui Duca Vodă, domnul Moldovei [3]).

Acest eveniment strămută granița Moldovei dela Nistru, la Nipru. Duca Vodă fondează beciuri pentru comerț și curți domnești atît la Țîhanăuca, din fața Sorocii, cît și la Nemirova,

1) Архивъ Юго-западной Россіи. *(Arhivele Rusiei sud-occidentale)*. 1852, vol. II, partea III, pg. 313, 315, 318.

2) N. Iorga, *Carol al XII-lea, Petru cel Mare și țările noastre*, în Analele Academiei Române, seria II, tomul XXXIII, 1910-1911, București, 1911, p. 89.

3) N. Iorga. *Ucraina Moldovenească*, în Analele Academiei Române, seria II, tom. XXXV. Memoriile Secțiunei Istorice, 1913.

o a doua capitală a țării sale. El se îngrijește îndeaproape de înflorirea acestui ținut; întreprinde călătorii la fața locului, face întinse colonizări cu Romîni, cărora le acordă scutiri de orice biruri pe timp de 10 ani. Încît împozitele ce apăsau țara romînească, fac pe mulți Romîni să treacă dincolo de Nistru unde se întrevede o nouă viață, plină de belșug. Deasemeni întăririle de graniță pe Nipru, cum fondarea cetății la Kanev, cu transnistrieni și comandant romîn, asigură prosperitatea în noua provincie românească.

In general, această epocă a Transnistriei se remarcă printr'o penetrație românească atît de puternică, încît, după cum remarcă cronicele țării, nici oștirile nu puteau opri marele număr de Moldoveni ce treceau peste Nistru.

Epoca lui Petru cel Mare deasemeni prezintă o importanță însemnată pentru transnistrieni. Supunerea definitivă a Ucrainei dă naștere la nemulțumiri nu numai în sînul conducătorilor ucraineni, ci și în sînul transnistrienilor. Astfel, *Dănilă Apostol*, hatmanul de mai tîrziu al Ucrainei, polcovnic de Mîrgorod, care ajunge eroul legendar, împreună cu *Grigorie Gămălie*, tot polcovnic, în unire cu Mazepa, se predau, la lupta dela Poltava, de partea regelui suedez Carol XII-lea, avînd drept țintă apărarea drepturilor moldovenești și ucrainene. Desgustați însă de insucces, ei revin de partea Moscovei. *Timotei Zgură*, translatorul lui Mazepa, face numeroase călătorii în Moldova și la Poarta otomană, cu care duce, în ascuns, tratative de alianță, iar la reîntoarcere spre Ucraina, recrutează Moldoveni pentru armata ucraineană.

Deaceia nu trebue să ne mire faptul că atît în armata suedeză, ucraineană, cît și aceia a lui Petru cel Mare, au luat parte la luptă un număr foarte mare de Romîni.

Nu mai puțin rominul *Chigheci*, prin ucazul țarului Petru cel Mare este numit *comandantul cohortelor de Romîni*. El se ocupă sistematic, cu recrutarea conaționalilor pentru armata rusească.

De altfel ostașii transnistrieni erau cunoscuți încă din timpuri vechi. Primul care s'a ocupat cu recrutarea lor a fost *Boris Godunov*. Mai pe urmă, ei se bucurau de întîietate în rîndurile streleților, luînd parte și la răscoala împotriva țareviciului Petru, viitorul Petru cel Mare.

Toţi aceşt conducători au fost înconjoraţi de mulţimea românească, datorită căreia s'au şi ridicat la posturile cele mai înalte. In expansiunea lor transnistrienii au ocupat, la început, centrele cele mai de seamă din vecinătatea Rusiei moscovite. Această expansiune, începută dinspre Polonia, a avansat, cu timpul, în direcţia către Moscova, lăsindu-se în jos, spre Sud pînă la Nipru. Incît nu este de mirare faptul că *Dimitrie Cantemir*, domnitorul Moldovei, a fost colonizat împreună cu toţi Românii plecaţi în Rusia, după înfrîngerea dela Stănileşti, în ţinutul Harcovului şi Iziumului. Aşezarea lor în acele regiuni s'a facut în vecinătatea satelor autohtone româneşti, iar fostul demnitar era în perspectivă să primească conducerea acestui ducat naţional.

Acest trecut a lăsat urme adînci, specifice neamului nostru. Astfel, oraşul Movilă, de pe malul Nistrului este fondat de *Ieremia Movilă*, domnul Moldovei, care pe urmă ■ trecut ca dotă către familia Potoţchi. *Hvastovul* a fost colonizat de *Simeon Păltl*, cu Romini din ţinutul Sorocii. Acolo ei au făcut şi o biserică românească. *Raşcovul*, oraşul de reşedinţă ■ domniţei Ruxanda, iarăşi este înfiinţat de Românii transnistrieni. Apoi urmează alte oraşe, ca *Brallovul*, fondat de locuitorii din Brăila, etc., pe lîngă care vine un număr imens de sate.

Acest tribut al nostru l-am adus Ucrainenilor, atît ca oameni de luptă, punînd o stăpînire durabilă, cît şi ca *cultură*, care s'a strecurat pe mai multe căi.

\+ + +

In organizaţia militară, numită Secе, care se aseamănă cu ordinul teutonic, constituită la pragurile Niprului, Românii ■■ jucat iarăşi un rol însemnat în conducerea căzăcească. In rîndul conducătorilor, încă dela începutul formării sale, găsim nume româneşti ca : *Scapă*, *Ţăranul*, *Voloşin*, *Voloşanin*, *Ursul*, etc. Toţi aceşti conducători, oriunde şi în orice împrejurare, sînt sprijiniţi pe elementul naţional, care-i ridică, fie la rangurile de judecători, fie la rangurile de comandanţi ai regimentelor numite *Curenl*, sau chiar la acelea de conducător suprem, cu dreptul de *jus vite ac necis*, asupra cetăţenilor săi. Influenţa românească din acele timpuri, pline de glorie pentru neamul nostru, este atît

de însemnată, încît ea pătrunde pînă şi în mîncare, obiceiurile de toate zilele, sau chiar în port şi grai.

Aceşti conaţionali, aruncaţi de valurile împrejurărilor în care au trăit, sînt băgaţi în seamă chiar şi de Moscova. Astfel, cînd Ecaterina II-a încearcă să introducă reformele agrare, din sînul acestei Căzăcimi — pe lîngă cei din Ucraina propriu zis — au luat parte la adunarea pan-rusă şi conducătorii transnistrieni. In componenţa delegaţiei Secei Zaporojene, ei constituiau o majoritate, chiar fiind aleşi de poporul de jos. Iar ajunşi la Moscova, s'au opus, cu toată dîrzenia, tendinţelor de rusificare, argumentînd că ei s'au condus întotdeauna după obiceiul pămîntului, Românii, respectiv după *Jus valachicum*, drept specific ţării lor de obîrşie.

Tot aşa, în cele din urmă, Românii au fost aceia care au distrus definitiv acest focar căzăcesc. Generalul *Clorbă* a fost acela care i-a dat ultima lovitură de graţie. Iar *Ioan Gloabă*, diriguitorul externelor, a fost acela, pe a cărui moşie s'a ridicat mai apoi oraşul Ecaterinoslav, Dnepropetrovscul de azi.

\+ + +

Transnistria, propriu zis, cuprinde regiunea dintre Nipru, Nistru, Cameneţ-Podolsk şi Marea Neagră. Ea se împarte în două : regiunea Nipru-Bug şi Bug-Nistru.

Regiunea dintre Nipru şi Bug a fost cucerită de Rusia la anul 1740. Ea constituia un *bonum nullus*, şi nu avea niciun stăpîn, deşi de fapt aparţinea Turciei sau Tătarilor de Crimeea. Primii locuitori ai acestui ţinut erau Românii ; ei nu plăteau nimănui nicio dare. Pentru transnistrieni această regiune constituia puntea de trecere din Moldova în Zaporojie, la Căzaci.

Rusia ocupînd acest ţinut, l-a transformat într'o puternică citadelă împotriva Tătarilor, Turcilor şi Căzacilor zaporojeni. Pentru apărarea ei şi pentru ofensiva de mai tîrziu Rusia transformă populaţia în *Căzăcime*, după modelul celorlalte regiuni periferice, tactică specifică rusească. O atenţie deosebită se dă Moldovenilor, cunoscuţi ca buni mînuitori de arme. Aceştia, încă la 1740 formau deja un corp aparte de Romini [1]). Colo-

1) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи *(Colecţia completă de legi a Imperiului rus)*, Nr. 8285, 3 Noembrie 1740, vol. XI, pg. 290—291.

nelul Horvat, maiorul Filipovici şi alţi agenţi recrutează Romîni pe o scară foarte întinsă, din toate provinciile locuite de Romîni. Ei se colonizează pe malul drept al Niprului, în judeţele Olviopol şi Novomirgorod, în vecinătatea conaţionalilor, pe care ocupaţia rusească i-a găsit stăpîni deplini. Acest corp de armată este încredinţat prinţului *Cantemir*, nepotul domnitorului Moldovei.

Ambasadorul rus dela Constantinopol, complectează acest corp cu Romîni, aruncaţi în sclavie ce se vînd pe pieţele capitalei semilunei.

Alţi Romîni constituesc cetatea *Elisabeta*, Elisavetgradul de mai tîrziu, Kirovscul de azi, unde se face şi o biserică românească. Atît oraşul, cît şi satele din împrejurimi, sînt constituite în *Roţi*, adică compănii, după sistemul căzăcimii locale. Bunăoară comuna *Martinoşa*, mai poartă numele de *Roata moldovenească numărul 8*. Toate acestea erau cuprinse în *palance*, dintre care *Palanca Gardului* de pe Bug îi cuprindea numai pe Romîni.

Intre anii 1750—1760 maiorul *Lupul* excelează prin efectuarea de colonizări printre Romînii din Moldova, Muntenia şi Basarabia, pe care-i colonizează în jurul oraşelor *Crîkov, Ţibulev, Crîlov şi Becul, Atexandria de astăzi*, localităţi fondate de Romîni încă în veacul al XVI-lea. Un alt grup compact de Romîni se instalează în jurul *Ecaterinoslavului*, azi Dnepropetrovsc, şi în jurul oraşului *Nicolaev*, port de mai tîrziu. Pe cînd urmam studiile la Paris, medicul militar, cu titlul de general, Chefeli, caraim, emigrant din Crimeea, îmi povestea că aproape în fiecare Duminică vedea, în oraşul Nicolaev, Romîni din acele sate, îmbrăcaţi în costume naţionale şi vorbind o limbă pe care el n'o înţelegea.

In urma acestor colonizări intense, la 1763 se formează două regimente căzăceşti, unul Moldovenesc, altul Muntenesc afară de altele, unde Romînii ating pînă la jumătatea numărului. Comanda acestora, înglobaţi în căzăcimea de Bug, se încredinţează lui *Lupul*, înaintat în gradul de colonel. Peste cîţiva ani însă, polcul Moldovenesc este mutat la Chiev, cu familii cu tot; iar de acolo trece la Samara, regiune grea de apărat împotriva năvălirilor de tot soiul, unde i se schimbă numele în acela de *polc de husari de Samara*.

O altă parte, iarăşi destul de însemnată de Romîni este colonizată în regiunea Orenburg [1]). Ea face parte apoi din căzăcimea de Orenburg, şi ia parte la înăbuşirea vestitelor răscoale, care sdruncinase tronul imperial.

Numărul mereu crescînd al Transnistrienilor produce noi schimbări în administraţia militară. Astfel, la 1788 ia naştere *Căzăcimea de Ecaterinoslav*.

O altă parte de Romîni, printre care figurează un număr însemnat de *Macedonenî*, sînt cei cuprinşi în *Căzăcimea din regiunea Mării Negre*, înfiinţată la 1790.

In sfîrşit, regiunea dintre Bug şi Nistru a fost cucerită de Rusia la 1791, în urma păcii dela Iaşi, dar de fapt, la 1792. Pe harta Rusiei vechi această provincie purta numele de *Podolia Turcească*, spre deosebire de cea Poloneză. Mai tîrziu, i s'a dat numele şi de *Basarabia*. Ea cuprindea Basarabia actuală dela Marea Neagră pînă în dreptul Igurluculuí, Balta, fosta capitală ■ Moldovei sovietice; de acolo trecea Bugul în linie dreptă înglobînd Nicolaevul de mai tîrziu. Ruşii o mai denumeau şi *oblastia Oceacovului*, iar în alte documente ea purta numele de *Ucraina hanului* sau chiar de *Moldova*.

Această parte a Transnistriei, dotată cu o climă identică cu cea din Basarabia, constituia una din cele mai frumoase regiuni, cu care regimul rusesc s'a mîndrit oricînd. Totdeauna ea a reprezentat o grădină plină de fructe şi alte bogăţii. Era populată în majoritate cu Romîni, trecuţi fie din Basarabia, fie din alte regiuni ale ţării. Toate vadurile şi podurile de trecere peste Nistru aparţineau Moldovei, dela care visteria Iaşului percepea venituri. In alte orase, cum Raşcovul şi Movilăul, Moldova făcea bîlciuri anuale. Alte vămi erau la Rîbniţa, căruia moldovenimea locală îi spune Rîmniţa, dela rominescul rîmă, Dubăsari şi Speia, lîngă capitala Republicei moldoveneşti. Toate aceste oraşe şi sate au fost fondate de Romîni.

Regiunea întreagă era împărţită în ţinuturi ca şi în restul ţării, avînd în fruntea lor un pîrcălab sau strajnic, însărcinat cu administraţia şi perceperea dărilor pentru domnul ţării Moldovei.

Aceste districte erau în număr de patru, şi anume: la Halta,

1) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи. *(Colecţia completă de legi a Imperiului rus)*, No. 8616, 17 Septembrie 1742, vol. XI, pg. 655-656.

sau Golta, din spre Polonia; la Dubăsar, reşedinţa principală unde pe lingă Strajnicul moldovenesc locuia şi Hatmanul tătăresc, la Speia şi la Adjider, Ovidiopolul din faţa Cetăţii-Albe.

Iar din punct de vedere religios ţinutul se afla sub jurisdicţia şi dependenţa Mitropoliei Proilaviei, cu sediul la Huşi. Mitropoliţii hirotoneau preoţi chiar şi după ocuparea provinciei de către Rusia, nu numai pentru această regiune, ci şi pentru cea dintre Bug şi Nipru. Regiunea însă dintre Bug şi Nistru era considerată egală cu oricare ţinut al Mitropoliei. Înalţii prelaţi făceau vizite canonice la faţa locului, luau parte la sfinţirea bisericilor ridicate de enoriaşii transnistrieni, etc.

Cercetînd denumirea localităţilor şi pronumele locuitorilor, se constată că un număr însemnat de Romini au plecat din Basarabia. Astfel avem satul Hîncoaia din jud. Hotin, care are corespondentul său în apropiere de Tiraspol, renumit prin fabricele de conserve. Satele *Speia*, *Slobozia*, *Tocmazeia (Tocmagiu)*, *Goian*, *Molovata*, etc., le găsim pe amîndouă ţărmuri ale Nistrului. În jurul Baltei de asemeni găsim mai multe sate cu numele de Lăpuşna, ale căror locuitori sînt veniţi din satele de lîngă Chişinău.

Guvernul rusesc a găsit în această provincie o administraţie românească şi mai puţin teren sterp decît în cealaltă parte a Transnistriei. El fixează capitala la Socola, un puternic centru românesc, oraş fondat de Romînii din Socola, periferia Iaşului, căruia pe urmă îi schimbă numele în Voznesensc, constituind totodată din Romînii autohtoni căzăcimea de Voznesensc. Apoi împarte noua gubernie în patru judeţe şi construeşte cu Romînii cetăţi dealungul Nistrului: la Igurluc, Speia, Tiraspol, Adjider-Ovidiopol, iar restul, în jurul Odesei, toate,mai mult sau mai puţin menite a apăra un atac survenit din partea Turcilor.

Ocuparea Transnistriei pînă la Nistru a ridicat problema de a strămuta toată populaţia din Moldova şi a crea dincolo un principat românesc cu numele de Moldova Nouă, care urma să fie încredinţat prinţului Mavrocordato, fugit dincolo de Nistru. Prin această tactică militară Moscova spera să creeze un gol între ea şi Turcia. Chiar dacă visul n'a fost îndeplinit, colonizări cu Romini s'au făcut pe o scară atît de întinsă încît la un moment dat se spunea că, de voe sau de nevoe, s'au strămutat

mai bine de două treimi din populaţia Moldovei. Lemnul pentru construcţii, cu care s'a ridicat şi Odesa, a fost cel din pădurile Moldovei, furnizat de portarul Gaius. La ridicarea Odesei rolul de seamă l'a jucat arhitectul romîn Manole, mîna dreaptă a ducelui de Richelieu. Iar parcelele împărţite primilor locuitori arată că o bună parte au fost distribuite Moldovenilor. Vilele din jurul acestui oraş deasemeni au fost repartizate la Romini. Chiar şi astăzi un cartier întreg poartă numele de Moldovanca. Însemnătatea numerică a Romînilor devine atît de covîrşitoare, încît pentru ei se construeşte o tipografie la Movilău, apoi — Dubăsar. Iar vărul lui Potemchin cere să fie numit episcop pe motiv că ştie bine limba moldovenească. Nu mai puţin satele din împrejurimi, prin bogăţia lor şi hărnicia Romînilor, unele din ele în vecinătatea coloniilor germane, — constituc o mîndrie a rominismului din acea regiune, care merge dealungul Mării Negre, pînă în Crimeea şi Caucazia, ca un brîu asemănător celui slav dela noi din Basarabia, la sud şi la nord, însă mai dens în populaţie ca număr.

Legătura acestor fraţi cu restul neamului s'a menţinut întotdeauna. Nistrul era un riu comun şi nicidecum o graniţă, ca în vremurile triste de azi. Iar din oraşele basarabene, devenite istorice prin leguturile lor, sînt de remarcat: Hotinul ce comunica cu Kamenet — Podolskul din vremurile cele mai vechi; mai pe urmă — Soroca, ce făcea legătură cu Ţicăuca şi Tighina, care ţinea raporturile cu transnistrienii prin Speia.

Pe aici a trecut în Rusia Rominul Chigheci, împreună cu regimentul său, recrutat în ţară din ordinul personal al lui Petru cel Mare. Tot de aici, dela Varniţa, lîngă Tighina, îşi trage obîrşia Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei, eroul care pe lîngă multe altele, a legiferat autonomia obştească pe bază de *jus valachtum*, autonomie păstrată într-o vreme pînă la înscăunarea regimului actual. Deasemeni la Tighina a locuit şi *Breazul Luchian*, ca spion al ţarului [1]), pentru a afla intenţiile Suedezilor, Ucrainienilor şi Transnistrienilor, adăpostiţi după înfrîngerea dela Poltava.

1) В. Модзалевскій. Малороссійскій родословникъ. *(Genealogia ucraineană)*, Chiev. 1908, vol. I, pg. 103.

Iată prin urmare un ciclu de dovezi care confirmă că Transnistrienii au dus o viață comună cu frații lor de dincoace și că ei ocupă un teritoriu care este românesc. Aceste dovezi istorice se sprijină pe altele lingvistice, care dovedesc că Slavii, și cu atît mai mult Ucrainienii, au venit în contact cu Românii în vremurile cele mai vechi, nu însă pe teritoriul României actuale. Penetrația ucraineană spre Sud a început mult mai tîrziu. Iar pe timpul lui Ștefan cel Mare Românul Muha împreună cu 10.000 de conaționali alungă din Bucovina pe năvălitorii slavi, cari încearcă să pătrundă pentru prima dată, după cum povestesc cronicele poloneze [1]).

Astfel, prin stabilirea granițel la Nistru (1792) transnistrienii, sunt separați de restul neamului. Peste 20 de ani însă expansiunea grăbită a Rusiei, adică la 1812, prin ocuparea Basarabiei, îi împreunează cu restul acestor frați, sub egida cărora vor duce lupta, nevoia și necazurile, pînă la 1918, cînd din nou sînt despărțiți, pentru o nouă perioadă, de alți 20 de ani pînă în momentul de față.

Revoluția rusească însă le-a dat posibilitatea de reacțiune. La Congresul dela Tiraspol, din 1917, ei cer cu orice chip, unirea cu Basarabia, iar împreună, cu România. Din mijlocul lor se ridică țăranul dela coarnele plugului *Toma Jalbă*, care — cu lacrămi în ochi și o voce tremurîndă — spune că de nu se vor uni, atunci el va săpa Nistrul pe după casa lui, ca să moară în Basarabia.

\+ + +

Emigrările ulterioare în regiunea de peste Nistru s'au făcut din diferite provincii. Acolo s'au adunat frații din toate colțurile românești. Toponimia și nomenclatura, ajutînd documentele timpului, ne dau probe îndeajuns întru dovedirea acestor fapte. Unele orașe sau sate ne arată proveniența fondatorilor sau proveniența locuitorilor.

Denumirea satelor [2]) se complectează cu numele locuitorilor, care ne precizează și mai bine locul de origină al transnistrienilor. Astfel avem pronumele ca *Negru-Vodă*, *Sai-în-sus*,

1) *Kronika Marcina Bielskiego*. Warzawa 1764, pg. 430. *Kronika Marcina Kromera*. Warzawa. 1767, pag. 750.
2) *Moldova Nouă* Nr. 1, 1935, pg. 85—91.

Popescu, *Balan*, *Ralul*, *Urzică*, *Muscă*, etc. Unele nume din acestea arată vădit proveniența transnistrienilor. Bunăoară familia *Oprea*, care ocupă aproape jumătate din comuna Molovata, o găsim și în Transilvania, în Rășinari, comuna natală a poetului Octavian Goga. Deasemeni familia vestitului luptător ardelean *Murgul* își găsește urmași în orașul Dubăsar; *Gheorghe Murgu* căruia sovietele i-au schimonosit numele în acela de *Murga*, cuvînt pe care nici țariștii nu-l pronunțau, astăzi este conducătorul orchestrei de Stat din Tiraspol. Alții, cum și familia *Paloșel*, din Dubăsar, poartă pecetea trecutului românesc, atît de mîndru. Avem apoi nume de păsări ca: Turturică, Stigleț, Vrabie, Ciocîrlie, Ciocîrlan, Păun, etc. Unora însă li s'au schimbat numele, încercînd a le rusifica sau ucrainiza. Astfel avem familii ca *Ciolănenco*, dela Ciolan, *Copacenco*, de la Copăcel, *Cibotenco* în loc de Cibotă, etc.

Unii din acești bărbați au jucat un rol determinant în Istoria Transnistriei, în cea rusească sau ucraineană. Astfel, pe lîngă cei de mai sus, unul ca *Ivanenco*, fostul comandant militar al Chievului era groaza întregei regiuni. El a fost totodată cel mai bogat om al timpului și cel mai mare latifundiar. Altul ca *Mihai Vologenin*, adică Românul, a fost un bărbat politic de seamă, care a organizat ministerul de externe, dîndu-i o colorătură europeană. Acest om de stat a înlesnit mult conaționalului său Nicolae Milescu Spătarul să ajungă ambasadorul Rusiei în China. *Petru Movilă*, mitropolitul Chievului, a pus bazele științei ortodoxe, ducînd o luptă aprigă împotriva ofensivei catolicismului prin înființarea unui colegiu ortodox la Viniția, ca contrapod celui dela Bar, transformat apoi în Academie, denumită movileană, cu sediul la Chiev. Altul ca *Turcul*, viceregele Poloniei, a dat țarismului un cod penal. Predilecția deosebită a acestui bărbat, holtei, era ca, în ore libere, să viziteze suburbia Varșoviei, unde locuiau Românii stabiliți în Polonia.

Chiar în timpurile noastre Rusia n'a fost lipsită de Români, care prin cultura lor dirijau spiritele. Cine bunăoară dintre licențiații facultăților de Litere, nu-și amintește de operele de Istoria literaturii ruse ale conaționalului nostru *Cheltuială* sau de acela a profesorului *Grădescul*, președintele primei Dume imperiale, ori a istoricului *Buzescul*. Avem în zilele noastre

numele a doi bărbaţi: primul este *Frunză*, fostul Comisar al războiului şi marinei, organizatorul Academiei militare sovietice, care a murit sub cuţitul chirurgului, cînd Cremlinul i-a simţit frica [1]). Altul este savantul *Căpiţă*, pe tema căruia a existat un conflict între Guvernul englez şi cel sovietic.

Dar nu numai numele de localităţi sau de familii ne stau dovadă de fiinţa noastră veche în regiunea de dincolo de Nistru. Ni s'a păstrat graiul şi obiceiul regiunii specifice, de unde strămoşii au plecat. Aşa avem cuvinte: miniştergură (ştergar), cum se pronunţă în Bucovina; popuşoi mocăneşti (cicantini), aduşi de mocanii din Ardeal, sau grîu bănăţean; melesteu (făcăleţ), cuvînt ce-l găsim în Muntenia.

Alte cuvinte sunt cele latine; bunăoară avem: curcubeta (tivda, craniul) ce vine dela latinescul cucurbita; alt cuvînt este anina, ce provine dela arina, căruia i s'a păstrat însemnătatea, sau denti, etc. Dintre cele vechi slave ni s'a păstrat, în unele părţi din Podolia, cuvîntul aico şi co, care însemnează da şi vine dela vechiul *iaco* (da, precum).

In port, cîntece şi dansuri, găsim aceiaşi paralelă. De pildă astăzi, este foarte mult gustată Uleandra, pe care o auzim şi la radio-Tiraspol. Ori, aceasta nu-i altceva decît vechea Ciuleandră, aproape dispărută. Alături de ea există Paraschiţa, Moldovanca, Braşoveanca, Di gioc, etc.

In construcţia caselor iarăşi găsim unele la fel cu cele din Muntenia, mai ales în jurul Brăilei, Oltenia, Transilvania, Moldova, etc.

Deasemeni folklorul ne serveşte drept dovadă a caracterului şi vieţii a frînturei de neam, trecută dincolo de Nistru. Ei şi-au păstract intact obiceiurile de toate zilele, precum şi particularităţile vieţii ca atare. Folklorul transnistrian reprezintă fazele prin care a trecut poporul romînesc de acolo. Parte din această comoară a fost publicată de Soviete, dar numai întrucît ea reprezintă o anumită tendinţă de nemulţumire, favorabilă regimului, firește în cea mai mare parte eronată. Iar bucăţile publicate sînt corectate, unele părţi date la o parte, şi altele adause, deşi n'au nimic comun cu sufletul poporului moldo-

1) N. P. Smochină. *Rusia şi războiul chino-japonez*, în *Insemnări Ieşene*, anul III, Nr. 7, 1 August 1938.

venesc. Apoi, editarea lor în limba literară, face să scadă mult farmecul.

Dar cu toate acestea o lucrare nu fără interes, reprezintă culegerea lui P. Chior, apărută în trei broşuri, în anii 1927-28. Această culegere prezintă originalitatea ei prin două fapte: este scrisă într'o limbă mai apropiată de aceia a poporului şi reproduce cîteva bucăţi din poezia populară a lui Vasile Alexandri, considerate ca avînd cea mai curată limbă, comună fraţilor de pe cele două ţărmuri ale Nistrului.

Apoi o notă caracteristică este că aceste poezii reprezintă sufletul întregului neam romînesc de peste Nistru.

Unele bucăţi din acestea evocă sentimentul mişcător al străinismului. Iată de pildă, redăm cîntecul plin de jale, cu care mîngîie Romînii din Caucazia:

„Pe o cumpănă la fîntînă
Cîntă o pasăre bătrînă
Cîntă, cîntă şi suspină
C'a rămas ea străină.
A crescut rînduri de pui
Şi-a ramas a nimănui.
Şi-a stricat picioarele
Prin toate răzoarele.
Şi-a strîns semănătură
Şi-a dat la pui la gură
Pînă ce au făcut pene bune
Iar apoi s-au sburat la ceia lume.
Şi la slăbiciunea sa
N'are cine-o căuta".

Aceste rînduri reprezintă tragedia neamului romînesc de peste Nistru aruncat în marea slavă. Sub numele de pasăre bătrînă el îşi povesteşte viaţa şi starea dureroasă în care a ajuns în momentele grele de faţă.

In această poezie atît de frumoasă, din care unele crîmpee vor apare anul acesta în publicaţiile Academiei Romîne, ni se cîntă, alături de jalea şi străinismul de care sînt cuprinşi, frumuseţile naturii. In toate aceste cîntece, Romînia nu este pri-

alii ca aceștia. Ori în ce bucată de poezie ni se vorbește de jurăi, cum bunăoară:

„Pleacă din jos mea
Spune: mama ce face?"

sau:

„Dimineața când mă scol,
Les câteă înaintea
Și mă uit în jară cu dor..."

Cuvântul de *binecuvântare*, luându-și înțelesul nou românesc, nu le este cunoscut. Pogorul transmisiunilor ține numai de *Moldova*. Din poveștile bătrâne ei știu că ursitele-i pun lui mândă; cândva ea a fost mare și înțeleaptă, știința și înțelepciunea străbunilor de azi.

Poezia înstrăinării este una din cele mișcătoare, cum:

„De de-aseară casă mea
Bate în sfântul gălăcele
Și-mi aduc dor și jele
Dela mormintele mele..."

sau

„...De atâta înstrăinare
Nu pot merge pe cărare.
Sunt ca focul, sfărâmată.
Cum ajuns între străini
Peste Nistru, peste apă.
Unde cerbii nu răsboaie...

Acest suflet însă rătăcit este amenințat să dispară. El nu se poate adăpta nevoilor impregiurări ale vieții, din cauză că ființa națională, în care au găsit adăpost străbunii, astăzi este înfrântă, iar mâele cumpănile dispersate.

M. P. Sanevitsch

VECHIMEA UCRAINENILOR ÎN ROMÂNIA

1. Contactul dintre Români și Ucraineni.
2. Numirea Românilor în Galiția și Bucovina.
3. Influența unui sentiment mereu mai accentuat.
4. Încercarea explicării fiecare cu rostu-i deosebit.
5. Concluzie.

1. Faptul că Slavii sînt considerați ca populație cea mai veche din Moldova și Țara-Românească[1], a dus la concluzii greșite. Astfel, mai întâiu mai mult că Moldova, înainte Bucovina, a fost colonată de Românii sosiți la începutul veacului al XIV-lea[2], ca o consecință a desrădăcinării. Și nu mă să fost necesară și prezența unei populații de Români și de la acest moment. Moldova s'a format deci ca entitate politică. Cât țară au stăpânit-o de mai mult, atâtea ar trebui să o existența pogorului nu Galițiană numai după întemeierea însăși Statului.

După teoria susținută apoi însă elementul românesc a venit în atingere cu cel rusin-ucrainean, în secolul al XIII-lea și că, la dezlănțuirea între aceștia, au contribuit Ungurii și unii și Românii — Românii de mai târziu — în mod, cum s-arătăm I—III.[3]

Astăzi, cum I susține și Herman Jekelius[4], iar numai în parte și urmează din Bucovina și Basarabia[5].

---

1) Ernest Kuhn, Romanische Indien, Leipzig, 1911, p. 41—42.

2) P. Lumnitzer, Terrae Dac. Daciscique et Pan. ac Istropolitanae, Vindob. Leipzig et Posonii sub-conscriptae et Cibinii, a Hermannstadt Kronstadt, Bukarest Universität, Lond. 1911, pag. 123 urm.

3) Lucian Viteazul, Impresii de călătorie, Bucureștii Românești, a Românilor de Românii de Românești, pag. 111. Leipzig, 1911—1912.

4) E. Jekelius, Die sprachlichen Verhältnisse Rumäniens, Tübingen, Gotha, 1911, p. 1—16.

5) Idem, pag. 11.

Karel Kadlec susţine că contactul dintre Romîni şi Rusini, adică cu Rutenii, datează tot din veacul XII, dar nu precizează dacă el a avut loc pe teritoriul Bucovinei [1]). Engel, Kopitar şi Miklosich, bazaţi pe documente istorice, susţin apariţia Romînilor în veacul XIII. La fel I. L. Pič afirmă că Romînii au apărut în Istorie în prima jumătate a veacului XIII pe cuprinsul întregului teritoriu ce-l ocupă astăzi [2]). Dar pe baza cercetărilor ulterioare antropologice [3]), Pič ajunge la concluzia că *în Bucovina domină tipul dac* al Romînilor de azi, bine pronunţat, fără niciun alt amestec străin, cum ar fi cel ucrainean. Acelaşi tip se află şi în Maramureş [4]).

Atît Pič, cît şi Rösler [5]) şi Filevič [6]) susţin că Romînii au locuit împreună cu Slavii în munţii Transilvaniei încă din veacul al VI-lea, dar că în veacul al XI-lea aceştia au fost complect asimilaţi de Romîni.

Miletič [7]) susţine că elementul rutean a pătruns în limba românească într'o măsură de minimă importanţă şi că evenimentul acesta a avut loc odată cu cel bulgar. Ori, întrucît contactul cu Bulgarii a avut loc destul de timpuriu, înseamnă că Romînii au ajuns tot aşa de timpuriu şi la nordul ţării, adică înainte de veacul XII.

Ireček [8]) spune că Slavii s'au retras din Moldova în veacul IX—X, iar locul lor imediat a fost ocupat de Romîni. Ucrainenii au lăsat urme la retragerea lor din Moldova, care a avut loc cu mult înainte de veacul XIII [9]).

Teoriile care susţin apariţia tîrzie a Romînilor în Istorie se bizue între altele şi pe diploma lui Ivan Berladnicul, din 1134.

1) K. Kadlec. *Valaši a valaşske právo v zemích slovanskych a uherskych.* Praga, 1916, pp. 70—82.

2) I. L. Pič. *Ueber die Abstammung der Rumänen.* Lipsca, pag. 116.

3) Idem. *Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage.* Lipsca, 1886, pag. 4.

4) Idem, pag. 15.

5) Robert Rösler. *Romänische Studien.* Leipzig, 1871, pag. 321.

6) Филевичъ. Исторія Древней Руси. (Istoria Rusiei antice), în ruseşte. Varşovia, 1896.

7) Милетичъ. Зборникъ на Министерството на Народната Образование (Buletinul Ministerului Educaţiei Naţionale) în bulgară, vol. II, Sofia. 1893, pag. 213 ; vol. XIII, pag. 183.

8) Иречекъ. Исторія Булгаръ (Istoria Bulgarilor). Traducere în ruseşte. Varşovia, 1877, p. 202.

9) *Idem*, pag. 105.

In baza acestei diplome, istoricii ruşi susţin că Slavii aveau în Moldova, la jumătatea veacului XII, chiar un ţinut întreg [1]).

Ori autenticitatea acestei diplome a fost contestată, prin dovezi, de cei mai iluştri savanţi ruşi [2]) şi romîni.

In adevăr, afirmarea că în veacul al XII-lea exista un ţinut ocupat de Slavi la Bîrlad cade dela sine, cercetînd însăşi cronica slavă. Astfel, la 1172, cneazul Daniil de Suzdal îl alungă din Rusia de Chiev (Ucraina actuală) pe prinţul David, spunîndu-i : «...tu pleacă la Bîrlad, căci în ţara rusină nu-ţi dau voie să trăeşti» [3]).

După mărturiile unora, în Ungaria şi mai puţin Bucovina, în adevăr, s'ar fi făcut început de colonizări cu Ucraineni, prizonieri militari [4]) şi nicidecum cu populaţie aborigenă, sau cu Ucraineni subcarpatini, din imediata vecinătate cu Moldova, care în veacul XI—XII era o provincie aproape nelocuită şi nu aparţinea nimănui.

Romînii, ajungînd în Bucovina, au trecut în Galiţia încă în veacul XI, fără a întîmpina vreo rezistenţă. Se presupune că, la acea epocă, ei ocupau deja regiunea Vistulei, Bugului, Nistrului şi Mării Negre [5]). Nicetas Choniates arată prezenţa Romînilor în Galiţia în veacul al XII-lea, vorbindu-ne despre omorul lui Andronic [6]).

Deasemeni, cronicele poloneze semnalează prezenţa Romînilor în Galiţia la jumătatea veacului al XI-lea. Veaceslav, ducele Cumanilor, în lupta cu Polonii dela anul 1070, a apelat la ajutorul Ucrainenilor şi Valachilor [7]) ; iar, la 1147, împăratul

1) М. Грушевський. Історія Украіни-Руси. (Istoria Ucrainei), în ucraineană vol. II, Lvov, 1899, pp. 279, 365.

2) В. Г. Васильевскій. Византія и Печенѣги (1048—1094). (Bizanţul şi Pecenegii), în rusă. S. Petersburg, vol. I, 1908, pag. 126.

3) ...„я Давыдови рци : а ты пойди въ Берладь, а въ Руськой земли не велю ти быти". Ипатьевская лѣтопись (Letopiseţul Ipatiev), pp. 145, 390.

4) А. Л. Петровъ. Древнѣйшія грамоты по Исторіи Карпаторусской церкви и іерархіи. (Cele mai vechi hrisoave cu privire la Istoria bisericei şi preoţimei din Rusia carpatină). 1930, Praga, pp. 6, 60.

5) R. Eklom. *Die Warägen in der Weichselgebiet* în *Archiv für slavische Philologie*, XXXIX, 1925, pag. 21. Cfr. N. Drăganu, *Românii în veac. IX-XIV pe baza toponimiei şi onomasticei.* Bucureşti. 1933, pag. 223.

6) Niceta Choniatae. *Annales*, traducere rusă, pag. 64—70.

7) ...„Congesserat autem *Wisseslaus Polocensis* Dux, et qui *Zaslaum* ex *Kiow* depulerat, haud contemnendum exercitum ex *Ruthenis, Pieczyniegys*, et *Wallachis* cum *Boleslao Polonorum* Rege decertaturus, verum dùm *Boleslao* Regi *Wallachis* cum *Boleslao Polonorum* Rege decertaturus, verum dùm *Boleslao* Regi prohibiturus sum ad *Russiae* interiora ingressum circa *Bialogrod* occurisset, visa

Conrad, după împăcarea între rudele sale din Polonia, pe Boleslav cu Vladislav, s'a reîntors prin Rusinia, Rutenia de mai tîrziu, şi Moldova [1]).

Cît priveşte însă soarta Galiţiei, izvoarele slave nu precizează care populaţie a ocupat-o mai întîi. În veacul al X-lea, această provincie făcea deja parte din Polonia [2]). Cronicarul Nestor scrie, la anul 981 (6489): „A plecat Vladmir în Polonia şi a cucerit oraşul lor Premišl, Lwow şi altele, care pînă astăzi se află sub stăpînirea Rusinilor" [3]) (de Chiev).

În sfîrşit, Rösler susţine că Rominii au început să treacă spre nordul Dunării în jurul anului 1186.

Dar Tomaschek [4]), bazat pe afirmările lui Nicetas Choniates, susţine că Rominii au ajuns la graniţele Galiţiei încă din anul 1164, ocupînd Bucovina în întregime în a doua jumătate a veacului XII.

2. Primele indicii despre prezenţa Rominilor în Galiţia ar fi din anul 1018. Astfel, Thietmar, episcop de Herzeburg (mort la 1019), descriind lupta dela 1018 dintre Boleslav, regele polon, şi Iaroslav, prinţul Chievului, spune că regele polon avea în armata lui 500 de Unguri, 30 Germani şi 1000 de Pecenegi [5]). Pecenegii fiind recrutaţi din Moldova [6]) este de presupus că alături de ei au luat parte şi Rominii. În adevăr, la 1070, Ro-

Boleslai Polonorum Regis potentia concidit cor eius, et non ausus confligere cum *Boleslao* et *Polonorum* exercitu"... Ioannis Dlugossi. *Historiae Polonicae*. Varşovia. 1711, pag. 265.

1) „...Ita Caesar rebus *Wladislai* Ducis *Poloniae* magis tentatis, quàm fanatis nolens tàm munisico et amico hospiti molestus esse, ex *Polonia* per *Russiam* et *Valachiam* procedebat, inde quoque non per Poloniam solùm, sed per *Russiam* et *Valachiam* prosequente *Boleslao Polonorum* Duce, et omnia praeparante ad *mare Leoninum* perventum est"... Ioanis Dlugossi, *Historiae Poloniae*. Libri XII Lipsiae, [illegible] MDCCXI. pag. 479. *Idem*. Ed. de Cracovia. MDCCCLXXIII, tomus II, pag. 30. *Idem*, traducerea polonezâ. Cracovia, 1868, vol. II, pag. 29.

2) М. Смирновъ. Судьбы Червонной или Галицкой Руси до соединенія ея съ Польшей (1387). (Soarta Rusiei Roşii sau Galiţiene pînă la uni[illegible] cu Polonia), în rusă. S. Petersburg. 1860, pag. 16.

3) Полное собраніе Русскихъ Лѣтописей (Colecţia completă a cronicelor ruseşti) în rusă, vol. I, p. 16.

4) Tomaschek. *Zur walachischen Frage*, Zeitschrift für der Osterr. Gimnasien, 1876, pp. 342—346.

5) Thietmari Chronicon. Ex libro I—VIII, în *Monumenta Poloniae Historica*. Pomniki Dziejowe Polski vol. I, Lwow, 1864, pag. 16.

6) Н. М. Карамзинъ. Исторія Государства Россійскаго. (Istoria Statului Rus) Ed. 5, vol. II, S. Petersburg, 1842, pag. 6.

minii apar alături de Ruteni şi Pecenegi, luînd parte la lupta dintre Veaceslav, ducele Cumanilor şi regele polon [1]).

De aici este de presupus că aceşti Romini se găseau de pe atunci în Galiţia, formînd colonii militare pentru apărarea graniţelor Poloniei. În adevăr, la anul 1334 şi 1335, Iurie Boleslav, prinţul Rusinilor de Halici, întreprinde largi colonizări cu străini, în primul rînd cu Romîni [2]). Scopul acestor colonizări era apărarea provinciei pustiită de pe urma năvălirilor lui Batyi. Printre colonizatori se remarcă numele lui *Boris Cracul*, *Alexandru Moldaovici* şi *Mihail Elizarovici*, trei Romîni, împreună cu doi Cehi şi un Rusin [3]). În zadar Hruševskij încearcă să facă şi pe aceşti Romîni Rusini, adică Ucraineni [4]).

Foarte de timpuriu, expansiunea românească, prin păstori şi militari (aceştia renumiţi) trece departe în Galiţia şi ajunge la Cracovia, Podolia şi riul Pripet [5]).

În anul 1387, principatul de Halici, Ucraina polonezâ, devenită sovietică în urma ultimelor evenimente, după o independenţă de foarte scurtă durată, trece definitiv sub suzeranitatea Poloniei. Dela această dată, poporul ucrainean intră în componenţa statului polonez şi rusesc, unde serveşte ca un instrument pasiv, care reacţiona cu greu şi mai mult din cauza persecuţiilor religioase şi împrejurărilor sociale [6]).

Despre existenţa elementului ucrainean în Bucovina în momentul desagregării principatului de Halici, nu putea fi vorba.

1) Ioannis Dlugossi. *Historiae Polonicae*. Varşovia, 1711, p. 265. În ediţia din 1867 apărută la Cracovia (originalul latin şi traducerea polonezâ) cuvîntul Valah este înlocuit cu acela de *Wołoh*, iar cuvîntul Vallach din prima ediţie (1711) apare cu V [illegible] W şi cu un singur l (vol. I, pag. 303).

2) Д. Линниченко. Черты изъ Исторіи сословій въ Юго-западной (Галицкой) Руси XIV-XV в. (Schiţe din istoria breslelor în Rusia Sud-occidentală (Galiţiană) din veacurile XIV-XV, în rusă. Moscova, 1894, p. 61, nota 15, pag. 98.

3) Археографическая Коммиссія (Comisia arheografică), în Supplemento ad Historica Russiae Monumenta, pag. 302; Н. М. Карамзинъ. Исторія Государства Россійскаго (Istoria Statului Rus), vol. IV, nota 275; Д. Зубрицкій. Исторія древне-Галицкаго русскаго княжества (Istoria vechiului principat rus din Galiţia) în rusă, p. 253-254.

4. М. Грушевскій. Исторія Украіни-Руси (Istoria Ucrainei), în ucraineană, vol. III. p. 202, nota 1.

5) I. Nistor. *Emigrările de peste munţi*, în Analele Academiei Române, seria II, T. XXXVII, ist. Bucureşti, p. 819-820.

6) М. Грушевскій Очеркъ Исторіи Украинскаго Народа (Schiţă de istorie a poporului ucrainian), în rusă. S. Petersburg. Chiev. Ediţia III. 1911. pag. 18.

La acea epocă, starea juridică şi naţională îl urmărea pe individ oriunde se afla.

In Galiţia, devenită polonează, existenţa lui jus valachicum, răspândit asupra tuturor locuitorilor romîni, ba chiar în unele cazuri şi asupra aşezărilor ucrainene, este bine cunoscută. Acest drept romînesc se exercită din cele mai vechi timpuri alături de dreptul altor popoare, mult mai mici la număr.

Aceasta în opoziţie cu afirmaţiile menţinute de Ucraineni, căci în Bucovina, Maramureş sau Basarabia nu găsim, nici atunci şi nici mai târziu, vre-o urmă de jus ruthenicum. Ori, aceasta dovedeşte că pe acele vremuri în Bucovina, nu locuiau Ucrainenii şi că prezenţa lor este mult mai târzie, după epoca când dreptul cutumiar a încetat a mai exista.

In sprijinul acestor argumente, se pot aduce şi alte dovezi: prezenţa în regiunile imediat învecinate cu Basarabia şi Bucovina a Romînilor de peste Nistru, din care se deduce că, în mijocul acelaşi neam, nu putea exista o populaţie străină.

In adevăr, letopiseţul lui Ipatiev vorbeşte la anul 1160 despre existenţa „Statului bolohovean" un al treilea descălecat romînesc, distrus în anul 1241 de către Daniil, prinţul de Chiev, în urma încăerării de a-şi păstra independenţa ca naţie aparte [1]).

Pânza romînească a Bolohovenilor, tăgăduită de Hruşevski, susţinând că cneazii lor s'ar trage din familia Ruricilor [2]), este bine dovedită [3]).

Unul din conducătorii acestor cneazi, era Simeon Koşeninski

1) И. И. Данилевичъ. Волохонская земля и ея значеніе въ Русской Исторіи (Ţara bolohovenă şi importanţa ei pentru istoria rusă), în Труды третьяго Археологическаго Съѣзда въ Россіи (Comunicările congresului al treilea arheologic din Rusia), în rusă. Chiev, vol. II, 1878, pp. 69—129. *Idem.* Новѣйшіе домыслы о Волохахъ и Волохонщинѣ. (Noi cercetări despre ţinutul bolohovean şi Bolohoveni), în Университетскія Извѣстія (Buletinul Universităţii), în rusă Nr. 6. Chiev, 1884, pp. 157, 185. *Idem.* Еще нѣсколько вопросовъ о Волохахъ и Волохощинѣ. (Alte probleme şi cercetări despre ţinutul bolohovean şi Bolohoveni). în Университетскія Извѣстія (Buletinul Universităţii), în rusă. Chiev, 1899. Nr. 1, pp. 1—12.

2) М. Грушевскій. Очеркъ Исторіи Украинскаго Народа. Chiev, vol. I, 1891, p. 451. *Idem.* vol III, în ucraineană, Lvov, 1900, p. 214.

3) Петрушевичъ. Галицкій Историческій сборникъ издаваемый Обществомъ Галицко-русской Матицы (Culegere istorică din Galiţia, editată de Societatea Maticei Galiţiene ruse), în rusă. Nr. 2. Lvov, 1850, pag. 110. *Idem.* Кто были Волохонскіе князи (De ce neam au fost cneazii Bolohoveni), în rusă. Lvov, 1877.

din Kopcun [1]), care se afla în urma (coada) colorilelte oraşe bolohovene. Şi azi în Republica Moldovenească, în fosta gubernie Podolia, există oraşul *Cotîna*. O urmă de puternică influenţă romînească găsim în regiunile Podoliei din imediata vecinătate cu Moldova. Astfel, aceiaşi cronică ne arată, între anii 1146 — 1148, existenţa unor localităţi romîneşti ca: Buzsco, Buzo (pp. 234, 246, 257, 258), Burucov deal (p. 518); dar lîngă oraşul bolohovean Derevici găsim localitatea Buzoven [2]). Alte localităţi de pe timpuri ceva mai târzii avem: Brusturi [4]), Păduren Brînzeni [4]), Valea Putredă [5]) apoi râuleţele Vaslui [6]), Soba, Uda, oraşul Brăila, etc.

Expansiunea romînească a ajuns atît de departe încît ea a pătruns încă în veacul XIV în gubernia Volynia, unde comandanţii romîni devin cunoscuţi din acele timpuri [7]). In districtul Jitomir găsim localitatea *Singura*. In judeţul Ostrojsc găsim localitatea Voloscovţi [8]). In vara anului 1450 Cozma Romînul (Vologin), Melesco Romînul (Vologin) şi Romînul Andrei Borjdi, colonizează cu Romîni localităţile: Cornişa, Bereh, Volcovţi, Delbova; apoi altele, din ţinutul Cremenaţ, gubernia de mai sus [9]).

La 1482, se fac alte colonizări [10]), care continuă anul următor, la 1487 şi 1497. La 1507 Romînul Vacă face întinse colonizări. Şi azi, în Volynia, polonează, devenită recent sovietică, există o localitate, care poartă numele său. Iar la 1520 colonizările îşi ating apogeul; Romînii se impun chiar în conducere [11]).

1) Максимовичъ. Собраніе сочиненій (opere), în rusă, vol. I, pag. 137 După acest autor Bolohovenii s'ar fi retras în voevodatul Chievului.

2) Вирсонъ. Матеріалы для Историко-географическаго словаря Россіи (Documente pentru dicţionarul istorico-geografic al Rusiei), în rusă 1865.

3) Труды Комитета для историко-статистическаго описанія Подольской епархіи (Cercetările comitetului pentru descrierea istorico-statistică a Eparhiei Podoliei) vol. V, pag. 235.

4) *Idem*, v. VI, pag. 363.

5) *Idem*, pag. 61.

6) *Idem*, pp. 83, 86.

7) Кіевская Старина (Antichităţile Chievului), în rusă.

8) Матеріалы по Этнографіи Россіи (Materiale cu privire la Etnografia Rusiei), în rusă S. Petersburg, vol. I. 1910, pag. 32.

9) Литовская метрика (Matrica lituaniană), în rusă, vol. I. S. Petersburg, pp. 58 59.

10) *Idem*, pag. 680.

11) *Idem*, p. 373-374; 434-435; 509; 677; 680; 538-539; 1469 1465.

Tot în Volynia se constată o veche influență românească și în construcția bisericilor ucrainene [1].

În general, monumentele române din Rusia au influențat mult și de timpuriu arta religioasă ucraineană [2]. Nu mai vorbim apoi de localitatea *Vlachi*, despre care, bazați pe cercetări arheologice, cărturarii ucraineni o afirmă cu tărie, în origine, așezare română.

Deocamdată, credem că o influență românească atât de puternică asupra poporului ucrainean nu a putut rezulta decât în urma unei superiorități și conviețuiri îndelungate aproape de-a lungul.

3. Cea mai mare dovadă de vechimea românească și preponderența noastră asupra Ucrainenilor, o constituie limba. În limba românească avem un număr nefiresc de cuvinte ucrainene, de dată posterioară veacului XIV-XV. Restul, atât vechi, slave, păruseră înainte de a se forma poporul ucrainean, ca națiune. Dovadă cea mai bună este limba documentelor noastre vechi din Moldova, mai ales din epoca, când capitala provinciei era la Suceava.

Dimpotrivă, limba ucraineană, sau maloruseană, a fost adusă în regiunea Chievului, Ucraina sovietică actuală, din Podolia, Volynia și Galiția, abia în veacul al XV-lea de către coloniștii din acele ținuturi care au stăpânit și asimilat populația autohtonă [3]. Ori, cercetând limba acestor noui proveniți, asimilați, constatăm cu prisosință și atât influența românească, cât nu ne face să credem că acei coloniști primiseră, încă din Galiția, Podolia și Volynia, influența limbii noastre. Ba, poate, printre acești coloniști să fi fost și unii Românți.

Cuvintele române din graiul ucrainean, care se leagă de păstorit, au pătruns în limba ucraineană într'o epocă foarte timpurie [4]. La Miklosich și Em. Kałużniacki [5] găsim o listă de cuvinte românești, care și astăzi se întrebuințează în graiul ucrainean. Mai târziu, profesorul Roman Stocki, pe lângă cuvintele maghiare și turce, împrumutate în limba ucraineană, se ocupă și cu cele românești, găsind în ele o influență de dată veche [6].

Nu mai puțin profesorul D. Scheludko, savant ucrainean, dă o listă de 382 cuvinte românești, vorbite azi în graiul ucrainean și pe care le ilustrează cu considerațiuni de ordin istoric [7].

Influența românească, însă, a pătruns nu numai în vocabularul ucrainean, ca simple împrumuturi de cuvinte, cum sînt bunăoară cele ucrainene din limba noastră, ci chiar și în morfologia ucraineană, asupra formelor viitoare cu terminațiunea în *mu* [8]. Această influență s'a fixat în limba ucraineană încă înainte de veacul al XV-lea [9]. Ba s'a întins și asupra infinitivului ucrainean [10], care se crede a fi de dată mult mai veche, chiar din primele documente ale veacului al XI-lea [11].

Această influență covârșitoare s'a exercitat în primul loc asupra Ucrainenilor din Galiția și Ruslnilor carpatini, cu cari Românii au stat în raporturi mai strânse [12].

4. Profesorul slavist Havsberger spune că cuvântul *Rutean* reprezintă forma latină a cuvântului grecesc Ῥουθηνοί și înseamnă „Principatul Chievului". După el, acest cuvânt apare în

---

1) În adevăr, după unii cercetători, și Ucrainenii au reușit să asimileze o bună parte de Românți, cum sînt Huțulii, acolo unde elementul lor a predominat. Хв. Вонсяк. Антропометричний досліди українського населення Галичини, Буковини и Угорщини (Cercetări antropometrice ale populației ucrainene din Galiția, Bucovina și Ungaria), în ucraineană, Lvov, 1908.

2) *Op. cit.*

3) W. Stocki. *Beiträge zur ucrainischen Wortforschung*, în Archiv für slavische Philologie, 1914, v. XXXV, p. 349–355. Articolul de mai sus a provocat un răspuns în cercurile filologilor, venit din partea lui A. Ponkâlo, apărut în acelaș revistă, v. XXXVI, 1916, p. 464–475.

4) Scheludko D. *Rumänische Elemente im Ukrainischen*, în Balkan Archiv, herausgegeben von prof. Dr Gustav Weigand 1926, vol. II, p. 113–146.

5) Miklosich I. F., după Цвѣтаевъ and Kałużniacki. Римскія элементы въ русскомъ языкѣ (Elemente românești în limba rusească), în rusă, Moscova, 1886, pag. 84. Kaz. Mikłowski i Mac. Kołużniacki. Do dziejów nechitektury cerkiewnej na Rusi Czerwonej. Cracovia, 1905, pag. 304.

6) Stocki. Румынскіе элементы въ Русинахъ и компаративное ихъ значеніе для русскаго языкознанія (Elementele românești la Ruteni și importanța lor de influență asupra celei ruscești), în Труды XIV Археологическаго Съѣзда въ Черниговѣ, 1908 г. (Lucrările congresului XIV de Arheologie din Cernigov), în rusă. Moscova, 1910–1911, vol. II, pp. 89–95.

7) Scheludko, după Труды въ Обществѣ Нестора древностей (Lucrările în Societatea lui Nestor), în rusă, v. II, p. 215–216.

8) Н. Н. Сперанскій. Матеріалы для древне-русскаго Словаря. Собраніе святыхъ. (Materiale pentru Dicționarul vechi rus. Sborniul cel Sfânt), în rusă, vol. III, pag. 1670–1671.

9) Н. Н. Сперанскій. Иноязычные элементы въ русскомъ языкѣ (Elemente străine în limba rusească), în rusă. Chiev, 1915, pag. 101.

istorie pentru prima dată în jurul anului 1089 [1]), cînd împăratul Henrich V scrie: *Praxedem Ruthenorum regis filiam sibi in matrimonium sociavit* [2]).

Cronicele însă îi atribue o dată mai veche, unde apare alături de cuvîntul Valach, adică Romîn.

Denumirea de Rutean, Austria şi-a însuşit-o cu vreo 150 de ani în urmă, din limba latină. Dar poporul a păstrat vechea denumire de rus şi rusin, deosebindu-se de forma velicorusă doară numai prin scris, cu doi *ss*; pronunţarea a rămas la fel. In literatura rusă şi în nomenclatura oficială, i s'a păstrat numele de galiţco-russkij şi ugro-russkij.

Denumirea de Rutean a dăinuit pînă la războiul mondial. In timpul războiului ca o consecinţă a antagonismului dintre Austria şi Rusia, pe chestia minorităţilor, un număr de patrioţi, Ucrainieni din Galiţia, au ajuns la convingerea de a schimba numele de Rutean, denumire oficială, adoptată de Austria şi Apus, în acela de Ucrainean, dat de Ruşi, pentru a nu dăuna astfel unităţii naţionale din viitorul stat ucrainean, ce ar fi rezultat de pe urma războiului mondial. Prin această tactică, s'a urmărit unificarea spirituală a tuturor Ucrainenilor, ca stare premergătoare celei teritoriale.

In consecinţă, în anul 1915, un grup de deputaţi, Ucraineni din Galiţia, au intervenit pe lîngă guvernul dela Viena, în mod foarte secret, să se înlocuiască numele de *Rutean* prin acela de *Ucrainean*. Cererea era sprijinită de un memoriu istoric, bine documentat, întocmit de Societatea ştiinţifică „Taras Şevcenco" din Lvov [3]). Contele Nicolai Vasilco, unul din delegaţi, scrie cu această ocazie contelui Czernin, pe atunci ministru de externe:

„Îndată după izbucnirea războiului, Rutenii antiruşi au intervenit pe lîngă guvernul austriac pentru schimbarea numelui oficial în acela de Ucrainean". Aceasta ca să nu aibă nimic co-

1) Записки Історично-Филологичного видділу. Українська Академія Наук. (Memoriile Secţiei Istorico-Filologice. Academia Ucraineană de ştiinţe). Chiev, cartea X, 1927, pag. 267.

2) Monumenta Germanica, §§ III, pag. 133. Tot în jurul acestui an găsim numele de Rutean la Feer, în *Codex diplomaticus Hungariae*, IV, 3, p. 197-198; iar la anul 1245, titulatura lui Daniil, prinţul Chievului, sună: „Daniel, Ruthenorum Rex".

3) Записки Історично-Филологичного відділу. Українська Академія Наук (Memoriile Secţiei Istorico-Filologice. Academia Ucraineană de Ştiinţe). Chiev, cartea X, 1927, pag. 265.

mun cu vechiul *All-Ruthenen* şi rutenii rusofili. Această denumire guvernul a preconizat-o încă din anul 1912 şi ea a fost confirmată chiar în Manifestul împăratului răposat: iar în timpul războiului a adoptat-o statul major al armatei şi alte autorităţi militare" [1]).

Pentru lămurirea acestei probleme, guvernul austriac s'a adresat la doi specialişti slavişti, prof. Hans Hersberger şi Vatroslav Iagič.

Profesorul V. Iagič, cu data de 8/X/1915, a dat următorul răspuns, semnificativ pentru problema ucraineană, în forma ei actuală:

„Deja de cîţiva ani în urmă am constatat că Rutenii noştri din Galiţia şi Bucovina, în diferitele articole, corespondenţe, însemnări şi alte publicaţii vieneze (cum de pildă „Neue Freie Presse") scrise, ce-i drept în limba germană, dar în majoritatea cazurilor făcute chiar de Ruteni, tot mai des numesc Ucraineni, iar deacolo desigur şi vorba lor capătă denumirea de ucraineană. Personal, îndată am făcut legătura dintre aceasta şi fenomenul ce se petrece în Rusia. Dar, în Rusia, o astfel de evoluţie a ucrainismului are la bază date istorice şi geografice, pe cînd în Galiţia şi Bucovina ea este străină şi-i importată din afară. Denumirea geografică de „Ucraina" de mult era un nume popular, nu *administrativ*, cu graniţe bine definite. Pentru Statul polon, căruia pînă la 1654 au aparţinut aceste oblastii, numite Ucraine, această denumire îşi avea raţiunea de a fi, întrucît ea însemnă ţinuturile dela graniţă, populate cu malorusieni, pămînturi, care din cînd în cînd sufereau invaziile turco-tatare şi astfel erau nevoite a se apăra dealungul frontierelor. Aceştia au fost strămoşii Malorusienilor, care azi doresc să se numească Ucraineni. O analogie mai apropiată are Ucraina cu „Craina" sîrbo-croată de pe vremuri, ce se afla la graniţele de sud ale Ungariei şi Croaţiei. *Din potrivă, Galiţia noastră apuseană şi Bucovina nu aparţin Ucrainei, afară doară de a-i lărgi teritoriul ei foarte departe, spre răsărit şi în cazul acesta, ataşînd la ea pămîntul chievian*" [2]).

1) *Idem, ibid.*

2) *Idem*, pag. 275.

Mai departe Iagič spune că Malorusienii, deşi strîmtoraţi de Ruşi au dat oamenii cei mai de seamă în toate domeniile vieţii intelectuale. Din punct de vedere politic, însă, Ucrainenii din Rusia nu pot împăca cu Rutenii din Austria, întrucît aceştia din urmă s'au dovedit buni patrioţi ai imperiului austro-ungar.

Iar, mai departe, închee cu următoarele concluzii:

„Astfel stă problema cu privire la concepţia geografică veche a regiunii Ucraina *care referitor la Galiţia şi Bucovina nu poate constitui o problemă arzătoare, întrucît aceste ţinuturi nu aparţin Ucrainei*".

„Cred că am ghicit bine gîndul intervenţioniştilor, cînd spun aceasta în raport cu intervenţia lor, ca postulat de viitor, în care ei pun grija pentru naţionalitatea lor, *pentru ca prin unitatea de nume să pretindă pe faţă unitatea neamului întreg*" [1]).

5. Teza ucraineană, bazată pe un document din 1298, prin care Andrei II, Regele Ungariei, dă banului Simion localitatea Szeplac din comitatul Turda-Mureş, susţine că, la începutul veacului XIII, în graniţele principatului de Halič intra şi Moldova de sus cu Bucovina pînă la Bistriţa Aurie, Maramureşul şi Transilvania de nord [2]).

Dar documentul în cauză nu menţionează decît o singură localitate şi apoi nu precizează dacă este vorba de Ucraineni sau altă naţie.

Un alt argument, în sprijinul tezei ucrainene, ar fi că Romînii, descălecînd în Moldova, ar fi dat peste Ucraineni, după cum arată Miron Costin în legenda cu laţco [3]). Ori, aceasta nu-i o legendă istorică, care să servească drept temei, ci este o simplă povestire închinată regelui polon [4]).

Dimpotrivă, Ucrainenii strîmtoraţi de Polonezi se refugiază în Romînia, cu ajutorul cărora încearcă să-şi facă dreptate. Astfel,

1) *Idem*, pag. 279. Sublinierile sînt ale noastre.

2) M. Кордуба. Молдавсько-польська границя на Покутю до смерти Стефана Великого (Graniţa Moldovo-Polonă în Poculţia pînă la moartea lui Ştefan cel Mare), în ucraineană, p. 2. *Idem*. Ілюстрована Історія Буковини (Istoria ilustrată a Bucovinei) în ucraineană, p. 18, 21, 36; M. Грушевский. Історія Украини-Руси (Istoria Ucrainei), în ucraineană, vol. III, p. 78, 501; Ст. Смаль-Стоцкий Буковинська Русь (Rutenia bucovineană) p. 1.

3) R. F. Kaindl. *Die Ruthenen in der Bukowina*, p. 22—28.

4) I. Nistor, *Românii şi Rutenii în Bucovina*, Bucureşti, 1915, p. 11.

la 1491, Romînul *Muha* adună 10.000 de Romîni, care, împreună cu Ucrainenii şi Tătarii devastează Poculţia [1]).

Prezenţa Ucrainenilor în Bucovina devine cunoscută începînd cu jumătatea a doua a veacului XVIII. La 1742, Polonia reclamă pe băjenarii, numiţi tălhari, care au fugit în Moldova. In urma răscoalei dela 1768, nu mai puţin, vine un alt număr de pribegi [2]).

Este un lucru cert că în primăvara anului 1722, chiar în nordul Bucovinei, a existat numai Romîni. Un martor ocular, Filip Orlik, hatman ucrainean în exil, intimul lui Mazepa, fiind însărcinat de regele Suediei să adune, cu asentimentul Înaltei Porţi, pe Ucrainenii anti-moscoviţi, refugiaţi în Moldova în urma înfrîngerei dela Poltava, povesteşte în jurnalul său zilnic starea de atunci din toate satele Moldovei, prin care a trecut.

Orlik ne spune că trecînd apa Ceremuşului, din Polonia în Moldova, a ajuns pe ziua, de 21/10 Martie 1722 în satul *romînesc* Waszkowce (Văscăuţi) care aparţinea boerului *Şerban Flondor* [3]). De acolo, a trecut la Hotin, servindu-se de interpret, întrucît *toată populaţia era numai romînească*.

Nu mai puţin Dobrogea este descrisă ca o provincie cu totul aparte.

1) ...„Więc też tego czasu Mucha Iolr iakiś Wołoszyn, chłop prosty, zebrał był ludu z Wołoch y Rusi takiego iakiego a do dziesiątka tysięcy [też ize z roskazania Wojewody Wołoskiego abo sam z siebie to uczynił niewiedzieć] y wojował Pokucie y Ruskie ziemie"... *Kronika Marcina Bielskiego*. Warszawa, 1764, p. 430; *Kronika Marcina Kromera*. Warszawa, 1767, p. 750.

„Въ лѣто 6999 (1491). Муха нѣкто Волошинъ, своеволникъ, собра себѣ таковыхъ же своеволниковъ въ десятъ тысячей, съ ними же прійде на Покутя плѣняя; пораженъ бысть отъ нашихъ, яко едва самъ утече, а прочихъ побиша, непомновѣ же и самъ ятъ бысть и въ Краковѣ въ темници умре". Полное собраніе Русскихъ лѣтописей (Colecţia completă a letopiseţelor ruseşti. Letopiseţul Ipatiev, III), vol. II, S. Pelersburg. 1843, p. 360.

2) I. Nistor. *Problema ucraineană în lumina istoriei*. Cernăuţi, 1933, p. 68.

3) „21/10 Martij w Sobotę przeprawiwszy się za granicę Polską do Ziemi Wołoskiey przez rzekę Czeremosz, y nalowszy przewodnika z Popielnik uiechalismy dobrą milę do Wioski Wołoskiey Waszkowce, ktorey test Panem Szczerban Flonder, gdzie zanocowaliśmy y daliśmy 4 Czerwone Zydowi dla rozmienienia na drobną Turecką monetę w Sniatynie, y dla kupienia tam na drogę rożnych wiktualnych rzeczy"... Ministère des Affaires Etrangères. France. Mémoires et Documents. Pologne. Orlick. 1722, vol. VII. Fol. 140. recto.

Deasemeni, Comisia de delimitarea frontierei din anii 1781-1782, orînduită de guvernul austriac, ne arată — în regiunea azi contestată, nume de proprietari romîni — ca : Ion Muntescu, căpitan ; Rugină Pavel, Vlaicu Mihail ; toți locuitori în com. Băbeni. In comuna Borăuți găsim pe : Chisălău, Mitcău, Vasilău, Moșoreni. La Pîrăul Negru : Țintă Atanasie ; Manole Constantin ; Marcu Vasilică, căpitan ; Balș Lupu ; Botez Ionică ; Hurmuzache Matei, Potlog Andrei, etc.

In încheere, din cele expuse, se desprind următoarele :

1. Romînii din Bucovina sînt autohtoni ; Ucrainenii au venit în urmă, fie din cauza prigonirilor religioase sau sociale, fie pentru a găsi un traiu mai ușor, cu mai puține greutăți.

2. Ucrainenii nu sînt locuitorii cei mai vechi în Maramureș și, cu atît mai mult, în Basarabia, unde prima statistică rusească, după ocupație, nu pomenește prezența populației malorusiene, adică ucrainene.

3. In sudul Basarabiei, Ucrainenii au fost colonizați pe locurile Romînilor băștinași, trecuți în Rusia.

Deocamdată ne oprim asupra acestor constatări, rămînînd ca, în viitor, să cercetăm nomenclatura geografică, mai ales cea cuprinsă în triunghiul Halici-Galați-Chiev, calea bătută în vechime de Ucraineni, — toponimia, precum și limba documentelor vechi romînești, spre a preciza astfel mai bine vechimea, contactul și influența reciprocă dintre cele două popoare vecine.

M. Florin

MOSCĂLIA.

Se apropie toamna. Gospodarii se grăbesc cu căratul popușoilor de pe cîmp și cu semănatul de toamnă, ca să nu-i apuce ploile.

Toamna mai este și timpul, care contribue la creșterea sau micșorarea familiei. Astfel un fiu se însoară și aduce o noră în casă, ori, cînd fata este una la părinți, aduce un ginere. De aici a rămas și zicătoarea : „măi femeie, de azi înainte, să faci mămăliga mai mititică", sau „mai mare".

Dar acestea sînt cazuri, pe care toată lumea le dorește. Pe lîngă ele însă vin altele, care fac casa pustie. Și aceasta este *moscălia*, adică milităria pe care Moldovenii de peste Nistru, mai ales partea femeiască, o aseamănă cu moartea.

Apropiindu-se Procoava, adică ziua de 1 Octombrie, flăcăii, care au împlinit vîrsta de 21 de ani, încep să tînjască. Se gîndesc la părinți, la familie, la gospodărie, la flăcăi și la fete de seama lor, de care curînd se vor despărți. Moscălia îi va duce în lumea neagră, de unde Dumnezeu știe dacă se vor mai reîntoarce în satul natal. Alții, care au vreun ganciu, sau sînt unii la părinți, ori au uns pe unde trebuie, habar n'au de Procoavă ; habar n'au de moscălie și de toate cele. Și unii și alții, la o vreme de noapte, deseori se adună prin sat, trag la cîntece de veselie ori de jale sau iubire ; careva din ei, între timp, spune polojănii ca să mai uite de cele ce-i așteaptă. In timp ce mamele lor treapătă pe la zodieri, vrăjitori și vrăjitoare. Alte mame, dacă știu descîntece, le fac singure cu încrederea puternică de a-i fermeca pe boierii dela prîiom, de care depinde soarta fiilor. Iar cînd flăcăul se duce la prîiom, mamă-sa întoarce cu dosu 'n sus toate scîndurile dela patul în care a dormit fiul. Iar dea-

supra scîndurilor nu se așterne nimic, niciun țol. Deasemenea, la biserică, ele aprind lumînările cu capătul în jos. Și această vrajă o fac pentru ca Dumnezeu să ia vederile boerilor celor mari și astfel să nu le ia copiii la moscălie.

Alte mame se duc pe la babe, care trag boaghe sau gicesc în cărți și fac farmece.

Dar, pentru un gospodar, care dispune de parale, cel mai bun și mai sigur mijloc este doctorul, membru din comisie. Doară nu în zadar la Moldovenii transnistrieni este un proverb care spune că la Odesa, pe malul Mării Negre, este ghiucu, o statuie. Inainte vreme acest ghiuc arăta cu mîna în mare, iar acuma stă cu mîna în buzunar. Și aceasta însemnează, că pe atunci ghiucu arăta că dreptatea este în fundul mării, iar acuma—în buzunar.

Dar în afară de aceste întreprinderi, la alții mai este și norocul. Acest noroc stă în jărbie. Dacă numărul ei este mare, încît priiomul se umple înainte de a-i ajunge rîndul, atunci acești flăcăi rămîn ratnici. Ei fac numai o lună de pregătire militară în capitala de județ. Inainte de a-și ridica jărbia, „necrutul" își îndreaptă gîndul către cel Atotputernic. Deaceia, cînd o ridică din cutia de sticlă, mulți o iau cu cele două degete ale dreptei: arătătorul și cel de mijloc, cu care se face cruce.

Sub regimul actual sovietic însă sistemul jărbilor s'a desființat, iar serviciul militar a devenit obligator pentru toată lumea.

După priiom, cînd se hotărăște cine este recrutat, tinerilor se dă un termen de o lună de zile. In acest interval părinții lor le pregătesc de toate cele trebuincioase: cîte o pereche bună de cibote rusești, cîte un rînd de straie, mai multe schimbături, băsmăli, mințerguri, ață de cusut, ace, bani și cîte și mai multe. Cu alte cuvinte, recrutul era înzestrat cu toate cele trebuincioase, întocmai unei fete mari cînd se mărită.

Flăcăii primiți în moscali petreceau această lună de zile cu cei ce nu scăpat. Viitorii moscali, dela această dată, nici nu prea muncesc. Ei umblă toată vremea în haine de sărbătoare, se duc în ospeție pe la rude, vecini, nunțile din satele vecine și petrec vremea numai în cîntări și veselie.

Iar în zilele de sărbătoare se duc la fete pentru a arunca poate cea din urmă vorbă. Acestea îi mîngîie, îi compătimesc

și se poartă cu ei destul de îngăduitor. Seara „necruții" se adună împreună la unul din ei. Acolo cîntă și chefuesc pînă noaptea tîrziu. Apoi, cuprinși de umere, unul de altul, iesă toți prin sat și cîntă cîntece de moscălie. Și oamenii cu glasul apăsat, îi compătimesc, zicînd: „săracii necruți, lasî si cînti și si si vesăleasci, că numa' atîta esti a lor; mîni-poimîni Dumnădzău știi undi li-a lucî ochii ș'apoi cini știi dacî s'or mai întoarcî toți înăpoi"...

Cu o zi-două înainte de a pleca la moscălie, părinții flăcăului îi fac „gioc". Și aceasta este, am putea spune, cea din urmă dorință a tînărului. Unul din flăcăi, de obicei prieten de aproape, legat la mîna stîngă c'un tulpan și c'un „șip de gin", umblă pe jos, la toate fetele, flăcăii din sat și rude, invitîndu-i la „gioc". Poftiții vin cu cîte o pereche mare de colaci. Intrînd în casă, ei se salută cu recrutul ca și cum la nuntă se „adună" cu mirele ori cu mireasa. Recrutul stă în capul mesei, în picioare. Inaintea lui se află un talger cu două pahare, pline cu vin. Alături stă un alt talger, cu bani. Lumea care vine la joc intră în casă, zice „bună dzăua" și închină colacii recrutului. Acesta sărută pînea și o dă cuiva din cei ce stau lîngă dînsul, care, la rîndul său, pune colacii pe pat, clit, unul peste altul. Apoi recrutul dă mîna cu cei veniți și se sărută de trei ori în gură. După aceia recrutul îi închină un pahar de vin și cinstesc împreună, ciocnind paharele și aruncînd unul altuia cîte o privire scăldată în lacrimi.

In urmă, oaspetele pune ceva bani în talger și-l leagă pe recrut cu un prosop sau mințergură.

La fel fac și fetele, precum și rudele celui ce părăsește satul.

La acest rămas bun vine toată lumea, chiar și flăcăii cu fetele care s'au dușmănit cu recrutul. Ziua aceasta este socotită de săteni ca cea din urmă zi din tinerețea flăcăului.

De aceia el capătă foarte multe daruri: fiecare și din lumea străină îi aduce cîte ceva, măcar un tulpan.

Flăcăii și fetele care s'au adunat ies afară pe rînd și dansează în fața casei. Alții stau la masă.

Din cînd în cînd apare și recrutul, legat în cruce și la mîni. El pornește dela masă, dansînd cu una din fete și flăcăii ce stau la masă. In timpul dansului lumea chiue și cîntă de jale.

Spre seară, toți flăcăii și fetele intră în casă. Părinții

recrutului îl așează la masă. In capul mesei stă recrutul cu nănașul, fiindcă după obicei, cel ce pleacă la militărie, dacă-i holtei, își alege pe un gospodar, care-l va cununa cînd se va întoarce dela moscălie.

Lîngă ei se așează prietenii și prietenele recrutului. Pe masă se pun toate felurile de bucate, ca la o adevărată masă mare a nunții, cu deosebirea însă că nănașa stă în picioare, lîngă părinții tînărului.

Cele mai obișnuite mîncări la aceste petreceri sînt cam următoarele: chiftorage (răciturî), soos (mîncărică), saralie (plăcinte la tavă, cu brînză de vaci proaspătă), plăcinte cu brînză, tabac (bostan), cartofi, ceapă prăjită, etc., lucuți (cu varză, cartofi sau brînză), găluci (sarmale), turti dulci (prăjituri), etc.

Aceasta este cea din urmă zi, cînd recrutul își ia rămas bun dela săteni. Cine știe dacă va mai revedea locurile natale! Iar de se va întoarce, va găsi o altă lume. Flăcăii și fetele de etatea lui se vor însura și se vor mărita, iar el, la reîntoarcere, se va simți străin, căci la Moldovenii de peste Nistru flăcăul mai în vrîstă cu un an doi decît ceilalți cu greu se însoară și cu greu își face prieteni. Din vechime s'a înrădăcinat obiceiul ca cei ce se căsătoresc să fie de aceiași vîrstă.

Faptul acesta explică și cauza pentru care tînărul își alege nănaș. Acesta va avea grijă să-i găsească o fată de teapa lui, cînd va reveni la casa părintească, iar dacă dînsul are vreo ibovnică, atunci va căuta să o mîngîie, ca să nu se mărite pînă ce iubitul ei nu va termina moscălia. Aceasta din urmă se face de multe ori cu consimțămîntul tacit al părinților celor doi tineri. Și, în cazul acesta, fata își îmbracă un fel de doliu; ea se ține mai retrasă și vizitează mai des familia viitorului său nănaș.

Timpul cît flăcăii cu fetele stau la masă, păharnicul sau dregătorul, o rudă de recrutului, cinstește dearîndul pe toată lumea, începînd cu cei din capul mesei.

Flăcăii și fetele cîntă împreună cîntece de „moscălie", în care se arată toată viața recrutului. Cele mai slabe de fire, slobod cîte o lacrimă fierbinte alături de recrut; iar rudele acestuia nu mai usucă ochii, încît te face să crezi că ești la o adevărată înmormîntare.

Dar lumea tînără din nou își potolește durerea în cîntări.

Menționăm două din cele mai obișnuite cîntece.

I.

Frundzișoară di-afion,
Dragu mamii Siîion,
Ci răsai noaptea pin somn?
— Mă găsădz maici 'n priiom;
In priiomu 'mpărătesc
Mulți voniči si prăpădesc...
In priiom cînd am intrat
Toț boerii s'o ńierat:
Brava vonic ńi-o chicat!
Pi stănoc l-o așădzat,
La cură l-o măsurat,
Chiculița gios i-o dat.
Chiculița privuschii
Pe-a cui scaun si-ńi rămîi!
Șădz, măicuți, ș'o prăgești
Ș'o prăgești ș'o bocești
Și ńi-o strîngi măruncheli
Și ńi-o puni 'n sîn la cheli
Și ț-a treci di dor și jăli...

II.

Frundzișoară fir mătasi,
Lepăd casi, lepăd masi,
Lepăd nevasti frumoasi,
Cu doi copchilaș pi brați.
Unu strigi: mami, mami!
Altu strigi: tati, tati!
Taci, dragu mamii, nu striga,
Că ńimi nu ti-a asculta,
Ci tat'to nu-i acasi.
Îi în Manjuria, la loc diparti,
Undi nici scrisoarea nu răzbati.[1])

1) N. P. Smochină. *Din literatura populară a Românilor de peste Nistru*, în *Anuarul Arhivei de folklor*, 5, 1939, pp. 22, 24.

Dar aproape fiecare cîntăreț le mai schimbă pe ■ lui: le interpretează în felul său, după cum îi este și dispoziția sufletească.

Uneori, tinerii nu cîntă numai cîntece cu cuvinte, ci în versuri, ca de pildă:

Tra lea, lea, lea.
Ai lea, lea, lea,
Lea, lea, lea, etc.

Melodia însă, ca și toate celelalte cîntece, este cu totul alta decît la celelalte cîntări. Lumea o cunoaște îndată și ea nu se cîntă decît numai toamna, cînd se duc recruții. Deaceia se și chiamă cîntece de moscălie. Astfel, toți cei de față cîntă în unison, luîndu-se după cel cu inițiativa.

Dar să revenim la Moldovenii noștri.

Între timp, cît stă la masă, recrutul ■■ scoală în picioare și, cu lacrimi pe obraji, zice către cei de față: „mă rog mă ertați, scuńchii ńei părinți, tati și mami, frați și surori și voi cinstiți meseni".

Iar aceștia răspund apăsat: „Dumnădzău sî ti erti și sî dăi Dumnădzău sî'mplinești slujba la 'mpărat și sî vii tot așa di sănătos și zdravăn, cum ti duci dintri noi".

La auzul acestor cuvinte, fac să treacă pe dinaintea fiecăruia o viață întreagă, plină de dureri. Nu este suflet, care să nu lăcrămeze în asemenea împrejurări.

Și această ertăciune, din partea celor două părți, se repetă pînă în trei ori. Uneori însă se spune numai o singură dată; și atunci recrutul adaogă un „sî trăiți", sau „sî čiți sănătoși" și închină paharul. Iar ceilalți îi răspund „închini sănătos".

Apoi tîrziu, spre „podvicircă", adică spre seară, toți se scoală dela masă și ies afară, în ogradă.

Recrutul, dacă pleacă în acea zi, își ia rămas bun dela părinți, surori, frați și alte rude, zicînd pînă în trei ori: „mă rog mă iartă, tată, mamă", etc.

Aceștia îi răspund: „Dumnădzău s'ti erti". Apoi se îmbrățișează strîns, se sărută tot de trei ori și plîng în hohote.

Acestea sînt momentele cele mai dureroase, momente, se poate spune, ca cea din urmă sărutare, căci de azi înainte soarta tînărului, soarta voinicului, este încredințată pe mîni străine. Cine știe de va avea cu cine schimba o vorbă pe limba în care

s'a născut și a crescut, întrucît nu cunoaște o altă vorbire, decît cea moldovenească.

Deaceia, Transnistrienii obișnuesc ca, de multe ori, cu bani, să fie repartizați în același regiment, cel puțin doi trei moldoveni. Cine ■ trăit în străini, chiar din cărturari, știe cît de mult însemnează atunci, cînd ai cu cine schimba o vorbă în limba ta.

Dinaintea casei, toți flăcăii se cuprind împreună cu recrutul, care-i în mijloc. Deaici pornesc pe drum, încet, în cîntări; iar fetele merg în urmă, cîntînd și ele. Toată lumea le iese în cale. Recrutul se apropie de fiecare, bărbat și femeie, care stau la poartă, și le cere ertare.

Apoi dau mîna și se sărută, iar dacă gospodarul este mai în vîrstă, recrutul îi sărută mîna.

Femeile mai în vîrstă, recrutul le sărută mîna, iar acestea îl sărută pe frunte. Cu cele tinere însă dă numai mîna.

Gospodarul ce-l întîlnește pe recrut în drum, îi dă ceva parale, iar dacă este la poarta casei sale, atunci gospodina îl mai leagă în cruce și cu o mînăștergură.

În drum, recrutul trece pe la preotul satului spre a-și cere ertare și blagoslovenie, iar cînd lumea ajunge în dreptul bisericei, toți se opresc de cîntat. Recrutul își face cruce de trei ori, se pleacă adînc și cere ajutor dela Dumnezeu ca să-și revadă satul și pe părinți.

Ceremonia urmează mai departe pînă la marginea satului, unde pe cel ce pleacă la armată îl așteaptă căruța părintească. Acolo el încă odată își ia rămas bun dela toți cei de față. Apoi, distrus de durere că lasă tot ce ■ avut mai scump la inimă, — părinții, care l'au crescut și ridicat în oameni, văile și grădinele, care i-au legănat copilăria, dar mai ales puica, cu care petrecea momente fericite, — se urcă în căruță și se pornește iute în treapăt, ori sărita, cîntînd singur, fără nicio armonie muzicală. Cei ce mînă caii îi fac totul pe plac. Iar gîndurile lui sboară departe și trec iute dela o întîmplare la alta. Dela amintirile proaspete ale vieții sburdalnice, ele trec la acel necunoscut, care-i stă în prag și pe care-l privește cu groază.

Unii recruți însă nu fac gioc. Ei se mulțumesc numai cu masa.

Vornicul invită lumea în dimineața zilei fixate pentru plecarea din sat.

Cei poftiți răspund toți la invitație. Ei se adună cu recrutul ca și atunci cînd îl face gioc. Iar după ce s'au adunat toată lumea, se așează la masă, împreună cu recrutul și petrec timpul în cîntări.

Nănașul, ca om cu experiență, din cînd în cînd, încearcă să îmbărbăteze pe cei de față, adesea povestind lucruri hazlii din viața de moscal, ori alte întîmplări.

Spre seară, flăcăii și fetele îl petrec pe recrut pînă dincolo de sat, ca și în cazul de mai sus.

Cînd însă, în aceiași zi pleacă mai mulți recruți deodată, atunci fetele și flăcăii îi duc pe rînd la fiecare. Iar cînd aceștia părăsesc satul, se adună toți împreună, mergînd în cîntări dela unul la altul. Dela ultimul celui din urmă recrut, ei se așează în mijlocul flăcăilor și se cuprind împreună. Deaici, legați în cruce, pornesc la drum în cîntări, avînd fetele pe de lături și în urmă. Din timp în timp, în mersul lor încetinel, ei mai dansează, fără a se desprinde unul de altul.

Iar atunci cînd cei ce pleacă la moscălie se despind din mijlocul lor și iartă cu sătenii pe care-i întîlnesc în cale, grupul de flăcăi și fete se oprește pe loc fără a înceta de cîntat.

La flăcăii mai cu vază vin și prietenii din satele învecinate.

Un lucru însă este cunoscut: toată lumea, și bătrîn și tînăr, care n'au luat parte la această ceremonie iesă în calea tînărului. Ei își iau rămas bun și-i dăruesc după putință. Recruții din satele îndepărtate, în trecere cu căruțele, sînt opriți de lume, care le dă cîte ceva din bani sau îi leagă cu mînăstergură, ori tulpan, la mînă. Ei sînt cunoscuți de săteni din cauză că merg cîntînd, cîte doi trei într'o căruță, legați în cruce cu cîteva prosoape, pe care le lasă abia cînd ajung în capitala de județ.

Categoria a treia de recruți cuprinde pe cei căsătoriți. Aceștia nu invită pe flăcăi și fete la masa de rămas bun. In ziua hotărîtă pentru plecare, cînd recrutul va trebui să părăsească nevasta și copiii, la el se adună toate rudele. Poftiții se așează la masă, fac haz, ca doară ar mai opri plînsetele celor cu durerea, cîntă și ei ca și flăcăii, îl leagă în cruce pe cel ce-i părăsește, cu mînăsterguri sau prosoape de bumbac. Dar mai mult se dau sfaturi de felul cum trebue să se poarte la moscălie, să nu uite nevasta și copiii, ca să nu se facă de rîs. Iar soția tinără aude vorbe de mîngîiere despre felul cum trebue să ducă mai departe gospodăria, pentru ca să nu se risipească și să nu uite de datoriile ei de soție credincioasă.

La plecare însă lumea nu-l petrece pe recrutul însurat la fel ca pe cei holtei. Toată ceremonia se termină în casă și pînă la ieșirea din ogradă. Afară, în fața casei, unde-l așteaptă căruța sau șărăbanul ciocănilor, își ia și ea rămas bun dela aceia, care au venit să-i arunce o vorbă de mîngîiere. Cineva din rude, frați, cumnați, ori părinți, îl însoțesc pînă în capitala de județ, de unde îi aduc înapoi caii și căruța, pe care a fost stăpîn. Iar acasă, biata nevastă, rămasă moscăucă, este lăsată fără nicio ocrotire. Ea plînge zi și noapte, fără să-și usuce ochii. Bieții copilași, care abia încep să vorbească, nevăzînd pe tatăl lor, iar pe mamă-sa, auzind-o numai plîngînd, adesea cuprinși cojocul tatălui, lăcrămiază adînc și, cu cuvinte înduioșate, zic: „tată, tată, unde ești și pe a cui mîni ne-ai lăsat?"

Dar oamenii de bine nu-i uitau pe aceștia din urmă. Din cînd în cînd, la apelul moscăucii, soției celui plecat, se făcea clacă, la prășit, cosit, cărat, ori treerat. Sătenilor nu le ședea bine cînd vedeau că din pricina moscăliei, averea celui plecat se micșora, se risipea. Ba de multeori, claca avea loc chiar din îndemnul cuiva dintre gospodari, dacă moscăuca nu îndrăznea să roage lumea. Mulți din gospodari, chiar străini, îi dădeau sfaturi cum să facă, ca să menție gospodăria la același nivel, dacă nu chiar să o ridice la o stare mai bună.

Prin asemenea măsuri se manifestă simțul de solidaritate socială la Moldovenii de peste Nistru.

Și peste cîtva timp se primeau scrisori pline de dor și amar. Dar în ele moscalii roagă pe mame să nu-i plîngă, căci le ruginește pușca, iar ei nu pot învăța moscălia. Această credință este răspîndită la toți Moldovenii din acele ținuturi.

In timpul moscăliei cam greu obținea cineva să vie acasă cu vederea. Doară dacă nu este departe cu regimentul, i se dă „opusc", adică concediu, o singură dată pe timp de o lună de zile și încă cu condiția dacă este bun slujbaș. Rar de venea cineva cu vederea de două ori, și atunci nu mai mult de douăzeci de zile de fiecare dată.

Și, pe măsură ce timpul milităriei se apropia de sfîrșit,

chipul moscalului începea să dispară din imaginea celor de acasă. Rămînea doară portretul, la care Trasnistrienii ţin atît de mult.

Iar cînd cel în cauză isprăvea slujba şi venea acasă, în sat era un adevărat eveniment; părea că cineva a înviat din morţi. La casa celui reintors se aduna tot satul. Şi fiecare avea cîte ceva de întrebat şi de spus totodată despre cele petrecute în timpul cît acesta a lipsit din sat. Timp de cîteva zile, el nu mai era al părinţilor, ci al satului. Flăcăii, care s'au ridicat după el, îl invită pe rînd la ei acasă unde petrec, îi dau mare „pocitanie", iar seara şi Duminicile îl duc la şezători pe la fete, ca pe un flăcău străin şi respectat. In timp ce mama lui îi pregăteşte cele mai bune mîncăruri; ba uneori îi dă de frupt şi în zile de post, cu gîndul că nu face un păcat. Tatăl său din hreantul din beci îl cinsteşte din ocaua de lut cu vinul cel mai ales, care de mult aşteaptă să fie gustat de acela, care a muncit cîndva la butani.

Fraţii şi surorile parcă nu îndrăznesc să-i zică „tu".

Şi astfel se uită tot trecutul amar şi dureros al străinismului. Necazul şi posomorîrea se transformă în bucurie; bătrînii parcă întineresc; iar pentru cel ce şi-a lăsat mantaua moscălească începe o nouă eră, cînd va urma calea părinţilor; satul întreg va fi martorul unei întîmplări fericite, întrucît bucuria celor doi tineri se revarsă asupra întregei comunităţi moldoveneşti.

A. Ciobanu-Vlaicu

BIBLIOGRAFIA PUBLICAŢIILOR ROMÎNEŞTI DIN RUSIA SOVIETICĂ, PE ANUL 1936 [1]

In ordinea clasificării, producţia cărţii pe anul 1936 se prezintă astfel: [2]

	DENUMIREA CAPITOLELOR	In R.S.F.S.R.	In afară de R.S.F.S.R.	TOTAL pe cuprinsul întregei U. R. S. S.
I.	Tehnica. Transportul. Legătura	8934	1486	10420
II.	Economica	3059	1473	4532
III.	Construcţia culturală. Educaţia naţională	2001	2528	4529
IV.	Economia comunală. Probleme veterinare	2788	1375	4163
V.	Literatura artistică	1963	1792	3755
VI.	Matematica. Ştiinţe naturale	1822	495	2317
VII.	Internaţionala comunistă. Partidul comunist (bolşevic) din Uniunea Sovietică	883	958	1841
VIII.	Literatura pentru copii	883	819	1702
IX.	Bibliografie. Ghiduri	1352	280	1632
X.	Medicina	997	613	1610
XI.	Dreptul	874	506	1380
XII.	Arta	791	365	1156
XIII.	Apărarea U.R.S.S. Probleme militare	627	358	985
XIV.	Muncă. Mişcarea profesională	602	362	964
XV.	Marxism-leninism	216	380	596
XVI.	Lingvistica	331	109	440
XVII.	Istoria	291	100	391
XVIII.	Geografia. Etnografia	164	73	237
XIX.	Cărţi pentru orbi	108	22	130
XX.	Materialismul dialectic şi istoric. Istoria filosofiei	38	21	59
XXI.	Literatura anti-religioasă	36	17	53
	Total	28760	14132	42892

1) Pentru anul 1935, a se vedea lucrarea noastră apărută în Moldova Nouă, anul I, vol. III, Decembrie 1936, pg. 372—389.

2) Книжная Летопись. Орган Государственной Библиографии. *(Letopiseţul cărţii. Organul Bibliografiei de Stat).* Anul XXX, Decembrie 1936, Nr. 60, pg. 163.

Această producție, repartizată după naționalități, a fost imprimată în următoarele limbi:

1. Moldovenească	118
2. Rusă: a) apărută pe teritoriul Uniunii Sovietice, în afara granițelor Republicei Sovietice Federative Socialiste Ruse	2865
b) apărută pe teritoriul Republicei Sovietice Federative Socialiste Ruse	28473
Total ruse	31338
3. Ucraineană	3264
4. Belorusă	629
5. Poloană	90
6. Cehă	4
7. Sîrbă	1
8. Croată	2
9. Sîrbo-croată	1
10. Slovenă	4
11. Bulgară	101
12. Evreiască	395
13. Evreo-buhară	55
14. Tată (Evreii dela munte)	49
15. Greacă	70
16. Engleză	124
17. Italiană	7
18. Lituană	13
19. Latină	22
20. Germană	434
21. Norvegiană	1
22. Suedeză	2
23. Spaniolă	5
24. Romînă	1
25. Franceză	60
26. Estonă	61
27. Esperanto	1
28. Japoneză	14
29. Chineză	49
30. Abacană	1
31. Abhază	51
32. Azerbaidjană (tîrcă)	534
33. Avară	26
34. Armeană	714
35. Asiriană	22
36. Adîghec	36
37. Abazină	12
38. Balcară	16
39. Bureată	38
40. Bașchiră	175
41. Beludjă	1
42. Beludjistană	1
43. Ungară	3
44. Vepscă	5
45. Georgiană	574
46. Darghină	30
47. Dungană	25
48. Ijoră	5
49. Evencă (tungusă)	8
50. Evencă (lamută)	7
51. Ingușă	47
52. Irană	7
53. Cazahă	275
54. Calmică	39
55. Cara-calpacă	43
56. Caraceacevă	42
57. Chirghiză	107
58. Comi-permeacă	58
59. Comi-zireană	69
60. Coree	53
61. Cumică	22
62. Curdă	35
63. Cabardină	4
64. Carelă (din Tver)	23
65. Finlandeză (carelă)	205
66. Lezghină	22
67. Luoravetlană (ciucotă)	6
68. Lacscă	13
69. Latgală	9
70. Letonă	85
71. Lazscă	5
72. Marie (cîmpia de vest)	85
73. Marie (dela munte)	49
74. Mongolă	16
75. Mordovă (mocșa)	102

76. Mordovă (erzea)	75
77. Mansiiscă (vogulă)	1
78. Nogaie	17
79. Nîmțană (coreacă)	11
80. Nanaiscă (goldă)	2
81. Nenețcă (samoedă)	1
82. Oirotă	16
83. Osetină	1
84. Osetină (ironă)	90
85. Osetină (digoră)	11
86. Saamă (lopară)	1
87. Șorscă	14
88. Tătară (din Cazan)	450
89. Tătară (din Crimeea)	122
90. Tadjică	122
91. Turcmenă	212
92. Tabasarană	21
93. Talișcă	18
94. Uzbecă	590
95. Uigură	76
96. Țigănească	15
97. Cercheză	46
98. Cecenă	51
99. Ciuvașă	130
100. Iacută	111
101. Hacasă	23
102. Eschimosă	2
103. Udmurtă	38
104. Hantiscă	2
105. Țahscă	7
106. Mihvă (hileacă)	1
Total general	42892

Cartea moldovenească, repartizată în detaliu, se prezintă astfel:

CAPITOLUL		Originale	Traduceri	Tipările la Balta	Tipările la Tiraspol	Tipările la Moscova	TOTAL
I.	Marxism-Leninism	—	6	—	1	5	6
III.	Kominternul. PC (b) US. Tineretul comunist	—	9	—	8	1	9
IV.	Politica. Construcția sovietică. Dreptul	1	4	1	1	2	5 [1]
V.	Apărarea națională. Arta militară	—	1	—	1	—	1
VI.	Economica	—	8	—	8	—	8
VII.	Munca. Mișcarea profesională	—	1	—	1	—	1
VIII.	Istoria	2	1	3	—	—	3
XI.	Medicina	1	—	—	1	—	1
XII.	Tehnica. Transportul. Legătura	—	1	—	1	—	1
XIII.	Economia rurală. Probleme veterinare	2	9	6	5	—	11
XV.	Literatura artistică	17	8	9	16	—	25
XVIII.	Construcția culturală. Educația națională	12	23	9	26	—	35
XIX.	Literatura pentru copii	1	11	1	11	—	12
	Total general	35	83	29	80	8	118

1) Una apărută la Kiev.

Din acest număr, 31 publicații au fost imprimate în anul 1935, dar s'au înregistrat în anul 1936.

Pentru imprimarea cărții moldovenești, adică *românești*, în Republica Moldovenească există *Editura de stat a Moldovei*, instituție oficială. Editura dispune de un număr de tipografii, ce se află pe cuprinsul acestei republici. Dar cele mai de seamă tipografii se află la Balta, care poartă numele lui Voroșilov și la Tiraspol, numită *Tipografie moldovenească*, prescurtat *Tipmold*.

Pentru imprimarea, însă a operelor ce ies din inițiativa organizațiilor dela centru, la Moscova a luat ființă *Secția românească de pe lîngă Cooperativa de editură a muncitorilor străini din Uniunea Republicelor Socialiste Sovietice*. Tipografia „Iscra" (Scînteia) se află la dispoziția acestei secțiuni.

Remarcăm cu această ocazie că, deși limba întrebuințată în editura dela Moscova, cît și în cea dela Balta și Tiraspol, este românească, literară, totuși oficialitățile continuă să anunțe lucrările apărute ca fiind în *limba moldovenească*.

Pentru a ne da seama despre importanța și valoarea cărții românești, ce apare la Românii de peste Nistru, nu numai cei cuprinși în granițele administrative ale republicei lor, vom arunca o scurtă privire asupra tuturor acestor tipărituri, considerate în parte.

CAPITOLUL I.

Marxism-leninism.

Acest capitol cuprinde șase traduceri, dintre care numai una a apărut în capitala Republicei Moldovenești.

Primele trei traduceri sînt făcute din Lenin. Astfel ■ apărut lucrarea *Ce-i de făcut?* în 4300 exemplare, cuprinzînd 245 + 2 pag. O altă lucrare reprezintă volumul II din Operele sale complecte, cuprinzînd anii 1900—1904. Lucrarea conține 702 pag. și a apărut în 4400 de exemplare, însă fără menționarea costului.

Lucrarea a treia are 64 de pag. și poartă ca titlu: *Scrisori din depărtare*. Ea a apărut în 3600 de exemplare.

Este de remarcat că nu toate traducerile din Lenin au fost publicate, deși hotărîrea era să se traducă în întregime.

Celelalte trei publicații aparțin lui Stalin.

Din ele avem: Convorbirea tov. Stalin avută la 1 Martie 1936 cu Roy Howard, reprezentantul trustului american de gazete, apărut în 3700 exemplare.

Această traducere însă nu este decît un extras al aceloraș convorbiri, apărută pentru prima dată în revista *Octombrie*, organul Scriitorilor Moldoveni, No. 3, Martie-Aprilie 1936.

O altă traducere este *Despre bazele leninismului*, 128 de pagini, apărută în 4100 exemplare, fără menționarea costului.

In sfîrșit cea din urmă traducere ■ lui Stalin este *Despre problemele leninizmului*, 93 pag., apărută în 4100 de exemplare.

Față de anul 1935 acest capitol apare mai sărac cu trei publicații.

CAPITOLUL III.

Internaționala comunistă. Partidul comunist (bolșevic) din Uniunea Sovietică. Tineretul comunist.

Față de anul 1935, acest capitol a dat cu 21 publicații mai puțin. Cifra este însemnată și ne face să credem că în această ramură Sovietele duc lipsă de oameni.

Lucrările acestui capitol se pot divide în trei părți și anume: a) Internaționala comunistă propriu zis; b) Tineretul comunist și c) Comitetul comunist moldovenesc.

Prima categorie cuprinde:

1. Pik Wilhelm. Darea de seamă a Comitetului Executiv al Internaționalei comuniste, ținută în fața Congresului al VII mondial din anul 1936, 115 pag., scoasă în 2600 exemplare.

Această dare de seamă a mai apărut, pe scurt, și în cotidianul *Moldova Socialistă*, organul oficial al partidului și guvernului Republicei moldovenești.

2. Rezoluțiile plenumului Comitetului central al partidului comunist (bolșevic) din Uniunea sovietică, ce a avut loc la 21—25 Decembrie 1935. Broșura cuprinde 44 pagini și a fost scoasă în 6600 exemplare.

3. Hotărîrile plenumului al III-lea al Comisiei de control al partidului de pe lîngă Comitetul central al partidului comunist; este o broșură de 39 pag. ce a apărut în 3500 exemplare.

Categoria a doua cuprinde:

4. Educaţia comunistă a tineretului şi problemele comsomolului. Este o cuvintare rostită de *Andreev*, conducătorul tineretului comunist, la congresul X al acestui tineret, ce a avut loc la 15 Aprilie 1936. Traducerea este făcută de *Mielvlman* şi a apărut în 3500 de exemplare.

5. Cuvintarea lui *Postîşev*, fost secretar al Comitetului central al partidului din Ucraina, azi căzut în disgraţie, rostită la congresul al IX-lea al comsomolului din Ucraina, la 5 Aprilie 1936. Broşura se datoreşte aceluiaşi traducător şi a apărut în acelaşi număr de exemplare.

6. Despre executarea statutului stalinist al artelului agricol. Comitetul central al tineretului comunist. Broşura, de 7 pag., apărută în 1000 exemplare, fără preţ, se adresează acestui tineret, pentru a veghea cum se pune în aplicare felul de îndeplinire a noului statut, *Constituţie ţărănească*.

7. Programul şi statutul tineretului comunist adoptate de congresul X al Comsomolului, ce a avut loc la 11—21 Aprilie 1936. Broşura a apărut în 11.500 exemplare, avînd 109 pag.

De altfel acestea au apărut şi în Moldova Socialistă îndată după închiderea congresului.

In sfîrşit categoria a treia cuprinde:

8. Scrisoarea Comitetului regional moldovenesc despre îmbunătăţirea muncii cîmpului din vara anului 1936. Este un extras ce a apărut în ziarele Moldova Socialistă şi *Soţialisticina Moldavia*, în limbile romînă şi ucraineană.

9. Scrisoarea aceluiaşi Comitet despre îmbunătăţirea activităţii culturale, o broşură de 16 pag. fără menţionarea costului, destinată ca şi cea de mai sus, uzului organelor interne.

CAPITOLUL IV.

Politica. Construcţia sovietică. Dreptul.

Şi acest capitol, faţă de cel din 1935, se prezintă mult mai sărac. Ca şi cel de mai sus, se poate împărţi în trei părţi: a) Dreptul, b) Politica şi c) Construcţia sovietică în Republica Moldovenească.

Prima categorie cuprinde: Darea de seamă a lui Stalin a-

supra proectului Constituţiei, ţinută în faţa Congresului sovietelor, la 25 Noembrie 1936. Cuvintarea avînd 43 pag., a apărut la tipografia din Moscova în 23.000 de exemplare, probabil fiind destinată şi cercurilor romineşti, care se interesau de problema constituţională a U.R.S.S-ului.

Acestei dări de seamă îi urmat traducerea *Proectului de Constituţie*, apărută în 22.000 de exemplare, în acelaşi tipografie.

Categoria a doua cuprinde o lucrare, am putea spune de propagandă, a lui *Dimitrov*, secretarul Internaţionalei comuniste, avînd ca titlu: *Clasa muncitoare—împotriva fascismului*. Lucrarea are 172 de pagini, fără preţ şi a apărut la tipografia minorităţilor naţionale din Harcov.

Ultima categorie cuprinde două broşuri: a) Documente cu privire la convocarea a VI-a a sezunii a IV-a a Comitetului Executiv Central al Republicei Moldoveneşti, 38 pag., apărută în 2500 exemplare şi b) Dările de seamă ale preşedintelui Republicei Moldoveneşti, E. P. Voronovici, preşedintele sovietului comisarilor poporului, G. Starii şi N. Hulub, al doilea secretar al partidului regional moldovenesc, azi toţi în disgraţie, făcute în faţa seziunii a III-a al aceluiaşi parlament. Broşura de 47 pag., a apărut în 3000 de exemplare.

CAPITOLUL V.

Apărarea naţională. Arta militară.

In anul 1925 n'a apărut nicio carte sau broşură din acest capitol. Pentru anul 1936 a apărut însă o singură traducere a lui *Leşciner*, avînd ca titlu Examenul militaro-tehnic al comsomolului. Broşura avînd 36 pag., a fost scoasă în 3000 exemplare. Ea a fost imprimată în anul 1935, dar s'a înregistrat cu un an mai tîrziu.

CAPITOLUL VI.

Economica.

Acest capitol, faţă de cel din 1935, apare mai sărac cu 13 publicaţii, adică mai bine de jumătate.

Din totalul celor opt publicaţii, numai două privesc oarecum

Republica Moldovenească. Acestea sînt : a) Darea de seamă la Congresul al IX-lea al regionalei moldoveneşti a partidului, făcută de *Siderschi Z. O.*, secretarul partidului din Republica Moldovenească. Referatul conţine 161 pagini şi a fost imprimat în 10.0000 de exemplare.

Deşi lucrarea este scrisă, deadreptul în romîneşte, întrucît însă fostul diriguitor al Moldovenimei nu cunoaşte limba populaţiei băştinaşe, am trecut-o la rubrica traducerilor ; a) Contractul de întrecere socialistă pentru recolta mărită pe anul 1936 a culturilor de grîne şi sfeclă, încheiat între colhozurile Republicei Moldoveneşti şi regiunea Vinita, apărută în 5000 de exemplare, gratuit.

Broşura reprezintă unul din contractele model specifice regimului. Petru publicul cetitor ele nu prezintă nicio noutate.

O a treia broşură, apărută la Tiraspol, în limba rusă şi romînă, într'o mic de exemplare, fără arătarea costului, avînd 40 de pagini, este: *Scrisoarea instructivă adresată tuturor comuniştilor şi comsomoliştilor*, pentru a contribui la ridicare recoltei în colhozuri şi sovhozuri. Broşura este oficială, editată de *Comitetul regional moldovenesc* al partidului comunist ucrainean.

Celelalte cinci broşuri privesc următoarele ramuri :

1. Ordjonikidze Gr. Problemele industriei grele în legătură cu mişcarea stahanovistă. Darea de seamă la plenumul comitetului central al Partidului Comunist (bolşevic) din Uniunea Sovietică, ce a avut loc la 21 Decembrie 1935. Raportul conţine 48 de pagini şi a fost imprimat în trei mii de exemplare.

2. Kaganovici Lazăr. Problemele transportului căilor ferate în legătură cu mişcarea stahanovistă. Darea de seamă la plenumul Comitetului central al Partidului Comunist (bolşevic) din Uniunea Sovietică, ce a avut loc în şedinţa dela 22 Decembrie 1935. Raportul are 64 de pagini şi a apărut în 3700 de exemplare.

3. Molotov V. Planul şi problemele noastre. Darea de seamă a preşedintelui Sovietului comisarilor poporului din U. R. S. S. cu privire la planul economic pe anul 1936, făcut la 10 Ianuarie 1936 în faţa seziunii a doua a Comitetului Executiv central din U. R. S. S. Raportul conţine 119 pagini şi a fost imprimat în 3700 de exemplare.

4. Consfătuirea combainerilor şi combainerelor fruntaşi ai U. R. S. S.-ului cu membrii Comitetului Central al Partidului Comunist (bolşevic) din Uniunea Sovietică şi cu membrii guvernului. Lucrarea are 166 de pagini şi a fost editată la Tiraspol în 3700 de exemplare.

5. Au înfinerit bătrînii (Schiţe), apărută în 92 de pagini, în 3000 de exemplare.

După cum se vede, primele patru publicaţii sînt de ordin general şi implică măsuri administrative în economia statului sovietic. Cea din urmă însă este o adunare de povestiri cu caracter economic, demonstrativ, pentru marele masse ale colhoznicilor, încît mai curînd ea ar trebui clasificată la capitolul care se ocupă de literatură.

CAPITOLUL VII.

Munca. Mişcarea profesională.

Acest capitol, care ar fi logic să ocupe un loc de frunte, conţine numai o singură publicaţie : Instrucţia comisariatului asigurărilor sociale din Ucraina sovietică cu privire la asigurarea invalizilor proveniţi din războiu (se înţelege războiul civil şi cel din timpul restaurării regimului actual) şi serviciul militar, precum şi a persoanelor trecute în această categorie şi a familiilor lor.

Instrucţiunea a apărut la Tiraspol, în limba romînă şi ucraineană, conţinînd 76 de pagini şi are un tiraj de 1000 exemplare. Ea este o ediţie oficială a Comisariatului de mai sus.

CAPITOLUL VIII.

Istoria.

In această ramură a ştiinţei avem trei publicaţii, care însă sînt străine de ramura istorică propriu zis.

Două din ele se ocupă de trecutul social agrar şi revoluţionar al ţărănimei, privită prin prizma partidului comunist. Aceste publicaţii au următoarele titluri :

1. Dembo V. : Horia, Cloşca şi Crişan (veacul al XVIII-lea), 16 pag. Balta. A apărut în 1935 în 4000 de exemplare [1].

1) N. P. Smochină. *Institutul de Cercetări ştiinţifice din Republica Moldovenească*. Extras din *Insemnări ieşene*, anul III, nr. 3, 1938, pg. 34.

Autorul, evreu din Basarabia, este redactorul revistei antiromînești Basarabia Roșie (Красная Бессарабия). Iar broșura ■ reprezintă traducerea din rusește a aceluiași articol [1]).

In descrierea de mai sus, cei trei martiri ai neamului romînesc ni se înfățișează ca luptători ai poporului iobăgit din Transilvania întru dobîndirea drepturilor sociale. Pentru autor sub aceiași prismă este privit boerul romîn ca și grofui maghiar. Și unii și alții nedreptățesc pe țăranul sărac.

2. Necikina M. Cum au trăit și au luptat țăranii în timpul iobăgiei. Balta, 1935, 131 de pagini, 2300 de exemplare.

Traducerea este din seria publicațiilor Institutului de Istorie a Academiei comuniste, astăzi contopită cu Academia de Științe.

Lucrarea privește întreaga mișcare țărănească sub prisma comunistă și caută să justifice regimul economiei rurale aplicate astăzi țăranului prin colhoz și sovhoz. Sub raport științific lucrarea își întemeiază teoriile sale pe operele lui Marx, Enghels, Lenin și Stalin.

3. Ștefanov B. Șapte ani de zile prin închisorile romînești (Amintiri). Balta. 1936, 120 pag., tiraj 3000 de exemplare.

Autorul, de origine etnică bulgar din Romînia este membru al Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste. Numele său pe lista membrilor, în ordinea alfabetică, figurează imediat după acela ■ lui Stalin [2]). In țară este cunoscut prin articolul recent, plin de atacuri la adresa Romîniei, care a stîrnit mare vîlvă în presa străină [3]).

E de remarcat că această publicație n'are nicio legătură cu istoria. Ea reprezintă amintirile unui condamnat pentru propaganda comunistă, care ar fi fost deținut la închisorile din Doftana și Jilava timp de șapte ani (?). In această privință este de remarcat că atît Romînia, cît mai ales Basarabia, prezintă un capitol foarte bogat în bibliografia de propagandă sovietică. Nu mai puțin amintirile așa zișilor condamnați politici, de multe ori depășesc orice măsură în exagerări, încît deseori sînt descoperiți

1) Красная Бессарабия. *(Basarabia Roșie)* nr. 4, 1935, pg. 8—10.
2) *Moldova Socialistă*, Nr. 109 (1729) din 22 August 1935.
3) Б. Стефанов. Империалистическая война и Румыния *(Războiul imperialist și Romînia)*, în Коммунистический Интернационал *(Internaționala Comunistă)*, Nr. 10, 1939, pp. 36—42.

și pedepsiți, căci aceste amintiri le servesc oarecum în politică, și-i ridică la rangurile de conducere.

CAPITOLUL XI.

Medicina.

Acest capitol, față de anul 1935, este inexistent. In raport cu cele patru publicații [1]), care mai mult sau mai puțin reprezintă sfaturi pentru masele moldovenești, de felul cum trebue să se apere împotriva diferitelor boli, pentru anul 1936 nu găsim decît o singură publicație. Dar și aceasta este apărută tot în 1935. Este un Dicționar medical ruso-moldovenesc, de 149 pagini, apărut la Tiraspol, în 1500 de exemplare. Autorul acestui mic dicționar este doctorul Apostolov N., descendentul unei vechi familii romînești, plecată peste Nistru, în județul Tiraspol, în veacul XIX și care și-a păstrat în întregime graiul matern.

CAPITOLUL XII.

Tehnica. Transportul. Legătura.

Capitolul de mai sus înregistrează o singură publicație, care mai degrabă ar fi trebuit să fie trecută la o rubrică specială, privind diferitele publicații. Este vorba de *Cartea abonaților la telefoane* din orașul Tiraspol, pe anul 1936. In cele 45 de pagini conține numărul de telefon și adresa tuturor abonaților. Are un tiraj de 1000 de exemplare și a fost publicată în limba ucraineană și romînească, sau moldovenească, după expresia oficialităților.

CAPITOLUL XIII.

Economia rurală. Probleme veterinare.

Capitolul de față cuprinde 11 publicații, prin care se dau sfaturi în mai multe domenii ale economiei dirijate. In ordinea cronologică aceste lucrări sînt următoarele:

1) N. P. Smochină. *Cartea națională în U. R. S. S.* în *Moldova Nouă*, Anul I, Nr. 4, vol. III. Decemvrie 1936, pag. 382.

1. Materialele celui de al doilea congres al agronomilor din Moldova, ținut la Tiraspol, între 16-18 Februarie 1936. 175 pag., tiraj 4000 de exemplare.

Din această publicație se desprind problemele economiei rurale, care, în anii ulteriori, au fost aplicate în colhozurile și sovhozurile Republicei Moldovenești.

2. V. Lipping, G. Hitenko, I. Semenov, F. Borisovici. Cartea îngrijitorului de cai. Balta, 1936, tiraj 3000 de exemplare, 95 de pagini.

Lucrarea reprezintă instrucțiuni și sfaturi ce se dau colhoznicilor și sovhoznicilor, însărcinați cu îngrijirea cailor.

3. Zaițman, A. și Svecin K. Realizarea campaniei de împreunare a animalelor. Traducere de N. Miciviman. Balta, 1936, 95 pag., tiraj 3200 de exemplare.

Lucrarea este urmată de ilustrații.

4. Suhomlin, A. Îngrijirea porcilor. Tiraspol. 1936, 44 pag., 1300 de exemplare, cu ilustrații. Reprezintă o serie de sfaturi ce se dau muncitorilor agricoli.

5. Dvoeglazov, I. Bolile oilor, prevenirea și îndreptarea lor. Balta, 1935, tiraj 3200 exemplare, 103 pag., cu ilustrații.

Ca și cea de mai sus, lucrarea este plină de sfaturi și îndrumări.

6. Metelski, Z. Udatul pe brazdă. 1936, tiraj 2000 de exemplare, 23 pagini. Lucrarea face parte din publicațiile Comisariatului de Agricultură a Republicei moldovenești și a fost scoasă în iveală de stația experimentală fructificră și de grădinărit.

7. Zapadniuk G. Porumbul verde de hrană. 1936, tiraj 1800 de exemplare, 111 pagini. Traducerea este făcută de I. Goișteiu.

Se dau îndrumări de felul cum trebuește cultivat și îngrijit porumbul.

8. Lisenco, Tr. și Stepanenco F. Iarovizarea plantelor de grîne. Balta. 1936, tiraj 3000 de exemplare, 79 de pagini. Tradus de N. Miciviman.

Lucrarea se ocupă cu metodele de cultivare a grîului, orzului și ovăsului, pentru a da maximum de randament și cît mai de timpuriu.

9. Orlii M. și Lerner N. Prima casă-laborator și organizatorul ei. Balta 1935, 62 pag., cu ilustații; tiraj 3500 de exemplare.

Autorii arată felul cum s'a ajuns la crearea, în colhozuri, a micilor laboratoare pentru selecționarea grînelor și rezultatele pozitive ce le-au dat.

În domeniul politicei agrare asemenea laboratorii au luat ființă odată cu peatiletca a doua. Ele sînt conduse de agronomul local al colhozului, care primește instrucțiuni dela centru, în cazul de față dela Casa-laborator din Tiraspol, de pe lîngă Comisariatul de agricultură.

Pentru Moldova sovietică însă, ele au dat roade neînsemnate din cauza lipsei de oameni.

10. Ro, L. Grădinăritul. Balta. 1936, tiraj 3600 de exemplare, 112 pagini.

Lucrarea este recomandată de Comisariatul Educației Naționale a Ucrainei sovietice ca manual pentru cercurile de studii agro-tehnice.

11. Vites, L. și Gromakovski, K. Despre selecția, pregătirea și selecționarea boțușilor de vie. 1935, Tiraspol, 25 de pagini, cu ilustrații. Lucrarea este scoasă de Comisariatul agriculturii Republicei moldovenești în 500 de exemplare și a fost distribuită la specialiști și instituții, în mod gratuit.

CAPITOLUL XV.

Literatura artistică.

Literatura artistică trebuește privită sub aspectul traducerilor și sub aspectul operelor originale.

Traducerile sînt făcute din următorii autori:

1. Gorbunov, K. Sfărămătorul de ghiață. Tiraspol, 1935; 233 pag., 3200 exemplare. Tradus de David Kaț.

2. Barski L. Întorsătură. Povestire. Balta, 1935; 84 pag., 3250 de exemplare.

3. Koțiubinski, M. Vine. Povestire. Tiraspol. 1935; 31 de pagini; tiraj 8500 de exemplare. Tradus de F. Gorodețchi.

Broșura face parte din seria „Biblioteca cititorului începător".

4. Cehov, A. Nalim. Tiraspol. 1935, tiraj 8500 de exemplare; 24 de pagini. Face parte din aceiași bibliotecă.

5. Garșin Vsevolod. Ordonanța și ofițerul. Tiraspol. 1936; 38 pagini; tiraj 5000 de exemplare. Tradus din rusește de N. Miciviman.

6. Ostrovski, N. Cum s'a călit oțelul. Roman, Partea I, Tiraspol, 1936; 304 pag., cu fotografia autorului în culori; tiraj 5000 de exemplare.

Ostrovski este considerat drept cel mai gustat autor al Sovietelor; guvernul i-a acordat, drept recompensă, o vilă în Caucazia, unde scriitorul orb își petrece zilele.

7. Serafimovici, Al. Acarul. Balta, 1936, 34 pagini, tiraj 8500 de exemplare.

8. Barbuss H. Proclamația lui Ion Grecea. Balta, 1936, 42 pag., tiraj 5000 de exemplare.

Este o broșură de propagandă antiromînească a lui Barbuss, mort la Moscova, în timpul desbaterilor la Congresul VII mondial al Internaționalei comuniste. Ea reproduce proclamația comunistului Grecea, evadat, se zice, dela Jilava și este plină de invective la adresa regimului din Romînia.

Celelalte lucrări din capitolul de mai sus sînt originale. Ele sînt în număr de 17 și au următorul cuprins:

1. Lehțir Solomon. Desrobirea. Poezii. Tiraspol 1935, tiraj 4500 de exemplare, conține 89 de pagini.

2. *Idem.* De strajă. Poezii. Tiraspol 1935, 38 pagini, tiraj 8600 de exemplare.

Broșura a apărut în colecția „Biblioteca cititorului începător".

3. Doibani. Răsai lună de cu seară. Poezii. Tiraspol 1935; 27 pagini, tiraj 8500 de exemplare.

Broșura a apărut în colecția „Biblioteca cititorului începător".

4. Kornfeld Leiba. Lumini și umbre. Poezii, Balta 1935; 106 pagini, tiraj 2800 de exemplare.

Autorul este evreu din comuna Coșnița, raionul Dubăsar. Ca poet, n'are niciun talent literar. Opera sa este scrisă într'o limbă atît de proastă și lipsită de orice logică, încît este de neînțeles cum a putut fi imprimată. Criticii sovietici, pe drept cuvînt o denumesc „numai umbre".

Pentru a ne da seama de valoarea acestei opere reproducem în întregime recenzia apărută în *Moldova Socialistă*, Nr. 170 (2305). Marți 27 Iulie 1937, sub titlul **Numai umbre,** datorită lui A. Chiricenco:

«Am luat culegerea de poezii „Lumini și umbre" de L. Cornfeld. Citesc poeziile din această culegere, și mă apucă groaza. Unde au fost oare capetele oamenilor, care au redactat-o? Culegerea începe cu poezia „Primăvara":

Mîndră primăvara bate
Cu cîntări în geam.
Și cu raze sunătoare,
Ca oglinda curgătoare (?!—A. C.)
Vine hăulind prin sate,
Ca un neam.

Oglinda poate să strălucească ceva, dar cum poate oglinda să curgă!?

Luăm un alt cuplet din aceiași poezie:

Știți voi ce înseamnă gata
De împrimăvărat (?!—A. C).
Cînd prin rînduri de tractoare
Se revarsă-un iaz de soare,
Și cînd calul stă 'n potată
'Mbărbătat.

Calul poate fi harnic, iute, voinic, dar ce înseamnă, mă rog, „calul 'mbărbătat"?

Am luat la întîmplare o poezie din această culegere. Am dat de poezia „Cifre" închinată „Moldovei Socialiste". Am citit-o la 12 oameni. Nici unul din ei n'a înțeles din ea nimic. O redau pedeplin în judecata cititorilor.

Se 'nșiră cifrele în numere 'nodate
Idei în fapte vii și marile succese.
Se 'nșiră cifrele în cercuri colorate,
Și la raporturi mondiale es (?! — A. C.).
Și număr după număr, explică ani de muncă,
Și cifrele ca martori, în stoguri 'nalte's drese.
Sub fiecare număr, cît ochii prind, s'aruncă
Idei în fapte vii și marile succese.
Dar zboară pînzele întinse de placarde
Și țipă 'n glasuri, larg planeta cît se 'ntinde
Că occidentul mare 'n văpăi de criză arde,
Că orientul de criză tot s'aprinde (?! — A. C.)

Ş'a noastre cifre 's cifre, dovada biruinţei,
De ani, în bronz săpate, 'n sus zilele le mină,
Şi cînd sfîrşim o mie, ştim alte mii învie,
Şi iarăş stăm alături mînă lîngă mînă.

Ce legătură are cu arta poetică această încurcătură de cuvinte lipsite de orice tîlc, această aiureală? Cine-i oare înţeleptul acela, care va înţelege ceva din ea?

In culegerea asta mai găsim zeci de fraze neînţelese, cuvinte născocite.

Cîmpurile—unite,
Cîmpuri înverzite,
Cîmpuri înflorite,
Noi vom tractori (?! — A. C.
(Colectivizarea)

Ce înseamnă a tractori cîmpul? Încurcături de felul acesta, cuvinte născocite, de care e plină culegerea de poezii, am putea aduce sute. Să ne erte cititorul, dar trebue să mai aducem un cuplet din poezia „Staţia electrică":

Crescută din pămînt.
Cu fier împodobită,
Se înalţă 'n adîncimea
Cerului surit.
Din piatră s'a clădit,
Dar totuş, oţelită.
Şi piatra azi cu fierul
De gînd am s'o mărit.

Ni se pare că între cititorii gazetei noastre nu se va găsi nici unul care ne-ar lămuri ce înseamnă: „Şi piatra azi cu fierul de gînd am s'o mărit".

Culegerea de poezii se numeşte „Lumini şi umbre". De fapt, în ea nu vedem lumini ci numai nişte „umbre", care stîrnesc mare bănuială. Aiureala asta, după părerea noastră, are un singur scop: să încurce cititorul, să încurce poeţii tineri. Face să amintim că această culegere de „poezii" a fost redactată de S. Soloviova, o persoană lipsită de orice răspundere, care fiind şef la secţia de literatură a Editurii de Stat punea ştampila ei pe orice „lucrare artistică" ce-i nimerea sub mînă».

Ca să ne dăm seama şi mai bine de valoarea acestui „poet", reproducem cîteva rînduri din o altă lucrare, mult mai reuşită, prin faptul că ne aminteşte ceva:

Pohodul ostăşesc.

„Şerpuitor s'a întins
Parcă drumu-i lungit,
E mai liberă, vastă lărgimea.
Parc'un vers ■ lovit,
Tihna 'ndată a fugit,
C'a eşit, c'a păşit tinerimea.

Viul tîrg s'a mirat
S'a mirat dealul lat,
Cată strungă spre şleah răsărita,
Că voinicii păşesc
Cu un pas voinicesc,
C'un pohod ostăşesc s'a vestit azi.

Semnul roşu pe piept
Cată drept, înţelept,
Ascultă problema să ştie.
Comsomolu-i aici,
Luptători bolşevici,
Poţi aci ca să-i numeri cu mia.

Dela fier şi pămînt
Am eşit demonstrînd,
Cu ciocanul şi puşca în mînă.

La vîrstacuri căliţi,
Pentru fronturi gătiţi
Noi sîntem şi pe azi şi pe mîne.

Ca mai multe să ştim,
Mai puternici să fim,
Hai cu puşca să fim noi prieteni.
Că vrăjmaşii îs răi,
Ca răspuns bun să-i dăe
Trebul arma să şiti, măi băete.

Mergem, drumurile fug,
Şi ne duc, şi ne duc,
Parcă şleahul nu ştie de capăt.
— Vă culcaţi la pămînt !
— Nici un glas sau cuvînt !
A venit o poruncă dindată.

Sub copaci, prin popşoi,
La fugit cîte doi,
La rărişt cîte unul să treacă :
Prin popşoi... cîte doi...
Cade bomba spre noi,
Ş'a zbucnit, dar noi vii, parcă-i sacă.

Peste deal îs vrăjmaşi,
Pe aici noi ostaşi,
Năvălim peste fronturi dealungul.
Peste răi eu mă duc,
De-a sărita eu fug,
Fug ca glonţii să nu mă ajungă.

Şi pe toţi ne-a vestit,
C'am dovdit, c'am dovdit.
Iară rîndul pe şleah se întinde.
Luptătornici să fim,
Ostăşirea să ştim,
Comsomolule, noi înainte !

Şerpuitor s'a întins,
Şi e drumul lungit,
E mai slobodă, vastă lărgimea.
Parc'un vers a lovit,
Tihna 'ndată-a fugit,
C'a eşit, c'a păşit tinerimea" [1]).

In adevăr, acest „poet" a fost mult încurajat şi inspirat de S. Soloviova, evreică, critic literar oficial al Moldovei sovietice. Dar nici ea nu este cu mult mai superioară, deşi a absolvit Institutul marxist de literatură din Leningrad. Ca să ne dăm sama

1) L. Cornfeld. *Avînturi.* Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1933 pag. 19-21.

de valoarea ei, e deajuns să citâm următoarele rînduri din critica ce o aduce poeziei de mai sus : „Pohodul ostăşesc — împlineşte funcţia sa actuală ideologică în pregătirea luptătoare contra primejdiei militare, în militarizarea clasei lucrătoare, în întărirea de masă a apărării.

Din punct de vedere artistic, poezia are ajunsuri definite. Mijloacele expresive (metafora, comparaţii, epitete, multifigurarea dicţionarolexic) în lucrarea aceasta însemnat sînt mai multe decît în alte deosebitele lucrări ale lui Cornfeld. Şi calitatea cea sociologico-artistică a figurilor acestea cu mult e mai înaltă a acelor primitive, care se întîmplă în alte, mai ales, cele prime lucrări a lui Cornfeld" [1]). (?!)

5. Poeziile tinereţii. Culegere de poezii şi proze ale scriitorilor tineri. Balta, 1936 ; 120 pag., tiraj 3500 exemplare.

6. Săteanu. Ţie patrie îţi cînt. Poezii. Tiraspol, 1936, 27 pag. ; tiraj 3500 de exemplare.

Autorul este gustat de publicul cititor, iar poeziile sale, puţine la număr, sînt scrise bine. In literatura transnistriană ele sînt socotite în frunte.

7. Cabac Nistor. Din toată inima. Poezii. Balta, 1935 ; 95 pag., cu fotografia autorului ; tiraj 2600 exemplare.

Autorul, comsomolist, moldovean din comuna Cuinaia veche, raionul Cotovsk, fost Birzula, este un poet foarte talentat şi promite un viitor frumos, dacă împrejurările nu-i vor fi defavorabile soartei. El cîntă noul regim şi arată soarta conaţionalilor sub noul guvern. Poeziile sale sînt mult gustate de tineret şi de şcolari.

8. Malai Teodor. Poezii alese. Ediţia a II-a, Tiraspol, 1936, 134 pagini, tiraj 3500 de exemplare.

Autorul, basarabean şi-a început cariera literară încă în 1924, încercîndu-şi condeiul în calitate de corespondent la *Plugarul Roşu*, prima gazetă moldovenească ce apărea la Odesa.

In afară de poezii, Teodor Malai, a mai făcut şi traduceri din Demian Bedniî şi alţi poeţi de talia acestuia.

Poeziile sale originale, privesc Basarabia, Rominia şi Transnistria. In primele două domină sentimentul de propagandă anti-

1) *Idem.* Prefaţă, pag. IX.

romînească, fapt obișnuit de altfel aproape la toți voievozii de peste Nistru.

Partea însă cea mai caracteristică a operei sale este poemul *Stejar Văluță*. Este vorba de un copil al nimănui, al cărui tată este boierul Cuza, un ciocoiu dintre Prut și Nistru, iar mama — o vrăjitoare. Alungată dela curtea boierească, murind, îi rămîne copilului Stejar Văluță, a cărui creștere este încredințată unui ciban, moșu Luca Cocieri. Aflînd dela fiecare că i se spune copil din flori, el imploră pe bunică să-i spună originea, din ce părinți se trage.

Aflîndu-și originea, el jură răzbunare, dar este prins și băgat la închisoare, de unde fuge împreună cu alții.

„In orice rău t-ascuns și un ghimț:
In tosroc[1] el și o zăvornit[2],
Cu hoți mai mulți și 'ntr'o noapte
Chiar zăci odată o fugit.

Cu planu gata dinainte
In codru des așăzat
Și pi boerii mai di-aproape
Di hăinjori l-o scuturat.

...In codru des, la „Stînca Morții",
Cu zăci hoți și sfătue:
Bolun, Gogol, Stejar Văluță,
Cioreac, Budău, Omar-Mundir,
Birțanu, Ghizi, Porumbacu
Și cel mai tînăr Trandafir"...

Astfel ia naștere ciata de haiduci, care nu se deosebește de aceea a lui Grui lui Novac, Groia Grumăvecu, etc.

Proza este o verificare a nenumăratelor legende, din care le știm pe unele la voievozii noștri în trecut.

Pentru prima dată operele lui Teodor Malai au apărut, adunate în volum, la 1929, în editura de stat a Moldovei, Bălți, în Biblioteca Scriitorilor Moldoveni, Nr. 6.

1) Închisoare.
2) Îngropat.

Din proză avem o singură traducere și anume:

Furmanov, D. Desantul roșu. Bălți, 1936, 56 pagini; tiraj 2500 de exemplare.

Restul, sînt bucăți originale. In ordinea cronologică ele sînt următoarele:

1. Balub, M. Cinci vinovatul? Povestire. Tiraspol 1935, 39 pagini; tiraj 3000 de exemplare. Broșura a apărut în colecția „Biblioteca cititorului începător".

2. Idem. Două întîmplări. Povestire. Tiraspol 1936, 32 pagini; tiraj 4000 de exemplare.

Autorul, fost conducător al Republicei Moldovenești, este transilvănean, azi căzut în disgrație.

3. Leibir Solomon. A. Văluță. Tiraspol 1935, 22 pagini; tiraj 3500 de exemplare.

Autorul, evreu din Basarabia, îl privește pe Văluță prin prisma socialismului. Descrierea însă lasă mult de dorit.

4. Sândulă P. Etapa. Povestire. Bălți 1935, 36 pagini; tiraj 10000 de exemplare. Broșura a apărut în colecția „Biblioteca cititorului începător".

5. Marcov M. Deșteptarea leșteî. Nuvelă. Tiraspol 1936, 29 pagini; tiraj 3000 de exemplare.

Nuvela a apărut în colecția de mai sus. Ea arată lupta dintre clasa țărănească țărănească și cuiaci. Autorul însă de origine moldovean, din comuna Corjeuți, raionul Dubăsari, în descrierile sale, ne informează aceeași neștiință.

6. Crivican M. Ion Turcă. Tiraspol 1936, 78 pagini; tiraj 2500 de exemplare.

7. Miller D. In zori de zi. Povestire. Tiraspol 1936, 47 pagini; tiraj 3000 de exemplare.

Această povestire este reproducerea celei din 1929 cu același titlu. Afară „scriitor", fără nicio operă în materie de față nu face decît să rezolvăm povestirile sale. Lipsite de orice interes. Prin pana cărora amintește de „realismului socialist", care susțin pe țărani, nu face decît să încurce mai mult. Pînă să nu fie date de aceștia. Autorul se bucură, deci, de o reputație de mincinos dușmanul Moldovei Sovietice, care a susținut teoria conducătorului Ion Vodă Cantemir, în lucrarea sa [illegible] [illegible] [illegible]

„Crăcănuș cu moș Goriță
S'au trezit în zori de zi.
Crăcănuș pe moș Goriță
A 'nceput a-l probozi:
— Zici că Milev mai trăește?
Spune lumea c'a murit.
— Nu, nu-i adevărat, trăește,
Vezi, pe revistă-l iscălit".

Crăcănuș este eroul din povestirea Moș Goriță. In zori de zi este povestirea de mai sus a autorului. In momentul de față însă toată activitatea lui Milev se reduce la faptul că numele său figurează pe revista Octombrie, organ al Asociației Scriitorilor Moldoveni, a cărui președinte continuă să fie.

In sfîrșit remarcăm lucrarea lui Neniu C. și Lebedeva: *Cîntece populare moldovenești*. Balta 1935, 251 pagini; tiraj 3600 de exemplare.

Autorul este un muzicant pasionat. El a cutreerat ținuturile moldovenești și a adunat cîntece populare. Pe baza lor și a altor date, cu proverbe și dansuri, a compus o operă moldovenească, care poartă numele de „Grozescu" [1]).

CAPITOLUL XVIII.

Construcția culturală. Educația națională.

Acest capitol cuprinde manuale didactice pentru uzul elevilor din școlile primare și secundare. Fac excepție două publicații și anume:

1. Programa pentru școlile primare. Anul III de învățămînt. Balta 1935, 39 pagini; tiraj 1500 de exemplare.

2. Programa pentru școlile primare. Limba moldovenească, aritmetica, geografia. Tiraspol 1936, 21 pagini; tiraj 8000 de exemplare.

Programa aceasta este editată de Comisariatul Educației Naționale a Republicei Autonome Socialiste Sovietice Moldovenești, Direcția învățămîntului pentru adulți.

1) *Moldova Socialistă*, Nr. 102 din 6 Mai 1937.

Amîndouă programe școlare nu au prețurile indicate, întrucît n'au fost puse în comerț. Ele au fost imprimate numai pentru uzul instituțiilor din acel comisariat și prezintă o mare raritate. In capitolul ce ne vom ocupa cu școala, vom reproduce în parte acest program, împreună cu cel pentru școala secundară, spre a vedea metoda și obiectele ce se predau în raport cu școala din celelalte țări.

Pentru uzul școalei primare moldovenești, Editura de Stat a Moldovei a imprimat următoarele manuale, în limba românească:

1. Crăciun P. și Grigorieva D. Abecedar. Ediția a III-a stereotipică. Tiraspol 1936, 64 pagini cu ilustrații; tiraj 6700 de exemplare.

2. Grigorieva D. Abecedar pentru școala primară. Tiraspol 1936; 51 pagini cu ilustrații; tiraj 7000 de exemplare.

Amîndouă abecedare sînt mult superioare celor precedente și ca intuiție și ca metodă de expunere. Rolul principal în alcătuirea lor aparține învățătoarei Daria Grigorieva, moldoveancă din orașul Dubăsar, același raion. După absolvirea școlii normale, ea intră în învățămîntul primar prin anul 1916, unde incontinuu servește școala în satele moldovenești din Coșnița, Corjova, etc. Regimul actual o numește, pe un timp, revizor școlar în raionul Dubăsar, încît ea face cunoștință și mai de aproape cu școala.

3. Milev D. Carte de citire pentru școala primară. Ediția II-a. Balta 1935, 112 pagini, cu fotografia autorului; tiraj 8400 de exemplare.

4. Același autor și același manual, în ediția III-a. Apărut tot la Balta, în anul 1936, în 13.000 exemplare.

5. Lehțir S. Carte de citire pentru școlile primare. Tiraspol 1935, 135 pagini cu ilustrații; tiraj 7125 de exemplare.

6. Același autor și același manual. Apărut tot la Tiraspol în 1936, în 14.000 de exemplare; nu se arată însă dacă este vorba de o a doua ediție.

7. Gordinschi G. Carte de citire. Ediția III, Tiraspol 1936, 111 pag. cu ilustrații, tiraj 3700 de exemplare.

8. *Idem*. Carte de citire pentru anul I de școală primară, Tiraspol 1936, 106 pag. cu ilustrații, tiraj 7000 exemplare.

9. *Idem.* Manual de limba moldovenească pentru şcoala primară. Anul II. Tiraspol 1935, 76 pag., tiraj 5000 exemplare.

10. *Idem.* Manual de limba moldovenească pentru şcoala primară. Partea I. Gramatica şi ortografia pentru clasele I şi II. Tiraspol 1936, 87 pag. cu ilustraţii, tiraj 9000 exemplare.

11. Plăcinteanu N. Limba moldovenească. Manual pentru şcoala primară. Tiraspol 1936, 104 pag., tiraj 15000 exemplare.

12. Dimitrul A. Manual de limba moldovenească. Gramatica şi ortografia. Pentru clasele III şi IV. Tiraspol 1936, 140 pagini cu ilustraţii, tiraj 10.000 de exemplare.

13. Bogdanov I., Kanter Şulim, Korolikov A. Culegere de probleme de aritmetică pentru şcoala primară. Ediţia II. Tiraspol 1936. 112 pagini cu ilustraţii, tiraj 15.000 exemplare.

14. Pogrebnaia Natalia. Manual de aritmetică pentru şcoala primară. Ediţia III, partea I pentru clasa I. Balta 1936, 64 pag. tiraj 5000 exemplare.

15. *Idem.* Ediţia III. Partea II, pentru clasa II. Tiraspol 1936. 96 pagini. tiraj 5000 exemplare.

16. *Idem.* Partea III, pentru clasele III şi IV. 56 de pagini cu ilustraţii, tiraj 4500 exemplare.

Toate aceste trei manuale sînt traduse din ruseşte. Ele au fost adaptate pe conţinutul întregii Ununi sovietice.

17. E. Teverbuva, Lidia şi Zebel Vl. Geografia. Manual pentru şcoala primară. Ediţia III, tradusă de pe a doua, ruseşte. Partea I, pentru clasa III. Tiraspol 1936, 148 pagini, tiraj 8200 de exemplare.

18. *Idem.* Geografia. Manual pentru şcoala primară. Partea II. Tiraspol 1936. 140 de pagini cu ilustraţii, tiraj 5200 de exemplare.

19. *Idem.* Geografia. Manual pentru şcoala primară de zonă. Tiraspol 1936. 104 pagini, tiraj 15.000 de exemplare.

20. Teiuruv V. Ştiinţe naturale. Manual pentru şcoala primară. Ediţia III. Partea I. Pentru clasa III. Balta 1936, 92 pag cu ilustraţii, tiraj 8200 exemplare.

21. *Idem.* Partea II. Pentru clasa IV. 128 pagini cu ilustraţii, tiraj 5500 de exemplare.

Restul de manuale didactice sînt pentru cursul secundar. În acest domeniu nu avem mare publicaţie originală. Toate manualele se întrebuinţează pe cuprinsul întregei Ununi sovietice

în ordinea cronologică aceste cărţi de şcoală se prezintă astfel:

1. Şapoşnicov N. şi Vaillov N. Culegere de probleme de algebră. Pentru şcoala secundară completă şi incompletă. Partea I-a. Clasele VI şi VII. Tiraspol 1936. 156 pagini cu ilustraţii, tiraj 5000 exemplare.

2. *Idem.* Ediţia II. Partea II. Clasele VIII şi IX. Tiraspol 1935. 146 pagini. tiraj 5000 exemplare.

3. Kiseliov Andrei. Algebra. Manual pentru şcoala medie completă şi incompletă. Ediţia III. Partea I. Pentru clasele VI şi VII. Tiraspol 1936. 132 de pagini. tiraj 3500 de exemplare.

4. Berezanskaia Elisabeta. Culegere de probleme şi exerciţii în aritmetică. Pentru clasele V şi VI a şcolii medii amplă şi incompletă. Ediţia III-a. Tiraspol 1936. 175 de pagini cu ilustraţii. tiraj 2500 exemplare.

5. Gurvil Iuli şi Gangnus Rubin. Curs sistematic de geometrie. Manual pentru clasa V-a de şcoală secundară. Balta 1936. 95 de pagini cu ilustraţii. tiraj 3441 exemplare.

6. *Idem.* Curs sistematic de geometrie. Manual de şcoală secundară incompletă. Ediţia II. Partea I Planimetria. Clasele V-VII. Tiraspol 1936. 180 de pagini cu ilustraţii, tiraj 2000 de exemplare.

7. Bibicov N. Trigonometria liniară. Manual pentru clasele VIII şi IX de şcoală secundară. Tiraspol 1935. 124 – 2 pagini cu ilustraţiuni. tiraj 1200 exemplare.

8. *Idem.* Culegere de probleme din trigonometrie. Cu ajutorul problemelor din geometrie se se mărească cunoaşterea trigonometrică. Pentru clasele VIII şi IX de şcoală secundară. Ediţie prelucrată de Efremov V. A. Tiraspol 1935. 214 pagini cu ilustraţii. tiraj 1200 exemplare.

9. Faiber Ge. şi Penişkin A. Fizica pentru şcoala secundară. Partea I Pentru clasa VI. Tiraspol 1936. 256 pagini cu ilustraţii. tiraj 1801 exemplare.

10. *Idem.* Ediţia II. Partea I. Pentru clasa VI. Tiraspol 1936. 240 de pagini cu ilustraţii. tiraj 1451 exemplare.

11. Penner Moise. Zoologia. Manual pentru clasele VI şi VII de şcoală medie. Ediţia II tradusă de S. Gurevitsch, din ruseşte. Balta 1936. 178 de pagini cu ilustraţii. tiraj 2000 de exemplare.

12. Vasovenkoi Boris, Botanica. Manual pentru școala cursurilor complecte și incomplecte. Clasele V și VI. Ediția III. Tiraspol 1936, 184 pagini cu ilustrații, tiraj 7000 exemplare.

CAPITOLUL XIX

Literatura pentru copii

Această literatură are o singură publicație originală. Pe ea interesează pe Cazan, A., autorul cu titlu „Micul grănicer. Povestire pentru copii". Balta, 1935; 70 de pagini, cu ilustrații; tiraj 7000 de exemplare.

Autorul, moldovean din comuna Cotlovca, raionul Dubăsar, ne descrie pe micul copil, cum s'a pus în slujba autorităților.

Restul de publicații sînt traduceri. În ordinea cronologică acestea sînt următoarele:

1. Kvaliț, Lev Abramovici. Povestea despre Alioșa Pocinog și mogîldeața Bolomoz. Tradus de N. Pillmon. Tiraspol, 1935; 20 de pagini, cu ilustrații; tiraj 2400 de exemplare.

2. Olenikov, Fl. Minunata sărbătoare. Povestire pentru copii. Tradus de N. Medvinian. Tiraspol, 1936; 16 ½ pagini. Ilustrații executate de [illegible] Moșnikov. Tiraj 7000 de exemplare.

3. Padnos, Al. Viteazul. Schiță din comunul „Distrugerea". Tradus de P. Gorodetzki. Tiraspol, 1936; 3½ de pagini, cu ilustrații; tiraj 3500 de exemplare.

4. Korolenco, Vl. Copiii subteranei. Tradus de Medvinian. Tiraspol, 1936; 45 de pagini, cu ilustrații. Tiraj 4500 de exemplare.

5. Petrăscanu pionierilor. Culegere de poezii pionerești, permise în redacția ziarului „Comsomolistul Moldovei". Tiraspol, 1936, 42 de pagini; tiraj 4000 de exemplare.

6. Svitli, Clemantin. Hultvay în țara Lilipuților. Povestită pentru copiii mici, de către T. Cotlea și Z. Zadunaiscaia. Desenuri de J. Cremenițki. Tiraspol, 1936; 46 ½ pagini, cu ilustrații. Tiraj 4500 de exemplare.

7. Șenbleviei, M. Ianus-muzicantul. Tradus de Medvinian. Tiraspol, 1936; 19 pagini, cu ilustrații. Tiraj 4500 de exemplare.

8. Cenușin, Eugeniu. Animalele din țările calde. Tradus de Medvinian. Tiraspol, 1936; 12 pagini, cu ilustrații în colori. Tiraj 4000 de exemplare.

9. Lebedev Vl. Cinci mai tare. Povestire pentru copii. Desenuri executate de autor. Tradus de Medvinian. Tiraspol, 1936; 16 ½ 3 pagini, cu ilustrații în text. Tiraj 7000 de exemplare.

10. Nevarov, Al. Povestiri mici. Desenuri de A. Varamov. Tradus de Medvinian. Tiraspol, 1936; ½ de pagini, cu ilustrații în text. Tiraj 7000 de exemplare.

11. Raspe, Rudolf. Peripețiile lui Munchausen. În prelucrarea lui K. Ciukovski. Ilustrații de Gustav Dore. Tradus de Medvinian. Tiraspol, 1936; 100 ½ 4 pagini. Tiraj 2500 de exemplare.

* * *

Cît privește școala superioară moldovenească, nu se află niciu originale și niciu în traducere măcar un singur manual, deși au trecut 15 ani dela proclamarea autonomiei Republicei Moldovenești și deși în Tiraspol există trei școli superioare, din care una, tocmai pentru pregătirea învățătorilor și profesorilor secundari moldoveni.

Această bibliografie este completă pentru tot ce a apărut în decursul unui an întreg. Din ea ne putem da seama de cultura pe care o primesc copiii de peste Nistru.

Din toate manualele menționate mai sus se desprinde încă faptul că nu se ia nimic din literatura română, deși sînt unele lucrări, ca „Noi vrem pămînt" de Coșbuc, care se recomandează cu tot dinadinsul de școală. Această „prudență" ne face să credem că ea nu are același origine comună a Moldovenilor cu a Românilor. Și acest procedeu nu este decît o urmare a ordinelor locale.

Cît privește toată ale lor manualelor moldovenești, acestea se fac în urma aprobării comisiunii instituită pe lîngă Comisariatul educației naționale dela Tiraspol.

De altfel măsuri asemănătoare se iau de guvernul central pentru toate republicele unionale, autonome și oblastiile naționale.

Nu înțelegem încă cauza pentru care Bibliografia sovietică face deosebirea între limba moldovenească și limba română. Această deosebire este impusă de către [illegible] Dragoș, conducătorul statului Cutumiștilor. Moscova, Corespondența de cultură a [illegible] din U.R.S.S., tipărește „Iskra Revoliuții" 1935, 29 Oct. apoi din U.R.S.S., tipărește „Iskra Revoliuții" 1935, 29 Oct. apoi [illegible] în editura „Bibliotecii muncitorului [illegible]" în 1000 de exemplare.

plare, *fără indicația prețului*, este arătată în limba romînă. Dar în aceiași tipografie, alte lucrări, apărute sînt indicate ca fiind traduse în limba *moldovenească*.

Remarcăm că chiar instituțiile științifice fac confuzie, atribuind cărțile apărute, cînd limbei moldovenești, cînd celei romînești. După cum se vede încă nu s'a ajuns la faptul de a se spune pe față că în fond avem o singură limbă romînească.

In anul 1936 limba moldovenească își însușește definitiv alfabetul romînesc. Se urmărește identificarea limbii cu cea din țară. Erau dispozițiunile partidului comunist din peatiletca a doua culturală, reeșite din conjonctura internațională și privite prin prizma politicei Cominternului. Dar această epocă de *moldovenizare* a fost de o durată foarte scurtă. In vara anului trecut se revine la alfabetul rusesc sub motiv că moldovenizarea a dus la *romînizare (!)*, s'ar fi introdus cuvinte romînești, care n'ar fi înțelese de către poporul moldovenesc (!).

O asemea justificare este un non-senz, căci măsurile luate au fost tocmai pentru a ținea acest popor în necunoștință de cauză asupra originei sale.

Dealtfel, după anul 1938 alfabetul rus a fost adoptat și la alte popoare ca să nu se îndepărteze prea mult de limba rusă.

Aruncînd o scurtă ochire asupra bibliografiei pe anul de care ne ocupăm, vedem că limba popoarelor caucaziene, siberiene și din Asia centrală sînt mult mai privilegiate în raport cu a concetățenilor săi din alte părți.

Pentru lingviști și istorici cartea națională din Rusia Sovietică prezintă o particularitate însemnate. Prin asemănări și studii comparate se pot ajunge la concluzii și rezultate necunoscute pînă astăzi. Bunăoară, comparînd limba cara-calpacă cu cea găgăuză dela noi din țară, ajungem, la identificarea acestui din urmă popor, a cărui origină istorică este încă discutată.

In general, cartea menționată mai sus, inclusiv și cea moldovenească, adică romînească, este repartizată în cele 11 republici unionale, 22 republici autonome, 9 regiuni naționale și cîteva districte naționale. Deobicei ea apare în capitalele acestor ținuturi, care au luat locul gubernillor administrative din timpul

regimului țarist. Peste cartea națională însă se suprapune cea rusească. Ea apare pe cuprinsul întregei Uniuni Sovietice într'un număr covîrșitor de mare, după cum am văzut în statistica de mai sus. Pentru anul 1939 însă bibliografia este mult mai redusă, iar autorilor Moldoveni de mai sus le-au luat locul alții.

N. P. Smochină

Doi tineri români, (un bărbat și o fată).
Districtul Dubăsari.

Un grup de femei din Republica Sovietică Moldovenească.

Țarancă romîncă din Republica Sovietică Moldovenească, în costum național. Districtul Camenca.

Țăran romîn din Republica Sovietică Moldovenească.

Din acest N 2. cenzura a șters articolul
meu „O remuneraţie şi o cauţiune" (ver
„Cuprinsul" de pe pg 2 a copertei). De ase-
menea, a sters din Ţ. Şefului, un cen-
s'a înlocuit articolul meu, m
mele meu din răcadul celor câteva
le era dedicat acest număr. E
răspuns ministrului S. Dragomir
şi celui M. Răgureanu, după
cum mi-a comunicat N. Bro-
chică.

O. Gruia

Cenzurat, 3 Martie 1940.

Şeful Cenzurii Iaşi,

ss) Maior Ulea

ABONAMENTE:

Pentru particulari și instituții școlare . . . . 300 lei pe an
Pentru autorități . . . . . 1000 „ „ „

Înregistrată la Nr. 19 din 28.V.1938, la Trib. Iași, reg. de publicații periodice.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
N. P. SMOCHINĂ, ~~IAȘI, TIPOGRAFIA «BRAWO» Str. A. C. CUZA 17.~~